

P. LASKAY ANTAL S. J. DR.:

JELLEMKUTATÁS

(LÉLEKTANI ÉS NEVELÉSTANI TANULMÁNY)

**HOGYAN TALÁLUNK ÖNMAGUNKRA
A TIPUS- ÉS VÉRMÉRSEKLET REND-
SZERÉBEN**

II. RÉSZ

K O R D A R. T. K I A D Á S A, B U D A P E S T, 1947

P. LASKAY ANTAL S. J.:
JELLEMKUTATÁS

Nr. 95/1944. Imprimi potest. Budapestini, die 2. Apr. 1944. Stephanus Borbély S. J. Praep. Prov. Hung. — Nihil obstat. Stephanus Kosztolányi dr. censor dioecesanus. Nr. 2139/1944. Imprimatur. Strigoniæ die 24. Martii 1944. Michael Török dr. vic. gen. subst.

Nyomatott: Korda R. T. nyomdájában, Budapest, VIII., Csepreghy-u. 2.

P. LASKAY ANTAL S. J., DR.

JELLEMKUTATÁS

(LÉLEKTANI ÉS NEVELÉSTANI TANULMÁNY)

HOGYAN TALÁLUNK ÖNMAGUNKRA
A TIPUS- ÉS VÉRMÉRSÉKLET-
RENDSZEREKBEN

II. RÉSZ

BUDAPEST, 1947
KORDA R. T. KIADÁSA

Emberszemlélet

A sokágú emberkutatásban az új és eredeti meglátások nem teszik a régit és egymást feleslegessé. Sőt egymás mellé állítva sokban szerencsésen kiegészítik egymást.

A sokoldalú élet és méginkább az egyedi ember pusztán létevel annyi kérdést ad fel a kutatónak, hogy a százszempontú válaszok is csak nagyon távolról közelítik meg az életet a maga sokrétűségében és az embert legegységibb mivoltában.

Ezért nemcsak jogosult, hanem észszerű is a különböző szempontokat, a többoldalú meglátásokat és a szaporodó rendszereket összeítani. Éppen a tudomány, a tárgyilagos lélektan is nem zárkozáthatik el ez elől, nem lehet elfogult más véleményekkel.

A gyakorlatilag használhatóbb emberismereti rendszereket: típusokat és vérmérsékleteket ismertettük és összehasonlítottuk.

Ha azonban e munka nem több az összevetésnél, akkor kár lett volna a fáradságért. A terjedelme esetleg azt bizonyítja, hogy ez a fontosabb. Nem.

A karakterológia bő irodalmában kettőt hiányoltunk.

A jellemzési és leírási ellentéteket nem akadhat meg az ember, mert ahány ház, annyi szokás. De ritkán találkoztunk a leíráson és emberábrázoláson felül az egyedi kiteljesedéssel. Előttünk van az érett kalász, kezünkben a gabonaszemek, megállapíthatjuk a fajtát, ritkán a minőségét is. De ennél több volt előttünk: élet és ígélet. Ez volt az érzésünk az irodalom tanulmányozásánál: a lehetőségekkel és fejlődési törvényekkel nem találkoztunk.

A másik fontosabb és még elhanyagoltabb tény, — amely ugyan nem szószserinti lélektan és jellemtan, de amely a gyakorlatban annyira összenőtt az emberrel, hogy elválasztása az életszerűséget szorítja háttérbe — hogy több vagyunk a testnél és több az ember az eszes állatnál. Keresztények vagyunk, elhivatottak és egy magasabb létrendre emeltetünk. Ez a létrend mélyen belenyúl a természetes életrendbe; átjárja, megneemesíti. És ha eddig azért nem vettük tekintetbe ezt a lélektanban, mert hiányoztak a mérőszereink, végtelenen tévedtünk. A lehetőségeknél és ígéretnél több van az emberben: a megistenülés; annak a képmásnak a kibontakozása, amely Isten képe és hasonlatossága bennünk. Ezt is figyelembe vettük lélektani kutatásainkban, mert ez is szerepet játszik az ember, elsősorban a teljes, tökéletes, az eszményi ember lelki életében. És ha néha csak utalni tudunk erre, — ez érthető, mert eléggé járatlan utakon kellett haladnunk — ebben látjuk az emberkutatás és jellemtani kérdések megoldásának a legfontosabb szempontját, t. i., hogy azzá legyünk, akivé lehetünk.

Kétségtelen, hogy természetünkbe, az egyedi természetünkbe rakta le Isten a lehetőségeink alapját. És ez az a szoros kapocs, amely a természetfeletti rendhez kapcsolja az elméleti és gyakorlati lélektant.

De ne feledjük, nemcsak lehetőségek szunnyadnak az ember természetében, hanem szükség is. Szükség, mert „legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok is tökéletes”, és azért is, mert így leszünk teljes emberek, tökéletesek és boldogok egyéniségünk és elhivatottságunk szerint.

A tökéletes Énünk az Isten elgondolása rólunk. Ez nem kicsiny és egyikünkben sem méltatlan az Alkotóhoz. (Kissé emberszabású kifejezéssel azt is mondhatnók: teljes Énünk Isten álma rólunk.) Ennek a felfedése és megfejtése a magunkratalálás. Ez a célja a karakterológiának is.

Tanulmányaink végén erre is kísérletet tettünk.

Nem receptek ezek, amelyeket kisebb-nagyobb bajainkra alkalmazhatunk;

nem is adatszerű összeállítás csak, ahol éppenséggel meg-

nézzük a címszót és megvan a tökéletes lelki elemzésünk;

nem varázsvessző, amely egy ütésre elénk varázsolja lelki tökéletes fényképünket, önismeretünket;

hanem csak szerény irányjelző, amelynek nyomán nem kis munkával, nem kis ellenőrzéssel és talán nem is egyedül önmagunkra támaszkodva, megérthetjük és megvalósíthatjuk

AZT, AKIVÉ lehetünk.

*

A mai helyzet azt parancsolta, hogy az eredetileg egy kötetre tervezett szorosan összefüggő **Emberszemlélet — Típusok — Vérmérsékletek — Önmagunkratalálás** alkotó részeket két kötetben rendezzük sajtó alá. Az első rész (**Emberszemlélet — Típusok**) **Új szempontok a típuskutatásban** cím alatt jelent meg.

E második részben, a **Jellemkutatásban** a **Vérmérsékleteket** és az **Önmagunkratalálást** tárgyaljuk. Itt nem ismételhetjük az első részben mondottakat és az utalásokat sem hagyhattuk el. A két rész úgy szerepel, mint két kötet, ahol az elsőben a szükséges lélektani alapvetés, a másodikban pedig inkább a pedagógiai következmények találhatók.

P. Laskay (Róth) Antal S. J.

A „klasszikus” vérmérsékletek

1. Történelmi fejlődés

A „klasszikus temperamentumok” a mai tudományos lélektani kutatásban háttérbe szorultak. Ez érthető is. A *Hippokrates—Galenus-rendszer* nem tökéletes, sok kívánnivalót hagy maga után. Azért is a jobbratörekvő emberi elme új, jobb, tökéletesebb rendszert keres. Azonban az új rendszereknek is megvannak a maguk gyöngéi, és — legalább ma még azt kell mondanunk: nincsen tökéletes rendszerünk az emberek osztályozását, jellemzését illetően. Azért a réginek és az újnak is megvan a maga jogosultsága.

Talán az, hogy e felosztás harmadfélezer éven át szerepelt és hogy a köznapi életbe is bevonult, megilleti a „klasszikus” név és azért érdemes még ma is foglalkozni vele tudományos szempontból is.

Ma természetesen más értelmezést kell adnunk a vérmérsékleteknek, mint Hippokrates adott, aki a saját kora felfogásával magyarázta azokat. Ha fejtegetésének alapja ma már idejét is múlta, elvitathatatlan zseniális meglátása, amellyel e kérdést boncolgatta.

Hippokrates a Kr. e. 5. századbéli orvos meglátta az összefüggést az ember teste és cselekvési módja között. A négy őselem: víz, tűz, levegő, föld nemcsak a világegyetem építőkövei, hanem az emberi testnek és szellemnek is. E négy elem egyensúlyából kapjuk az egészséges, harmonikus embert.

Az emberek közötti különbözőséget nem annyira a négy elem különböző összetétele adja, hanem az emberben levő különböző nedvek: a vér, a nyál, a máj sárga epéje és a lép fekete epéje. Ezek szerint alakul a négy vérmérséklet:

1. *Szangvinikus*, vérmes ember az, akinek könnyű a vére. Könnyen izgul, de könnyen fel is enged feszültsége.

2. *Kolerikus*, epés ember az, akinek meleg a vére. Élénk és ki nem eléglő tettvágy van benne.

3. *Melankolikus*, fekete-epéjű ember az, akinek nehéz a vére. Lassan izgul fel, de mélyen hatolnak lelkébe az élmények.

4. *Flegmatikus*, nyálkás ember az, akinek hideg a vére. Nehezen izgul fel, de szívós a cselekvésben.

E rövid leírás is már évszázados fejlődés eredménye. Hippokrates meglátása keveredett az *atomisták* bölcséletével. Ezt a rendszert csiszolták a *platonisták*, és elég pontos meghatározást egy Aristoteles-tanítvány (Theophrastos) adott meg.

Kimutathatóan tökéletesítette e tant a *neoplatonista* Galenus latin orvos, aki Kr. u. a második században élt.

Hosszú idő után Kant foglalkozott újra e vérmérsékletekkel.

Újabban több kísérlet történt, hogy új szempontok és részeket kiemelésével tökéletesebbé és tudományosabbá tegyék ezt a klasszikus tant.

A mai orvosi felfogás és biológiai kutatás is közelebb jutott a Hippokrates—Galenus-féle felfogáshoz. Amit annak idején a négy elemmel, de főképp a testi nedvekkel magyaráztak, azt ma a különböző mirigyek működésének és hormonoknak tulajdonítják. A különböző mirigyek szerepének fontossága a testi és szellemi élet fejlődésében eléggé ki van ma már mutatva. Egy konzseniális orvosbölcselő kellene, aki kimutatná és igazolná Hippokrates—Galenus elméletét mai, modern köntösben.

A tekintélyes történelmi multtal és fejlődéssel nem akarjuk alábecsülni az új emberismereti törekvéseket, hanem e visszapillantással csak azt mutatjuk meg, hogy a ma sokaktól kevésre becsült klasszikus vérmérsékletek még mindig méltó versenytársai az újabb kísérletezéseknek. Ezt már az a tény is biztosítja, hogy az emberiség neves gondolkodói csiszolták és évszázadok használták.

A klasszikus vérmérsékletek népszerűsége, elterjedt volta

pedig igazolja, hogy egészséges, életrevaló magvat tartalmaz és érdemes ma is részletesen és tudományosan is foglalkoznunk vele.

2. A mai álláspont

A vérmérséklet velünk született adottság, cselekvésünket jellemző forma. Legáltalánosabb felfogás szerint az érzelmi életben érezteti hatását, illetve ebben ismerhető fel.

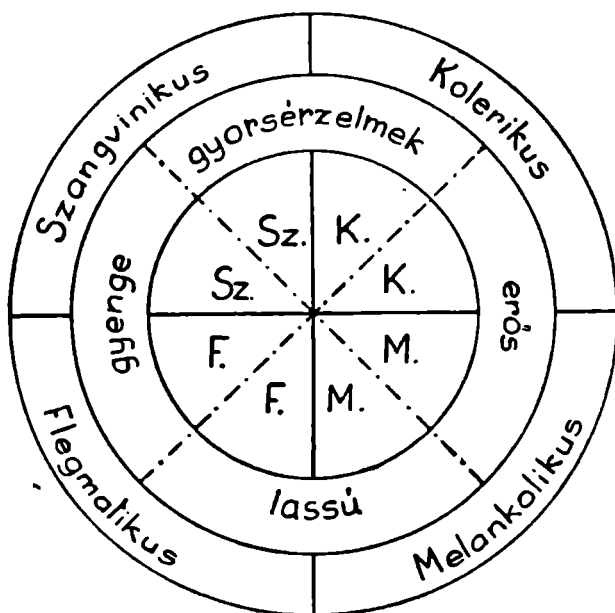
Kant szerint az érzelmeket és tevékenységi ösztönt a szerint kell megkülönböztetni, hogy *milyen fokban izgatható, izgul fel az egyén és mekkora ennek az utóhatása, tartóssága*. A gyors izgulás, felindulás jellemzi a szangvinikus és kolerikus embert, a tartósság a melankolikust és flegmatikust.

Wundt szerint a gyorsaság és tartósság mellett az *érzelmek erejét* is tekintetbe kell vennünk. Mivel az érzelmi erő keresztező tulajdonság, u. i. a gyors érzelem is lehet erős és a tartós érzelem is, a vérmérsékletek fontos kereszteződését is meg tudjuk állapítani. Itt már a *vérmérsékletek keveredéséről* van szó. Nemcsak az a célunk, hogy a lehető legegyszerűbb osztályozását adjuk az embereknek, hanem az is, hogy elég pontosan határozzuk meg az egyént. Ha ez az új szempont a négyes egyszerű felosztást zavarossá teszi, előnye is van. A kevert típusok között — ami az esetek többsége és azért a merev négyes beosztás a főgyöngéje a klasszikus beosztásnak — kiismerjük magunkat. Ehhez járul még egy nagy gyakorlati könnyebbség is. Ha pl. kifejezetten megállapítható az érzelem gyorsasága vagy ereje, akkor ezzel az ellenkezőjét kizártuk. Ekkor aztán kutatásainkból elejthetjük a melankolikus, ill. a flegmatikus beütést. Csak a másik kettő marad, ahol akár a szangvinikus, akár a kolerikus túlsúlya könnyebben megállapítható.

Szemléltessük e fejtegetést két olyan egymásban fekvő derékszögű átlós körrel, ahol az átlók félig el vannak forgatva! Így legszembeütőbbek az ellenpárok és világosan látjuk a két-két szomszédos vérmérséklet összefüggését. Neveléstani szempontból az az érdekes, amire alább még visszatérünk,

hogy az ellentétek találkozása egy egyénben lehet szerencsétlen adottság, de az ember kiegyensúlyozottságát is ezek biztosítják.

Alább e rövidítéseket használjuk következetesen: Sz., sz.: szangvinikus, K., k.: kolerikus, M., m.: melankolikus, F., f.: flegmatikus.
(A szent rövidítése: Szt., szt.)

Eisenhans az egyes vérmérsékletekhez egy új szempontot is csatolt, a *tetteirendítő* (motivációs) *erőt*. Ezzel minden vérmérsékletnél két altípust kapott. Tehát nem, mint előbb láttuk, a vérmérsékletek keveredése, hanem az egyes vérmérsékletekben a különbözőség és a *többséleség* állott elő.

A *tetteirendítő* erő valami belső érzelmi erőforrás, amely az embert munkájában irányítja, segíti. Ha ennek fokmérőjét, a kicsiny-nagyobb szavakban adjuk meg, ez nem jelent annyit, hogy ez a két különböző vérmérsékletű embernél ugyanazt jelenti. Ezt már csak azért sem, mert pl. a szangvinikus és

kolerikus cselekvési ereje annyira különbözik, hogy a nagyobb tetteirendítő szangvinikus sem éri utol a kisebb motivációs erővel rendelkező kolerikust.

A következő táblázat szemlélteti Elsenhans vérmérsékleteit:

Vérmérséklet	Ingerlékenység	Az érzelmelfolyása		Tetteirendítő erő	
		mozgékonyosság	erősség	kicsiny	nagy
Szangvinikus	könnyű	változó	gyenge	hangulatember izgatott érzelmi ember	csőlcasap heves akaratú
Kolerikus	könnyű	változó	erős		a tett ideallé- tája
Melankolikus	nehéz	tartós	erős	rajongó	szívós, hideg- vérű
Flegmatikus	nehéz	tartós	gyenge	közönyös, apatikus	

Elsenhans itt csak az *érzelme*ket vizsgálta, és beosztásában az akaratnak kifejezetten nincs szerepe. A tetteirendítő erő is érzelmi állapotot tükröz vissza. A kicsiny tetteirendítő erő olyan, mint az órainga, ha kilendül is nyugalmi helyzetéből, hamarosan visszalendül. E kilendülésnek is megvan a maga határa, üteme, mértéke. A nagy tetteirendítő erőnél az egész ember megmozdul, nagyobb a lendület.

Az *érzelmek alapbeosztása* a kellemes és kellemetlen érzés szerint történik, amely érzés önkénytelenül támad bennünk, amikor pl. találkozunk valakivel. Emberekkel szemben ezt az érzelem-kettőst úgy hívjuk: szimpátia, antipátia, rokonszenv, ellenszenv. Azonban nemcsak emberekkel szemben, hanem ritka kivételtől eltekintve, minden dolognál fellép ez a *belső érzés*, tetszik, ill. nem tetszik az, ami előttünk felmerül.

Grunwald ezt a szempontot is hozzávette a gyorslassú izgathatóság, az erős-gyöngye, tartós-pillanatnyi érzelmellenpárhoz. Így az eredeti négyes beosztásban 16 alfajt különböztethetünk meg. Ez a nagy szám csak az egyes vérmérsékleteket határozza meg tüzetesebben, olyan embertípusokat, amelyek amúgyis ismeretesek előttünk. Széles skálában látjuk így az egyes vérmérsékleteket és a szélsőségek is felismerhetők, még a keveredés és minősége is.

Nézzük a 16 típus összefüggését táblázatban!

Az érzelmek (felingerlődés, izgulékonyság, izgathatóság)					
keletkezése	tulajdon-sága	tónusa	állapota	típus	vérmérséklet
1. gyors	erős	kellemes	tartós	optimista	<i>kolerikus</i> <i>szangvinikus</i> <i>melankolikus</i>
2. "	"	"	átmeneti	exaltált	
3. "	"	kellemetlen	tartós	pessimista	
4. "	"	"	átmeneti	kolerikus	
5. gyors	gyenge	kellemes	tartós	elégedett	<i>szangvinikus</i> <i>melankolikus</i> <i>kolerikus</i>
6. "	"	"	átmeneti	szangvinikus	
7. "	"	kellemetlen	tartós	elégedetlen	
8. "	"	"	átmeneti	hangulatember	
9. lassú	erős	kellemes	tartós	idealista	<i>melankolikus</i> <i>szangvinikus</i> <i>flegmatikus</i>
10. "	"	"	átmeneti	érzelemember	
11. "	"	kellemetlen	tartós	hipokonder	
12. "	"	"	átmeneti	melankolikus	
13. lassú	erős	kellemes	tartós	flegmatikus	<i>flegmatikus</i> <i>kolerikus</i> <i>melankolikus</i>
14. "	"	"	átmeneti	realista	
15. "	"	kellemetlen	tartós	apatikus	
16. "	"	"	átmeneti	értelemember	

E mechanizálás merevsége ellenére gyakorlati könnyebbséget jelent, amit ki is aknázhattunk.

Az egyén megismerésénél fenti táblázatban az *első szempont* az, ami általában a legkönnyebben megállapítható: az érzelmek gyors, ill. lassú keletkezése; a gyors, ill. lassú ingerelhetőség, felizgalás.

Második szempontunk az érzelmek erejét, gyengeségét veszi tekintetbe; *harmadik* a kellemest, ill. kellemetlent figyeli, ami cselekedeteink kísérő jelensége. Ehhez jön végül *negyediknek* a tartósság.

Találkozhatunk azonban olyan esetekkel, amikor legszembetűnőbb nem az érzelem gyors-lassú keletkezése, hanem az érzelem színezete vagy tulajdonsága vagy állapota. Akkor természetesen ezt a sorrendet használjuk mint biztos támaszpontot. Ilyen esetekben a táblázat variálása nem nehéz feladat.

A típusok megnevezéseit úgy értelmezzük, amint azok a mindennapi használatban ismeretesek. Nem akarunk velük

részletebben foglalkozni, mert fejtegetésünknek itt nem a típuskutatás a célja.

A táblázatban még egy másik érdekes jelenséget is látunk: a négyes csoportokban már hármas vérmérséklet-keveredést találunk, ahol a vezérszerep mindig az elsőé. A 6. oszlop azért keveredési rangsort is jelent.

Ha nem alapvérmérséklet szerint állítjuk össze a négyes csoportokat, hanem a típusok *rokonsági sorrendje* szerint, akkor a fenti körösbeosztás figyelembevételével a következőképen alakulnak a típusok:

1. pesszimista	$g+e$	I.	9. apatikus	$e+l$	III.
2. kolerikus	$g+e$		10. értelemember	$e+l$	
3. exaltált	$e+g$		11. realista	$l+gy$	
4. optimista	$e+g$		12. flegmatikus	$l+gy$	
5. idealista	$e+l$	II.	13. elégedett	$gy+g$	IV.
6. érzelemember	$e+l$		14. szangvinikus	$gy+g$	
7. melankolikus	$l+e$		15. hangulatember	$g+gy$	
8. hipokonder	$l+e$		16. elégedetlen	$g+gy$	

(e: erős; g: gyors; l: lassú; gy: gyenge érzelmekre vonatkozik)

E 16 típust köralakban kell elgondolnunk, mert a 16-os érintkezik az 1-essel, mivel legközelebb esnek egymáshoz.

Az érzelem-összetételben az első betű az inkább uralkodó szempontot jelenti.

A négyes csoportok: 1—4, 5—8, 9—12, 13—16 az egyes vérmérsékletek rokonsági fokozatát is szemléltetik.

E csoportosítás az egyes vérmérsékletek közötti *átmenetet* is mutatja. A melankolikus csoport idealistája lelki, közeli rokonságban van a kolerikus csoport optimistájával stb.

Érdemes megfigyelní az egyes vérmérsékleteken belül a *szélsőségeket*. Ha nincs is mindenütt kimondott ellenpólus, mégis sok ellentétet ölel fel egy-egy vérmérséklet is: a kolerikus pesszimistája-optimistája; a melankolikus idealistája-hipokondere stb. Az érzelmeknek csak két tulajdonságát tekintve eléggé ellentétes természetet kapunk a szerint, amint egyik vagy másik tulajdonság az uralkodó. Az átrendezést magunk is könnyen megcsinálhatjuk, mert nem összetettebb művelet ez, mint a matematikai variáció!

3. A vérmérséklet végső alapja (genotípus)

Nem elégedhetünk meg a vérmérsékletek felszínes leírásával vagy külső magyarázatával. Eddigi fejtegetéseinkben, amelyekben ismertettük a kiemelkedőbb magyarázatokat, túlságosan előtérben van az anyagelvű világnézet. *Nagy egyoldalúság* csak a test szerint ítélni az emberről, mikor ez csak egy része, mégpedig nem is a fontosabb része az egész embernek. Ettől az egyoldalúságtól meg kell szabadítanunk magunkat és szellemibb, *lelkiesebb módon* is kell vizsgálunk az embert.

A vérmérsékleti beosztásnál az oroszlánrészt *az érzelmek* jelentették. Ezekből akartuk megérteni az egész embert. Ha mélyebben vizsgáljuk az érzelmek természetét, ezek nem elszigetelt jelenségei az emberi természetnek, hanem részei a szerves egésznek. Sőt több! A testrészek kisebb-nagyobb fontosságot játszanak az ember testi életében. Vannak olyanok, amelyek nélkül nem is élhetünk; de olyanok is, amelyeket minden baj nélkül kioperálthatunk. Az érzelmek másképp tartoznak az emberhez.

Az érzelmek az *egész ember állapotát*, állásfoglalását fejezik ki. Valóságos pillanatfelvételek az egész emberről. Az érzelmi izgathatóságban például az egész ember testestül-lelkestül gyorsan vagy lassan izgul.

Azt pedig komolyan nem állíthatja ma már senki, hogy az érzelmi változás csupán *csak testi* dispozició, hajlandóság és így a vérmérsékleti különbözőség alapja kizárólag a testben van. Azt is hozzátehetjük, hogy *elsősorban nem is* a testben van.

Jelenleg sokkal többet ismerünk a testi működésekből, mint a lélek működéséről, amellyel a testre hat és a testi funkciókat irányítja. De ez még nem zárja ki sejtésünk igazvoltát.

Ha érzelmi életünket mélyebben vizsgáljuk, ott is azt kell mondanunk: tovább nem látunk; ezt-azt meg nem okadatulhatjuk. A kellemes és kellemetlen érzés feltámadását színek nézésénél megfigyelték ugyan, de még nem magyarázták meg a gyakorlati lélektannal foglalkozók. Ezek egyszerűen utolsó okok és tények, amelyeket el kell fogadnunk.

Az idegzetnek, vérnek, gondolat-társításnak is szerepe van az érzelmek keletkezésében.

Mint életünk főirányítója, a *lélek is* megjártssza a maga szerepét, sőt a főszerepet. Itt felmerülnek újra azok a kérdések, amelyek a test-lélek egységénél szerepeltek, elméleti és gyakorlati lélektani el nem döntött kérdések.

Mindeme nehézségek ellenére megkíséréljük azt a *legkevesebbet* összefogni, ami az egyes vérmérsékleteket inkább jellemzi, mégpedig nemcsak érzelmi szemszögből, hanem az egész embert tekintve.

Természetesnek találjuk azt, hogy a vérmérsékleteknél a testi adottságok túlszárnyalják a belső lelki vonásokat. A lélek élete kevésbé nyilvánul meg. Az orvosi álláspont és általában a megfigyelésen alapuló tipizálás nem érte még utol a szellemtudományi fejlődést. A test és lélek kölcsönhatásának pedig nemcsak testi oldala van, hanem fordítva is kellene néznünk az embert, a vérmérsékletet is.

Eléggé meg tudjuk határozni a vérmérsékletek hatását az emberre, elsősorban a testi emberre: gátlólag, ill. serkentőleg hatnak lélektani folyamatokra; fokozott vagy hiányos érzékenységet jelentenek lélektani ingerekre; hangulati színezetet adnak az emberi tevékenységnek és meghatározzák azt a pszichés tempót is, amellyel leéljük életünket.

Ezzel szemben csak szinte utalni tudunk arra a hatásra, amelyet a lélek fejt ki az emberre. Az akarat könnyű és kis indítóokból való megmozdulása érzelmi változatosságot jelent. Ennek velejárója a gyors értelmi működés. Az értelem alaposága az érzelmeket csillapítja, megfékezi, de az akaratnak szilárdságot kölcsönöz. Az akarat lobbanékonyága gyors érzelmekkel jár és elnyomja az értelem munkáját. Erős akarat értelmi alapossággal fanatikus érzelmeket fakaszt. Értelmi koncentráció hiánya meg ziláltabb, állhatatlanabb érzelmeket fakaszt.

E kis összevetésből is láthatjuk a kölcsönösséget, amely a test és lélek, lélek és test között fennáll. Ha tehát lehetséges volna az embert, magunkat a lelki oldalról megismernünk, akkor e szilárdabb kezdőpontból következtethetünk a testi adottságokra. Ebben az esetben a nyelv kifejező készsége sokkal nehezkesebb, és ha analóg fogalmakat kell használnunk, megbotránkoztatjuk a mindennapihoz és hideg tárgyihoz szokott füleket.

Amikor alább azt a legkevesebbet ismertetjük, amit a leglényegesebbnek tartunk a vérmérsékleteknél, a sorrendet ugyan a testi oldalról kezdtük, de ez a fentiek alapján megfordítható.

Ez a legkevesebb felöleli az embert minden vonatkozásában önmagát illetőleg. Megadja a genotípusát, a veleszületett testi-lelki tulajdonságokat, amelyek a vérmérsékletet meghatározzák.

A SZANGVINIKUS VÉRMÉRSÉKLET JELLEMZŐI

Testi oldalról.

Gyorsan működő és gyorsan reagáló idegzet.

Változatos, gyors, de rendszertelen gondolattársítás.

Túlélénk, csapongó (képzelet), gyors, változatos képekkel, ezek testiek és nem elvontak.

Higanyérzékenységu érzelmei, mint az időjárás és hőmérséklet, változékonyak.

Ha jellemezni akarjuk a test-lélek kapcsolatát, azt kell mondanunk, hogy ez a szangvinikusnál közvetlenebb, mint más vérmérsékletnél. Metaforice: közelebb vannak egymáshoz, mintha kölcsönösen messzebb egymásba nyúlnának.

A lélekben „gyorsabbak” a mozgások a vegetatív és szenzitív élet kormányzásához. Rövidebbre fogott a gyeplő.

Túlnyomó értelmi működés az akarat rovására. De az értelem e munkája nem annyira gondolkodás, mint inkább új tárgyak és benyomások keletkezése. Nem születési folyamat ez, hanem reprodukció.

Az értelem „sokat markoló — keveset fogó” tevékenysége gyors és felületes, alig maradandó benyomásokkal.

Az akaratnak „závorszerű” az élete: a megmozdulások hirtelen keletkeznek és felszínesen pásztázzák végig a munkaterületet.

A szangvinikusnál minden könnyedségen, gyorsaságon és felszínes szélességen mozog. Olyan, mint a világító rakéta vagy villanó fény.

Pszichikai ritmusa és tempója olyan, mint a régi cukorsüveg kontúrja, körvonala: hirtelen emelkedik és ugyanolyan gyorsan esik is; olyan, mint a feldobott kő útja: a legmagasabb

emelkedés csak pillanatnyi ideig tart, igazi holtpont ez, és onnan hirtelen zuhan lefelé.

Melyek azok az imponderabiliák a lélekben, amelyek alapjai a vérmérsékletnek?

Eddig csak általános képet láttunk. De alapfeltevésünk szerint a genotípusnak összes nyomait meg kell találnunk a lélekben. Ezek persze nemcsak nyomok lesznek, hanem főadottságok, amelyek elhatározóan befolyásolják a vérmérsékletet.

Tekintsük a lélek oldaláról és képességeiről a vérmérsékletet! Főképp a lélek két tehetségét vagy ha úgy tetszik, két megnyilvánulási formáját, az értelmet és az akaratot vizsgáljuk és e kettő kölcsönös viszonyát.

Legjellemzőbb az értelmi életre a nagy mozgalmasság, a gyors felfogás, pontosabban a receptio = befogadás. Szinte korlátlan a befogadó képesség. Nem a megemészthetőségről van itt szó, hanem a pusztá mennyiségről és sokféleségről.

A befogadóképesség visszahatása (reakció): a reprodukció szintén gyors. De a kölcsönhatásba ékelődik egy ismeretlen tényező, amely megmásítja, meghamisítja, tehát semmikép sem hűségesen adja vissza a benyomást. Nem elég itt csak a gondolattársításra és a fiziológiai tényezőkre hivatkoznunk, mert ez a tiszta absztrakciókban is előfordul. Ha már hamisan kapná, miért hamisítaná tovább? Nyilván valami értelmi defektusnak kell lennie. Hogy az értelmi hamisítás megvan, abból az analógiából is világos, hogy a szangvinikus ösztönösen is hazudik, egyébként pedig amugyis könnyen megesik ez nála. Nem kell a hazugságnak szóban történnie, gondoljunk csak a szangvinikus női hamisságokra, arra, hogy mindig más színben akar feltűnni, mint amilyen tényleg. Megerősíti ezt a hamisságot a túlzásra való hajlama, beszédében a szuperlatívuszok, legfelsőbb fok szerepelnek. Tehát ennek az alapja szükségszerűen a lélekben is van. Ez pedig defektus: hiány vagy hiba.

Ha közelebről nem is tudjuk ezt megnevezni, de az eléggé világosnak látszik, hogy bölcsességhiány van. Az ítéletalkotáshoz több idő és nyugodtabb szemlélet kell, mint amennyit a benyomások gyors egymásutánja enged. A befogadás gyorsasága tehát elnyomja a gondolkodást és ítéletképzést. A benyomások erőssége éppen a gyorsaság miatt nagyjából, ill. többségükben egyhangú, nem emelkedik ki közülük a fontosabb,

a lényeg. Így már az appercepció is nehezíti az absztrakciót. Távatatot az sem enged már meg, hogy oly gyorsan jönnek az új benyomások. A körülnézés és különválasztás gyengesége kétségtelen hiánya a szangvinikus értelmi tevékenységének.

A reflexióra az értelemnek egyszerűen nincs ideje, de a fenti hibák miatt képessége igen csekély a visszapillantásra, ellenőrzésre.

Hasonló a helyzet a benyomás ellenőrzésére nézve.

E kettő természetes következménye, hogy az ítélőképeség is csökken: nem világos és nem támaszkodhatik biztos alapra.

Az értelem mintha csak kezdeti állapotban volna, csak elsődleges működésében fejlett: a felfogásban és befogadásban. Sokoldalú a figyelem, de iránytalan. Azt is mondhatnók, hogy semilyen. Mert a sok közül alig marad meg valami. Minden csak gyorsan pereg, mintha túl akarna esni a szülés fájdalmán, de a növekedést és tökéletesedést már nem vállalná. Emlékezete is pontatlan, a kellemes és kellemetlen szerint hamisít. Képzetele pajkos, játékos, produktív, plasztikus, de nem intuitív. Intelligenciája is gyors és a bőségben nyilvánul meg, de nem elméleti. Száz dolgot is felsorol, de nem mondja, melyik a helyesebb. Világszemlélete is széteső, mozaikszerű. Nemtörődő, gondatlan, csak a mának él. Ítéleteiben állítása biztos (egyenileg), véleménye azonban nem megalapozott, meggyőződése nincs, és a következményekkel egyáltalán nem törődik. Tanulékony, de haszontalanságokat éppúgy megtart, mint a lényegest. Vizuális típus, ez is naivitásra és fejletlenségre mutat. Az értelmi önmérséklés hiánya, fegyelmezetlensége és kormányozhatatlansága is fejletlenségre mutatnak. Kezdő állapotban van csak a szellemi élete.

Az akaratnak, mely „vak” tehetség és az értelem szerint igazodik, szükségképpen állhatatlannak és erőtlennek kell lennie, mert tárgyát elmosódva, elkapkodva nyeri, gyors egymásutánban, nem rendszerben és nem megokadatulva, csak úgy odavetve. Tehát valamiképpen cél nélkül kell cselekednie, mert nincs cél-rögzítés. A végrehajtás előtt vagy közben más, új irányok és új lehetőségek keverednek az eredetivel. Úgy fest ez, mintha egy megkötött ebet több vásott gyerkőc egyszerre izgat. Ugat, de maga sem tudja, melyikre.

A motívumképzés hiányos. Sem rendszer, sem egység nincsen, a pillanat hatása döntő. Azért is állhatatlan. Az állandó mozgalmasságban nincsen erő, csak elevenség. Bizonyos határon túl már nem tud akarni; ami felülmúlja erejét, arra nem is vállalkozik. Túréshez nincs ereje. A fájdalom és szenvedés megbénítja.

Az értelemnél és akaratnál, akár két ikertestvérnél, a tulajdonságok, alakjuk, hibáik egyenlők, kölcsönösek. Egymást nem szerencsésen egészítik ki.

Ha visszakövetkeztetünk a testre, a vérmérsékletre, megismerjük a szangvinikust: ilyennek kell lennie, mert belső adottságai erre készítetik.

A lelki-testi tulajdonságoknál tehát kölcsönös megfelelés van.

A KOLERIKUS VÉRMÉRSÉKLET JELLEMZŐI

Testi oldalról.

Az idegzet gyorsan működik, gyorsan is reagál, de azért ez lassúbb, mint a szangvinikusnál.

Változatos, gyors, rendszeres a gondolatársítás.

Erős, alkotó képzelőerő, ahol a túlértékelt Én sokat szerepel.

Gyorsak és tartósak az érzelmek. A tartósságban erő is van, tehát állandó a belső feszültség.

A test és lélek kapcsolata, mint a szangvinikusnál: közelebb vannak egymáshoz. De míg a szangvinikusnál szélesebben és több szállal „összeszöttek”, addig a kolerikusnál erősebben nyúlnak egymásba.

A lélek testkormányzó működése is gyors, de a vegetatív és szenzitív életben még erő is jellemzi a gyorsaságon kívül.

A mindennapos szokott tevékenységben az értelem és akarat egyensúlyban vannak. Azonban ingerültebb állapotban az akarat elnyomja az értelmet.

Az értelem tervező, alkotó, nagyvonalú, nem vész el a részletekben.

Az akarat robbanásszerűen mozgatja az egész embert. Nagy kezdeti erő és lendület jellemzi. Lovagiasan nagylelkű a meghódolók iránt, de pusztítóan megtorló és megsemmisítő az ellenszegülőkkel szemben.

Pszichikai ritmusa, tempója, mint a hatalmasan megáradt gyors folyam, amelyben fenyegető erők rejlenek, de munkakészség is és némileg teherbírás. Nem szükségképpen árasztja el a környezetét szenvedélyének iszapjával, hanem hatalmas gátak között ezertonnás hajtóterhet-is könnyedén cipel a hátán.

A kolerikusnál gyorsasággal erő párosul. Kísérői nem a felületesség, hanem az alaposság és radikálizmus, amely tömegmozgató hajlamának és lelki alkotásának a következménye. Kontúrja: meredek, magas, megmászhatatlan part, platószerű tető után elnyúlt, lankás a csökkenés. Olyan, mint a kilőtt gránát, amely pusztulása előtt fejti ki robbanásával a legnagyobb hatást.

Lelki oldalról nézve a kolerikust, a következő képet adhatjuk.

Értelmi munkája gyors, de nem annyira, mint a szangvinikusnál. Ezenfelül szítaszerű, az érdektelent, a mellékest szelnek engedi. Elvonatkoztató képessége a lényegest ragadja meg. Megőrzi a távlatot. Tárgyilagos és bizonyos nagyvonalúság jellemzi.

Szellemi munkája intenzívebb; mélyebbre hatol, azonban legtöbbször járt úton megy, síneken halad. Nem ment az egyoldalúságtól. Okfejtése sántít, elfogult. Előre tudja, érzi, mit kell, ill. akar elérni. Beleszól értelmi munkájába az, akarat is.

Valami gátlása van, mert gondolataiban nem merész szárnyalású. Oka talán az, hogy gondolattársítása kombinatív és nem intuitív. Képzelete is inkább reális, szintén csak kombinatív és nem teremtő képzelet. Így nem sokban segítheti az értelmet új meglátásokhoz, sőt lassítja a munkáját. Oka lehet aztán a kevélység, a felsüléstől való félelem, hátrálástól való iszony.

Nem minőségek az észbeli teljesítményei. Különben is nem zseni.

Ellenőrzés hiánya, illetőleg iszonya miatt a mélységekig nem hatol le. Saját maga előtt sem akarja magát leleplezni. E miatt a reflexióra, önellenőrzésre sincs bátorsága. Fél a megáláztatástól és alulmaradástól. Azért vissza nem von semmit.

A nagy törtetés sem enged elmélyülést. Az ismert közönségsé válik számára, azért mindig nagyobbra tör. Nem is tud hozzásimulni tárgyhöz és ezért nem is láthat mélyen.

Nem tanulékony, nem okul. Másokat ellenben erősen bírál, de nem annyira abban, mit csináltak rosszul, hanem ő miben tette volna különben. Inkább technikai, hadvezéri tehetsége van, mint művészi. Figyelme összpontosított és így a kellő alkalmat fel tudja használni az ellenféllel szemben.

Intelligenciája gyakorlati, a helyeset választja. Megkülönböztető képessége fejlett.

Világnézete egységes és hódító törekvésű.

Ítéleteiben állítása visszavonhatatlan és biztos, csálhatatlanul állít; véleménye nem alapos, azonban körültekintő, védett, de legfőképpen fellebbezhetetlen; meggyőződése szilárd, nem enged. A következményeket levonja a maga és mások számára is.

Akaratára a legjellemzőbb az erős visszahatás. A legkisebb behatásra is erősen reagál. Meggondolás és megfontolás nem esik az elhatározás és végrehajtás közé. Innen aztán erkölcsi és lélektani gátlások nem lépnek fel, hanem hibák az értelmi munkában. Ez a választást is megnehezíti, mert csak azért is belátás ellenkezőjét választja, ha kedvetlenség kíséri; vagy túllő a célon, ha ezt megfelelőnek tartja. Tehát mindenképpen túlzó.

Ez részben onnan is magyarázható, hogy nagy az erőérzete. Az elfáradás és kimerülés eléggé ismeretlen fogalom nála.

A cél-rögzítés éles és döntő. Egységes az életszemlélete. Tehát képzettársítása és gyakorlati intelligenciája az eszközök megválogatásában segítségére vannak. Ehhez járul az önérzet, amely mindenképpen el akarja kerülni a kudarcot, és a dicsoszmj, mely a minél nagyobb eredményt hajszolja. Mivel a célon keresztül a személye szent és sérthetetlen, legalábbis ilyennek akarja, azért minden visszahatás, amely összefügg a céllal vagy személlyel, nagyon nagy: az öffenntartó ösztön erejével hat.

Az akarat minősége határozott akarás. A tárgyát kívánja, mert akarja, és nemcsak merő kívánság marad akarati megmozdulása, azaz nemcsak azért mozdul, mert a tevékenység tetszik neki. Nemcsak megmozdul, a tárgy nemcsak tetszik neki, hanem meg is szerzi azt mindenáron.

Intenzitása erős, tehát a kolerikusnak erős az akarata. Gyors és határozott. Elszánt, hogy nekilásson a munkának.

De nagy a bátorsága is az akadályok legyőzésére. Kedvetlensége ellenére is tesz. Ebben is a cél vezeti. Egyben azonban gyenge: az eltűrésben és szenvedésben. Ebben is alapirányulása érvényesül: inkább elpusztul a lehetetlen harcban, mint alulmarad. Szerinte a tűrő és szenvedő mindig alulmarad.

Megvan a figyelem, szorgalom, becsületesség, ha fejlesztő munkáról van szó, de egészen megváltozik a jellem, veszít egyenességéből, határozottságából, ha védekezésre szorul.

Akarati törekvéseiben különben megvan a kitartás, állandóság és szívósság.

Az akarati irányulások ama hajlamokkal, ösztönökkel és szenvedélyekkel függenek össze, amelyek az Ént fejlesztik. A tárgyi világot egyébként nem olyannak kívánja, mint amilyen; hanem olyannak akarja, amilyennek ő kívánja. Sovinizmus, elfogultság van benne, önzés, hazafelé beszélés.

Az akarat ereje a motiválásban van, ez pedig elsőrangú a kolerikusnál a cél-rögzítés miatt.

Egész lelki életében az akarat van túlsúlyban. A cél akarása minden mást elnyom, még az értelmi munkát is egyoldalú tevékenységre szorítja. Így tehát külső megnyilvánulásaiban, vérmérsékletében is meg kell mindazt találnunk, ami az erőre, erőszakra épül fel.

Nyilvánvaló tehát nála is a kölcsönösség a test és a lélek között.

A MELANKOLIKUS VÉRMÉRSÉKLET JELLEMZŐI

Testi oldalról.

Idegzete nyugodtabb, tempósabb kezdeti tehetetlenséggel. Nem hirtelen reagál, de gyorsuló sebességgel.

Gondolattársítása lassúbb, nem széles felületű, de részletes és elmélyülő.

Az érzelmek tartósak. Nehezen ingerelhető. A megmozdulás erős vagy inkább merev irányú törési lehetőségekkel.

A képzelet tárgyakhoz tapadó, inkább részletekhez, mégpedig a sötétebb árnyalatokhoz. Nem annyira színes, mint inkább érzelmes.

A lassan mozgó érzelmek tartósak és mélyek. Sokkal inkább „hozzánőttek” az egyénhez, mint más vérmérsékleteknél.

A test és lélek mintha csak felületen érintkeznének egymással. Laza a kapcsolatuk. A léleknek néha külön élete van, a test igazán csak porhüvely. Lelkiesebb, szellemibb lénynek tűnik fel a melankolikus.

A vegetatív és szenzitív lélek lassú, tartózkodó, félénk vonásokkal.

Az értelem folyton kutat, problematizál, és az akarat a maradandó után sóvárog. Bizonyos távolságban követik csak egymást az értelem és akarat. Néha az értelem, máskor meg az akarat jár elől.

Az értelem a mélységeket szereti, a végső okokat keresi. A végtelent, az igazi örök valóságokat akarja.

Az akarat lassan indul, de nagy szívóssággal dolgozik.

Pszichikai tempója és ritmusa a nagy súly tehetetlensége, de aztán, ha megindult, mozgási ereje gyorsul. Magasfeszültség, amely nem annyira fenyegető másokra nézve, hanem ahol nagy az önpusztító rövidzárlati veszély.

A melankolikus olyan, mint a tengerszem, a mélységek mozdulására felel; vagy olyan, mint az óceán, amely nyugodt, de ha a vihar felborzolja és háborog, fenéig nyugtalan és csak lassan csillapszik; olyan, mint a zátonyos part, ahol csak messze, lejtősen kezdődik a mélység, de ez aztán már feneketlen.

Lelki oldalról nézve, a következőket mondhatjuk a melankolikusról.

Értelmi munkájában legjellemzőbb a tétovázás. Mélyen, sokat lát és a problémák sem kerülnek el figyelmét, mindez nehezíti állásfoglalását, döntését.

Egyébként is nyugtalan az értelme. Állandó törekvése, hogy békét és megnyugvást keres. A gondolkodás és általában az értelmi szédületes lehetőségek ezt azonban lehetetlenné teszik számára. Nem is érhet a végére kutatásainak, gondolatainak, mert mindig új szempontok és új mélységek merülnek fel; de másrészt lassítja és nehezíti a munkáját az, hogy csekély az alkalmazkodó képessége. Az új dolgokkal nem tud gyorsan tisztába jönni. Be akarja illeszteni eddigi készletébe. Míg ez nem sikerül, addig gyanakszik, tétovázik.

Új területen, munkakörben természetes, hogy nagyon lassú a munkája. De ez a lassúság kedvez az elmélyülésnek és ala-

posságnak. Gondolattársítása nemcsak asszociatív, logikus, hanem intuitív tehetsége a legfejlettebb.

Vizsgálódásaiban a legutolsó gyökérig hatol; azért hiányzik rendesen a távlat. Az áttekintést nem a körültekintő kutatás és absztrakció adja meg (ez a kolerikus esete), hanem az intuíción és a dolgok belső összefüggése.

Eszmélkedéseiben és kutatásaiban nem ismer akadályt. Öröme a spekuláció és problematizálás. Nagyon sokat reflektál, sőt azt kell mondanunk, szinte kizárólag a múltból él. Okul és tanulékony, ha hibát vett észre.

Intelligenciája tisztára elméleti. Csendes és szívós munkával ér el nem közönséges eredményt. Kifelé in produktívna látszik, de annál termékenyebb befelé.

Képzetele terem tő, művész-típus, ami elősegíti az intuíción. A külső benyomás is és a belső tartalom is ihleti.

Figyelme ugyan egyoldalú, de ezzel szemben összpontosított. A többi dolgok iránti érdektelensége miatt szórakozott.

Emlékezete hű és pontos, logikai, plasztikus és érzelmi elemeken épül fel.

Felfogása, ha lassú is, de nagyon értelmes. Szédületes dolgokat is képes felfogni. Maradandó és mély mindaz, amit felfog. Valóságos kincsesbánya tudáshalmaza, és innen van a képzettársítási bősége is.

Világszemlélete komoly, szinte komor, mert mindaz, ami nincs rendjén, neki fáj.

Ítéleteiben állítása nagyon körültekintő, vagylagos: hosszú felsorolás és egész sorozat érv támogatja az összes lehetséges állítást. Véleménye tekintélyekre támaszkodik. Meggyőződése, ha ennyire jut, kikez dhetetlen, életét teszi rá, szinte összesenő vele, benne él.

Meggyőződéséből az összes következményeket szigorúan levonja. Elvek embere lesz, de ebben nem oly merev és lelketlen, mint a kolerikus.

Motívum-képződése lelki kettősségét hordja magán. Ha megtalálta vagy megmutatták és meggyőzték céljáról, akkor meggyőződéses megvalósítója lesz. Ha pedig ennyire nem tud emelkedni vagy erre nem bírták rávenni, akkor nyugtalan, bolyongó lesz ebben a világban.

Kétségtelen, hogy a legszellemibb típus, de az emberi

végesség és korlátoltság őt nyomja legjobban, nem tud felületesen áttörni sem a nagy, sem a kis dolgokon.

Akarata is ingadozó és határozatlan. A választás és elhatározás nehézkes. Érdektelen tárgykörben és törekvésben kifárad.

De ezek ellenére is erős az akarata. Felülmúlja a kolerikust is, nem ugyan a ki-kitörésben, hanem a szívósságban. A teherbírásban a legnagyobb.

A belső magasfeszültség is fokozódó. A sohasem csökkenő erősség természetesen csak akkor következik be, ha megtalálta az életirányát, egyébként tehetetlenség jellemzi. Legtöbbször a kívánságnál reked meg, az igaz akarásig nehezen jut el. Nem segíti a lendület. Nem „hó-rukkoló”, hanem szívós belefekvő; nem tépi szét az istrángot, hanem ez a túlfeszítéstől szakad el.

A cél- és életszemlélet-egységben fejlődik ki pozitív válfaja, egyébként akarati élete szétesik.

Nagy, legyőzhetetlen fanatizmus van benne az eszmény megvalósítására, csak nehéz nála az eszményképzés.

Hajlama van az önemésztésre és önkínzásra is.

Szívesen aláveti magát másnak, nem annyira nyáj-ösztönből, mert nem a többséggel tart, hanem hogy a tekintélybe kapaszkodhassék. Nem is annyira a felelősségtől akar ezzel menekülni, mint inkább a belső feszültség feloldása hajtja ösztönösen; a cselekvéshez így könnyebben jut el.

Lelki élete két véglet között mozog: egyszer az értelmi túltengés, spekuláció, gondolkodás, meddő eszmélkedés tölti ki életét; máskor meg, ha nekilendül, a fanatizmus hajtja, ekkor aztán az akarat kerül túlsúlyba.

A belső egyensúly-hiány az értelem és akarat között a főjellegzetessége. Ez nyomja rá a bélyeget külső cselekvéseire is.

A FLEGMATIKUS VÉRMÉRSÉKLET JELLEMZŐI

Testi oldalról.

Nyugodt, biztos, hidegvérű idegzet, amely roppant erős, de lassú.

A gondolattársításban lomhaság mellett következetességet találunk.

A képzelet nem gazdag, nem is változatos, de tárgyilagos és hűvösen józan.

Az érzelmek alig ingerlékenyek, de tartósak; nem merevek, de szívósak.

A test és lélek érdekszövetségesek. Különleges kapocs nincs ugyan köztük, csak úgy egymásmellett élnek inkább.

A lélek vegetatív irányítása a legerősebb, a szenzitív tevékenység már tompább.

A test és lélek viszonyában az anyag túlszárnyalja a szellemet.

Ha szükséges és ha rákényszerül, az értelem dolgozik, de csak keveset, csak a legszükségesebbet. De ekkor alapos és mindenre kiterjedő.

Az akarat, bár nehezen mozdul, de ha megindult, akkor gépiesen szívós.

A pszichikai tempót és ritmust nehézkesség és tehetetlenség jellemzi; a föld nyugalma, a jég hidege, a pusztta egyhangúsága. Mint az érces ásványoknál, nála is csak a külső kényszer hozza ki az értékeket. A kontúrok: hosszú vonalvezetések lassú emelkedésekkel és szélesen elterülő felületekkel.

Lelki oldalról.

Ha a flegmatikus szellemi életét vizsgáljuk, nem vádolhatjuk kretinizmussal, mert a flegma még nem terheltség. Ha az átlagon általában nem emelkedik túl, ez még nem értelmi fogyatkozás, csak tehetség-, ill. többlet-hiány.

Eleve elzárkózik a gyors és bő recepciótól. Nem akar sokkal bajlódni, de reprodukciója hű és pontos. Ha nyugodtság és lassúság kíséri is a munkáját, alaposan dolgozik.

Amikor a minimumra, a múlthatatlan szükségesre csökken a tevékenységét, ezzel az alaposságot növeli. Inkább körültekintő (tehát reflexív) és önbiztosító a tevékenysége, mint produktív. A felesleges munkától, tehertől és kockázattól akar szabadulni.

Tevékenységiében következetes, nincs szórakoztató kitérés. Egyoldalú, amennyiben csak a gyakorlati dolgok érdeklik és nem a spekuláció. Tanulékony, mert hibáin nagyon okul.

Világnézete a nyársolgár álláspontja.

Ítéleteiben állítása szenvtelen és biztos; véleménye meg-

alapozott; meggyőződése szilárd. Csak a szükséges következményeket vonja le.

Akarata lomha. Ereje volna, de nincs, ami izgassa. Az akadályoknál szívesen megreked. A kívánságig sem jut el, még kevésbé az akarásig. Kitartása megvan, ha kell; csak az állandóság hiányzik.

A cél az önfenntartás és nyugalom biztosítása. Indítékai is e szerint alakulnak. Egyensúly és biztonság a főtörekvése.

Mindkét tehetségét tekintve, azt látjuk, hogy a legkevesbé „eszes” ember, de másrészt ember, aki eszét leginkább arra használja, hogy ember legyen, mégpedig csakis ember.

Ez a visszahatás mutatkozik vérmérsékletének külső kifejeződésein. A belső lomhaság és izgulás-mentesség a flegma alapja.

4. A vérmérsékletek összevetése

A több szempontból való tárgyalás világosságot derít problémákra, tisztázatlan kérdésekre. A lényegét is úgy látjuk a legélesebben, ha több oldalról nézzük az egészet. Az összevetésben semmiféle rendszert vagy logikát nem követünk, csak innen-onnan vett szempontokkal világítjuk meg az egyes vérmérsékleteket. Ha néha naív vagy bizarr a kifejezőmód, ezt a dolog természete hozza magával. Rövid szavakkal és hasonlatokkal nem lehet félreérthetetlen meghatározást adnunk, ilyenkor engedjük szabadon kicsit képzeletünket. Ami számunkra nem mond semmit, azt vegyük hallatlanba!

Csak azt akarjuk most elérni, hogy több szempont összevetéséből egy tűrhetően világos kép alakuljon ki bennünk azokról a különbségekről, amelyek az egyes vérmérsékleteket egymástól elválasztják.

Külsőleg a kolerikus rokon a szangvinikussal; de bensőleg a szangvinikus közelebb áll a melankolikushoz.

Ellentétes általában a sz. és m.; a k. és f. Éspedig a sz. — m. mélységben; a k. — f. gyorsaságban. Alaposságban a sz. üt el a többitől legerősebben, tevékenységben pedig a f.

Szívós a k. és m. is; de a k. inkább a tett embere, míg a m. a gondolkodó és eszmélkedő. A m. először elméletben akarja megoldani feladatát, a k. erővel, tettekkel. A sz. haszontalanságokkal bibelődik, a f. a nyugalmat szereti; de a f. cselekvésében és tervezgetésében a valósághoz símul.

A szangvinikus	A kolerikus	A melankolikus	A flegmatikus
szépnek és színesnek látja a világot	alakítandónak és meghódítandónak	feketének és szomorúnak	nem érdemes vesződni a világgal
ingatag	önfejú	makacs	közömbös
optimista	realista	(plátói) idealista v. pesszimista	egoista
a sors csapásaiban sír	fellázad	megadja magát v. kétségbe esik	megedzódik
legjobban fáj a nyomor	a sikertelenség	az élet komolysága	ha titkos útjait felfedezik
a vér hamar a fejébe száll	gyorsan előnti az epe	önmagát marcangolja	hidegvérű
hamar kitüzesedik	gyorsan és erősen visszaüt	nehézkedélyű lassan indul fel	nem lehet kihozni a sodrából
mérges	dühös	haragos	nem törődő
pukkadozik	robban	ömlik, mint a láva	merev és hideg
forgószeél	vihar	süvítő böjti szeél	—
jellemző a könnyedség	az erő	a mélység	a laposság
hiú	kevély	emberkerülő	nyárspolgár
hazudik	túloz	bizonytalankodik	a valóót mondja
kinevet	gúnyol	eltúr	kényelmeskedik
tréfában igaza van, de igazán sose	magától értetődően igaza van	alapjában véve	közömbös dolgokban
fecsegő	szónok	vigasztaló	közvetítő
jóban-rosszban cimbora	forradalmár	sírató	lomha, közömbös
szél	tűz	fekete föld	jég
pára	túlhevített gőz	telített gőz	hideg víz
a feddést elfeledi	túlteszi magát rajta	leveri	megtalálja vigaszát
megérdemli a feddést	kíméletesen kaphatja csak	érdemetlenül kapja	mindig keveset kap
a tánczenét szereti, mert táncolhat rá	indulóra menetel	cigányzene mellett búsul v. klasszikusát hallgat	fekve a könnyű zenét élvezi

A szangvinikus	A kolerikus	A melankolikus	A flegmatikus
élénkzöld (éretlen)	vérvörös (veszedelmes)	hollófekete (gyászos)	szürke (elmosódó)
olyan fegyvert szeret, amely nagyot szól	mely minden átmegy	amely messze visz	örül, hogy nem sül el magától
szeles, mint egy bakfi	dolgos, mint a háziasszony	ragaszkodó, mint a jegyes	henyélő dáma
rókatermészet	farkas	bagoly	hüllő
ugráló veréb	bőgő oroszlán	fekete holló	csiga
fecsegő szarka	dühös tigris	turbékoló gerle	lajhár
öleb	bernáthegyi	vadászkutya	mopszli
fecske	keselyű	galamb	papagáj
rohanó, kacskarín- gós hegyipatak	duzzadt folyam	feneketlen óceán	rengéstelen tenger- szem
virágzó tavasz	érlelő nyár	szomorú ősz	hideg tél
gyermek és nő	férfi	szerelmes vagy csalódott	agg
a többség vélemé- nyét tartja	mindig van saját véleménye	van külön vélemé- nye	nincs véleménye
a társaséletben: oda is elmegy, ahová nem hívják	nem megy oda, ahová nagyon hívják	elejét veszi, hogy egyáltalában meg- hívják	csak többszörös un- szólásra enged ne- hezen
a társaságban arról beszél, ami éppen eszébe jut	megjegyzéseket tesz, bírálgat	csendes és figyel különösen a hibákra	—
rossz gazda	nyereség-hajhászó	házas életben fősvény	—
adakozásban könnyelmű	kérkedő	nagylelkű	fukar
a házasságban tunyálkodó	uralomvágyó	féltékeny	—
luxus palotában szeret lakni	hivalkodó felbő- karcolóban	magános lovag- várban	megelégszik kényel- mes földszintes ház- zal

A szangvinikus	A kolerikus	A melankolikus	A flegmatikus
ételre: a jót és finomszeretl és élvezi	gyorsan eszik, mert nem ér rá sokáig enni. A fűszereset szereti	a finom étel drága, a gyors evés ártalmas, a fűszer izgat — mondja és elkölti igénytelen ebédjét	nem kell éppen finom, de jó legyen és sok
a szépet szereti, azért élénk és vidám	izmaikt indulatok hevítik, azért határozott és erélyes	róla a szelidség és jószág sugároz, ezért finom kedélyű és együttérző	józan és nyugodt
gyorsan nekikezd a munkának, kapkodva, felületesen folytatja az első akadályig, aztán otthagyja	határozottan kezd, minden akadály új lökést ad; ha meg is szakad, befejezi	nehezen fog hozzá, szívosán dolgozik, összenő munkájával, megszereti	korbáccsal kell munkára hajtani és száz szemmel figyelni, mert kibújik alóla
a munkaeredményben tetszeleg	kérkedik	magáénak, magából valónak tekinti	ha eléri, nem törődik vele
mozdonyvezető, egyszer és jól meg rakja a tüzet	állandóan fűt a kazánrobbanásig	lelküismeretesen dolgozik	kialszik a tüze
mozdonyvezető: ha rövid az út, leg hamarabb ér be. Ha hosszabb, nem biztos, hogy megérkezik, minden esetre pontatlan	a legnagyobb sebességgel száguld akár a világ végére is. Olyat akar, ami másnak eddig nem sikerült	a legpontosabban, a legbiztosabban halad	utoljára érkezik, ha beér
ütésre azonnal visszaüt	erősen visszavág	sírva fakad	várja a következőt
ugrándozva szaladgál	keményen, hadonászva lép	óvatosan rakja lábát	a jó úton is cammog
az akadályt átugorja	félretolja, összezúzza	megijed tőle	elkerüli
az akadály feltűzeli	felingerli	lehangolja	megállítja
víg, bolond, ha megbomlik az egyensúly	dühöngő örült	rögeszmés	tompá, csendes örült
ha elejt egy tárgyat: „Ott pusztuljon!” „Úgy kell neki!”	még bele is rúg, hogy szétmenjen és elpusztuljon	megsiratja	otthagyja

A nemzetek kiemelkedő vonásai szerint:

A francia könnyedség sz., a német alaposság k., a szláv mélység m., a holland kedélyesség f.

Az olasz élénkség sz., a japán elszántsága k., az orosz tűrése m., a magyar nemtörődömsége f.

A néger érzékisége sz., a germán szorgalma k., a szerb bosszúállása m., a kínai maradisága f.

A magyar hirtelensége sz., a porosz erőszakossága k., a spanyol „örültsége” m., az angol szívóssága f.

A lengyel egyenetlensége sz., a forradalmi portugál k., a német filozófus m., a gyakorlati angolszász f.

A magyar szalmaláng és olasz tűzesség sz., a hódító és uralkodó római k., az ábrándozó görög m., a szittyák rettentetlensége f. (?)

A szellemes francia sz., a szenvedélyes dalmata k., a nehézkes indus m., az északiak hűvös józansága f.

Főképp a *kifelé való tevékenységben* látszik meg az érzelmi élet három alapiránya, a lapos, energikus és nehéz kedély. *Massmann* ügyesen állította fel erre vonatkozóan a temperamentumok különbségét. A flegmatikus iránytalansága miatt kimaradt az összehasonlításból.

A sz. inkább külső érzékszerveit használja, a m. a belsőt, a k. mindkettőt.

Azért a sz. az érzéki emlékezettel dolgozik; a m. érzelmekkel, mert az élmények ragadnak meg emlékezetében; a k. értelmével dolgozik, mert a megismerésre van beállítva emlékezete.

A sz. megáll a tárgyak külső alakjánál; a k. gyorsan megragadja a lényegét; a m. még tovább megy: a végső értelmét kutatja. Ezért dicséri Arisztotelesz a m. temperamentumot, mert külön tehetsége van a filozofálásra.

A sz. megelégszik a közönséges célokkal, a k. eszményeket követ, a m. a legmagasabb célokat követi, az eszmények eszményét, a jók között a legjobbat.

A sz. akarata éppen annyira mozgékony, mint érzelmei; állhatatlan is, gyenge is; a k. akarata erős és elszánt, amely csak nő, ha akadályokba ütközik; a m. akarata merev, önfejtéssel és kedvetlenséggel is küzd.

A sz. hamar megfélemedezik elhatározásáról és a munkát is könnyen otthagyni; a k. energikusan kezdi, szervez és vezet;

a m. lassú, de lelkiismeretes, pontos, kitartó és szívósan kitartó munkás.

A sz. jólelkű és vidám, a k. önző és szigorú arcvonású, a m. önféjű és nagyon komoly, szinte komor arcvonású.

A sz. szeme nagy, világos, mozgékony; tekintete eleven, élénk, szabad és jóságos; a k. szeme tüzes, csillogó és mozgékony; tekintete nyílt, átható és határozott; a m.-é lesütött, nyomott, kevésbé élénk, álmodozó és mélynézésű.

A sz. járása könnyed, a tagok, különösen a fej és karok nyugtalanok, élénkek; ügyes mozgásában kellem van. A k. energikusan jár, imponáló és büszke tartása, néha azonban mesterkéltséggel. A m. járásában is komoly, méltóságteljes, lassú, kimért, megfontolt, majdnem hanyag. Fejtartása nyugodt, kissé előrehajlik. Inkább méltóság, mint büszkeség van tartásában.

Bizonyos alkalmakkor különösen megnyilvánul a vérmérséklet. Egy beszéd vagy előadásból a sz. csak a külsőségeket, a mellékést látja; a k. a tartalom lényegét jegyzi meg; a m. a hibákat. Unnepélyről hazatérve a sz. a komikusát meséli el; a k. túlozva a nevezetességeket és kiemelkedő pontokat; a m. a kritikusat és a felsüléseket.

Ha előadás megtartására kéri, akkor a sz. hiú, mert felléphet, a k. megtisztelve érzi magát, mert megmutathatja tehetségét, a m. nyugtalanná lesz, mert nem bízik, hogy meg tud-e becsületesen felelni az igényeknek.

Előkelőbbekkel szemben a sz. fellépése fesztelen, majdnem bizalmaskodó, a k. nyílt és kimért, a m. bizonytalan, suta, csak később jön rá, mit is kellett volna tennie.

Az erkölcsi tisztaság elleni kísértésnél a sz. játszik az érzelmekkel, a k. megveti, mert nagyon is közönségesek, a m. aggódik és túlzott félelmében óriásnak látja a veszedelmet.

Ha gyanú vagy szeretetlen gondolat ébred, akkor a sz. könnyen túlteszi magát; a tüzes k. kimondja és mindenkinek tudomására hozza véleményét; a m. kotlik rajta és a legsötétbben ítéli meg magában.

Ha figyelmeztetni kell vagy másnak kellemetlen dolgot tudomására hozni, akkor a sz. azonnal kimondja, ahogy a nyelvén van, legtöbbször tréfásan, a nélkül, hogy megbántana. A k. élesen, maróan, gúnyolódva mondja meg. A m. sokáig gondolkodik és úgy adja elő, mintha a legnagyobb rosszról lenne

szó; természetes, hogy ellenhatást vált ki, mert túlzásaival alig javíthat valakit.

A sz. nagyon örül a dicséretnek és mindent készpénznek vesz. A k. meg van győződve, hogy megérdemelte a dicséretet és egyben nő az önbizalma. A m. azon rágódik, hogy igaz-e és nincs-e valami mellékszándék benne.

Feddésnél a sz. sír, hogy nem helyesen cselekedett; a k. hidegen fogadja és dacol vagy felesel; a m. nagyot sóhajt és nagyon lehangolódik, mert nem értik meg.

Sértést és jogtalanságot a sz. hamar felejt és ha visszaemlékeznék, semminek tekinti; a k. nem felejt el és minden emlékezés izgatja; a m. csak lassan fogja fel, gondolkodik és aztán felindulásában nem talál szavakat, megnémul, mélyre hatol a keserűség és sohasem felejt. Visszaemlékezésnél csak nő a felindultság.

Társaságban a sz. a tréfát és örömet keresi. Társaiban jóbarátokat lát és örömet akar szerezni. A k. csillogni akar, magát fitogtatja, ha ez nem sikerül, akkor kerüli azt a társaságot, ahol nem érvényesülhet. A m. kívánja a társaságot, de úgy érzi, hogy nem értik meg, elégedetlen és könnyen megbotránkozik. Jót akar, de fél és bizalmatlan, azért visszamene-kül magányába. Túl érzékeny.

A sz. a jelennek él, örül az életnek és sem a múlttal, sem a jövővel nem törődik. A k. a jövőnek él, szívesen épít légvárakat és hőstettekről álmodozik. A m. mindhárom világban él, legkevésbé a jelenben, a múlt kínozza, a jövővel meg magát gyötri; félelem és pesszimizmus bántja.

A sz. örömet és szórakozást keres, a k. tetteket, a m. rendet és lelkiismeretességet és sokszor kicsinyes.

Ha vihar van, a k. örül és kimegy; a m. azt mondja, esik és panaszkodik a rossz idő miatt; a sz. megállapítja, hogy eső után újra jó idő lesz.

Ha baleset ágyra kényszeríti, akkor a k. sajnálja az elvesztett időt. A m. azt látja, hogy veszedelmes a baja, de reméli, hogy legalább lesz ideje gondolkozni. A sz. megállapítja, hogy nem is olyan veszedelmes és nemsokára túllesz mindenén.

Az olvasmányok is elárulják a temperamentumot, ki mit szeret olvasni. A sz. könnyű regényeket és sikamlós dolgokat;

a k. hősrégényeket, komoly dolgokat is kezébe vesz; a m. szereti a mély dolgokat és az emberi magvas gondolatokat.

A sz. a leíró tárgyakat szereti, ahol mozgalom van, a k. a problémákat szereti, ahol szellemi tornát végezhet, pl. matematikát, a m. a gondolkodtatást kedveli és filozofál. A sz. könnyen abbahagyja, ha erőlködni kell; a k. akár meg is szakad, ha meg kell oldania valamit; a m. addig nem nyugszik, míg meg nem oldotta, végére nem járt a dolognak. Nem annyira hirtelen erőlködéssel, mint szívóssággal győz.

A sz. keveset tanul, a k. erősen tanul, a m. lassan, de mindent megtanul.

*

Az egyes vérmérsékletek így búcsúznak el az élettől: A sz.: De szép volt az élet, csak hamar véget ért; a k.: Isten veled, világ, legalább tudod, hogy léteztem; a m.: Örök haza, mióta sóvárogтам utánad; a f.: Ó, jaj, még meg is kell halnom! Ezt is meg kell még csinálnom!

A különféle összevetésekben a m. vérmérsékletnél ellentmondásokat találunk. Ez onnan adódik, mert a m. a leg-problematikusabb személy. Sohasem lehet tudni, mi kerül elő a mélységből.

*

Talán erőltetett, de jellemző képet kapunk, ha cselekvésmódban egymásmellett szerepeltetjük a vérmérsékleteket úgy, ahogy a mindennapi életben egymásmellett vannak.

Elevenítsük meg a különbségeket körképszerűen, végezzünk egy kis körsétát az életben!

A mindennapi életben színes összevisszaságban hömpölyög előttünk az ember-ár. Azért idegenül, szinte életellenesen hat, hacsak egy-két szempontot vagy tulajdonságot emelünk ki abból, ami lelki világunkat alkotja. Az első, mondhatnók elemi ismeretszerzéshez az is szükséges, hogy részletekben boncolgassuk az ember belsejét. De emberfogalmunk akkor lesz igazán tiszta és éles, ha egymásmellett látjuk a nagyon is különböző természetű embereket, amint az életben is egymásmellett vannak. A részek arra valók, hogy összerakjuk egy egészbe.

Nézzük tehát meg, hogyan is festenek így együttesben a

különböző kedélyű emberek: a vigkedélyű (sz.) és mélykedélyű (m.), az erős ember (k.) és a tömegember (f.).

Első kép.

1. jelenet: Sztrájkolók a munkapiacon.

K.: *(Sz.-hez)* Nem bírom tovább ezt a várakozást! Megemészt a semmittevés és szétvet a düh. Jössz újra munkába?

Sz.: Persze, hogy megyek! Már rohanok is. Nagyon egyhangú ez a várás. Az unalom már az oldalamat is kirágta. *(Boldogan elrohan, maga sem tudja, hová. Útközben optimistikusan újságolja mindenkinek: véget ért a sztrájk; több bér-emelést kaptak, mint amennyit kértek stb.)*

K.: *(F.-hoz, aki nyugodtan alszik mellette az úton):* Te még mindig horkolsz? *(Nyakon ragadja és magával cipeli.)* Sohasem érsz be a magad lábán a műhelybe, magadtól semmit sem teszel!

F.: Megyek már! Megyek már! Nem kell azért mindjárt rohanni. Még hosszú a nap!

K.: *(Útközben hátraszól M.-hoz.)* Ne rágódjál már azon, ami megtörtént! Szedd össze magad és gyere, mert még éhenhalsz!

M.: Mekkora kárt okoztunk magunknak és másoknak is ezzel a sztrájkkal? *(Bizonytalanul követi az előbbieket.)*

2. jelenet: A munkahelyen.

K.: *(Belép, maga után húzza F.-t. M. óvatosan követi őket.)* Sz.-nak már rég itt kellene lennie. Biztosan kujtorog a mihaszna.

Sz.: *(nagy későn betoppan. K.-hoz):* Miért nem szóltál, hová menjek? Az összes nyomdát végigjártam.

K.: Ostoba, miért rohantál el ész nélkül! Gondolhattad, hogy nem Piripócsra mentünk, mikor azelőtt itt dolgoztunk.

M.: *(buzdítja magát)* Most lássunk neki a munkának, hogy behozzuk a mulasztást!

F.: Nem kell azért sietni, holnap is lesz nap. Jusson is, maradjon is!

3. jelenet: Ugyanott, közeledik az ebédidő.

Sz.: No, nekem elég is volt már a munkából! Eleget dolgoztam már! *(Leteszi szerszámaint.)*

F.: Jó az okos tanácsot követni. *(Ő is abbahagyja a munkát.)*

M.: *(Lelkiismeretesen és kínos pontossággal dolgozik tovább.)* Sohasem tudok annyit végezni, amennyit feltettem magamban.

K.: *(Látja, hogy Sz. előbbre van, azért lázasan siet, hogy behozza.)* Dehogynem sikerül! Csak meg kell fogni a dolog végét. Nekem minden sikerül, ha akarom.

Sz.: *(dicsekedve)* Ma csodajó formában voltam. Annyit dolgoztam, mint amennyit már régen nem!

K.: Persze, a szedőszekrényből kiszórtad a betűket és ha úgy tetszik nekik, majd csak rendbe állnak. Sohasem végeztél te rendes munkát! Bezzeg, amit én csinállok, az munka! Megnézheti akárki! *(Pihenőt jeleznek. M.-hoz.)* De most már elég legyen a szedésből! Egy betűvel sem többet! Bolond az, aki másnak többet dolgozik, mint amire vállalkozott.

M.: *(Átnézi még egyszer szedését.)* Munkaközben mindig olyan bizonytalan vagyok. Biztos, sok hiba lesz ismét a szedésben!

Sz. *(odasompolyog K.-hoz és fölényesen kérdezi):* Na, híres, hadd lássam, mennyit dolgoztál?

K. *(gúnyosan):* Csak nem nevezték ki a tököt fejnek, hogy ellenőrizze az ésszt?! *(Dühösen.)* Elkotródj, mert összetörlek! Még csak a gyámom hiányzik!

Második kép.

1. jelenet: Utolsó percek a szedőteremben.

Sz.: Mára már sok is volt a munka! *(Sebtében befejezi és szanaszét hagy mindent. Fürgén készülődik.)*

F.: Engem még tönkre tesz ez a sok munka! *(Összecsapja, amit még feltétlenül meg kellene csinálnia, aztán leül és várja, hogy a többiek induljanak.)*

K.: Csak azt szeretném látni, hogy ne kapjuk meg a teljes bérünket! Jogunk van hozzá! Kitekerem annak a nyakát, aki egy fillért is le mer vonni! *(Csakúgy remeg, inog minden, ahogy rendet csinál.)*

M.: Ezt a pár sort még befejezem. *(Majd szép rendbe rak mindent.)*

Sz.: Én már szaladok is, mert este találkozóm van a Vörös-békában. Jó társaság lesz ott együtt! Szórakozás és dárídó nélkül nem is ér az élet semmit.

K.: *(Megvetőleg néz Sz.-ra.)* Nekem is lesz ma találkozóm. Persze nem a torkomnak, hanem a két karomnak lesz munkája. Egy kis lezámolni valóm van még a sztrájk előtti időből egyik szaktárssal. Azután a tömeggel is kell foglalkoznom. Rémesen ostobák az emberek; még azt sem látják be, hogy a pusztulásuk árán is követelniök kell azt, amihez joguk van.

M.: Nem ártom magam más dolgaiba. Könyvet szereztem. Otthon nekifekszem és még ma elolvasom.

F.: Én is nekifekszem, de nem a könyvnek, hanem az ágy-nak. Legjobb foglalkozás a pihenés. *(Közösen elhagyják a termet. Elöl ugrálva Sz., őt követi széles, határozott lépésekkel a K., mögötte M., a végén F. Az utcán a Sz. semmiféle irányt nem tart. Kígyóvonalban halad a járdán. M. szorosan a házak mellett halad. K. egyenes irányban halad előre úgy, mintha egyedül járna a forgalmas utcán, senkinek ki nem tér. F. kényelmesen cammog az utca közepén.)*

2. jelenet: Az utcán.

M.: *(Koldus toppan eléje.)* Szegény ember! Fogjal *(Minden pénzét odaadja.)*

Sz.: *(Vaktában belenyúl a zsebébe és néhány pénzdarabot nyom a koldus markába.)* Szegény ördög, legyen neked is egy görbe napod!

K.: *(Fényes ezüstpénzt dob neki.)* Megmondhatod mindenkinek, hogy tőlem kaptad!

F.: *(Felsóhajt.)* Boldog ember! Munka nélkül is ilyen szépen keres!

3. jelenet: Megállnak a járdán, mert csatorna-javítás miatt felbontották az utat.

Sz.: *(átugorja az árkot)* Még atletikára is jut ma időm!

F.: *(megkerüli)* Ami biztos, az biztos! Csak semmi erőlködés!

K.: *(téglával a kezében az egyik munkáshoz)* Rögtön rakjon le egy padlót, mert összelapítom a fejét! Hogyan tudják így tönkre tenni a járdát?

M.: *(nem mer átmenni rajta)* Akármilyen vastag is ez a deszka, mégis leszakadhat. Sokan estek már így verembe és törték ki nyakukat! *(K. áthúzza.)*

4. jelenet: Néhány suhanc elállja útjukat.

Sz.: *(Fürgén keresztülsiklik közöttük, majd hátraszól.)*
Máskor aztán ügyesebbek legyetek, fiacskáim! *(Elfut.)*

F.: *(Tisztes távolban leül és nézi a fejleményeket.)* Én ráérek. Majd megunják a várást!

K.: Mit? Tülerő? *(Nekik ront és üt, amerre lát.)* Nesztek! Velem mertek szembeszállni? Majd megtanítalak tisztességre! *(Szétugrasztja őket.) (Beérik egymást.)*

Sz.: *(Egy csinos házacska előtt.)* Én itthon is vagyok!

K.: De előkelő helyen lakol!

Sz.: Legalább ez a haszna legyen meg az embernek, ha nemes ősóket számolhat családjában.

K.: Könnyű a máséban tündökölni!

M.: Semmi pénzért sem laknék ilyen forgalmas helyen. Jobb kint a magános kültelteken.

F.: Ilyen zajban és ennyi lakó között sem nyugalma, sem biztonsága nem lehet az embernek.

K.: *(magához)* Eszemmel és erőmmel én még különbet szerzek magamnak. Arra azonban nem vetemednék, hogy másoknak köszönjem azt, amim van.

Ki sorolhatná el az ember találkozását az emberrel? Ki számlálhatná meg azt a sok kis jelenetet, amelyek az emberi életet alkotják? Apró mozzanatokból tevődnek össze a hősi feladatok és a nagy tragédiák is. Egyéni életsorsok és nemzetek élete.

Nem a hegyek vajúdásából, hanem az emberek mindennapi, közönséges cselekvéseiből születik meg a történelem is.

A nagy Kaszás ugyan sűrűn rakja a pontokat az emberek cselekvéséhez, de nemzedékek váltják fel egymást, akik már megtanulták egymástól a kis szerepeket, hogy az élet színpadán tovább játsszák onnan, ahol elődeik abbahagyták.

Száz, ezer évvel ezelőtt ugyanúgy szerettek és gyűöltek az emberek, mint ma és fognak századok után. Ahol az emberi természet játssza a főszerepet, ott csak a színpalak változnak,

az ember azonban, — az erős ember és tömegember, a vigkedélyű és mélykedélyű — *ugyanaz marad.*

E felsorolt szempontok a gyakorlatban segíthetnek a temperamentumok felismerésénél és megkülönböztetésénél.

A vérmérséklet meghatározása az esetek többségében nehéz feladat. Nehezíti ezt a kor: gyermeknél és fiatalnál még nem fejlődött ki; nőknél éppen színészi képességük miatt nehezebb, mint a férfiaknál.

Ritkán találkozunk olyan esettel, amikor kétségtelenül rámondhatjuk *első pillantásra*, hogy kizárólag milyen vérmérséklethez tartozik valaki.

Nehezebb esetekben, de általában is *a kizárás módszere* vezet biztosabban célhoz. Igen sok esetben könnyebb megfigyelni, hogy a szenvedő alany biztosan milyen vérmérséklethez nem tartozik. Kettőt is elég nagy bizonyossággal kizárhatalunk, akkor kis gyakorlattal meg tudjuk állapítani az uralkodó vérmérsékletet.

A benyomások utáni ítélet leginkább csak tájékozódásul szolgál. Ritkábban hordja az ember magán annyira világosan vérmérsékletének félre nem vezető vonásait, mintsem első szempillantásra tisztában legyünk vele. Az alapos és részleges ismeret, amely kell a nevelőnek, vezetőnek, pszichológusnak, *hosszabb megfigyelés* és összevetés munkája.

Az önkénytelen, nem fegyelmezett cselekedeteknél tűnnek elő a legmélyebb egyéni vonások: a gyermeknél társaival való szórakozásaiban; a férfinál szenvedélyes játéokban; nőnél a kedvtelése mutat irányt.

Megbízhatóbbak azok a megfigyelések, amelyeket akkor teszünk, amikor az élet alakít az egyéniségen: amikor kívülről jövő nehézségeket, feladatokat kell megoldani.

De ezek a szempontok is csak általános keret, a rendszeres megfigyelést és az egyéniség felépítését a részletek tárgyalása után adjuk meg.

5. A nem és kor szerepe

A vérmérsékletek, legalábbis ezeknek alapja velünk született „tulajdonságok”. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy változhatatlanok és hogy az egyénben ugyanúgy érvényesül-

nek. Azonban az, hogy az egyik tiszta típus átmenjen egy másikba, alig lehetséges. Az aszkétáknál ritka esetben és hosszú gyakorlat után tapasztalunk nagy külső változásokat. De itt is azt kell mondanunk, hogy csak belső indulataikat fékeztek meg külső megnyilvánulásaikban. Az alap, a vérmérséklet ugyanaz marad. A vulkán alul morgott és háborgott, de nem törhetett ki. Nem állítjuk az ellenkező lehetetlenségét, csak valószínűtlenségét.

A kor is és a nem is más képet ad az egyes vérmérsékletekről. Csak *fokozati*, árnyalati *különbségekről* van szó. Arról, hogy a látszat csal és nem elég a külső megfigyeléssel megelégednünk, beljebb kell néznünk. Darwinisztikus vérmérséklet-fejlődésről nem beszélhetünk: az ember élete folyamán nem megy át mind a négy vérmérsékleten. Az ellenkezőt bizonyító látszatra alább kitérünk; de ez csak látszat és a kor természete hozza magával. A kor és a vérmérsékletek közötti hasonlóságok csak arra intenek bennünket, hogy ezeket is tekintetbe vegyük megfigyeléseinknél.

Szangvinikus vérmérsékleti vonásokat találunk a gyermekeknél és nőknél inkább, mint a férfiaknál. A változékonyság, meg nem ülepedettség és más jellemző tulajdonságok nem a férfit jellemzik elsősorban. A gyermek és a nő olyan, hogy könnyen sír, de könnyei között is mosolyog. Nem szívesen gondolkoznak, elvont dolgoktól elfordulnak, és inkább elképzelnek valamit, mint végiggondolnak.

Kolerikus vonásokat minden egészséges ifjában fedezhetünk fel. A kamaszévek végén vagy azokon túl a felesleges testi erő és a férfivá fejlődő önérzet nagy tettvágyat és cselekvési ösztönt ébreszt. Éspedig rendszerint inkább fiúkban, mint leányokban.

Azt nem állítjuk, hogy Isten a férfit kolerikusnak alkotta. Hanem az igaz, hogy amire rendelte és amit rábizott, ahhoz kolerikus vonások kellenek.

A tudásfájának gyümölcsébe ugyan Éva harapott bele először, mégis a tudás, a tudomány inkább a férfi kiváltsága.

A teremtmények fölötti uralmat a férfinak adta át, amikor Isten erősnek és kitartónak akarta. Helytartó, intéző, kormányzó a férfi.

A nő, a másodlagos, de egyenrangú teremtmény, csak ki-

egészítő szerepet kapott a Teremtőtől. Ez a kiegészítés azonban nem a férfi egyeduralmára vonatkozik, hanem: mert nem jó az embernek egyedül lenni.

Akad kolerikus nő is, és ez például fiatalabb korban erősebben mutatkozik meg leányoknál, mint fiúknál. A szívósság sokkal hamarabb fejlődik ki a nőben. A későbbi élet folyamán azonban a nőben sohasem lesznek olyan erős élűek a kolerikus vonások. A finomság és gyengédség, a határozatlanság és alkalmazkodó-képesség sokat lefaragnak a durva keménységből.

A *melankolikus* tulajdonságok a gyermekben elmosódottabbak. A mély érzések bizonyosfokú érettséget kívánnak. A melankolikus vérmérséklet sem nem kimondottan férfi, sem nem női vérmérséklet. Mindenesetre a nő több szempontból jobban, finomabban éli ki. A férfival szemben itt éppen az az előnye, ami a kolériában a hátránya.

A finom érzések, rokonszenv, alkalmazkodás, befogadó-képesség, tapintat, áldozatvállalás és más másodlagos (szenvedőleges, passzív) tulajdonságokban nagyobb a nő.

Azt sem lehet mondani, hogy a melankolikus nő értékeesebb, mint a szangvinikus (itt természetesen ízlésről nem vitákozhatunk!), csak azt láthatjuk, hogy minden igazi nőben szükségeseek az ilyen melankolikus vonások. De ezekből viszont nem következtethetünk feltétlen melankóliára.

A *flegmatikus* tulajdonságról hasonlóan kell mondanunk, mint a melankolikusról. A lassúság és tartósság nem gyermekéreny. Hajlandók vagyunk ugyan a flegmát általános lustasággal és lomhasággal jellemezni (ez is van benne, de nem egészen az), azonban meg kell különböztetnünk az ú. n. naplopástól. A kimértség, józanság és szívósság is flegmatikus vonás. Ezeket természetesen nem fogjuk még gyermekben találni, nőkben is ritkábban. Van általában tunya és nehézkes gyermek is; e negatív vonásokból következtethetünk a flegmára.

Az öregkor a maga fáradtságával és „kijózanodásával” lassúbb, óvatosabb lett. Sok minden „hidegen” hagyja. A meggyötört test, az elcsigázott vagy már nem reménykedő lélek nyugalomra vágyik. Ez az igazi oka az öregkor flegmájának. Itt sem történt metamorfózis.

A nemén és koron kívül színezik, csiszolják még a vérmérsékletet a *nevelés* és a *szociális körülmények*. De ezek már

igazán csak külsőségesen. Csak legfőljebb az érvényesülési lehetőségeket adják meg. A modor és jólneveltség sokat takarhat, de ha megcsiklandozod a báránybőrt, farkas bújik ki alóla. Szokatlan körülmények között, amikor a konvenció béklyója nem szorít, hamar elválík, kibén mi rejlik. Csak kicsit feledkezzék meg magáról a „pubi”, csak ne érezze magán a felnőtt hatalmak tekintetét, vége az úri tempónak. A mintaszerű baba is, már nagyobbacska jól nevelt leány is, ha beszabadul a „spájzba”, nyakig-könyökig lekvárosan, mézesen kerül elő.

Nem kell ahhoz nagy lélektani tudás, hogy azokat az alakiságokat leszámítsuk, amelyeket a kor, nem és körülmények adnak a vérmérséklethez. A mindennapi életben az iskolázatlan ember is megkülönbözteti.

6. Erkölcsl értékelés

A természetben a sokféleség Isten pazarló, bőkezű adománya. Vannak tetszetősebb és kevésbé tetszetős teremtmények, de ez a szempont még nem dönt értékük felett.

Az embervilágban is a négy vérmérséklet között vannak *tetszetősebb* típusok és szerencsés keveredések. Ami pedig az *abszolút értéket* illeti, nem állíthatjuk, hogy egyik feltétlen jobb a másiknál.

Már a nagyobb hasznosságot sem tudjuk eldönteni. Veszélyben kell és kívánjuk is, hogy legyen olyasvalaki, aki erővel és bátorsággal tudjon fellépni. A jókedvű társaságot is megkívánjuk — legalábbis néha. Szenvedésben és megpróbáltatásban az együttérző szív enyhíti bánatunkat, fájdalmunkat. Ha aztán nagyon nekihevülünk, szükségünk van egy kis kijózanításra, amolyan kiadós hideg zuhanyra.

Minden vérmérsékletnek *megvan a maga előnye*, amelyet egy másik nem pótolhat. És már a változatos élet miatt is szükséges, hogy az emberek is különbözők legyenek. Csak a sirban leszünk egyformákká: por és hamu. Különben a legönérzetesebb kolerikus sem kívánja, hogy csak hasonmásai éljenek a földtekén. Minden emberből elég egy példány!

A vérmérsékletek erkölcsi megbírálásánál azt mondhatjuk, hogy minden vérmérséklet önmagában erkölcsileg értékes.

Természetes, minden fényt árnyék kísér. Ha erősebb a fény, sötétebb az árnyéka is.

Nem tehertétel a velünk született vérmérséklet, hanem Istentől kapott *tőke*, amelyből élni lehet és kell. Mindegyik vérmérsékletből kibontakozhatik az eszményi ember és ezek nem lesznek szükségképen egymás hasonmásai, amint ezer és millió levél között sem találunk két teljesen egyformát.

Minden fajtában a tökéletes példány egy feltétlen értéket rejt, amelyet nem lehet más faj tökéletes példányával összevetni. Haszontalan kérdés: mi szebb: a pompázó rózsza, a tökéletes százados tölgy vagy a négyhetes barika? Vagy gasztro-nómiai drasztikus hasonlattal: mi jobb, a töltött káposzta, csirke-paprikás vagy a dobostorta?

Noha az egyes vérmérsékleteknél faji különbség nincsen, mégis a tökéletességet és eszményi formát más-más alakban éri el mindegyik. Hogy mennyit használ a tökéletes ember a közösségnek, a nemzetnek, az már másodrangú szempont, mert ez sok véletlentől is függ.

A *tökéletes forma megvalósítása* elméletben egyszerű eset: csak az előnyök érvényesüljenek és ezek úgy nyomják el a hátrányokat, hogy szokásszerűen és következetesen a jobbik Én uralkodjék! Nemcsak az erők egyensúlyát kell megteremteni, hanem a maximumot megvalósítani. Ennek a jobbik Énből szervesen kell fejlődnie, ill. ki kell fejleszteni. Benső Énünknek is megvan a maga élniakarása, élettani ritmusa, kiteljesedési igénye. A megállás, megkorcsosodás, visszafejlődés életellenes.

A kibontakozás leggyakoribb *akadálya* nem az erő hiánya, hanem az, hogy *parlagon heverteti* az ember értékeit. Így a beérés reménye lehetetlen. Igen sok, legtöbb az olyan egytalentumos ember, aki elássa a kapott kincset és a kamatot sem tudja visszafizetni Urának.

Sötét hatalmak is dolgoznak az emberben. Igen kevés ember mondhatja csak el magáról, hogy rajta nem hibáztak és ő nem rontott el semmit sem magán. Ha pedig ez igaz, akkor sok a javítani-, pótolnivaló. Tartós ráhatás és ismételt esetek pedig emberfölötti munkát kívánnak. A reménytelen esetektől eltekintve, az ellenszoktatás és önnemesítés meg tud birkózni ezekkel az esetekkel.

És ha mégis igen sok elrontott és jóvátehetetlen étellel

találkozunk, az nem érv ellenünk. A siralomházban hány megtört lélekből szakadt ki a sóhaj: „Másképen alakult volna az életem, ha...” Igen: „Ha az első bukás után..., a nagy eset után... lett volna valakim, aki ki tudta volna nyitni a szemetet!”

Az orvostudományban nemcsak arra törekszenek, hogy a beteget meggyógyítsák, hanem azon is iparkodnak, hogy a betegséget megelőzzék. Nemcsak a fogorvos ajánlja, hogy fél-évenként vizsgálattassuk meg fogainkat, hanem mindhangosabban mondják, mégpedig nem kereseti szempontból, hogy évenként legalább egyszer alaposan vizsgálattassa meg magát az ember. Sok költséget és fájdalmat takarítanánk meg, ha megtennénk. A nevelésben is mind erősebben kell képviselnünk azt az irányt, amely megelőzni akarja a bajt és a katasztrófát. A javulás és újrakezdsés mindig nehezebb feladat. Könnyebb új házat építeni, mint a romokból újat alkotni.

A tipuskutatásban és vérmérséklettanban is minduntalan csak azt halljuk, hogy ez a típus, vérmérséklet ilyen-olyan, de arról igen kevesen írnak, hogy *milyen lehetne*, és *milyennek kellene lennie*. Ezt a hiányt nevelőnek és lélekbúvárnak legsürgősebben pótolnia kell.

A *vérmérséklet*, minden vérmérséklet a *természetes alap*, amelyen a kegyelem segítségével felépül a keresztény élet-eszmény.

Nem szólhatunk le egy vérmérsékletet sem, hanem szent tisztelettel kell megállnunk előtte, mint ahogyan szemléljük a csillagos ég roppant arányait, a mezők gyönyörködtető tarkaságát, a virág pompáját és az élet diadalát.

A Teremtő képmása minden ember, minden vérmérséklet. Az Úr a maga képmását helyezte mindegyikbe. Ezzel a tudattal és meggyőződéssel kell néznünk az embert, az esendőt is.

A lélektani kutatás és emberábrázolás így emelkedik minden profán tudomány fölé. Vele és benne férünk legközelebb az Istenhez.

A csak hideg ábrázolás és méricskélés a lélektanban nem visz közelebb az emberhez. Nem számtani feladat vagy rejtvény az emberismeret, nem merev megkövesedett formákkal találkozunk itt, hanem az élettél, a fejlődő, bontakozó étellel. A tudós a maga görcsövén megállapíthatja a plazmák szerkezetét,

de nem az életüket; ehhez több kell, mint pusztá megfigyelés és kísérletezés. Együtt is kell élnie és együtt is kell gondolkoznia a lélekбúvárnak az emberrel, a „kísérleti” személlyel. Akkor tudja megérteni, kiigazítani és beirányítani. Eme szerves kapcsolat nélkül el sem gondolható a teljes lélektan. Amilyen lelkülettel közeledem máshoz, olyan lelkülettel jön az is felém.

Aki foglalkozott emberrel, de a lelkével, érezte azt a lenyűgöző hatást, amit érez az, aki belép a rheimsi, kölni dómba vagy a Szent Péter-bazilikában. A nagyság és fenség élménye még előbb, elevenebb az emberi lélek szemléleténél. És ez érthető is, mert az ember is templom, monumentálisabb és fenéségebb minden emberi dómnál, mert a Szentlélek temploma. És a lélek az Isten szikrája, mely mélyebb és nagyobb dolgokat rejt, mint az egész mindenség.

Aki előtt megnyílt már egy lélek, azt az áhítatot és megilletődöttséget érezte végigfutni egész valóján, amit érez a pap, mikor a tabernákulumot kinyitja és az Életet osztja az élőknek. Még abban az esetben is, mikor jóbi nyomorúságot és tékozló fiúi reménytelenséget is látott, szent meggyőződéssel hitte, sőt tudta, hogy fejlődőképességet látott, életet és erkölcsi értéket.

A klasszikus vérmérsékletek részletes ismertetése

A következő részletes ismertetés az egyes vérmérsékleteknek a legszélesebb megjelenési formáját mutatja be.

Mivel csak a négy vérmérsékletről tárgyalunk kizárólagosan és egyáltalán nem vesszük tekintetbe a kevert típusokat, az egyes vérmérsékleteken belül elkerülhetetlenek a jellemzési ellentétek. De ez érthető is, mert a kevert típusok túlnyomó vérmérsékletét is a négyes keretben kellett ismertetni. Áll ez a felhozott példákra is, ahol nem mindig a tiszta típus szerepel.

Minél részletesebb, pontosabb egy meghatározás, annál kevesebb egyedre illik rá a maga egészében. Azért például olyan szangvinikust nem fogunk találni, akire a mondandók mind ráillenek. Különben is a típusok szükségképen eszményi típusok. Azaz: a gyakorlatban csak megközelítő alakokat fogunk találni.

Nem a részletjelenségeken van a hangsúly, — ezek ismeretésével inkább csak példát nyújtunk az összjellemzésre — hanem a már ismertetett pszichikai magatartáson. Ez utóbbi következményei és összefüggései szerepelnek a részletekben. Azt szinte felesleges is mondanunk, hogy a klasszikus vérmérsékleteknél nem a külső tulajdonságok a főjellemzők. Ezeknek gyakorlati értéke statisztikai törvényszerűségeken alapszik. Egyik-másik sajátság inkább mint érdekesség szerepel, mivel ilyen is előfordul a négyes csoportosításon belül.

Az egyes vérmérsékleteknél a több oldalról való ismertetés elkerülhetetlenné tette a többszöri ismétlést. De inkább ezt a kellemetlen megoldást választottuk az olvasóra oly kényelmet-

len folytonos utalások helyett. Éreztük magyar szókincsünk kidolgozatlanságát éppen lélektani területen. Az egyre fejlődő ily irányú irodalom fogja csak ezt megszüntethetni.

Inkább gyakorlati vagy ha úgy tetszik: pedagógiai szempont vezetett a részletes ismertetésnél. Ezért engednünk kellett tervünk merevségéből. De az utóbbinak minden részlete szerepel, ha nem is mindig logikai sorrendben. Az ismertetés a maga egészében a fenotípust adja, kivéve ott, ahol az ellenkezője nyilvánvaló. Az életpéldák a biotípusra utalnak. A genotípust már fentebb meghatároztuk, amikor arról a legkevesebbről szoltunk, ami a vérmérsékletet alkotja. Sehol el nem mellőztük és a nyomaték kedvéért a végére hagytuk az eszményi típust.

I. A szangvinikus vérmérséklet jellemzése

1. Általános jellemzés

A szangvinikus ember tüzes, vérmes, könnyen lelkesedő, együttérző és melegszívű. Reménykedő és bizakodó.

Derűt, kedélyt és kellemet visz az életbe. Igazi társaslény. A társaság az otthona. Víg, hahotázó, megelégedett ember.

A szangvinikus az emberiség örök fiatalja, aki szereti a jókedvet és másokat is jókedvre hangol.

Mozgékony, fáradhatatlan ember, csupa élet és tevékenység.

E vérmérséklet a leggyakrabban előforduló női típus, mert a könnyed és lágy, felszínes és változékony női jellem egyesíti azokat a szangvinikus tulajdonságokat, „erényeket”, amelyek a mai ember előtt is a „női eszményt” vagy inkább az „eszményt nőt” jelentik szép játékszer, gyönyörködtető hangszer, kiuzsorázható élvezeti cikk. Az élet ezt a típust tolja előtérbe, mert az emberek nagy átlaga elsősorban külsőségeket keres. Fő a vonzó kirakat. Persze ez nem mindig a szolid áru bizonyítéka. Nagyon is hazug volna a kiírás: „Bévül még szebbek is vannak!” A szangvinikus különben is kívül hordja az értékeit, nem tudja magába zárni.

A szangvinikus gyermek maga az elevenesség, lelkesedés, ragaszkodás és örökös nyughatatlanság. Csacsogásával, híz-

kedésével, elszólásaival és „bölcs” mondásaival mindenkit leszerel.

Felnőtteknél inkább a jókedv, derű, melegszívűség és hangulatváltozás domborodik ki.

Szépírók, főleg lírikus költők, művészek és színészek, bonvivánok és komikusok a szangvinikusok közül kerülnek ki. A történelem lapjai keveset szólnak róluk, de a mindennapi élet annál többet. Az életben kevés nyomot hagynak, de a szívekben állítanak élő emlékeket.

2. Külső jellemzése

A szangvinikus legtöbbször közepes vagy csak valamivel magasabb termetű. Finom és szép alkatú. Külsejében semmi nehézség, ellenben könnyed és formás az egész valója.

Rendes táplálkozási körülmények között húsos.

Jó arcszín (piros, pufók arc és piros ajkak), sima, bársonyos és arányos arc, kedves arcvonások jellemzik. Orra és szája harmonikus a termetéhez.

A szeme nagy és nyílt. Vidám és élénk a tekintete. Életkedv és elelenség árad róla.

A nyak vékony és hosszú.

Mozgása eleven, fürge és kecses, taglejtése gyors és nyughatatlan. Minden cselekvéséből élénkség és kellem árad.

Egész külső alakja tetszetős. Van csínérezéke.

A kikent-kifent gigerlik, divatmajmok legtöbbször szangvinikusok, nemkülönben a hódító divák és szédelő divatbábuk és a divatban mindig mások után rohanó vagy másokat megelőző hölgyek. A kocsmai törzsvendégek hangos része szangvinikus.

A hosszú ülést és hallgatást nem bírja.

A szangvinikus gyermek örökké tesz-vesz és mindennel könnyen elszórakozik. Hamar megtalálja játékszerét. Az alakatlan fadarabot elkereszteli babának, a rossz sóprút pedig elnevezi pejlónak. Minden dolgot összeszed. Zsebében a legkülönbébb dolgok találhatók. Folyton csere-berél, de rendesen ő fizet rá.

Fiziológiája: vére nem sűrű, de bő és pirosabb. Érverése gyors, puha, könnyű és változékony. Vérének hőmérséklete

magasabb. Lélekezete gyors, könnyű és nem mély. Nem sokat, de többször eszik. Az édességeket kedveli.

3. Belső hangulata

Belső hangulata tele van élettel és vidámsággal. Jelképe a duzzadó, életerős és színpompás tavasz.

Gondtalan, madárdalos hangulatát csak rövid záporok szakítják meg, mert csak rossz pillanatai és nem rossz napjai vannak. Csak rövid ideig tart nála az, ami szomorú. Ha nem vig, ami ritka eset, akkor inkább csak elégedetlen vagy zsörtölődő. Öröme nevető és élénk.

Erős érzéke van a szép iránt, különösen az érzéki szép iránt. A szangvinikus élvezi leginkább a természet és élet szépségeit. Hamar észre is veszi ezeket és meg is ragadja.

Könnyen felindul, de hamar le is csillapszik; ezért állandó a hullámvás kedélyében. Gyorsan felingerlődik, de amint vigét kiadta, — ez pillanat műve: egy kifakadás, pörlekedés, toporzékolás vagy pofon — hamar megbékül. Nem bosszúálló.

Hamar felbuzdul valamin, de lelkesedése gyorsan le is lohad. A cselekvés kezdetéig, a nekifogásig jut csak el.

Szeret túlozni. Az igazmondással neki van a legtöbb baja. A szangvinikus gyermek (a nők általában) legkönnyebben és legtöbbet hazudik.

Rokonérzés és a szív melegsége, hevülékenysége adódó alkalommal részvétben és meghatottságban is nyilvánul. A szenvedőkön rögtön megesik a szíve. Ingét is odaadja. Jó és puha szívű. Érzelmős dolgon azonnal meghatódik. Mozikban érzelmes jeleneteknél tömegesen sírnak, drámai előadás után könnyes szemmel hagyják el a színházat. Regényekben is nagyon hatnak rá a szomorú mozzanatok; de a humort és a szellemes fordulatokat is nevetve élvezi.

Együttérez másokkal; mások jókedve őt is vidámabbá teszi. A szenvedőkkel lágyszívű és részvétet érez irántuk. Ez azonban hamar elenyészik. Könnyen együtt sír másokkal, de azért kerüli a helyeket, ahol az emberi nyomorúsággal kellett találkoznia, amíg a körülmények nem változnak. Ezért igazi benső barátja ritkán akad, noha mindenkivel jóban van.

Magában és másokban keresi az örömet. Ezért fel is keresi

a társaságot, mulattat másokat. Jó társalgó. A zajos mulatságot szereti, a tivornyákat sem kerüli. Fogékony a jó és rossz iránt, azért a társaság, a rossz társaság veszte is. Elvezethajhászása miatt az érzékiség nagyhatalom nála. Innen van, hogy a nők a legalacsonyabb életformától sem riadnak vissza, és a férfiak is a legundokabb bűnökbe sülyednek.

A szangvinikust nem sokra becsülik, tekintélye nem nagy, de mindenütt szeretik.

4. Tehetsége

A szangvinikus képességei átlagon felüliek. A legszebb örökséget kapta. Tudásszomja és kíváncsisága azt igazolja, hogy a szellemi élet iránt fogékony.

A vér hatása elsősorban az agyban közvetlenül mutatkozik. A hatás nagyon gyors és eleven, de gyorsan tovatűnő is. Nincs idő a benyomás rögzítésére, és így nem tud alaposan utánagondolni az ismereteknek.

Külső megfigyelései ugyan nem maradandók, de részletes és éles a tekintete és észlelése, ezenfelül még sokoldalú is.

Kitűnő *érzékszervei* vannak. Elevenségük nagyon sok tárgyat szolgáltatnak. Mindent lát és hall. Semmi sem kerüli el a figyelmét és éppen ezért nem is tudja elraktározni a sok benyomást.

Emlékezete jó és széles. Könnyen és gyorsan visszaemlékszik arra, amit látott és hallott. De képzeletében hamar összekeveri a tényeket és így emlékezete sem megbízható.

Képzelete eleven és tevékeny. Mindent megragad, rendkívül gazdag és változatos. De az emlékezet hibájában is szenved: sokat tesz maga is hozzá a látottakhoz és azért nem tárgyilagosa és nem is hű. Csapongása miatt nem lehet mindig kitálatni gondolatfűzéseit. Beszélgetés, mese közben hirtelen egész más területre csap át. Beszédben szavakat kihagy, tehát felületes és következtelen is.

Érzelmi élete izgulékonyasága miatt minden külső benyomásra azonnal megmozdul. A feltűnő és rendkívüli gyakorolrá elsősorban hatást. Hamar megtalálja magát és beleéli az új helyzetekbe. Vidám, mert mindenütt talál örömet és jóbarátokat. A törvények szerint mindig túl szigorúak. Szép szóval vagy könnyek által könnyen megvesztegethető.

Értelmi felfogása gyors, de inkább elmés, mint élesesű. A szellemes emberek csoportjába tartozik inkább, mint a gondolkozókéba. Szellemi képessége sokoldalú, mindent megért és mindennel képes foglalkozni. Figyelme szintén sokoldalú, de felszínes. Új benyomásra otthagya, amivel előbb még élénken foglalkozott.

Akarata nem rossz, csak állhatatlan. Mindig tesz-vesz, de a hangulat és benyomás szerint. A kötelességteljesítés nagyon nehéz. A komoly tanulás igazi keresztje. Sok türelemre ad alkalmat azoknak, akik vele foglalkoznak. A szálmaláng-természet, az ide-oda ugrálás nem alkalmasak arra, hogy megszilárdítsák állapotbeli kötelességeiben.

Az ébredő ösztönök, a könnyen felfingerelhető vágyak és hajlamok viharosan erősek, de hamar lecsitulnak.

5. Előnyei

Amikor most külön választjuk a szangvinikust jellemző jó-rossz tulajdonságokat, a két véglelet akarjuk megmutatni a vérmérsékleten belül. Minél több előnyös tulajdonságot egyesít magában a szangvinikus, annál eszményibb típus. Minél több benne a hátrányos adottság, annál kellemetlenebb egyéniséggé lesz.

A szangvinikusok között találunk olyanokat, akik szerezetreméltóságukkal és derűs kedélyükkel mindenütt szívesen látott vendégek. Mintha más világból ideszakadt mosolygó jelenségek volnának! Társaságukban mindenki jól érzi magát. Jelenlétükben elsimulnak a gondterhes homlokokon a ráncok; a fájdalmas emlékezés barázdái betemetődnek és még az embergyűlölők is mosolyra fakadnak.

De akad olyan is, aki örökös elégedetlenkedésével, bírálgatásaival, mindent jobban tudni akaró hozzászólásaival kiállhatatlanná teszi magát. A hiúságból fakadó szereplési viselkedés, az öntetszelgésben való kéjtelgés, a páváskodó hiúság visszataszító vonás. A szeszélyes embertől mindenki retteg.

Nagyok az árnyalati különbségek, de nem lényegbevágók. Valamennyien szangvinikus és ugyanazon lélektani sajátságokra vezethető vissza beállítottságuk. Csak míg az egyik jobbról, a másik balról közelíti meg az alaptulajdonságot.

Általában. A szangvinikus vérmérsékletet bizonyos késég és jóakarát jellemzi, amellyel emberekhez és munkához közeledik. A szangvinikusban legnagyobb az ügybuzgóság. Mindent felkarol. Felületes ugyan, de meleg ragaszkodással tapad munkájához. Szívvel is dolgozik; szereti, amivel foglalkozik.

Érzelmi élete. Erkölcsei érzéke szép. Közlékeny, barátságos és vidám. Alkalmazkodó és idegenhez is hamar hozzászegődik. Meg tudja magát kedveltetni, ügyes szórakoztató.

Tetszés és dicséret a legszebb jutalma és legfőbb hatóereje.

Szívesen és örömmel ad. Udvarias és szolgálatkész. Mindenkiel megfér, ezért a közöséletet legjobban bírja, sőt igényli.

Nyomasztó érzelmek ritkán és rövid ideig bántják. Fájdalmát hamar elfeledi. Mihelyt lehet, szélnek ereszti bűját. Még pótolhatatlan veszteségeken sem sokáig töpreng. Inkább új utakat keres és mással próbálkozik.

Értelme érdeklődő és sokoldalú. Többirányú tehetsége van és sok dologgal is foglalkozik.

Gyors a felfogása, hamar feltalálja magát. Gyakorlati érzékével és nagy életösztönével nehéz helyzetben is gyorsan utat vág magának.

Derűs világszemlélete és a szép iránti fogékonysága szorosan összefügg. Úgy veszi az életet, ahogy van. Nem sokat gondolkodik és nem akad meg a problémákon.

Sziporkázóan szellemes.

Tapintatosan és ügyesen tud másokkal bánni. Kényelmetlen helyzetben, amikor például másokat hibáikra kell figyelmeztetnie, a legjobb módot választja. Kedvességével elveszi a hibák és a figyelmeztetés élet és keserűségét. Ő maga is elbirja a rendreutasítást. Sőt ha megérzi a szeretetet, még ragaszkodóbbá lesz.

Akarata. A szangvinikus tele van jóakarattal. Fogékony és tevékeny.

Engedelmes, szófogadó, azért alakítható. A nevelő öröme.

Hamar kapható munkára, vállalkozó. Mivel nem fontolgató és körültekintő, bízik minden ügyének a jó kimenetelében.

Optimista. Csalódásai felett hamar napirendre tér, gyorsan megvigasztalódik.

Jó szóval mindenre kapható. Érzelmi indítóokok erősebben hatnak rá. Buzdítás és elismerés kell neki, a feddés elkedvetleníti. A kedvességnek és figyelemnek nem tud ellenállni.

Nyíltszívű, a tenyerén hordja szívét. Nagylelkű, bőkezű és jótékony.

Gyors elhatározású és a kivitelben is szerencsés kezű. Meg tudja ragadni a kedvező alkalmat.

6. Hátrányai

Általában. Amit az életben könnyűvérűségnek, szalmatűznek nevezünk, az a szangvinikus természet negatív képe. Nincsen benne szilárd pont. Csupa felszínesség és sok a léhaság. Szabadfolyást enged kedvének, vágyainak.

Csak élvezni akarja az életet. A terhek alól kibúvik. Keresi a kényelmet és puhaságot. Onmegtagadás és áldozat számára a legnehezebb az életben. (Talán ebben van alapja az egyke rákfénéjének is, amiben átlagban vétkesebb a nő, mint a férfi.)

Hátrányai abból adódnak, hogy a behatások hamar elmosódnak benne. A vízbedobott kő nem hagy utat maga után, és még a fodrok is hamar elsimulnak a víz tükreán.

A szangvinikus felfigyel mindenre, de hamar túlteszi magát a benyomásain. Felszínessége miatt a legmélyebb és legszebb élmények is hamar tönkre mennek. Nem képes felhasználni a bennük rejlő emelő, segítő erőt. Letépi a virágokat, de nem rakja vázába és így gyorsan elfonnyadnak kezében. Mint a lepke, csak virágról-virágra száll, de nem gyűjt, mint a méh.

Higany természete van: mint az asztalon elszabadult higanycsepp, a legkisebb érintésre is messze gurul.

Érzelmi élete. Változékony, mint a májusi időjárás. Igazán hangulatember. A szerint tesz-vesz, amilyen kedve van.

Onmagával komolyan nem foglalkozik. Külsőségekben szétömlik. Azaz: mindig új benyomásokat keres, szórakozási lehetőségeket hajt fel.

Onmagára, külsejére sokat ad. Szívesen áll a tükör előtt. Szereti magát mutogatni. Gondja van arra, hogy csinosan és a legújabb divat szerint öltözködjék.

Megakad a jó ruhán, barátságos arcon és e szerint alkotja meg véleményét. Így alakul ki a rokonszenve is.

Ami érzékeinek kellemes, azt keresi.

Érzéki: érzéki öröme és élvezetre hajlamos. Könnyen és sokszor bukik. Egész a csapodárságig süllyedhet. Mivel érzelmeit nem tudja magába fojtani, hamar szeretkezik. A különbarátkozás kezdeményezője, amelyről Szent Ágoston is azt mondja: A lélek magasztosságában fogantatik, de a test fertőjében végződik.

Személyekben válogat. Rokonszenve vezetí és ezért nem pártatlan. Irígy, főként hiúsági kérdésekben féltékeny. Ilyenkor bosszúálló, leginkább gúnyolódással vesz elégtételt magának.

Jó szóval könnyen levehető lábáról. Dícsérettel és biztatlással a legnagyobb esztelenségekre és bűnökre is vihető. A virtüskodás áldozata.

Nem hűséges barát, mert állhatatlan és irtózik a komoly áldozattól.

Ne könnyen méltasd bizalmadra, mert fecsegésével kínos helyzetbe hozhat! Barátságban, mint más egyében is, túlzó. Annyira ragaszkodik hozzád, mintha összenőtt volna veled. Ez lehet leplezett érzékiség is, mert annyira mehet ebben, hogy olyasvalamit is kíván tőled, amit te már nyugodt lelkiismerettel nem tehetsz meg.

Mint nevelőnek is az a gyöngéje, hogy kivételez, „kedvenceket” tart. Túlságosan puha a szíve és a hízelgők könnyen félrevezetik.

Szívesebben szór, mint gyűjt. Könnyen kölcsönöz és nem kérdezi, milyen kamatra.

Az aranyifjak léha tömege mutatja azokat az eltévelyedéseket, amelyekre a könnyűvérű szangvinikus képes. Nem erőszakos, romboló, de hangosan tivornyázó, duhajkodó és gyakori kicsapongó. Uresfejű gigerli csak szangvinikus lehet, mutatós és kikapós ember. Vig cimbora és borissza. Ahol élvezni lehet, ott van és vezet.

Mindenütt az élet könnyebb oldalát fogja.

Értelme. Értelmi munkája nem alapos, könnyen elszórakozik. Csak a felszínét látja a dolognak. A forma az, ami megragadja, nem a tartalom. Mindenről van fogalma, de csak úgy sejtí, miről is van szó. Tudása hiányos.

Élénksége, nyughatatlan vére miatt mindenütt ott van.

Mindent látni és hallani akar. A veszélyeket nem kerüli. Mindenhez hozzászól. Sokat, nagyon sokat beszél. Valóságos szarka. Rámondják, mégpedig joggal, hogy minden lében kanál.

Felületes és bánomiséen természete miatt nem jó tanácsadó, sem szolid üzletember, sem vállalkozó.

Finom szimatja van és nagy kritikus. Azt hiszi, mindent jobban tud. Általában túllő a célon vagy mellé talál.

Mást könnyen nevetségessé tesz és tréfa kedvéért legjobb barátját is feláldozza.

Önmagáról túlzott jó véleménye van és azt hiszi, hogy mindent jól csinál. Nagyon ügyel, hogy gúny tárgya ne legyen.

Hiú és rossz az önismerete. Ontetszelgő.

Szívesen megfélekedzik a vállalt kötelezettségekről és a neki kellemetlen dolgokról. Az igazságosság iránt nincs nagy érzéke és rossz fizetője annak, akinek tartozik. Sohase adj neki tehát kölcsönt!

Esztéta, a szépen gyönyörködik, de hamar betelik vele és mást keres. Jobb híján a legszánalmasabb dolgokban is megtalálja örömét, gyönyörét.

Kritikájának: dicséretének és feddésének nincs alapja. Nem lehet ítéletére hagyatkozni, mert igazán fáradtság, meggondolás nélkül alkotta.

Utánzó művész értelmi dolgokban is. A „műveltek”, a többség véleménye az övé is. Csak a látszatra törekszik.

Ellenszenves neki olyan tudomány, ahol nincs beleélés vagy ahol merev törvényszerűségek vannak. A matematikát, csillagászatot, ásványtant, fizikai földrajzot nem kedveli, helyettük inkább az állattant és az élettudományokat.

Olvasmányaiban az eszmélkedő részeket feltétlenül átlatpozza. Az elvont dolgokat nem szereti.

Akarata. Akarati beállítottságát legjobban ezzel jellemezhetjük: a lélek ugyan kész, de a test erőtlén.

Nem a jót, hanem a szépet és kellemest keresi. A látszat rabszolgája. Komoly áldozatokat nem tud hozni.

Állhatatlan. Valóságos szélszák, amelyet a legkisebb szél is megduzzaszt. Aztán ez is áll rá: széllal bélelt egyén. A fellobbanást hamar követi a kedvetlenség, a lelkesedést az unalom. Nem megbízható olyan munkában, ahol kitartás és türelem kell még akkor sem, ha nagy örömmel vállalta is és nagy buz-

gósággal lát neki. Gyorsan ráun foglalkozására, akármilyen legyen is az. Váratlan nehézségek elkedvetlenítik.

Erkölcsei érzéke elvek nélküli és ezek mindenkor a jelen benyomásaitól függenek. Szélkakas, kaméleon természet.

Fellángolásaiban könnyelmű és meggondolatlan. Szeles, túlzásokra nagyon hajlamos.

A benyomások és ezek nyomán az elhatározások valósággal csak úgy végigszáguldanak benne. Hangulata, nézete, elvei gyors egymásutánban váltakoznak.

Gyakorlati érzékével, néhány fogással eredményt tud felmutatni. De ritkán fejezi be, amit megkezdett.

Munkájában inkább heves, mint erős, inkább fürge, mint alapos, inkább feltűnő, mint megbízható.

A logikai elem és a következetesség cselekedeteiben is azért hiányzik, mert ezeket nem előzi meg a gondolkodás.

7. Erkölcsi magatartása

Nem akarunk itt elébe vágni sem a nevelési résznek, sem az eszményi típusról való mondanivalónknak, azért csak érintjük az alapelveket, alaptulajdonságokat, hogy valahogy összefogjuk a szangvinikus sokféleségét.

Epikurus, Leibnitz és Voltaire között szinte áthidalhatatlan különbségek vannak. Dávid és Szent Péter között is alig találunk rokonságokat. Pedig valamennyien szangvinikusok. Mégis milyen különböző életet éltek és mennyire más formát mutat mindegyik!

Nőknél nem találjuk ezt a széles fokozatot. Sába királynője, Kleopatra, a nagy metraissek, a ma körülrajongott „szépségek” és a démoni nők között több a rokonság, mint az ellentét az ilyen vérmérsékletű típusoknál.

Egybevéve a szangvinikus összes képviselőit és belső, tartó értékeiket vizsgálva, nem olyan anyagot találunk, amely önmagától és önmagában a nagyság és szentség alapja lehetne. Pedig ez az érték fogja elsősorban meghatározni erkölcsi magatartásunkat.

Nagyságra szűken van szabva, szentségre még puha az anyag a szangvinikusnál.

Rengeteg benne a „csecsebecse”, amely dekoratív érték ugyan, de nem maradandó, építő anyag.

Ha igaz is, hogy a szangvinikus alaktalan anyag, akiből minden lehet, mégis mester kell hozzá: egy Náthán próféta, egy szemrehányó és szerető krisztusi tekintet. Erős és állandó támasz kell, amíg megszilárdul és megkövül az anyag.

Ha jó csillag vezeti a szangvinikust, magasra kerül; ha pedig a lápok tüze, mocsárba vész. Mindkét lehetőség nyitva áll előtte.

Az el nem rontott szangvinikusnak nagy esélyei vannak. Vonzza és tartja az eszményi, büntelen, a tiszta és szép. A válásos élet kiformálja eszményi alakját. A kikezdett szangvinikus azonban olyan, mint a férges gyümölcs: nehezen menthető meg.

A negatív típus burjánzása (az esendő és erkölcsileg gyenge, a céltalanul élő, a hangulatember, a szeszélyes és házsártos, a bohém és a komolytalanság minden válfaja) még nem cáfolja meg azt az állítást, hogy a szangvinikus erkölcsileg értékes.

Nem céltalan csavargó, — mint a költő jellemzi a madarakban a szangvinikust is — mert hisz ő hozza a dalt és tavaszt. Érték a dal, mosoly és vidámság, a tréfa, komédia és öröm, a gondtalanság, mese, a játék, nyíltság, jó szív és barátság. Ezekből is épülhet fel egy olyan erkölcsi magatartás, amely megzsinesíti az életet.

Nem is teljesen a szangvinikustól függ, hogy szép vagy rút lesz erkölcsi magatartása, hogy melyik végletbe sodródik.

8. Szangvinikusok az életből

Nem annyira egyéniségeket akarunk itt megrajzolni, mint mozzanatokat és jelenségeket megírni, ahol korlátlanul érvényre jutott a szangvinikus.

A keresztieshadak a szangvinikusból fakadó idealizmusból toborzódtak össze. A vallásos eszmékért a szangvinikus lelkesedik leggyorsabban és a lelkesedés ragályára a legfogékonyabb is.

Nem történelmi sorrendben, de lélektani kiegészítésként kívánczok ide a lelkesedés pszichológiájának mai, gyakori

alakja. Leánynevelő-intézetekben és leányiskolákban a tömeges rajongás tanár és tantárgy iránt tipikus jelensége a szangvinikus fenti tulajdonságának.

Hogy mi lett az eredménye a keresztesek lelkesedésének, — kereszteshadakká lettek-e vagy rablólovagokká — az nem a vitézektől és a lelkesedéstől függött egyedül, hanem főképp a vezetéstől.

Az eszmékért való rajongás jellemzi az egész *lovagkort*. Az akkori egész társadalmi berendezés fiatalos erőt árul el. A nagy európai család gyermekkora volt ez. Minden erénye és hibája jellemzően szangvinikus. Itt is akadtak ellenpárok: lovagok és rablólovagok.

A *trubadúrok* egyenesen a szangvinizmusból éltek. E keresett vándorénekesek és dalnokok a víg élet, a jó kedv terjesztői voltak. A vitézi énekek, bordalok és szerelmi elégiák szangvinikus lélekből fakadtak.

Vallásos viszonylatban a *franciskánus* rendben láthatjuk megtestesítve a szangvinikus vérmérsékletet. Ezt a következtetést nem annyira a Rend belső szelleméből, mind inkább abból a hatásból vonjuk le, amelyet a Rend környezetére tett. Magában a „barát” szó is bizonyíték. Kedves, mindenkire leereszkedő, a szegényeket és elhagyatottakat istápoló jószívűség, a közmondásos franciskánus, barátságos derű, a közkedveltség és népszerűség alapja a szangvinizmus. A nép ajkán élő adomák is mindmegannyi glóriája a Szent Ferenc tonzúráján. A „barát” igazán barátja, segítője, vigasztalója, szívhez szóló szónoka, megnyugtatója volt mindenkor a népnek. Még a fanatikus törökök is megtűrték őket, szinte csak őket tűrték.

Bájos történetet hagytak ránk a krónikák a Rend hőskorából Boróka testvérben, aki a naiv szangvinikusnak tökéletes megtestesítője. Viselt dolgai remek lélektani leírás, amelynek minden sora, minden tette egy-egy jellemző vonása a szangvinikus természetnek. Erdemes részletesen is ismertetni ezt a humoros, kijegecesedett típust.

Boróka testvérral történt meg, — így olvassuk a Rend krónikásánál — hogy mikor a Porciunkula-kolostorban betegen fekvő egyik testvér nagyon megkívánta a főtt disznólábat, azonnal kifutott az erdőbe és egyik makkozó disznónak levágta a lábát. Megfőzte és a beteg testvérnek feltálalta. Amikor a gazda a disznójáért panaszt

emelt Szent Ferencnél, ez rögtön Boróka testvért vette gyanúba. Hivatta. Nyíltan be is vallott mindent: Mert — úgymond — az étel olyan jól esett a mi beteg testvérünknek, hogy nem bánnám, ha száz disznónak vágtam volna le a lábát. Nem akarta megérteni a tulajdonjog szentségét, magyarázatra sem. Jól van, — válaszolta végül a Szentnek — belátom, hogy ez a férfi most haragszik ránk. De én felkeresem és kielégitem. És azonnal fut is, ahogy csak tud. Megtalálja a felindult tulajdonost. Bőbeszédűen megmagyarázza az egész dolgot: mennyire vágyódott a beteg testvér egy ilyen disznóláb után, hogy a disznók az emberért vannak, hogy eledelül szolgáljanak és hasznunkra legyenek; ami van, az az emberé. Nincs egyetlen ember, aki csak egy kis malacot tudna teremteni; ezt csak Isten tudja. És ő nem másért vágta le a disznó lábát, csak azért, mert beteg testvére nagyon kívánta.

Amikor a kárvallott nem akarta megérteni, előlről kezdte. Látod, — így fejezte be mondókáját — ezt én azért tettem, hogy beteg testvérem meggyógyuljon, és te ebben nekem segítségemre voltál. Azért nem szabad neked többé szomorkodnod vagy haragudnod, hanem örüljünk mindketten és adjunk hálát az Istennek, aki a föld gyümölcsét, a rét állatait és az erdő vadjait adta; aki azt akarja, hogy valamennyien gyermekei legyünk és egymást segítsük, ahogy ez jó testvérekhez és nővérekhez illik! Hát, édes jó testvérem, nincs igazam? És ezzel átölelte a kondást, szívére szorította, csókolgatta. Ez könnyek között kért aztán bocsánatot, hogy olyan köszívű volt. Leölte a disznót, megsütötte és a kolostornak adta ajándékkul a testvéreknek.

Ugyanez a Boróka testvér egy kicsi kolostorban tartózkodott. Egyszer úgy volt, hogy a többi testvérek munkájuk miatt eltávoztak a kolostorból. Mielőtt elhagyták a kolostort, a házfőnök figyelmeztette Boróka testvért, hogy őrizze a házat, míg távol lesznek és készszen ennivalót, mire visszajönnek.

— Bizzátok csak rám! — felelte Boróka testvér. Amikor egyedül maradt, azon gondolkozott, hogy mivel is bízták meg. Nekilátott, rőzsét gyűjtött és fát vágott a tűzhöz. Közben a következő gondolatok villantak át az agyán: Hát tulajdonképpen nem ostobaság, hogy egy testvér nap-nap után gondoskodik a konyháról, elpocsékolja idejét és nem ér rá még egy kicsit sem imádkozni? Gondom lesz, hogy tizennégy napra legyen ennivaló, mire visszajönnek. Ezzel elment a piacra s nagy üstöt, húst, majorságot, tojást és zöldséget szerzett nagy mennyiségben. Hazaérve hatalmas tüzet gyújtott. Megtölti az edényeket vízzel és mindent belegyúr, amit csak hozott: tyúkot tolastól, a zöldséget mosatlanul és a többit is hasonlóképen.

Mikor a testvérek hazajöttek, Boróka testvér még javában főzött.

Óriási tűz lobogott. Ő meg egyik fazéktól a másikhoz ugrált. Öröm volt nézni. Hosszú bottal turkált a fazekakban, mert a nagy tűz miatt nem tudott hozzáférni. Amikor az asztalhoz csengettek, a munkától és tűztől kipirult arccal hozta be az ebédet és odarakta az összegyűlt testvérek elé: Most aztán egyetek, — újjongott lelkesen — és azután megyünk imádkozni. Annyit főztem nektek, hogy tizenégy napra is elég lesz valamennyiünknek.

Dehát az ételekhez nem nyúlt senki sem, hiába vette elő Boróka testvér minden ékesszólását. Amikor megtudta, hogy mit tett, térdreborult a testvérek előtt, mellét verte és hangos szóval vádolta magát, hogy annyi jó ételt tönkre tett.

Azonban nem mindig volt naívság Boróka testvérnek ilyen cselekedete mögött. Némelykor így leckéztette meg azokat a testvéreket, akik a Rend szellemétől eltértek. Meglehet, hogy mikor ilyen finom egyvelegben találta fel az ételeket, az a gondolat is vezette, hogy máskor ne törődjenek annyit a konyhával.

Azt az előljárót is megleckéztette, aki egy este keményen megdorgálta őt azért, hogy túlságosan osztogatja az alamizsnát. Éjfélkor felverte és kását meg egy nagy darab vajaskenyeret tett eléje.

— Atyám, — mondotta, miközben egyik kezében a tál kása és a vaj, a másikban a gyertya volt — amikor este megdorgáltál, azt vettem észre, hogy a nagy buzgóságban berekedtél. Most kását készíttettem neked. Kérlek, edd meg, mert ez jót tesz a mellnek és a toroknak.

Az előljáró rögtön észrevette, hogy mi rejlik e nem helyénvaló figyelem mögött s haragosan ráparancsolt, hogy takarodjék bolondságaival.

— Jól van, — mondotta Boróka testvér — dehát a kását megfőztem és ezt meg kell enni. Kérlek szépen, tartsd addig a gyertyát, amíg én a kását eszem.

A ferences szellemű előljáró ezt a vastag tréfát azzal tetézte be, hogy Boróka testvérrrel az asztalhoz ült és megosztotta vele a kását.

Erről a Boróka testvérről mondotta Szent Ferenc: Ó, bárcsak egész erdők volna ilyen boróka-fából.

A szangvinikus nő

A szangvinikus különlegesen női vérmérséklet. A nagy bűnösök mellett (ez főképen a könnyűvérűség és mellékhajtásai) a mindennapi típus se sikkadjon el!

A külsőre, a csínosságra itt nem térünk ki, inkább a magatartást hangsúlyozzuk.

Gyermekkorban: ragyogó szemű, édes babák, akiknek élénksége, bájosága elragadó. Csipogó kis verebek és csörgő szarkák. Iskolában a személy, akihez ragaszkodnak, szabja meg szorgalmukat és érdeklődési körüket. Még azt az „útálatos” matézist is szeretik és mutatnak fel eredményt, ha a tanár-néni kedvelt személy. Nagyon hamar kinyílik a szemük és érdeklődnek a fiúk után is. A vérmesség síkos, veszedelmes területre is sodorja őket. Hamar kezdik az életet kiélni.

Hajadonkorban főtartózkodási helye az ablak, utca, korzó, ha nincsen éppen bál vagy más szórakozási lehetőség. Hét megyében a legismertebb személy. Minden új (divat) érdekli. Szeret játszani komoly érzelmekkel. Ezt néha sportszerűen űzi. Ha ennyire nem jut, akkor sztárokért rajong. Nem tud egyedül lenni. Beszélnie kell mindig, valakinek el kell mondania „titkait” (főképp a hódításokat és a riválisok legújabb viselt dolgait). Ezt a valakit „barátnőnek” titulálja. A dolgát csak neki (!) mondja el. Persze barátnője egyszerre sok van, noha gyakran váltogatja őket. Mindent tud, mindenről informálva van. Ezek az információk származhatnak saját magától is, és lehet enyhe vagy súlyos rágalom. Legtöbbször úgyis az.

Hajadonkoron túl — lehet asszony vagy nem asszony, ez egyre megy — fiatalkori „erényeit” nem veti le, csak illendőségből a szükségeseket módosítja. Szenvedélye a piac, annak is a sarka. Ez olyan kibérelt hely, ahol minden alkalommal — persze véletlenül — összekerül lelki rokonaival. Miért éppen a piac? Mert ez adja a legalitást. De ne szaporítsuk a szót, hanem mondjuk ki egy szóval: pletyka. Bátran és hazugság nélkül odanyomtathatja ezt névjegyére. Hogy ez a szangvinikus főfoglalkozás szolid, úri helyen, szalónban, délutáni teákon vagy más összejöveteleken történik társaságban vagy közönségesen a szomszéd kerítésénél kettesben, az a lényegen nem változtat. Az indíték mindig ugyanaz: az „igazság” védelme, a köz-erkölcs oltalma (!). A forma nemcsak csevegő újságforma: hallotta-e? tudja-e? gondolta-e stb., hanem megbotránkoztató felkiáltások és szemérmes szemforgatások is. Nem is lehet ezt a sokoldalú, mégis egyhangú „erkölcsi” tevékenységet megközelítő pontossággal leírni.

Kalandornőn és kerítőn kívül akad szerényebb kiadás is, aki hosszabban, rövidebben kipislog a családi fészekből vagy még előbb: gyakori találkákat rendez. Itt a szédítésem és behálózásom kívül más indítékok is kezdenek szerepelni, ha lazább erkölcsi talajon nőtt a „virág”.

Ez a típus az oka, hogy a közerkölcsök, főképp a városban olyan mélyre kerültek.

A mondain-ség nem mindig értéktelenség takarása; a festettség még nem feslettség és a kurtaság még nem meztelenség; a vonalak (!) kiemelése még nem erkölcstelenség, a strandolás sem szükségképpen bűn; „kettecskén” még nem züllöttség, amint a hosszú együttlét sem erény és ájtatosság. Azonban mindez csalétek, legjobb esetben üres, de veszedelmes játék, divat. Talán némi igazság van e versikében:

Arca festett, szíve vén,
Csak vonal van szemöldökén.
Körme karvaly, vérpiros.
Hozzá ne nyulj! méreg! tilos!

De ne folytassuk, mert még nőgyűlölettel vádolnak. Egyébként és általában a szangvinikus nő kellemes lény, de nem hasznos. Igen sokaknak drága cikke!

A szangvinikus tökéletes nő lelki arca megegyezik a férfiéval, azért itt nem is térünk ki rá.

II. A szangvinikus nevelése

1. Eszményi nevelés

Minden eszményi nevelés célja a nevelő feleslegessé tétele. Ez annyit jelent, hogy úgy kell megerősíteni a zsenge palántát, hogy minden különleges gondozás nélkül is fejlődhessék.

A nevelés akkor fejeződött be, amikor a nevelés alanya már magát képes nevelni, önmagát nemesíteni és kibontakozni; amikor az élet rendes körülményei között el tud igazodni. Csak akkor tekinthető befejezettnek, tökéletesnek a nevelő munkája. Minél előbb éri ezt el a nevelő, annál előbb érte el a nevelés célját.

A szangvinikusnál ezt a célt elérni ritkán lehet. Egész életen át megmarad valami benne a gyermekből. Szüksége van az

ellenőrzésre, mert hiányzik a megszilárdulási lehetőség. Nagyon hosszú idő alatt tehet csak szert következetes cselekvési módra, és évek kellene, hogy megszokja az áldozatos munkát. De leginkább nevelhető. Minden módszer kipróbálható rajta. Valóságos kísérleti nyúl!

A szangvinikusnál az ügyes vezetőn fordul meg, hogy lesz-e belőle teljes ember vagy sem.

Hosszú fáradozásáért bőven kárpótolja a szangvinikus nevelőjét. Benne lehet legtöbb öröme vezetőjének. Senki másnál ennyi lelkesedést és ragaszkodást, hajlékonyságot és jóakaratot nem fog találni. Mint a viasz, úgy formálható. Igaz, hogy kőkeménnyé nem lesz a viaszfigura. De ha a nevelő megtudja tartani a szép formát, nagy eredményt ért el. Persze ez nem könnyű feladat. Mert ha jön egy hőhullám, ami a szangvinikusnál nem lehetetlen és nem is ritka eset, megolvad a viasz és előről kezdteti a nevelő a türelemjátékot.

2. A szangvinikus nevelője

Nem tud mindenki bánni a szangvinikussal. Optimizmus és idealizmus mellett a szangvinikus nevelőjének olyannak kell lenni, hogy szeressék és lelkesedjenek érte. A szangvinikus azt kívánja, hogy vezetője kedves, szeretetreméltó legyen. Mindenképpen rokonszenvesnek kell lennie. Megértő szívet és jó bánásmódot vár. Jó szóval könnyen meg lehet nyerni mindenre a szangvinikust.

A szangvinikus lelki alkata csak kis terhet bír el, azért nem szabad tőle egyszerre sokat kívánni. Türelemmel kell kívánni az eredményt. A gondos felügyelet azonban el nem mulasztható, mert a szangvinikus ígérete nem sokat ér. Utána kell néznünk, megtette-e, amit meghagytunk neki. Újra meg újra szem elé kell állítani a helyes irányt és buzdítani, lelkesíteni.

A nevelő ne engedje magát behálózni bizalmaskodással és hízelkedéssel! Legyen szemes, hogy hamar észrevegye a szangvinikus politikusi eljárását. Szeret túljárni más eszén, hogy biztosítsa a maga kényelmét és szeszélyeit.

A nevelésben kedvesnek és következetesnek kell lennie egyszerre; szelíden, de erővel kell szorítani a szangvinikust célja felé. A szeretet megindítja, a következetesség megedd.

Akármennyire is szükséges az, hogy a nevelő megnyerje a szangvinikus rokonszenvét, ezt ne azzal igyekezzék elérni, hogy kivételt tesz vele vagy engedékenységet mutat. Suaviter in modo, fortiter in re: a módban gyengéd és szeretetreméltó, de a kivitelben erős és következetes legyen! Ez a szangvinikus természet nevelésének a titka.

Bármilyen buzgó, rajongó a szangvinikus, ne higgyünk neki könnyen és a látszat ne befolyásoljon minket! A reális áldozatokkal kell mérni a haladást és nem a jóakarattal. Az áldozat foka és nagysága mutatja meg, mennyi lelki erőre tett már szert. Ebből lehet megítélni azt, mit és mennyit lehet már önállóan rábízni.

Jól meg kell fontolnunk, mit mondunk a szangvinikusnak. A bizalmaskodást ki kell kapcsolni, mert a szangvinikus továbbadja, amit tőlünk hallott.

3. A szangvinikus nevelése

Gyermekkorban

Ritka kivétellel minden gyermekben szangvinikus vonások domborodnak ki. A szangvinikus pedig még felnőtt korában is legközelebb áll a gyermekhez. Talán van annak a véleménynek is alapja, amely azt tartja, a szangvinikus természet alapján véve egy átmentett gyermekkor, a belső kibontakozás és megszilárdulás megakadása pszichikai tényezők következtében.

Mivel a szangvinikus felnőttben fedezzük fel a legtöbb olyan vonást, mely közös a gyermekével, azért bizonyos gyermekded lelkület, gyerekesség is jellemző a felnőtt szangvinikusra. Nevelése is sok közös vonást mutat fel a gyermek nevelésével. De egyelőre beszéljünk csak a gyermekről!

A tevékenység és ragaszkodás, fogékonyság a jó iránt és a szeretet ösztönös megérzése, a sok, de nem mély hibák, a könnyelműség, de nem rosszság: ezek a tényezők, amelyek a szangvinikus gyermek nevelésénél szerepelnek.

Ragaszkodásának jele, hogy tetszeni akar és hízeleg; vagy sokat palástol, hogy szeretetreméltóbbnak tűnjék fel. Éppen ezért éles szemmel kell figyelnünk és úgy irányítanunk, hogy

ne a mi kedvünkért tegye a jót vagy legalább is ne csak a mi kedvünkért. Különböztet képmutatókat nevelünk.

A dicséret nagy mozgató erő, de csínján kell bánnunk vele, mert hiúságát erősítjük. Nagy politikus a szangvinikus, és a hazudozásig, képmutatásig törpülhet igazságérzete.

A megokolásba vagy indítóokok közé ne vigyük be, csak saját személyünket! Nem eredményes nevelés az, amely a személyhez köti kizárólag a végrehajtást. Az örökös ilyenformájú indítás: ugye az én kedvemért, anyu kedvéért stb. megteszed, — elszoktat a tárgyiasságtól. Ha egyelőre hat is, előbb-utóbb szétfoszlik a személyi illúzió.

Legyen minden megindoklásban egy tárgyi szempont is, mert különben nehezen fog kiemelkedni önzéséből, önmaga kereséséből. Biztos tárgyi megokolás ez: Ezt a kis munkát, azt az áldozatot nem tagadod meg ugye a Jézuskától, aki veled annyi jót tett és aki nagyon szeret! Itt a gyermek csak ad. Jó megindoklás még ez is: A jó Isten mennyire örül ennek és vele együtt én is, amikor látta, hogy milyen jó voltál délután!

A tárgyi szempont legyen mindig olyasvalami, ami megragadja, aminek köze van lelkéhez. A tárgyinak hozzákapcsolása az egyénhez, a személyihez, biztosítja a fejlődés helyes irányát.

Alanyi szempontból a leggyakoribb indíték a szeretet és visszonszeretet. De lehet a szívjóság egyéni cél és ambíció, a boldogulás lehetősége is.

A szülő, nevelő, vezető feladata, hogy már korán szerepeltesse a magasztosat a szangvinikus gyermekkel. Mivel pedig a vallásos élet és vallásos felfogás szolgáltatja a legtöbb szépet és magasztosat, ennek megismertetése a legfontosabb és legeredményesebb nevelési tényező. Már a legzsengőbb korban is természetes és természetfölötti okok miatt a legmélyebben gyökerezik az emberi szívben az isteni világ. A bájos ügyetlenséggel összetett kacskók és a hiányosan gügyögött imádság nemcsak önkielégülése az anya vallásos ösztönének, hanem boldogságot és eszményt formáló cselekedet a gyermekszívben. Kiindulópontja, erősen felfelé ívelő kiindulása egy szép életnek. A meleg érzelmek és a jósághoz való tapadás a legmegfelelőbb alap, hogy megérezze, megélje a gyermek Isten jóságát és szeretetreméltóságát és hogy azt viszonzza kicsiny

élete gyermeki foglalkozásában, játékban, viselkedésben stb. Szeretetből tud áldozatokat hozni és ezek megedzik akaratát. Bámulatos, hogy milyen leleményes a gyermek a szeretet kimutatásában, ha jól irányítottuk pihegő szívecskéjét.

Bájos gyermeklelkek fejlődnek így ki, akik csodálatos bizalommal és ragaszkodással fordulnak Isten felé és a felnőtteket is megszégyenítő áldozatokat tudnak hozni Istenért.

Álljon itt néhány példa arra, hogy mennyire vágyódik a gyermek a jóság után és mennyire másképp fejlődik, ha szívét magasztos vágyak töltik el! A gyermeki, a szangvinikus hibák legyőzésével földi angyallá lesz.

Guigné Anna, francia leányka, nagy utat tett meg, amíg az írigy önzésből három év alatt szolgálatkész, önzetlen testvér lett. Három éves korában még fejbeveri kis öccsét, mert azt hiszi, hogy miatta az anyai szeretetből kevesebb jut neki. Sőt egyszer homokot is szórt a szemébe, mert ő ült anyja ölében.

De ahogy megismerkedik Jézus jóságával, maga is igyekszik hasonlónak lenni és mindent elkövet, hogy Jézuska szeretetét kiérdemelje. És már hatéves korában áldozatos kismama lesz, aki mindenben enged kis testvérének, mindenben segíti őt.

Belső élete is megváltozik. Játékait gyakran félbeszakítja egy pillanatra, hogy biztosítsa Jézust szeretetéről. Ilyenkor csak annyit mond: *Jézusom, szeretlek!*

Nagy bölcseséget árult el, amikor tízéves korában így akarták vigasztalni:

— Ugye, sokat szenvedsz?

— Nem, — válaszolta — csak tanulok szenvedni.

Hősies önuralomról és áldozatkészségről tett tanúságot, amikor rakoncátlan öccse összetörte gyönyörű porcellán-baba felszerelését.

— Annál jobb, — vigasztalta magát — legalább most én is meghozhatom a magam Ábrahám-áldozatát.

Mély lelki életre vall az a bensőséges kapocs, mely Jézus és közte kifejlődött. Tízéves korában templomból hazajövet azt mondotta édesanyjának: Nem imádkozom többet könyvből, mert már tudom az imákat és könnyen elszórakozom. Inkább Jézussal beszélgetek, így legalább tudom, mit imádkozom.

E kis angyal tizenegy éves korában megérett arra, hogy Jézus magához vegye az égbe.

Fontgalland Guido is magasra vitte Jézus szeretetében. Legnagyobb fájdalma a fogfájás volt. De inkább fogfájást kívánt, mint Jézust csak hazugsággal is megbántani.

Nagy önmegtadadásába került, hogy megegye a húst. És pénteken, amikor nem volt alkalm a húsevésre, kavicsokat rakott a cipőjébe, hogy ezen a napon is áldozatot hozzon Jézusért.

Amikor megtudja, hogy Jézuska a jók szívében van, minden lefekvéskor megkérdezi édesanyjától: Ugye, ma nem vesztettem el Jézusomat?

Édesanyja észreveszi, hogy lefekvéskor félhangosan beszél.

— Kivel beszélgetsz? — kérdezte egyszer.

— Hát a kis Jézussal! — volt a természetes válasz.

Mily egyszerű következtetéssel mondhatta: igazán nem nehéz a mennyországba jutni, csak szeretni kell Jézust mindekifelett!

Bájos gyermeklelke csakhamar megérett az ég számára.

A magyar föld kis szentjéről, *Mártikáról*, bensőséges dolgokat olvashatunk. A vallásos nevelés őt is Jézushoz irányította. Belé helyezte minden bizalmát. Ha játék közben baleset érte, azt mondotta: Majd meggyógyítja a Jézuska! Amikor imádkozott, nemcsak arra kérte a Jézuskát, hogy szüleire vigyázzon, hanem játékaira is: „vigyázz a majomkára, a Frici babára, a Jancsi babára!...”

Jézus iránti szeretete őt is hősi áldozatra bírta. Négyéves korában a hideg templomban nem dugta kézmelegítőjébe a kezét. Felszólításra így válaszolt: „Most vezekelek.” Akkor sem feledkezett meg az áldozatos szeretetről, amikor a halál fojtogatta. Erősebb volt sok férfinál! Egy-egy köhögési roham után számoló-szerkezetén húzott egyet: „Megint egy virágocska Jézuskának!”

De sok édesanya sírna örömkönnyeket, ha ilyen angyalokat nevelt volna! Pedig a gyermek lelke, különösen a szangvinikus gyermek lelke, csodálatos termőtalaj, ahol a legkülönbébb erényvirágok is megteremnek. Csak legyen jó kertész! Minél előbb áll ez munkába, annál kevesebb gázt kell irtani és annál fogékonyabb lesz a gyermek lelke az erények számára.

E rövid példák is azt bizonyítják, hogy milyen eredményt érhetünk el a szangvinikussal.

Az ifjúkorban

A gyermekkorban le nem csiszolt hibák lassan megérnek. Fokozott szeszély és állhatatlanság mutatkozik a növekvő évek számával. Társulási hajlandósága cimborák közé sodorja a szangvinikust, léha, sőt léhább lesz, mint a többi. Hiúsága és ugrathatósága sok hibába rántja. Meg akarja mutatni, hogy ő is mer.

Lehullik a himpor, mely oly üdévé tette gyermekkorában. Ösztöne is követelődzik, érzékisége kielégülést akar. És ha nem volt a gyermekkorban harmonikus nevelésben része, alig maradhat ment a lelke a beszennyeződéstől.

Örömet keres. Erre hajtja vérmérséklete. És ha nem ismerték meg vele az igazi örömet, alacsonyságban, ösztöneiben fogja azt megtalálni. Ha nem járt a magasságok tiszta, üde levegőjében, a pocsolyában fog fetrengeni.

Be kell láttatni vele nem annyira ész-, mint inkább érzelmi érvekkel, hogy ne a pillanatnyi érzések után rohanjon, ne a látszatot keresse, mert ezzel az ellenkezőjét éri el annak, amit akart.

Kemény kézzel, következetesen kell a helyes útra szorítani ebben a korban. A félelem ugyan rossz nevelési eszköz, de végszükségben, átmenetileg ehhez is kell nyúlni, ha a szangvinikus könnyelműsége minden más eszközt hatástalanná tesz vagy a társaság befolyása oly erős, hogy erőszakosan kell visszafordítani a rossz útról.

A szigor azonban ne legyen a megtorlás eszköze, hanem elsősorban arra szolgáljon, hogy jóra szorítsuk emberünket. A büntetésben sohase legyünk kíméletlenek! A jó követelésében azok lehetünk. De ez ne a kíméletlenség élével történjék, hanem következetességgel. Előző esetben elkeserednék a szangvinikus, de az utóbbiban megjön a kedve, ha látja a jót, amit a szigor eredményezett. Az ágyú azonban mindig „ultima ratio regum”; a büntetés és erőszak a nevelés utolsó eszköze. Tagadhatatlan, hogy a könnyelmű szangvinikus gyakran kívánja ezt.

A nevelésben egyre nagyon kell ügyelnünk, t. i. arra, nehogy tilalomfákkal (örökös: ne tedd! nem szabad ezt! stb.) irányítsuk a szangvinikus életútját. Inkább pozitív lendítésekkel,

az erény szépségével, magasztos eszmékkel töltjük meg lelkét. Így szorítjuk ki hatásosan a rosszat szívéből. Tehát ne azt hangoztassuk minduntalan, hogy mi mindent nem szabad tennie, hanem inkább ismertessük meg a cselekvés útját! Például ne az érzékiség rótságával, a vele járó betegségekkel félemlítsük meg, hanem mutassuk meg és győzzük is meg, hogy a tisztalelkű ifjú tüzes szempárjából életkedv, tettekésség, elszántság sugárzik; vidámság, daloló öröm hatja át; életerők feszülnek benne: duzzadó tavaszi hajtás, egy termékeny élet ígéretét hordja magában. És: aki e téren uralkodni tud magán, nem rontja le azt a finom érzékét, mely az élet kis örömeinek, ártatlanságának élvezésével jár.

A társaság a szangvinikusra döntő befolyással van. A romlottak a jóakarátú szangvinikust lezüllesztik, hogy legyen cimborájuk. Könnyebb tömegben rosszat tenni, mert úgy érzik, így kisebb a felelősség. Láttassuk be, hogy ha a többi kedvéért tesz valamit, akkor kiszolgáltatja magát másoknak és alaposan kihasználják!

Pozitív nevelés szempontjából fontos, hogy már ifjúkorban fedezzük fel, mihez is van kedve, hajlama a szangvinikusnak és adjunk is neki alkalmat, hogy ebben az irányban foglalkozkodjék! Aki munkát, elfoglaltságot feremt a szangvinikusnak, az már félig megmentette. Az ördög a lustaság párnáját a szangvinikusnak találta fel és alája teszi.

Érdemes megjegyeznünk azt is, hogy a mindennel való foglalkozás nem sokban különbözik a semmittevéstől. Azért a szangvinikus, ha mindig tesz is valamit, mégis éppen ezzel munkakerülő is lehet. Rendesen minden mással szívesebben foglalkozik, mint a kötelességével. Tehát: tevékeny naplopó. Azért a szükséges-hasznos-kellemes sorrendet tartassuk be vele foglalkozásaiban.

Általános irányelvek

Hangulatkeltés, munka, rend és erő azok, amelyeken megfordul a szangvinikus fejlődése. De ezek között is az erőn van a hangsúly. Ha ereje volna a szangvinikusnak, mindene meg volna, hogy jellemessé, eszményi emberré legyen. Az erőt a rendes és rendszeres munkával szereztetjük meg vele. Ehhez pedig a hangulatkeltésen keresztül vezet az út. Ezekből azt is

láthatjuk, hogy mire is neveljük a szangvinikust. A módozatokat, eszközöket a foglalkozás és hivatás szabja meg. De tehetőség és ambíció is beleszólhat, azonban nem az előzők rovására.

Messze vezetne, ha részleteznők a módozatokat; csak irányelveket tartunk szem előtt. Amint a katonának a csatatér a munkatere, a tanulónak a könyv, a hajadonnak az otthon, az apának a család, az anyának a nevelés és a házi foglalkozás.

Tedd a jót és kerüld a rosszat! — ez a nevelés rövid foglalata. De akármennyire érthető is ez az elv, mégsem lehet belőle kézzelfogható, gyakorlati következtetéseket levonnunk. Sokkal konkrétebb formában kell meghatározni a teendőket, különösen a szangvinikusnál, aki amúgy sem szeret gondolkodni.

Igen rossz tanácsot ad neki az, aki csak ennyit mond: Légy jó! Ez éppen annyi, mintha semmit sem mondott volna.

Hogy az általános és semmitérő tanácsokat elkerülhessük, szükséges, hogy ismerjük emberünk fény- és árnyoldalait.

Ha mindenünk megvan és azt hisszük, hogy legjobban bánunk a szangvinikussal, hosszú sorozat türelemgyakorlatra van még szükségünk a célbaérésig.

1. Hangulatkeltés.

A szangvinikus sohasem igazán jó és sohasem igazán rossz, mert a jót nem erényből teszi, de a rosszat sem gonoszszágból, hanem azért, mert tennie kell valamit.

Tevékenységi ösztöne segítségével erősíthetjük, nemesíthetjük a szangvinikust.

Tevékenykedjék, dolgozzék csak! Először azon, amihez kedve van. De lassan csináljunk neki kedvet ahhoz is, amit első sorban kell tennie! A kötelességteljesítéshez. E mellett teremtsünk erős hangulatot. De ezt úgy tegyük, hogy a „kell”-t ne érezze, hanem inkább kedvvel lásson neki!

A munkában elkövetett hibákat ne kezeljük szigorúan, mert nem rosszaságból fakadnak! Az elért eredménnyel büdöcsük. Valahogy éreztessük és élje át, hogy a mozgékonyság és foglalatosság igazi örömforrás!

Gyakori visszaesésnél se veszítsük el türelmünket! Ne legyünk mogorvák! Mert így a szangvinikus még hamarabb

elveszti kedvét a munkához. Ha már annyira vittük, hogy fájdalmat okoz neki az, ha hibázott, már előnyben vagyunk.

Gondoljunk mindig arra, hogy nem márvány a szangvinikus lelklelete, keménysége. Azért nem szabad acélvésővel és súlyos kalapáccsal formálnunk. Szinte csak meleg, puha kézzel kell simogatnunk.

A hangulatkeltés csak begyújtó. Talán sokszor kell „felkurbliznunk”, mint a régi rossz autókat, és ha meg is indul, gyakran meg-megáll vagy hirtelen megszakad, hogy egyszerre megrekedjen, mert lelki szerkezetében még ott vannak vérmérsékletének gyengéi. Ez természetesen nem ok, hogy újra ne kezdjük.

A nyájas, kedves bánásmód azonban egyáltalán nem jelenti azt, hogy engedékenyek legyünk vele szemben. Ellenkezőleg, ha nem tévedtünk, sohasem szabad engednünk abból, amit elérhetőnek gondoltunk. A végső célt nem kell kimondanunk és eljárás módunkban sem kiéleznünk. Következetes magatartásunkból kéri a szangvinikus, hogy nincs kibúvó.

Számolnunk kell azzal, hogy hangulata könnyen megváltozik, azért nem szabad nehézségekkel megijesztenünk. Okos politikával állítsuk szeme elé az elvégzendő feladatot! Ne lássa meg egyszerre az egésznek a terhét! Hanem, különösen, ha hosszabb lélekzetű dologról van szó, — csak részletekben ismertessük a feladatot! A tökéletességre való törekvésben pl. nem kell a legmagasabb csúcsra mutatnunk, az önmagát kiüreítő áldozatos hősiességre, — hanem csak a legközelebbi fordulóig biztassuk! Innen aztán a következőig. Így is közelebb jut mindig a célhoz.

Ha az ellenkezőjét tesszük, megijesztjük. És mivel az egész nem tudja megtenni, semmit sem tesz. Pedig ha csak néhány kanyarral is előre jut, máris érvet, indítóókot, lendítő erőt tartunk készen a további munkára és erőlködéésre.

Még ha meg is rekedne a meredekebb út előtt, többre jutotunk vele, mintha lenn a meredekség lábánál, a mocsárban fetrengene vagy csak sopánkodnék: Nem érdemes, úgysem jutok fell Stb.

A munkakedvre is alkalmazhatjuk Szent Ágoston mondását a szeretetről: ubi amator, non laboratur... Ahol megvan a

kedv, ott nem nehéz a munka és ha mégis teher volna, akkor megédesíti ezt és megkönnyíti a jókedv.

2. A munka.

A munka nem önmagáért van. Fizikailag szolgálhat az élet fenntartására, a műveltség gyarapítására, de nevelés szempontjából a jellemfejlődés fontos tényezője, különösen a szangvinikusnál. Ezen dől el, hogy fel tud-e emelkedni könnyelműségéből és semmittevéséből; és adhatunk-e benne szilárd támaszt, erős akaratot, mellyel jellemét kialakíthatja.

Már maga a munka szó is ellenszenves a szangvinikus előtt. Ő inkább csak szórakoznék azzal, amint ma mindent játszva akarnak elérni, — így is hirdetik ezt mindenütt; hogy mindenütt élvezetet, olcsó szórakozást kínálnak az újságok és reklámok — többszörösen nehezé teszik ma a szangvinikus nevelését. Mintha ma minden összeesküdne a szangvinikus vérmérséklet ellen.

Bizonyos következetlenséggel nekünk is alkalmazkodnunk kell a szangvinikus nem éppen előnyös tulajdonságaihoz. Azzal kezdjük, amihez kedve van! De csak azért, hogy áttérhessünk, mégpedig minél előbb arra, hogy megszeresse azt is, amit tennie kell. Az ő ajtaján menjünk be, de a mienken jöjjünk ki! Ő akarja azt, amit mi szándékozunk vele elérni!

A munka örömét akkor tartjuk ébren benne, ha új munkát, új szempontot, új indítóokokat tárunk eléje. Hogy mégis egységes és célravezető legyen munkánk, a látszólagos ellentéteket azzal hidaljuk át, hogy a feladatnak csak részleteivel hozakodunk elő. Így a részletek mindig az újság ingerével hatnak és egységes lesz a munka is.

Nem paragrafusok szerinti nevelésről van itt szó és nem a törvény holt logikájával kell vezetnünk a fejlődést, hanem — mint az életben is látjuk — a természetből kell fakadnia az előrehaladásnak és növekedésnek. A nevelő terve határozott legyen, de csak a keret szerint! Ne legyen minden részletében, lépésről-lépésre kidolgozva! Az élet sokkal nagyobb szabadságot kíván. A szögletek és élek, a nyersség és merevség kasszányájában még megjárják, de a harmonikus lelki kibontakozásnál nincsen helyük. Azért minden következetes célratörékvésében okosan hajlékonynak kell lennie a nevelőnek, ha az

életre akar nevelni. És ha nem is sikerülne a legeszményibb embert kialakítania, legalább azt valósítsa meg, ami a körülmények szerint lehetséges! Ha a szangvinikusban nincs elég építőanyag, ne óriást akarjunk belőle! Elégedjünk meg, ha szolid, közepes embert faragunk!

3. A rend.

Rend a lelke minden tettnek! Áll ez különösen és elsősorban a szangvinikusnál. Itt van a legnagyobb gyakorlati feladata a szangvinikus nevelőnek.

A szeretetlenségeket és gyakori hangulatváltozásokat a rend hivatott lecsiszolni. Állhatatosságot, türelmet, alaposságot kíván. Pedig egy sem tulajdonsága a szangvinikusnak. De mivel éppen ezek hiányában nem tud előre haladni, azért ezeknek a megszerzésével megoldhatjuk a fejlődés és gyarapodás kérdését.

Kínosan kell vigyáznunk a rendre és a pontosságra a szangvinikus munkájában. A munkát azonnal meg kell kezdenünk, mert minden halogatás nemcsak elodázás, hanem megsemmisülés is, mert: a tett halála az okoskodás.

Semmikép sem szabad megengednünk, hogy valamit is félig megtéve abbahagyjon, mert még azt a keveset is, amire szívesen vállalkozott, hamar otthagyja.

Legyen pontos napirendje, és azt be kell hajtani rajta! Hic Rhodus, hic salta! Így lesz mestere a rendnek. Serva ordinem, et ordo servabit te! Tarts rendet, és a rend megőriz téged is!

Holmijaiban is tartson rendet! Szokja meg azt, hogy ő maga tartja rendben dolgait és nem a cseléd, nem a feleség, anya csináljon mindig rendet utána! A rend megőrzésének leg egyszerűbb módja, hogy mindent úgy és oda tesz vissza, ahonnan elvitte. Milyen ember is lehet az, aki magát kifogástalanul felöltözteti (hisz csínérezéke van a szangvinikusnak, különösen a nőnek!), aki úgy fest, mintha skatulyából húzták volna elő, de ott, ahol ennyire kicsinosította magát, még a „költői” rendtelenségnél is több van!

A renddel időt takaríttatunk meg és ami még fontosabb, nem veszti el a szangvinikus munkakedvét. Hány munka maradt abba, mert nem találja meg azonnal a munkaeszközt,

szerszámot, amikor éppen kedve volt nekifogni. Ha aztán később véletlenül előkerül, akkor nincs már kedve hozzá.

4. Az erő.

Ez a szangvinikus nevelésnek közvetlen célja. Ezt akarjuk az első hárommal elérni. Mert az erős szangvinikus eszményi szangvinikus is.

A nevelő főtörekvése a szangvinikusnál az erőgyűjtés. Minden ügyességét és leleményességét arra kell összpontosítania, hogy ez sikerüljön. Ebben van a siker titka és a sikerelenség oka.

Az állhatatlanság és gyakori visszaesés, a kedv és hangulat szerinti munkatempó, a kényelem és naplopás mind elmaradnak, ha erőssé lesz a szangvinikus. „Az erős fegyveresen őrzi házát, és békében van tulajdona”, az erő biztosítja a belső békét is!

1. Már a munka is erőfeszítésre készíti a szangvinikust. Ez az akaraterő gyarapodásának természetes útja.

2. Van azonban egy másik mód is, amely valósággal ösforrása az erőnek: áldozatot kell hoznia a szangvinikusnak! Először azokért, akiket szeret, mert ez még aránylag könnyebb feladat. Lassan aztán kapcsoljuk ki a személyi vonatkozásokat! Eszményeket állítsunk helyébe!

Igenis a szangvinikusnak meg kell tagadnia magát! Ez összes hibáinak legerősebb ellenszere. Ez az operáló kés, amely eltávolítja a járást és erőfeszítést gátló belső sérveket és összenövéseket. Keserű pilula, de be kell vennie, hogy meggyógyuljon.

Áldozat és önmegtagadás ugyan minden erényhez kell, de ez a szangvinikusnál százszorta szükségesebb, mert ő a legkevesebbé hajlandó magán erőt venni. Túlságosan szereti magát, testét.

3. A jópélda adja a lökést. Látni, hallani, tapintani akar a szangvinikus. A szó csak tanít, de a példa vonz.

Amint a nevelő is akkor hathat legerősebben a szangvinikusra, ha lelkesedik érte és igazán szereti, úgy a példaképnek is magávalsodró hatása van, ha ezt közel hoztuk lelkéhez. Mennyi vonzó egyéniséget találunk pl. a szentek között! Mind-megannyi erőforrás a szangvinikus számára. De itt is a leg-

szebb példa vonz a legjobban. „Tanuljatok Tőlem!” — mondotta a legeszményibb ember, az Istenember.

Ilyen eszményekért és példaképért lehet is lelkesedni. A lelkesedés nyomán jár az áldozat. Ennek a következménye pedig az, hogy közelebb jut ahhoz, akiért áldozatot hozott. Mintha csak összenőne vele a személyi kapcsolatok és lemondások által. Az áldozati oltárnak nem mindennapos a lélektana. Az életnek és nevelésnek ezt a legbensőbb részét azért külön is kell tárgyalnunk, mert hisz a szangvinikus természet, a szép eszményeket kívánó lelke betöltéséről van szó. Ez már több, mint nevelési feladat.

Mármost megjegyezzük, hogy könnyű ott kicsiholni a szeretet tüzeit, az idealizmust, ahol el nem rontott lélekről van szó. Ilyen szomjazza a fenséges dolgokat, a természetfelettséget. Csakúgy issza magába a lelki szépségeket. Ezt már a gyermek nevelésénél láttuk.

Nehéz azonban ott a helyzet, ahol az érzéki szenvedélyek letompították, eldurvították a lélek fogékonyságát. A filiszterlélek, a nyárspolgár nehezen ízeleli az isteni dolgokat. A lekaszált réten a virágok hamar elhervadnak, és csak a magból fog új élet, új virág sarjadni. Sokszor nagyon is alacsony indítókokkal: haszon, önzés, kényelmi szempont, érvényesülési lehetőség stb. kell kezdenünk az új munkát. Meg kell hálnia a mag-nak, a régi embernek, hogy megszülessék az új. Nehéz feltámasztanunk az elrontott szangvinikusban a jobbik Ént.

III. Lelki élete

A természetes emberi eszmény, amelyet eddig elsősorban szem előtt tartottunk, akármennyire is megközelíthető volna, mégis hiányos és be nem fejezett. Nem elégítettük ki az emberben a nemesebb részt, a magasabb létrendre emelt lelket, amelyért a test is van.

Nemcsak embereknek teremtettünk, hanem Isten gyermekei is vagyunk.

A megváltás lehetővé és könnyűvé is tette számunkra ezt az isteniúi életet. Az erre való törekvést, lelkünk e legelemibb igényeinek kielégítését és a kegyelemben való megszilárdulást és gyarapodást nevezzük lelki életnek a szó tágabb értelmé-

ben. Erre minden keresztény kötelezett, ha a maga részéről nem akarja eljátszani a boldogságot, amely teljes és örök.

A lelki élet általában nem más, mint rendezett élet, és pedig a legmagasabb, végső szempontok szerinti rendezett élet.

Nevelésünk (= elhanyagolásunk, mert a mai általános nevelés ezt a szót érdemli meg!) és életkörülményeink a legyen-gített természet vadhajtságait fejlesztik. Az ember szerencsétlen-sége éppen az, hogy mikor már szeretne jó lenni, tökéletes életet élni, amikor a saját értelmével is felfogja már a jobb életet, akkor veszi észre, hogy az évek hosszú sora alatt milyen teher rakódott rá. Mintha szárnyát elmetszették volna és ólom-lábakon járna! Hiába látja a jót, nem tudja követni úgy, aho-gyan szeretné. Hiába látja a tiszta, fénylő magaslatokat, nem tud felszállni.

Aki egyszer eszének használatára jutott és utánagondol a dolgoknak és meg akarja valósítani azt, ami reá tartozik, nagy rendezetlenséggel találja magát szemben. Így aztán a lelki élet valahol egy mélyponton (a mélység egyénenként vál-tozik!) kezdődik, és innen kell kezdődnie az eszményi fejlő-désnek.

A gyengébb, rossz szokásokkal küszködő énünktől való szabadulás, a pusztán emberi okosság (sapientia carnis!) le-győzése és a teljes emberi (= a természetfeletti) meglátása, megragadása és végül a legeszményibb célra való törekvés: az Isten bírása, a Vele való egyesülés, — ez a lelki élet dinami-kája, kibontakozási útja.

Ennek a lelki életnek vagy lelki útnak vannak különböző fokai, állomásai. Végcél, mint láttuk, az Istennel való minél szorosabb egyesülés és az Istenben való élet Szent Pál szavai szerint: Élek, de már nem én, Krisztus él bennem.

Az ember élete tehát a legkifejlettebb fokon isteni élet; nem a test és hús szerinti élet, hanem a lélek szerinti, a krisztusi élet.

Ennek a krisztusi élet kialakításának sokféle útja van. Ami most bennünket elsősorban érdekel, az az, hogy a vér-mérsékletek szerint milyen különböző utak vezetnek a csúcsra, a célhoz.

A szangvinikus lelki életét így jellemezhetnők röviden: aktív erényeken, személyes kapcsolatokon keresztül Isten ba-

rátságához. Tehát személyi, érzelmi dolog vezeti Istenhez. A viszony formáját leginkább a barátság szóval tudjuk jellemezni.

A kivételtől eltekintve, a szangvinikusnak a tökéletesség harmas útját kell végigjárnia.

Amikor az életet kezdi, t. i. az öntudatos életet, rendezni-valója van.

1. *A tisztulás útját* aktív erényekkel kell végigküzdenie. Aktiv: ahol nem az eltűrés, hanem a cselekvés kihangsúlyozott. Pozitív fogalmazásban kell megismertetni vele feladatait. A tízparancsolat is nem az ő ízlése szerint van írva, át kellene formálni a túlsúlyban levő „ne” parancsokat. A súlyos parancsok így számára érthetőbbek és könnyebbek is.

A tisztulás útja, a hibáktól való szabadulás nem lehet azért negatívum. Sokkal inkább az ellenkező erényekkel kell a belső egyensúlyt megteremteni. Ezekkel valósul meg a jobbik Én a szangvinikusban. Így nem lesz „a bűn törvényének foglyává, amely tagjaiban van”, hanem „gyönyörűségét fogja lelteni Isten törvényeiben”.

Amikor nem annyira a hibairtasra helyezzük a hangsúlyt, hanem az erényplántálásra, nem mézes aszkézist hirdetünk. A vezeklést és önmegtagadást nem lehet kihagynunk a szangvinikus nevelésénél, éppen nála nem. Azonban a frontális támadásra, az általános támadásra kevés a szangvinikus ereje. Valahogy ellentámadással, tervszerű elszakadással kell biztosítanunk a fennmaradást, és mivel túlerővel küzd, a rugalmas hadviselés inkább célravezető. Ha diplomatikus is a küzdelem, mégis harc, fárasztó munka, tehát önmegtagadás is.

2. *A megvilágosodás útját* nem elméleti megalapozás vagy aszkétikus oktatás és megfontolás készíti elő a szangvinikusnál. Nem az elvont fogalmak világában él; a kézzelfogható kell. Megtestesítve akarja látni, amit tennie kell. Példát kell látnia! Személyhez kötött a fejlődése.

A melegség és rokonszenv, amivel az életet, de különösen az embereket nézi, szerencsés kiegészülése természetének, amely az elvonttól irtózik.

Nem ismételjük itt azt, amit a példaképre vonatkozóan mondtunk, csak azzal egészítjük ki és kapcsoljuk a fentiekhez, hogy a szangvinikusnak sodródnia kell. Tehát a hősiesség,

magasztosság és szentség éppúgy magával ragadja, mint a rossz társaság.

A fogékonyság főveszedelme, de legnagyobb előnye is. Más átélései megvilágosítják. Más élete és példája nyitott könyv, amelyből nemcsak látja, hanem szinte megfogja kezével a jót.

Felületessége és könnyelműsége mások jópéldáján mint valami hullámtörőn, megakad. A jók között sem akar utolsó lenni! Sokoldalúsága és megfigyelőképesége lemásolja a példaképet. Így veszkelődik át az aszkézis második útján.

3. *Az egyesülés útja.* A keresztény aszkétika csúcspontja ez. Az Istennel való minél szorosabb egyesülés már a keresztény földi élet célja. Ezt a szangvinikus is elérheti az említett formában; Isten barátságában a példa, a minta is megvan. E téren a szangvinikusnak több előnye van.

A vidámság és szeretetszomja, közlékenység és ragaszkodás meg nyíltszívűség azzal, akivel rokonszenvez, alkalmazkodó képessége megkönnyítik számára az utat Isten barátságához. Az a tudat, hogy ő a Mindenható bizalmasa, dédelgett kiválasztottja, erőt ad neki, hogy tudjon is hős lenni és ennek a bizalomnak megfelelni.

Természetével járó állhatatlanságot is leküzdheti rövid, de gyakori meleg és bizalmas Istennel való érintkezéssel. Apró lökések és indítások ezek a mindennapi apró nehézségei és lehangoltságai közepette.

Legyen „kis titka”, amelyet csak Istenével oszt meg. Akár fohászima ez, akár buzdító jelszó, akár jótett vagy titkos kereszthordozás stb. Ez mélyíti a kapcsolatot és ragaszkodást. Ezt a gyermekded Istenhez közeledést kívánja tőle és adja meg neki természete.

Az aszkézist és lelki életet komolyan vevő szangvinikus *általános hangulatát* így jellemezhetnők: szíve legyen telve érzelmi emelkedettséggel, vidáman kell szolgálnia Istent.

Célkitűzése legyen gyakorlati, azaz kézzelfogható, szép és optimista beállítású!

Nem szabad sohasem engedni, hogy magasztos dolgokra ráunjon. Gondoskodjunk változatosságról! Erénygyakoroltatásnál gondoljunk arra, hogy minden erénynek száz arca is van! Pozitív beállítottságú legyen egész lelki élete! Ne irtás

és tarolás legyen a hiba-rengetegben, hanem virágkertészkedés az erények földjén! Ezek az erények legyenek aktívak. Lássuk ezt egy példában!

Nem szerencsés fogás volna, ha a szangvinikus közvetlenül az alázatosságot választaná főerénynek. Nem mintha a szangvinikusnak nem lehetne vagy nem kellene alázatosnak lennie. Azzá is lehet, de kerülő úton. Számára az alázatosság túlságosan „passzív” erény. Neki tevékenység kell. Hogy lelkesedni és szeretni tudjon, kézzel kell megragadnia tárgyát akkor is, ha ez erény. Ha igaz az, hogy az ember sikerre és eredményre éhes „állat”, akkor a szangvinikus százszorosan az. Látnia kell a haladást, azt, hogy mit ért el. Pedig az alázatosság éppen nem az az erény, ahol mérni lehet, hogy mennyire is jutott. Kezdje azért csak valamilyen szent, jó ügy szolgálatával! Lényegében ez is alázatosság, mert önmagát rendeli alá annak, amit szolgál. Ha megszerette azt, amiért dolgozik, nagylelkűségében mindenét följánlja, önmagát is. Így lesz aztán alázatos ember.

Assisi Szent Ferenc, amikor utolsó ruhadarabját is visszaadta atyjának, tudta igazán szolgálni a Szegénység Úrnőjét. Ekkor érezte át azt az igazságot, amely egész életén át éltette: Én Istenem, én Mindenem! E nagylelkű lemondásban találta meg, amit annyira keresett. Ismeretes, hogy az alázatosságot is hősi fokban gyakorolta, de a szegénységen keresztül. Miután lemondott mindenéről, nem maradt semmije. Tehát másra szorult és így rákényszerítette magát, hogy koldulással más előtt megalázza magát. Ez pedig annak, akinek mindene meglehetne, nagy alázatossági gyakorlat. Így érte el a lemondás „aktív” erényén keresztül az alázatosságot is.

A tevékenységre beállított szangvinikussal láttassuk be fáradozásának a gyümölcseit is, ha lankad. Nem súlyos érvek kellenek, hanem kis, de gyakori lökések. Egy bátorító tekintet, elismerő szó, kis dicséret vagy jutalom, más példájára hivatkozni, szeretetére, jó szívére vagy nagylelkűségére apelláljunk. Mindezek erőt adnak.

Hívjuk fel figyelmét továbbá arra is, hogy milyen könnyű a feladata. Esetleg egy-két könnyítést, fogást mutassunk! Bizonyítsuk be neki, hogy gyorsabban lesz kész és kevesebb vesződségbe kerül, ha erőlködik és pontosan dolgozik; sok feles-

leges fáradtságot takaríthat meg magának, ha igazán teszi azt, amit tennie kell. Nehezebb munkánál „rágjuk a szájába” a teendőket, esetleg kezdjük meg vele együtt a munkát.

Az erényes életnek is megvannak a maga fogásai. Ezek nélkül nehezen boldogul éppen a szangvinikus. Pedig a balfogás és sikertelenség elkedvetleníti.

A legtöbb szangvinikus az erényes életben, a lelki élet gyakorlásában üvegházi növény marad. Ápolás nélkül elszárad, a szabadban pedig elpusztul. Nagyon is rászorul az állandó bátorításra. A hosszabb „lelki szárazság” fergeteges májusi jégverés, amely százszázalékos kárral járhat.

A külső biztatásra annál is inkább rászorul, mert nehéz neki a belső élet, különösen az imaélet. Képzeletének élnéksége könnyen elszórakoztatja és így az elmélkedő imából nem tudja azt az erőt meríteni, amelyre szüksége volna.

Amikor az életet elméletileg nézzük, nagyon bonyodalmassnak látszik. Ez érthető is, mert a részletekben való tárgyalás valami szerves egésznek, valami szoros egységnek tökéletlen szétbontása. Az élet sokkal egyszerűbb, mint azt a legjobb elmélet is bemutatni képes.

A szangvinikusnál a bizakodó ragaszkodás és meleg szeretet hamarabb elvégzi a feladatot, mint a pedagógiai és lélektani pontos mérnöki munka és számítás. Ez persze nem zárja ki azt, hogy a szangvinikusnak ne legyen józan, számító vezetője, aki fel tudja mérni haladási irányát és sebességét és aki javítani tudja, ha valami miatt megrekedne. — Az ellenőrzés azért is szükséges, hogy megóvja a szangvinikust mások rossz befolyásától. A gyönyörűen induló vetést ez hamar elfojtja; csírájában, gyökerében rontja meg.

IV. Környezethatás

A szangvinikusnál legnagyobb igyekezettel arra kell vigyáznunk, hogy rossz társaságba ne kerüljön. A legtöbb szangvinikus élettragédiája az, hogy elrontották. Nála legnagyobb romboló erő a rossz társaság. Gyakran kikapós és inkább szíveségből vétkezik, mint gonoszságból. Természetes adottságai valóságos csálékok másoknak arra, hogy rosszá tegyék és bűntársat lássanak benne.

Igy „csordába” verődve olyanra is képes a könnyelmű ember, amit egymagában megtenni szégyel. A virtuskodás feltűzeli, hogy mást felülmúljon a rosszban. Ünön lelke azonban megborznadna attól az aljasságtól, amelyet véghezvisz. De a többiek helyeslése egészen feledteti vele emberi méltóságát.

Hol megy tönkre a legtöbb ártatlanság, hol szokja meg az ember szenvedélyeinek kielégítését, ha nem a rosszak társaságában? Amolyan nagykokcsma sokszor a világ, ahol egymást biztatják az ivásra, hogy aztán lerészegedve az ocsmányságot lássák jónak és megteendőnek.

Nem teljes ugyan a nevelők statisztikája, de így is milyen szomorú, hogy a fiúk 50—70 % -a rossz társaságban, csábítás folytán veszti el lelke ártatlanságát.

De legyünk még őszintébbek és nézzünk szemtől-szembe a nő mai társadalmi helyzetével!

Nem több szolid és házias asszony került ki abban az időben a családból, amikor a szülők és a társadalom is vigyázott és nem került olyan szabadon az utcára a leány, mint ma?

A szabadságnak és az „emancipációnak” is megvolt a maga ára! Érdemes gondolkozni, vajjon megérte-e e drága díjat a „szabadság”!

Mennyivel több liliomos főre került valamikor a mirtuszkoszorú, mint most, amikor a mai lányt kilökték az életből! Vállalnia kell a férfimunkát és a férfinak való veszélyt ennek bátorsága, határozottsága és edzettebb érzéke nélkül.

Igaz az is, hogy nem tehetünk szemrehányást a modern leánynak, legalább nem mindegyiknek, sem a társadalomnak azért az új női életformáért, de levonhatjuk azt a következtetést, hogy százszor jobban kellene vigyázniok, hogy minél kevesebb lelki hajótörés tegye szegényebbé és szomorúbbá a saját életüket és ezzel az életet is általában.

Az egyik ember a másiknak lesz az ördöge, és más ember gonoszsága biztatás a romlásra.

A szangvinikusban az érzelmi elem túlsúlya, a társaság keresése, az érzékiségre való hajlama, gyenge akarata, szilárd elvektől való félelme mind hozzájárul, hogy az alantasban, a cimboraságban találja meg tevékenységét és kedélyének kielégítését.

Könnyelműségében amúgyis inkább a rossz felé hajlik.

Sőt ha meg nem akadályozzák, fel is keresi az alkalmat, mert ez könnyebb élet, mint a jóra való törekvés.

Egyiptomi Mária 12 éves korában megszökik hazulról és a nagyvárosban 17 éven keresztül él rossz társaságban. A rossz társaságban szerzett megszokások tartják 16 éven keresztül fogva Ágostont is. Szeretett volna szabadulni társaitól, de könnyelműségében mindig újra felkeresi őket.

De Szent Ágoston és Egyiptomi Szent Mária ki tudtak emelkedni a rossz társaságból és életükben még helyrehozták a rombolást, melyet éveken keresztül önmagukban elkövettek.

Sajnos, azonban Voltaire-ek, Byron-ok, Casanova-k és Ady-k mellett sok millió nem annyira kiemelkedő, de ugyanolyan boldogtalan ember akad, kik reménytelenül vergődnek, amíg a halál „megváltja őket” a bűn és a rossz társaságtól. De ez a megváltás nagyon kétesértékű és nagy irgalomra van szükségük az Isten ítélőszéke előtt.

A kegyelem nagyon ritkán tesz csodát. Mert csodaszámba megy, ha ilyen egészen elkallódott ember ismét jó társaságba kerül. Ösztönösen kerüli.

Ezzel szemben lássunk egy szangvinikust jó környezetben!

A szangvinikus vérmérséklet jellemző példáját láthatjuk Péterben, a galileai halászban.

Amikor Péter, a leendő apostol, fivérétől, Andrástól megtudja, hogy megtalálta a Messiást, fellelkesegett, azonnal otthagyt mindent, hogy ő is megláthassa azt, aki vallási elgondolásának központjában állott.

És az Udvözítő, a legjobb nevelő csodálatosan megnyerte magának, nevelte és vezette jövődő hivatására.

Az első találkozások után már új nevet ad neki. Ezzel jelzi, hogy vele különös tervei vannak. Ezen és sok más kitüntetésen keresztül a ragaszkodást fejlesztette Péterben.

Péterben a hiúságon keresztül ébredt fel nagylelkűsége. És mivel a Mester állandóan megtartja bizalmában, Péter a legtüzesebben szereti őt.

Ő az, aki a vízen keresztül is a Mesterhez akar jutni; felajánlja életét; kardot ránt a getszemáni kertben. Ő az első a sírnál is, futva megy oda. A Tibériáson felöltőjét is otthaggya a hajón, hogy a vízen átgázolva minél előbb üdvözölhesse elárult Mesterét.

Lehet-e jobban jellemezni a szangvinikus fejlődését, mint az Evangélium jellemezte Pétert? Rövid összefoglalásban találjuk a szangvinikus erényeit és hibáit is. És főképp azt az utat, amely nagysághoz vezet.

Péter kiugrik a hajóból, beleugrik a tengerbe; kardot ránt a Mesterért, de elmenekül; esküdözik, de az ellenség között mégis elárulja Jézust.

Míg Simon egészen Kéfássá lett, az Egyház alapkövévé, Jézusnak sokat el kellett néznie, sokat meg kellett bocsátania; Péter kicsinyes hiúságát az elsőségért való versenyben; rá-tartiságát a Mesternek mindenütt való követésében: „és ha a többiek mind elhagynak, én nem”, „még ha meg is kellene halnom”; gyávaságát a szolgáló előtt való megtagadásában.

De a kitüntetések és elnézések folytán fejlődött Péterben a ragaszkodás és ezzel az állhatatosság, amely később hallatlan fáradtságok és a vértanúság elviselésére is képessé tette.

Kettős lehetőség között állott a fiatal spanyol egyetemi tanár, *Xavéri Ferenc* Párizsban.

Xavér, a Sorbonne fiatal tanára fényes jövő elé nézett. Halhatatlanságról álmódzott. De imponált neki Inygo önzetlensége és nagylelkűsége, mellyel anyagi zavaraiából kisegítette. Szent Ignác gyengéjénél fogta meg: az érvényesülési vágyon keresztül nyerte meg tervének.

Xavérnak mint okos embernek, végül is be kellett látnia Ignác igazát: ha igazán nagy és halhatatlan akar lenni, akkor nem a világot kell szolgálnia. Mert ha látszólag nagy eredményeket is ér el, ha mindenki csodálja, mi haszna van ebből, ha közben lelkét elveszíti, ami az ő életmódja mellett nem is volt annyira valószínűtlen. Ha elveszti lelkét, mindent elvesztett!

Levonta a következtetést. Feláldozta mindenét és India és Japán apostola lett. Tíz év alatt oly széleskörű munkát fejtett ki és olyan eredményeket ért el, amelyek legmerészebb álmait is felülmúlták. Foglya lett az apostoli gondolatnak, és ez a „da mihi animas, cetera tolle”, a lelkek utáni szomja hőssé tette.

Látjuk tehát, ha a szangvinikus megértésre talál, fellelkesedik. Ha valaki a lelkesedés tüzeit tudja csíholni, acéllá edződik akarata a tevékenység tüzeiben és állhatatossá lesz.

Az állhatatos, kitartó szangvinikus pedig nehéz körülmények között is hőssé lesz, nem önmagában, hanem a kegyelem erejével.

A legtöbb fiataalkori hivatásnak is ez a rövid története: lelkesedés, az ifjú megszereti hivatását és kitart mellette.

V. Az eszményi szangvinikus

1. Kibontakozás lélektani alapon

Nézzünk a messzi távlatba: a megvalósulható, a lehetőségek világában Felemelő, bátorító és biztató minden nevelőre és nevelendőre is, ha látja azt a magaslatot, ahová vezetés mellett a kegyelem segítségével a szangvinikus eljuthat.

Amit a szangvinikus neveléséről általában mondtunk, azt fenntartjuk itt is. Csak amint fent általában a szangvinikust tartottuk szem előtt és így külsőségesen, a nevelési munka szempontjából emeltük ki a nevelés fontos tényezőit, addig itt inkább a lélektani mozzanatokból és belső hangulat szerint állítottuk be az eszményképződést. Röviden: ott a szangvinikus nevelésénél a kívülről való behatás sorrendjét tárgyaltuk, itt inkább a belső lélektani kifejlődést tartjuk szem előtt.

Mindkét módszernek megvan a maga jogosultsága. Az első általában mindenkire alkalmazandó, a másik is alkalmazható. De az utóbbi csak akkor vezet célhoz, ha a nevelés alanyából az eszmény kihozható. Sajnos, a szangvinikusoknak egyrésze, nagyobb része eszményi szempontból elkallódik. Ezt az egyedeokről előre megállapítani nem tudjuk, mert igen sok függ attól, hogy ki és milyen iramban segíti, noszogatja a szangvinikust. És ami esetleg másnak nem sikerült, nekünk egyéniségünk miatt sikerülhet és amit mi elrontottunk, az talán más kijavíthatja. A szangvinikus természetének megvan az az előnye, hogy vele legtöbbször újra lehet kísérletezni, próbálkozni.

A szangvinikus alakíthatósága és alkalmazkodóképessége nem romboló adottság, ellenkezőleg velük érhető el az eszményi szangvinikus. Tökéletes ember lesz a maga nemében. És őszintén szólva: a legkedvesebb, legvonzóbb egyéniség bontakozik ki belőle.

Aldott jó termőföld a szangvinikus, aki megérdemli, hogy ha kell, még a legkeservesebb türelemmel is megmunkálják

lelkét. Nagyon sok örömet is hoz művelőjének a türelemgyakorlatok fejében. Nem szikes föld a lelke, hanem kövér, fekete humusz, előkészített kerti föld, ahol a legváltakozatosabb, színpompás, szívet-lelket gyönyörködtető virágok is teremnek.

A növekedés is szemmel látható, annyira, hogy már ez is bőséges kárpótlást nyújt a kertésznek a kezdet nehézségeiért.

Igaz, hogy egy májusi fagy az összes virágokat letarolhatja és egyszersmindenkorra véget vethet még a termés reményének is. De ilyen természeti csapások kiszámíthatatlanok, kikerülhetetlenek. Ha az emberek attól való félelmükben, hogy jöhet egy késői fagy, sem virág, sem gyümölcs termesztésére nem vállalkoznának, sok jótól és széptől lennének megfosztva. A 2—3 jó kifizető termésért vállalni kell 3. vagy 4. termés elpusztulását is. Egyedüli teendője a kertésznek olyan lelki erőre szert tenni, hogy ilyenkor is, ha abban csalódott, akitől legtöbbet várt, Jóbbal mondhasa: Az Úr adta, az Úr elvette, legyen áldott az Úr nevel És csüggedés nélkül előlről kell kezdenie a munkát a nyolcadikkal, tizedikkal!

Ha össze akarunk állítani a szangvinikus erénycsokrát, csak jótulajdonságait kellene bemutatnunk, amint ezeket következetes munkával megszilárdította és amint ezeket megnevezte a kegyelem, vagy gyengéit kellene úgy szemléltetnünk, amint ezeknek más irányt és más hatást adott ugyancsak a segítő kegyelem.

A szangvinikus természetében, vérmérsékletében sokoldalúságát, barátkozó és ragaszkodó természetét, tevékenységét erősen paralizálják a felszínesség, könnyűvérűség és állhatatlanság. Kibontakozásának, eszményi kiképződésének irányát másutt kell felkutatnunk. Ezt derűs kedélyének alkotó elemeiben kell keresnünk.

Itt találjuk meg mindazt, ami a hangulatkeltés alapját adja. Jó hangulatban aztán kapható a munkára, és ha rendet is tartatunk vele, állhatatossá is lesz.

A vígkedélyű ember a minta-szangvinikus. Ebben az irányban haladva lesz tökéletes ember és eszményi szangvinikussá.

Hatalmas segítői a derű, jóakarát, szófogadás, nyíltság és optimizmus.

Erényes törekvéseit ezekkel kell alátámasztanunk.

A kegyelem is a természetre épít. Szerves fejlődés külön-

ben is lehetetlen a természet ellen. Ilyen „csodákra” a kegyelem sem rendezkedett be. Nem mintha a kegyelem az embert természete ellen is pl. szentté nem tudná tenni, hanem mivel Isten jelenlegi világrendje nem az, hogy a kegyelem ilyenirányú hatékonysága gyakran érvényesüljön. Ha látunk is igen szórványos példákat, azt nem lehet rendes „számítás” alapjává tennünk.

A lélektani sorrendet az eszménykialakítás felé a következőkben állapíthatjuk meg.

a) *A lelki vidámság.*

Az öröm igen nagy erőt rejt magában. A szangvinikusnál ez amúgyis természetes adottság, azért csak helyes célt kell adnunk.

A lelki vidámság a természetfölöttire irányuljon! De ne elvontan, hanem a gyakorlati életből vett példákkal támogassuk természetes hajlamait! A szentek felemelő példája elsősorban rá hat magával sodróan. Eszményképe és közte közelebbi egység, bizalmas viszony fejlődik, mely abban csúcsozódik ki, hogy minél jobban megközelítse életével azt, akit mintaképének választott.

Isten fensége, szépsége és jósága hasson rá, mert így állandó örömforrást talál! Ha mindenben megtalálja az Istent, — a természetfölötti életszentségben könnyen megtalálhatja — akkor öröme is állandó lesz. Vidámságszomját mindaz enyhíti és oltja, amit szépnek és jónak nevezünk a világon, de mindezek lépcsőfokok, amelyeknek segítségével Istenhez emelkedjék.

A jóságnak feléje áradása nemcsak kipattantja, hanem szilárdítja is a szangvinikus természetes jóságát. — Számára a jóság nem más, mint Isten aktuális kegyelmének állandó élvezése. Ez termi meg azokat a gyümölcsöket, amelyeket semmi más nem érlelhet meg benne.

Állandó és teljes lesz az öröme!

Ilyen vidám lelkiületbe még a gonosz sem ronthat bele egyenesen. Először örömét kell tönkre tennie, hogy közelebb férjen hozzá.

De ez már azért is nehéz, mert az erény, a jóság gyakorlása önmagában is örömet jelent, további gyakorlásra ösztönöz. A jóság természetes jutalma az öröm és béke a lélekben.

Mindez azonban kevés ahhoz a nagy jóhoz, amelyet már most a földön tudunk a természetfölöttivel, a kegyelemmel véghezvitt jócselekedet értékéről és hatásáról. Olyan ez, mint a kiirthatatlan és mindig termékeny búzaszem, amely évenként meghozza a sokszoros termést. Úgyhogy egy emberöltőn belül is még a csillagászati számok is kicsinyeknek bizonyulnak egy jótett felméréséhez. A végtelen és örökkétartó jutalomról pedig még nem is szólottunk. Sajnos, ehhez nincs is érzékünk, mert csak hasonlatokkal tudjuk magunknak megmagyarázni, milyen is lehet az.

b) *Szeretetreméltósága.*

A természetes kedvességhez és bájhoz járul tehát a jóság és így szangvinikusunk maradék nélkül szeretetreméltóvá lesz.

Mivel élete Istenre irányul, Neki igyekszik kedveskedni. Élete legnehezebb feladatain lendül így túl: tud áldozatot hozni, önmagát megtagadni, háttérbeszorítani.

Mit eredményezett ez a lelki élet szempontjából, láthatjuk ama szentek életrajzából, akikre Isten „rámosolygott”, mert látta, mekkora a gyermekded jóság és szeretet bennük. Találkozni fogunk ilyen szenttel.

c) *Nyíltszívűsége.*

Mindenkinek az életében vannak nehéz órák és nehéz napok. A szangvinikus is, bármennyire is derűs a kedélye és jóságos a lelke, számkivetettségünk miatt e siralomvölgyében nem rendezhet be magának paradicsomot. Számára is elközeleg a számkivetés átélése. A sötét hatalmasságok rárontanak, hogy tönkre tegyék a már aranyló termést.

Ebben a nehéz helyzetben a szangvinikusnak ismét egy nagy segítője akad természetében: nyíltszívűsége. El tudja és el is kell mondania másnak a baját, bánatát. És ha a gonosz egyedül el is bánt volna vele, de így kevesebb a reménye, hogy megszerezze magának.

Senki sem lehet jó bíró a maga ügyében. Önszeretetében nagyon is hajlandó az ember arra, hogy enyhén ítéljen magáról és méginkább arra, hogy nagyon is kíméletesen írja elő teendőjét a kísértésben, a tomboló lelki viharban.

Mindezt megkönnyíti a maga számára a szangvinikus azzal, hogy bizalmasan feltárja nehézségeit.

A szangvinikus egyúttal szófogadó és így gyorsan kilábolhat a megpróbáltatások éjszakájából. Istenért vidáman hordja tovább keresztjét. És ha botlott is, a megtapasztalt jószág és megbocsátás teljesen Istenhez láncolja és Benne látja mindenét s annál ragaszkodóbbá lesz Hozzá.

Igy győzi le természetének a legnagyobb gyengéjét: állhatatlanságát. Milyen halhatatlan példát olvashatunk az Evangéliumokban! Szent Péter története a legfényesebb bizonyítéka a szangvinikus eszményi fejlődésének.

Ha egyszer látja is a világ dicsőségét és a kereszt és megpróbáltatás nehézségeit, mégis azt mondja: Uram, hová menjünk, az örök élet igéi nálad vannak!

d) *Optimizmusa.*

Nem csoda, ha az így fejlődő szangvinikus mindjobban megerősödik optimizmusában. Nincs mit féltenie, sem mit veszítenie, mert Istenben mindenét megtalálta. Kielégül a legerősebb természetes vágya: szeretetszomja. Púpozott mérővel kap mindent vissza, amit Istennek feláldozott, akár közvetlenül tette ezt, akár felebarátain keresztül.

Az eszményi szangvinikust, azaz a kegyelemmel fejlődő és érlelődő szangvinikust mindig kisebb mértékben terhelik természetének fogyatkozásai és hátrányai. Előnyös tulajdonságai segítségével pedig mindjobban szabadon szárnyalhat Isten felé.

Kedélyével és egész lényével, nyíltszívűségével olyan hamar megtalálja az utat Istenhez és gyermekded kedvességével biztosítja is a maga részéről Isten kegyelmét és szilárdítja az Istennel való egyesülését.

2. A kegyelem fényében

Ha mélyebben vizsgáljuk a harmonikusan kibontakozó szangvinikusnak Isten felé ívelő pályáját, feltűnik, mintha már nem is volna szangvinikus vérmérsékletű emberről szó. Úgy találjuk, hogy az őt leginkább jellemző tulajdonságok megváltoztak benne. Érzelmi élete mélyült, közeledett a melankolikushoz: akarata megerősödött, állhatatosan kitart célja mellett és így közelebb áll a kolerikushoz is.

Csudálatos *a kegyelem munkája az emberben*, amikor hosszas behatásra megnemesíti természetét. Általában feltűnő kiegyenlítő behatása van a kegyelemnek. A kegyelmi fejlődés szemléleténél győződhetünk meg arról, hogy bizony a természetes jó és teljes ember igazán tökéletlen valaki a kegyelmi ember mellett. És arról is bizonyosságot szerezhethetünk, hogy a megváltás jelenlegi rendjében a teljes emberhez szükségképpen hozzátartozik a kegyelmi élet is. Igen messze lemarad a természetes tökéletes ember az istenfiúságot megvalósító és az azt élő embertől. Hol van egy bölcs Cato, józan Cicero, mérsékelt Vergilius, nemzetét megújítani törekvő Augustus egy Szent Ambrustól, Szent Ágostontól vagy Nagy Szent Gergelytől és Nagy Szent Leótól? És ha a romlott pogány Rómában a Gracchusok anyja a maga egyszerűségével és imponáló erejével kitűnik minden matróna közül, mégis mennyire eltörpül ő is Szent Ágnes, Szent Cicelle mellett? Pedig ugyanannak a népnek gyermekei voltak valamennyien.

A nagy pogányok szép vonásaik mellett is — tekintsünk most el jellemük sötét árnyékától — származásos emberek. De a szenteket a kegyelem termékenyebbé tette és a természetfölöttinek befogadása annyira felemelte, hogy szó szerint igaz, amit Mécs László Kis Szent Terézről írt:

A kis patakkal ekkor csoda történt:
Elkezdett fölfelé futni a hegyre,
Legyőzve minden fizikai törvényt
és földi boldogságot, bár a medre
egyre zárdásabb, szűkebb lett: az érben
csodák futkostak pizstrángként. Nem értem.
... Ő meg csak ment fölfelé, túl a Föld határán,
fönt rámosolygott az Isten napsütése
s lett belőle liliom-szivárvány,
és milliókra hull szent nevetése.

Annyira képes megnemesíteni a kegyelem a szangvinikus természetét, hogy sokszor hegynek fölfelé futó pataknak tetszik,

azaz éppen az ellenkező hatást látjuk vérmérsékletében, mint amit emberileg várni lehetne.

Három példában mint típusban szemléltetjük, milyen irányban fejleszti a kegyelem a szangvinikust eszményi emberré.

a) *A mélykedélyű típus.*

Mária Magdolna, így olvashatjuk ezt az Evangéliumokban, az egész városban hírhedt volt könnyelműségéről. Tisztességes ember nem is állhatott szóba vele a nélkül, hogy gyanúba ne keveredjék. Simon farizeus is megbotránkozott, amikor Jézus nagy társaságban közel engedte magához a „bűnös asszonyt”. „Ha ez próféta volna, — okoskodik magában a törvényt és hagyományt tisztelő Simon — bizonynal tudná, kicsoda és mi-féle asszony az, aki őt illeti, tudniillik, hogy bűnös.”

Jézus igenis tudta és lelke mélyére látott Magdolnának. De nem a vétkes multján akadt meg a szeme, hanem a felzaklatott, kifosztott és jót kereső lelkét látta benne, amint megnyugvást kíván, megbocsátást kér és megértő szeretetre szomjazik.

Az egész városban senki sem gondolt arra, hogy segítse, támogassa az elesettet; ellenkezőleg szélében-hosszában teregették ki szennyesét és ujjal mutogattak rá: Ez az! És bizonyára a jó anyák elrettentő példának emlegették leányaik előtt! Gúnyos arcokkal, csípős megjegyzésekkel találkozhatott Magdolna, amerre csak ment. Jóakaró szeretetet azonban senki részéről sem tapasztalt.

Sokat hallhatott egy názáreti jó emberről, és amikor alkalom adódott, fel is kereste a Mestert. Nem kellett hosszú vallo-másba kezdenie, hiszen keserű könnyeivel elsíratta egész bűnös multját, csókjaiban a tiszta szeretet zálogai rejlettek és az alabástrom-edény kiöntött kenete jelezte, hogy a jövőben nem testének szépítése képezi egyedüli gondját és a test gyönyöreinek kiaknázása, hanem bármekkora áldozattal is kész jót tenni multját.

Mennyire másnak látta Jézus ezt a megtört lelket, mint az emberek? Bocsánatot hirdető szavaival eltemette a bűneit, külön szavakkal megvédte jóakarátát és buzgóságát és békével bocsátotta el.

Ettől a perctől mintha csak kicserélték volna Magdolnát.

Nem kereste a röpke örömöket, a múltó szerelmet és érzéki gyönyört. Egyetlen gondja volt: Jézust hallgatni, Őt minden-hová követni, Neki kedveskedni és Őt szolgálni.

Végigjárta Krisztussal a keresztutat is. Ott áll a kereszt alatt. Utoljára hagyja ott a sírt, ahová Jézust helyezték. Húsvét reggelén, amikor még sötét volt, máris rohan a sírhoz. Nem gondol sem az őrésre, sem a lepecsételt óriás köre, amely elzárja a sírt. Rohan a kenettel, hogy még egyszer és utoljára megkenje Annak testét, akit igazán szeretett. — Szeretete akkora, hogy nem gondol sem veszélyre, sem akadályokra, a lehetetlent is megkísérli.

Amikor aztán mégis látnia kellett, hogy a kő el van hengerítve és a sír üres már, szinte kétségbeesve rohan Péterhez, minden panaszszava egy vád: Elvitték az Urat a sírból és nem tudjuk, hová tették! Együtt megy ki a tanítványokkal, hogy újra meggyőződjenek arról, amit már úgyis tudott. De az apóstolok már régen hazatértek a helyszíni szemléről, amikor Magdolna még mindig ott van és keservesen sír.

A megjelent két angyalnak is elmondja sirásának okát: Elvitték az én Uramat és nem tudom, hová tették. Elmélyült fájdalomában már egészen kisajátítja magának Krisztust, mintha csak őt egyedül érte volna a veszteség.

Magától az Úr Jézustól is azt kérdezi: Uram, ha te vitted el őt, mondd meg nekem, hová tetted, és én elviszem őt! — Ó, a gyenge asszony, fényes nappal is elviszi a holttestemet.

Minden gondolata, szívének minden dobbanása az Úré. Benne és nála pihen meg egyedül és teljesen.

Már nem is ismerünk rá a szangvinikus természetre, mert egy mélylelkű, állhatatosan szerető lélek, áldozatos és magáról egészen megfeledkező új természet áll előttünk.

A bűnös Máriát ilyenné fejlesztette a kegyelem.

b) *Az erősakaratú típus.*

Folignói Angéla igazi társaságbeli hölgy volt a 13. században. Rangja és vagyona megengedte neki, hogy a legújabb és legelőkelőbb divat szerint öltözködjék. Szépsége asszonyi hiúságát táplálta. Szórakozásra való hajlama és unalma is (az úri élet akkor is olyan volt, mint ma) arra bírta, hogy ugyancsak

kihasználja az alkalmat és lehetőségeket. Ahol fényleni, tündökölni lehetett, mindenütt ott volt.

Nem volt rossz asszony, talán még vallásosnak is mondható, mert ez is hozzátartozott akkor a divathoz és „modernséghez”. Gyónni is járt, de itt már komoly elferdülések mutatkoztak, mert ebben is követte társasága és nemének szokásait — nem voltak őszinték gyónásai.

Egyszer aztán nála is kopogtatott a kegyelem. Egy beszéd alkalmával hirtelen fény gyúlt ki lelkében. Átérezte, hogy az ő bűneiért feszítették Jézust a keresztre.

Krisztus önzetlen szeretete és saját hálátlansága annyira felébreszti szunnyadó jóságát, hogy multjának minden bűnét és mulasztását jóvá akarja tenni.

Félve ugyan, de teljes elszántsággal örök tisztaságot fogad. Bízik abban, hogy Jézus megsegíti.

Kemény küzdelmet vív önmagával, de Jézus iránti szeretete legyőzi természetének minden ellenkezését: lemond ígényeiről, megtöri hiúságát és egyszerű, szegény asszonnyá lesz. „Megvallom, — ismeri be önmagáról — nem ment ez minden fáradtság nélkül.”

Nagy alamizsnás és betegeket felkereső és ápoló, gyámoltalanokat pártoló szent lett Angélából. Szegényeinek juttatta mindazt, amit magától megvont, természetes jóságát és Krisztus iránt való forró szeretetét a szegények és nyomorultak vigasztalására fordította.

A jóságnak e következetes kiáradása erős asszonnyá tette. Akaratával elnyomta kényelemszeretetét és folytonos munkával megszerezte az állhatatossághoz szükséges erőt.

Folignói Angélánál is azt láthatjuk, hogy a kegyelem átalakította jellemének tulajdonságait. Dolgos, önfeláldozó és áldozatos asszonnyá lett, ami majdnem szöges ellentéte a szangvinikus természetnek.

Azonban a kegyelem nála sem rontotta le a természetet, mert belső indítóokai megmaradtak tipikusan szangvinikusoknak. Ez volt vezérgondolata minden munkájában: „Mit tudsz viszonzásul adni Krisztusnak, ami elég volna leereszkedő szeretetéért?”

Nála is a természetre épített a kegyelem, de ezt teljesen megneemesítette, erőssé tette.

c) *A kedélyes típus.*

Ezt a típust nevezhetjük leginkább eszményi szangvinikusnak. Benne láthatjuk a szangvinikus természetet a legkisebb változtatással megneemesítve. — És ha körülnézünk a szentek galériájában, itt találjuk a legvonzóbb és legkedvesebb egyéniségeket.

A legutóbbi korból vesszük példánkat. Onéletrajza alapján megkíséreljük jellemezni *Kis Szent Terézt*.

A bájos és népszerű Szent külső alakja is szangvinikusra jellemző. Termete arányos és feltűnően szép. Szeme tengerzöld és haja aranyszőke; arcvonása finom és bájos. Formás kis keze rendkívül szép... Járása bájosan egyszerű és kecses. Olyan kedves volt és annyira szeretetreméltó, hogy aki csak látta vagy csengő hangját hallotta, tisztelte és szerette. Képein, amelyek ránk maradtak, — gyermekkorától egészen haláláig — megfigyelhetjük az élénk, eleven nézést és némi huncutságot is.

Onéletrajzában úgy hat ránk, mint a derűs, napsugaras ég; úgy áll előttünk, mint „egy kis fehér virág tavaszának története”.

Értelme korán nyiladozott, és gyermekkorának emlékei olyan élénkek maradtak emlékezetében, hogy még húszéves korában is úgy állnak előtte, „mintha tegnap történtek volna”. Mosoly és gyengédség ömlik szét emlékezéseiben.

És a szeretet, amelyben része volt, még fogékonyabbá tette kis szívét... Ezer és ezer módot talált ki, hogy szüleit szeretetéről meggyőzze. „Az eszközöket most nagyon bohókásnak találom” — írja 18 éves korában a Szent.

Ragaszkodó gyermek és hűséges játszópajtás volt. „Szegény kis bogaram, — írja róla édesanyja 3 éves korából — sohasem akar elhagyni, boldogan tipeg utánam... Ha feljön az emeletre, a lépcső minden fokán csicsergi: Mama, mama! Ahányat lép, annyiszor „mamázik”; és ha egyszer nem hallotta a választ: — „Igen kicsikém!”, akkor megállt, mintha gyökeret vert volna lába.” Terézzről és nővéréről, Céline-ről így ír édesanyjuk: „Ez a két gyermek egy szív és egy lélek; kifogyhatatlanok egymás mulattatásában. Letelepszene a kályha mellé és aztán se vége, se hossza a mulatságnak.” Teréz erről a koráról pedig így ír: „Ha Céline előbb kelt fel az asztaltól,

kézze-lábbal igyekeztem magas karosszékemből kibújni, csak-hogy vele mehessek játszani." Négy évvel később unokanővé-revel, Máriával is hamar megbarátkozik: „Egy szív és egy lélek voltunk vele.”

Elevenségéről a következő képet festi édesanyja: „Kis Céline-em lelkében az erény bimbói fakadoznak, ami a kis kópét (Terézt) illeti, most még nehéz róla véleményt mondanom, amilyen csöppség, éppoly huncut! Rendkívül értelmes gyermek, de nem olyan csendes, mint nővére. Nagyon akaratos.”

Teréz jószívűsége is szangvinikusra emlékeztet. Amikor az édesanya halála után a síró gyermekekhez ezekkel a szavakkal jött be a dajka:

— „Nincs többé anyátok!” — Céline Mária nővére nyakába borult és azt mondotta: „Te légy az én édesanyám!” — Teréz utánozni akarta Céline-t, de hogy Paula nővére ne legyen elhagyatott, gyengéden rá tekintett és kis fejét keblére hajtva azt suttogta: „Az én anyám pedig te légy, Paula!”

Máskor meg Alençonban esik meg a szíve egy béna kol-duson és nagyon fájt neki, amikor ez nem fogadta el tőle az alamizsnát.

Képzeletének a gazdagsága is jellemző a szangvinikusra. Erre mutatnak a már említett emlékek élénksége és a sok hasonlat, amellyel Istenhez való viszonyát felfogja. Labda a kis Jézus kezében, majd ecset. Pihés csibe, amelyet Jézus védő-szárnya alá rejt. Ujonckorából is maradt ránk egy visszaemlé-kezés, amely világosan az élénk képzelet szüleménye. Egy beteg nővér mellett virrasztott, mikor hirtelen édes, hízeglő zene hangjai ütötték meg fülét. „Lelki szemem előtt — írja erről Kis Teréz — pazarul bútorozott szoba, aranyozástól csil-logó terem jelent meg; a terem maga pedig fényárban úszott, benne suhogó ruhájú fiatal leányok fogadták mosolyogva a világ bókjait... Pedig hideg volt és vaksötét éjtszaka borult a földre... Szemem a betegen pihent, akit gyengén támogat-tam. A zene akkordjai helyett időről-időre az ő panaszos só-hajtásait hallottam; az aranyos falak helyett kolostorunk mezi-telen téglafalát pillantottam meg, amelyet szegényes lámpá-sunk nagyon is gyéren világított meg. E két ellentétes kép édes, megnyugtató varázsként hatott rám.” Az Úr Jézus ke-gyelmének fénye mellett mécsként pislogott minden múltó fény-

ár. Halálos ágyán mondotta a következőket, mikor érett búza-
kalászatokat hoztak hozzá: Ó, igen, én is meg akarok hajolni a
rám áradó kegyelem súlya alatt és el akarom ismerni, hogy
mindent onnan felülről kaptam.

Mutatkoztak nála a szangvinikus kevésbbé előnyös haj-
lamai. Ő is makrancos kislány volt és a női hiúságtól sem
volt ment. Négyéves korában, mikor utazás előtt öltöztették,
így okoskodott magában: „Mégis sokkal csinosabb volnék,
hogyha rövidujjú ruhám volna!” Máskor meg egy krajcárt
akart neki adni édesanyja, ha megcsókolja a földet. A krajcár
egész vagyon volt Teréznek, mégis azt mondotta: „Ó, nem
anyuskám, inkább sohse legyen krajcárom!”

A jó környezetben és a jó nevelésben a kegyelem szentet
nevelt belőle. Alaptermészete jó volt és Isten felé vonzódott.
Mint maga írja, visszaemlékezve hatéves korára: „Ellenállha-
tatlanul vonzódtam a jóhoz... Meg vagyok győződve, hogy
ha szüleim nem lettek volna olyan erényesek, ilyen hajlamok-
kal nagyon rosszá váltam volna s talán az örök kárhozatba
döntöttem volna lelkemet.”

Nemcsak szülei, hanem nővérei is jótékony hatással vol-
tak rá. Korán kioktatták az önlegyőzés szükségességére. Az
alig négyéves Teréztől írja édesanyja: „Még a kis Teréz is
önmegtagadást gyakorol. Mária (nővére) olyan kis rózsafüzért
készített testvéreinek, amelyen könnyen megszámlálhatják ön-
megtagadásait... Mulatságos, mikor látja az ember Terézt,
hogy hányszor nyúl be zsebébe, hogy húzzon egyet a masinán.”

Teréz játékaiban is látszik, mennyire vonzódott a jóhoz,
milyen élénken maradtak meg a jó mesék, amelyekkel édes-
anyja szórakoztatta. Unokahúgával remetebartlangot építenek
kertjükben és míg az egyik a kertet munkálja, a másik imád-
kozik a remeteségben. Annyira megszokják ezt a remete-stílust,
hogy Teréz egyszer az utcán is hatalmas keresztet vetett ma-
gára, mikor süteményt adtak neki.

A jó Isten már korán magához emelte a kis ártatlan szívét.
Hatéves koráról írja Teréz:

„Amint nőttem, úgy növekedett lelkemben az Isten iránt
való szeretet; újra meg újra neki adtam az én kis szívemet, úgy,
amint azt édesanyámtól tanultam; azon igyekeztem, hogy min-

denegyes tettem megnyerje az Úr Jézus tetszését és valahogy meg ne bántsam.”

Egészen természetes volt nála, mikor élvezte a természet szépségeit, lelke Istenhez emelkedett.

Egyenesvonalú fejlődésében odáig jutott, hogy első szentáldozása után így érzett: „A szép toilettek és az ajándékok nem tudták szívemet betölteni. Ezekután már csak az Úr Jézus tudta azt kielégíteni és én epedve vártam, hogy újra a szívembe fogadhassam.”

A találkozás és egyesülés az eucharisztikus Jézussal meghozta számára is a szabad, kegyelmies lelkek vágyát: Istent egyedül bírni! „Egy kiolthatatlan vágyam volt, az, hogy csakis a jó Istent szeressem, hogy ő legyen az egyedüli örömöm. A szentáldozás után gyakran ismételtem Krisztus követésének ezt a mondatát: „Ő édes Jézus, te kimondhatatlan édességem, tégy keserűvé számomra minden testi vigasztalást.” — Onkénytelenül jöttek ajkamra ezek a szavak (tizéves voltam ekkor!) s úgy ismételtem ezeket, mint egy gyermek ismétli azt, — még ha nem is érti — amit meghitt barátja súg a fülébe.”

Ilyen szép lelki kibontakozás után nem is csodálkozhatunk, hogy Teréz mindent elkövetett, hogy minél előbb magára vehesse Krisztus jegyeseinek fátyolát: az első kontytól kezdve, amellyel öregbítette magát, a Szentatya előtt gyermekdeden elmondott kéréséig. Egy lélek törekvése ez, hogy teljesen Istené legyen.

Krisztus követőinek sorsát nyerte aztán Kármelben. A kedves és vidám ujonc így ír: „Igen, én elmondhatom, hogy belépésem óta csak a szenvedések töviseire bukkantam, s mit tehettem volna mást, megcsókoltam és szívemhez szorítottam ezeket a töviseket.”

Ösztönösen megsejtette, milyen erényeket gyakoroljon. „Olyan kis erénygyakorlatokat kerestem, melyeket senki sem vesz észre. Így pl. összehajtogattam az itt-ott elfelejtett köpönyegeket s ezer meg ezer szolgálatot tettem testvéreimnek... Vezeklésre engedélyt nem kaptam. Az egyetlen vezeklés, amelyet gyakorolhattam, az volt, hogy megtagadjam önszereteteimet; és belőle több hasznot merítettem, mintha a legszigorúbb külső penitenciát gyakoroltam volna.”

Annyira rejtett volt belső erénygazdagsága, hogy az egyik

nővér azt mondta egyszer: Kíváncsi vagyok, hogy főnökanyánk, mit fog kiemelni mint követendő Teréz életéből?

A szangvinikus nyugtalanságot felváltotta a béke és nyugalom. Annyira közel állt már lelke Istenhez, hogy mindaz, ami egy szangvinikust még megfog, rá már hatással nem volt: „Azt hiszem, hogy immár semmi sem gátol, hogy átröppenjek az örökkévalóságba; nem vágyódom semmire, nem kívánok semmit, csak azt az egyet, hogy végtelenül szeressem a jó Istent és hogy ez a szeretet elemésszen, megsemmisítsen...”

Ezután egy hosszabb értekezés következik önéletrajzában a testvéri szeretetről. Látszik, hogy földi életében ez töltötte be lelkét, ezzel realizálta istenszeretetét. Ezen emelkedett az erény útján és lett belőle az a bájos szent, aki ma milliókat vonz.

Ha egy képbe akarnók sűríteni egész életét, azt választanók, amikor szerzetesnővérei gyakran rózsákkal kedveskedtek neki utolsó betegségében. Ezeket Teréz szétfosztotta és az illatos szirmokat a feszületre hullatta, mialatt a feszületet ölelgette... Ez fejezi ki röviden és velősen az életét: mindenét, ami kedves volt számára, feláldozta a szenvedő Krisztusnak, a maga számára nem tartott meg mást, mint a szenvedő Krisztus vigasztalását, enyhítését.

És hová emelkedett a gyermek húsz év alatt?

Igen érdekes ellentétet látunk Céline nővére által festett ravatali képén. A megbékélt, átszellemült halottra a függöny mögül két angyalfej kukucskál: Céline és Teréz gyermekkori képét ismerjük fel bennük. A kisebbik, Teréz, csodálkozva néz a halottra, mintha nem hinné, hogy ilyen magasra emelkedett. Bizony, alig ismerünk rá! A kegyelem annyira megneemesítette és megszentelte, hogy már nem a hétköznapi szangvinikus áll előttünk, hanem egy vonzó, bájos Szent.

Ilyenek Isten útjai a kegyelem segítségével!

II. A kolerikus vérmérséklet jellemzése

1. Általános jellemzés

Markáns vonású egyének, erőskezű férfiak, akik az emberiséget maguk előtt hajtották, akik népeket maguk után vonszoltak, akik országokat tartottak hatalmuk alatt és kemény

kézzel kormányoztak, mind kolerikus vérmérsékletűek voltak.

Az összes nagy ember, aki a történelem alakításában részt vett, szinte kivétel nélkül idesorolandó.

Megérzi a tömeg szükségletét és megváltója akar lenni a „tehetetleneknek”.

Cézárok, abszolutisztikus monarchák, despoták, teljhatalmú diktátorok, akik éltek is a fascésekkel és liktorokkal; államférfiak és reformátorok hosszú sora; hadvezérek és nagy kutatók a kolerikusokból kerültek ki. A kolerikus sokakat megmozgat, tömegeket ragad magával.

Jellemző típusok a nagy reformpápák: Gergelyek és Gyulák; az erőszakos Barbarossák, Henrikek és Ottó császárok; világverő és önistenítő Napóleon, aki azt mondta: „Szerelmesem a hatalom”, és akit így jellemeztek fellépése elején: „Mindent tud, mindenre képes és mindent akar.”

A kolerikus legfontosabb szempontja, hogy önmagához következetesnek lássék.

Kisebb kiadásban ugyancsak a kolerikusok között található a törtetők légiója, akiknek könyöke is meg van patkolva, hogy másokat hátraszorítsanak.

Valóságos viharvadár, aki magával hozza az orkánt, a mennykőcsapást.

Az emberiség hóhérait is itt kell felemlitenünk, kik a forradalom rémuralmát ismertették meg a nemzetekkel és a lakosságot is megtizedelték, ha érvényt kellett szerezniök akaratuknak. Akik tudtak véres példát állítani, hogy megfélemlítsék az ingadozókat. Tudják, érzik, hogy van erejük és nem szabad engedniök, mert ez lenne a veszтük. Gyengéd érzelmek nem számítanak a nagy szenvedély mellett, hogy szabadok, függetlenek legyenek és uralkodhassanak. A szolgaságot útálja a kolerikus legjobban és nem nyugszik, amíg a zsarnokot le nem döntötte. Hogy aztán maga ül a helyébe, az természetes.

A nagy lázadók, a makacs, fanatikus eretnekek szintén kolerikusok voltak. Egyenesvonalúság, helyesebben merev irány jellemzi életüket. Ki nem térnek, inkább falnak mennek. Az akadályon keresztültör vagy félrelöki, de ki nem tér.

A nehézség meg nem riasztja, sőt fokozza erejét. Általában féktelen szenvedélyű, aki a legtöbb bajt hozza az emberiségre. Akik hullahegyeken tartottak céljuk felé, kolerikusok voltak.

Kemény vonásaik miatt nem közkedveltek, de bizalmat szavaznak nekik, mert erejük imponál, és a tömegnek vezető kell.

Vezéregyéniség a kolerikus, akinek jobban-rosszban elől kell járnia. Az árvíz féktelen rombolása, a villám gyújtó és szörnyű forgácsoló ereje lakozik benne. A kazánba szorított gőz mozdonyokat és sok száztonnás terhet röpít sebesen ezer mérföldekre; a vezetéken végigfutó áram óriási gépeket hajt — ez is benne van a kolerikus vérmérsékletében.

Gyors elhatározásra és haladéktalan cselekvésre van felépítve lelki alkata, ehhez fizikai erőt is kapott.

Démon vagy angyal lesz, pusztító fúria vagy magával ragadó vezető a magasságok felé a szerint, amint a romboló vagy építő erő van túlsúlyban benne. Messzevilágító torony lehet vagy romokban heverő erődítmény, amely okulásul szolgálhat az általmenőknek.

Nagy általánosságban azt lehet mondanunk, hogy még nem egészen kiteljesedett ember; lelki életében bizonyos fejletlen vonások is vannak. Csak a vitalitása erős, óriási. Az elemek ereje dolgozik benne, de a rendező „homo sapiens” nem mindenben irányítja ezt az erőt. Túláságosan magára van tekintettel, munkáiban, alkotásaiban is magát szolgálja. Ebben is megnyilvánul differenciátlansága.

2. Külső jellemzése

A kolerikus zömök és izmos. Erős a csontozata. Arcvonásai nem szépek, de kifejezők. Tekintete tüzes, testtartása határozott, kemény, legtöbbször kissé merev, katonás.

Erő és darabosság domborodik ki egész alkatán és megjelenésén. A kolerikus a tett embere. Minthogy az erőt, harci készséget, a küzdeni tudást és akarást hordozza külsejében is, ő az igazi férfitípus. Kolerikus nőt ritkán fogunk találni, tiszta típusában főképen nem, mert a kíméletlen küzdés az étellel, az érvényesüléssel, frontáttörés a férfi feladata.

A kolerikus gyermekek alkotják a komoly verekedők csoportját. Játékban ő a vezető vagy a pártoskodó ellenzéki. Nem a tömeggel és többséggel tart. Még játékban is nem szívesen csatlakozik az erősebb félhez, mert így kevesebb dicsőség jut neki.

Az elsőségért való küzdelem, a dicsőségszomj, mindenben kitör belőle. Ezért örökké nyugtalan és az érvényesülést keresi.

Szem és hajszíne sötétebb. Szemében a fanatizmus tüze lángol. Nyílt, átható a tekintete. Arcszíne sárgásban játszik. Alsó ajka és álla előreugró.

Rövid, vastag a nyaka és merev. Testtartása imponáló, határozott, élénk és csakúgy duzzad az erőből.

Fiziológiája: Minden szerve kifogástalan, energikus és erős, cselekvésre való. Bőségebb táplálékot kíván, de fel is használja. Jó az étvágya. Erős táplálékot szeret. Az italt is kedveli. Érverése elég gyors és erős. Vére így gyorsan és erőteljesen mozog. Az erőteljes agy- és idegrendszerrel a vérkeringés magasabb életszintet biztosít. A lélek így sok és élénk anyagot kap a környezettől és képzelettől. Mivel a képek nem tűnnek el gyorsan és nem is túl tartósak, felületességtől és haszontalan tépelődéstől ment a kolerikus. Szerencsés így a fogalom-alkotása is, amely biztosítja az átfogó megismerést. Lélekzete mély, szabad és erőteljes. Beszéde is erőteljes, kifejező és élénk. Hangja szintén erős.

3. Belső hangulata

Belső hangulata inkább tompa, mint mély és finom. Akaratának tevékenységre való beállítottsága és nem érzelmessége feszíti lelki világát. Inkább tesz, mint érez.

Gyengéd érzelem, mint pl. részvét, ritkán suhan át lelkén. A kolerikusnak két feje van, de nincs szíve. A szociális érzés mintha teljesen hiányoznék belőle. Kemény és érzéketlen a szenvedőkkel. Csak lenéző mosolyt tartogat a gyengék számára. Sikerei érdekében közelállóit is képes feláldozni.

Inkább tiszteletet kíván vagy félelmet. Jelszava: „Gyűlöljenek, csak féljenek!” A hódolatot megkívánja. Inkább parancsoló, mint jóbarát.

Figyelme jó és feszült, mégis kevés dolog érdekli. De amit bőségben veszít, azt megnyeri erőben. Ami megragadja, azt alaposan feldolgozza és magáévá teszi. Máshoz nem igazodik, nem majmol. Gondolkodásában is önálló akar maradni.

Öröme neki is van; de jókedve sohasem hahotázó. Öröme a siker, diadal és fölény. Nem más ez, mint magábanéző ön-

tetszelgés, a saját nagyságában való gyönyörködés. Ezért külsőleg inkább komolynak látszik.

Törekvés és kitartás egy cél szolgálatában: ez az ereje. Ha azonban a *tettreindító erő kicsiny* és nem érez nagy erőtartalekot, izgatott *érzelem-emberré lesz*; ha a *tettreindító erő nagy*, akkor a heves, erőszakos *akarat-ember* áll előttünk.

Túlzó, de nem szavakban, hanem tetteiben és eljárás módjában. A közkívánságot és közszükségletet karolja fel célja érdekében és azért ha nem is rokonszenves, de kívánatos, sőt szükséges vezető.

Könnyen felindul és ilyenkor mint a kitörő vulkán, mindent betemet haragjának tüzes lávájával. Amikor indulatok feszítik meg akaratát, teljes erejét latba veti, sőt az emberi értelem által emelt gátakat is szétveti, dúl-fúl, mint egy felingerelt vadállat. Ilyenkor könnyen cirkuszi jelenséggé is válhatik. Ha a feladat nagysága mindenképen felülmúlja erejét, nem hallgat az ész-érvekre, hanem szabadon engedí romboló szenvedélyét, amely rendesen őt magát is megsebesíti. Persze félelmetes óriás is lehet ilyenkor, aki elől legjobb kitérni vagy elmenekülni. Nem szeretik, de tisztelik, mert érzik benne a nagyrahivatottságot és azt is, hogy szükség lehet rá.

Nagy erő és intenzitás fűti, amikor egy gondolat vagy eszme megfogta. A legfanatikusabban tör előre, minden akadályt elsöpör maga előtt. Inkább belepusztul, de meg nem áll, amíg célját el nem érte. Ha valamit magára vállalt, biztosak lehetünk benne, hogy mindent megtesz, ami csak tőle telik.

Nagy erővel dolgozó aktív tett-ember. Kétszeres vagy sokszoros atmoszféra feszül benne és hajtja a cselekvésre. Naplopó kolerikus nincsen.

Nem a többiekkel jár, hanem a többiek előtt. Az emberek — szerinte — azért vannak, hogy vezesse őket, hogy uralkodják rajtuk.

Bátor és merész. Jelszava: „Vagy császár vagy semmi!” Minden vagy semmi a tétje. Középúton nem jár, mert ez a csorda útja, amelyet útál.

Ellenfelével kevésbé lovagias. Játékban nem a leghangosabb, sportban sem feszelgő, de látszik rajta, hogy minden erejét megfeszíti. Ha aztán így nem sikerül előnyhöz jutnia, igazságtalan eszközökkel is próbálkozik, hogy az elsőséget

megszerezze. Abszolút fölényrel kéjeleg a legyőzötteken, különösen, ha ez nehezen sikerült. Viselkedéséből kéri: „Kár volt indulnod! Velem akartál egysorba állni? Szegény!”

Sajnálkozó szájalommal nézi mindazokat, akiket maga alatt érez, — pedig ezek sokan vannak — és közben azzal a jóleső érzéssel telik meg, hogy ő valaki. A saját nagyságát önmaga előtt is növeli. Ez a legkedvesebb foglalkozása.

Ha szolidaritást vállal és akár övéivel, akár ellenséges csoporttal áll szemben, mint valami óriás tank, rohan, tapos, gázol és nyit utat. Hősies önfeláldozásában semmit sem kímél.

Csalogatja a tömeget, hogy legyen munkaterülete. A két-dudás-elméletét szigorúan kötelezőnek tartja, vezető csak egy lehet, ő. Ha erre nincs kilátás, nem konkurrál, hanem másoknál próbálkozik. Nem is szereti azt a társaságot, ahol hozzá hasonló emberek vannak. Legkevésbé bírja a saját fajtáját.

4. Tehetsége

A kolerikus többnyire tehetséges, de akad közöttük korlátozott is. A csökönyösség értelmi térre is áttérjedhet. Ezekből a korlátozottakból kerülnek ki a nyers és brutális emberek, akik okvetetlenkednek és a törvény és rendelet betűin rágódnak. Azonban nem ez a többség.

Érzékszervei: Egész pszichéje tehetségét mozdítja elő és mindenben kedvez fejlődésének. Nem sokoldalú, de alapos a megfigyelése, mély és választott körében széles is. E körben nem kerül el semmi sem a figyelmét és a távlatot is megőrzi. Lassúbb, de maradandóbb az érzéki felfogása, mint a szangvinikusé.

Emlékezete ritkán hagyja cserben, mert a dolgok lényegét ragadja meg. A részletek nem terhelik, és így hű, maradandóbb, intenzívebb. Gondolatársítás is sokirányú, ez is arra mutat, hogy gazdag az emlékezete.

Képzetele bőséges, de nem annyira változatos. Merész és élénk. Elsőrangúan szolgáltatja a már átélt eseményeket és ezzel sarkallja az akaratot és fokozza erejét is. Van benne következetesség, ha a közbülső lépcsőket ki is hagyja.

Érzelmi élete. Érzetei élénkek, határozottak és mélyek.

Érzelmek forrók, az érzelmek viharosak; szenvedélye izzó. Túlzó.

Kedélye nem érzéketlen, de utálja az érzékenységet és puhaságot. Nem hatódik meg egykönnyen. Ha nagyritkán könnyezik is, ezek a tehetetlen düh könnyei, de sohasem a szereteté, fájdalomé vagy részvété. Sajnos, a kolerikus gyakran nélküli az érzelmek finom vonásait, főképpen a megértést és gyengédséget. Szerinte a törvények mindig túl enyhék. Nagyobb szentesítésekkel kellene az emberiséget a jóra szorítani és főképpen a bűnt megtorolni.

Gyűlölete tartós. A bosszúállástól sem riad vissza, ha más-kép nem tud magának elégtételt szerezni. Addig nem nyugszik, amíg maga alatt nem érzi azt, aki megbántotta vagy megalázta.

Semmikép sem szabad észrevétnünk, hogy hatni akarunk rá, mert akkor minden fáradság kárbaveszett.

Értelme: tiszta, éles és átfogó. Alaposan dolgozik. Mindig nyugtalan. Gondolkodása az átlagnál korábban fejlődik. Nem felületes, a dolgok lényegét ragadja meg. Éles és hű a megfigyelő képessége.

Sokszor egyirányban fúr; így egyoldalúvá és korlátozottá lehet. Képes rendszereket rögtönözni vagy összeállítani igazának bizonyítására. Tele van tervekkel, és sohasem nyugszik. Amit tervezett, azt végre is hajtja.

Az igazságot keresi ugyan mindenben, de ez még nem jelenti azt, hogy ez tárgyilagos is. Nagyon gyakran a maga igazát keresi és ehhez az érveket. Ezt teszi még akkor is, amikor pusztán az igazság oszlopának tünteti fel magát.

Erősen, kíméletlenül kritizál. Maga azonban nem tudja elviselni a bírálást. Onálló; nem veszi át egyszerűen más gondolatait. Sokat alakít rajta.

Tehetségétől, látókörétől és akaraterejének intenzitásától függ, hogy mennyire bonyolódik bele az egyoldalúságba. Minél világosabb és tágabbkörű az értelem, annál kevésbé sodródik bele a csökönyös emberek ideológiájába. Minél intenzívebb az akarata, azaz minél gyorsabb az elhatározása, és minél kevesebb idő van az elhatározás és végrehajtás között, annál merevebb, korlátozottabb lesz.

Akarata erős és kitartó. Azt is mondhatnók róla, hogy akarat-ember. Gyors, bátor és határozott. Munka után vágyik.

Öröme és szenvedélye a tevékenység, mert ez hozza számára az érvényesülést.

A kockázatnak ingerlő hatása van rá. Az akadályok új, nagyobb erőfeszítésre készítetik. Minél több a nehézség, annál több indítást és erőt érez magában, hogy keresztültörjön. Minél több a legyőzni valója, annál nagyobb a bátorsága és küzdeni-akarása. Az élet nagy akadályversenye a legkedvesebb sportja. Az olcsó győzelem nem szerez neki akkora örömet. Ellenben, ahol túlerővel éri magát szemben, ott elemében van. A gyengébbet nem bántja, legföljebb lesajnálja; de az erősebb ingerli, hogy fölvegye vele a versenyt.

A küzdelemben domborodik ki jellemének igazi arculata: erőszakos, durva, kíméletlen és szívósan makacs. Ezeknek a tulajdonságoknak nem kell feltétlen rombolniok, sőt ezek szolgáltatók az erőt ahhoz, hogy a jó eszmények benne is és általa másutt diadalt arassanak.

Célja követésében állhatatos, akár kicsi, akár nagy dologról van szó. Ha ellenállással találkozik vagy ellentmondással, akkor felébred benne az oroszlán: gyorsan haragszik és szét-tépésre is kész. Ha mégis engednie kell, mint a tovavonuló vihar morajlása, olyan a hangulata.

Az élet ellentétei erősen fűtik akaratát. Lelkesedésben vagy haragban ég a lelke. Ez a belső tűz adja aztán az erőt a cselekvésre. Merészen és kíméletlenül lát neki a munkának. A cél a fontos és a legmegfelelőbb eszközöket választja hozzá.

Bízik magában. Ha könnyen megy a dolga, és egész erejét nem tudja kibontani, kicsinyli munkaterületét: „Több is telnék tőlem!”

Átlépi a konvenciók korlátait, a hagyomány nem szent előtte. Erővel nyúl bele az életbe. Arra legkisebb a gondja, hogy mások jogait sérti.

Fényleni és uralkodni akar másokon, a világon. Minden attól függ, milyen szerencse-csillagot követ. Magát és másokat égbe ragadhat, de pokolba is taszíthat.

Általában az el nem koptatott tehetségek és képességek embere, akiben a természet fejlődni, nőni akar. A nyers életerő árad belőle.

5. Előnyel

Általában. Bámulatot keltő az akaratereje és célratörékvése; magávalragadó a fanatizmusa. Szédítő az önbizalma és hajmeresztő a vakmerősége. Ezek jellemzik a jobbszélső, tehát a vérbeli pozitív kolerikusok vérmérsékletét.

Lefojtott, de dübörgő erők feszülnek benne, amelyek nagy tettekre képesítik. Szűrkeség, hétköznapiság és a tömegben való elsimulás nem fér össze testi-szellemi képességeivel.

Ha nem is lesz minden kolerikusból világrengető hős, de a közepszerűséget mindegyik túlszárnyalja.

Ami nagy, arra ösztönösen felfigyel. A nehézségek bátorságot ébresztenek benne. Lobogó szenvedélye és életereje adja az erőt, hogy minden akadályon keresztülvágja magát. A legnehezebb feladatokra is vállalkozik, mert itt kitűnhetik. Ezért sokszor még a lehetetlent is megkísérli.

A kolerikus jellemvonásai nagy emberek sajátjai. Benne a vezető egyéniség bontakozik ki.

Önérzete miatt hű sáfára a rábizott dolgoknak, megbízható.

Nagy a jog-, igazság- és szabadságérzéke. Nem retten vissza a hatalmasoktól, ha a jogot vagy szabadságot meg kell védenie. És ha ő nem védi, nem akad más, aki az erőszakkal szembeszállna. Akik védőszárnyai alatt vannak, azokért mindent megtesz. Tud bánni embereivel, akiket vezet, figyelmes velük szemben. De nagy- és nemeslelkűsége ellenére sem tudja felejtetni, ha valaki megbántotta. Ezt előbb-utóbb érezteti is. Neki „édes” a bosszú.

Munkáinál nagyon ügyel arra, hogy felettesei megelégedtek legyenek vele. Ha ő a felettes, megdolgoztatja alattvalóit és behajtja rajtuk a kötelességeket.

Ha nem jut valamilyen vezérszerephez, szinte feleslegesnek érzi magát a világon. Kritikus időben, született hős.

A vezető egyének között nagy árnyalatok és lehetőségek vannak. A falusi fiatalság forrófejű, de tekintéllyel rendelkező hangadója és a legnehezebb terepen is győzni tudó és az ellenséget lehengerlő hadvezér között nagy a távolság.

Az utazó Hedin Sventől nagyon is különbözik az önimádó Danton lelklelete. Julius Caesar alakja egészen másképp emel-

kedik ki a hétköznapiok szürkeségéből, mint pl. egy szívós pénzember, Ford alakja.

A nyomasztó életkörülmények között élő, de el nem keseredő és a sorscsapásokkal küzdő családapa vagy magános ember, aki a maga erejéből lesz valaki, kolerikus tulajdonságokat árul el. — Hasonló egyéniség a konkurrenciával versenyző kisiparos.

A kolerikus előnyös, illetve hátrányos alakulása szinte kizárólag belső alkatától függ. A külső körülmények csak kisebb-nagyobb tevékenységi területet adnak hozzá vagy többkevesebb lendítő erőt. Csak a belső erő kiélésének módjába folynak bele.

Belső alkatát pedig elsősorban akarata határozza meg. Értelme, ha világos és széles látókörű, visszatartja ugyan attól, hogy hamar egyoldalúvá legyen, de a cselekvésben a szenvedélyektől fűtött akaraté az elsőség.

A szó jobb értelmében minden kolerikus törtető. A szangvinikus is törekszik ugyan más jóakarátát és szeretetét biztosítani, de a kolerikus érvényesülni akar. Nem érzelmi eredményt, pl. szeretetet akar, hanem sokkal kézzelfoghatóbbat.

Innen van aztán az, hogy nem törik le, ha érzelmi rokonszenvet nem talál. Teljes, tökéletes csőd ritkán fenyegeti. Napóleonnak első számkivetésében még mindig volt reménye, és meg is kísérelte, hogy hatalmát visszaszerezze. De szentilonai ketrecében tehetetlen és fogavesztett oroszlán volt már. — Hannibált a zámái csata még nem törte volna meg, de amikor polgártársainak érzéketlenségét és önzését látta, akkor határozta csak rá magát a szökésre, hogy másunnan kísérelje meg a pún haza megmentését.

Az élet sanyarúságaiban a kolerikus legkésőbb adja fel a reményt és ekkor is inkább erőszakosságra vetemedik, mint kétségbe esik.

Mindenütt találunk embereket, akik törtetésükkal, erőszakosságukkal és szívóosságukkal jóval az átlagon felül emelkednek és a nehéz helyzeteken erővel vágják keresztül magukat. Nem sokat tárgyalnak vagy egyezkednek, hanem erejük tudatában átlépik a Rubicont vagy karddal szelik ketté a gordiusi csomót. Semmiképen sem ülnének le a genfi zöld asztalhoz,

hogy elhatározzák, hogy jövő alkalommal aztán határozni fognak arról, mikor is döntsenek a sürgős kérdésekről.

Nem a kerülő utat választják céljukhoz, hanem egyenesen törnek feléje.

A cél, melyet maguk elé tűznek, nagyon különböző lehet: hatalom, gazdagság, dicsőség. Ezért aztán az egyedeket sem lehet pontosan jellemeznünk, mert előadódik a fentemlített széles lehetőségi fokozat és azoknak minden válfaja.

A kolerikus „erénye” finomabb vagy durvább változatban a kíméletlenség, erőszak, könyörtelenség az ellenféllel, ameddig ellenfél; bírvágy és fukarság; dölyfösség. Ezek elhomályosítják nagylelkűségét és lovagiasságát. Amint a nagy ragadozókrol is olvashatunk megható szép történeteket, úgy akad a kolerikusokról is hasonló elbeszélés. De azért csak ragadozó marad. Füstölő vulkán, melyből hamar kitörhet a fojtott tűz és láva.

Érzelmi élete. Erkölcsei érke a nagyra van beállítva. Erre törekszik és ezt akarja magában is megvalósítani.

A belső erő és tűz, amely lelke mélyéből jön, a határozatlanokat szinte rákényszeríti, hogy vele érezzenek és vezetése alá álljanak. Erő árad ki belőle, úgyhogy biztonságban érzi magát az ember mellette.

E sorsközösség forrasztja a kolerikussal össze embertársait. Az együtthaladásban bámulatos szociális érzés jelentkezik a kolerikusban: életét és mindenét feláldozza azokért, kik vele együtt élnek, helyesebben vezetése alatt vannak.

Ha az egység felbomlik és a tömeg hátat fordít, mélységes megvetésükben, de csak „azértis” terve megvalósításában éli ki magát. Amire a tömeg nem mert vállalkozni, arról be akarja bizonyítani, hogy megtehető.

Amikor a francia Convent Dantont és társait halálra ítélte, Desmoulins fel volt háborodva a nép aljasságán, hogy vezérét nem menti meg. Danton így csitítja: „Maradj nyugodtan, Camille, hagyd az aljas söpredéket!...” Nem akart már tudni a népről, amelyért minden áldozatot meghozott. Kegyelmet sem akart kérni, mert ezt nem bírta el öntudata és ezért hidegen ment fel a vérpadra, a hóhért még megkérte, hogy ha a feje lehull, mutassa meg a népnek, mert ilyen főt nem egyhamar

talál. — Ilyen diadalmámmal fejezte be életét. Igazi kolerikus volt.

A kolerikus övéiért, így nevezhetjük legjobban azokat, akiket vezet, mindent megtesz, mindent feláldoz. Édesanyává tud lenni. Ennek persze óriási hatása van a tömegre. Gondoljunk csak Napóleonra, aki a szerencsétlen oroszországi hadjáratban egy rettenetes hideg téli napon átveszi egyik közkatonától a strázsát ezzel: „Menj fiam, melegedj meg!” — Így értjük meg, hogy miért voltak mindenre képesek katonái, mikor a császárról volt szó. A kolerikus véleménykülönbséget nem tűr, ezért társaságban nem kedvelt és nem kívánatos személy. Első akar lenni és a társasélet csak annyiban kell neki, hogy megmutassa, hogy ő külön és ő az első.

Belső felindultsága csak heves kirobbanás után csillapszik. Feltétlen elégtételt szolgáltat önmagának. Nem emésztődik, mert külső tettekben vezeti le a mérgét, utána le is csillapszik.

Szenvedélyei hevesek és nagyok.

Értelme. Érdeklődése nem sokoldalú, de intenzív és világosak a fogalmai. Nem hideg spekuláló, hanem gyakorlati gondolkodó. Az értelemmel felfogott eszmény csak akkor dolgozik és fejt ki hatását, ha átélte, ha akaratával is megragadta.

Ítéloképessége gyors, határozott, de néha mellévág, különösen, ha ő maga is érdekelve van.

Gyakorlati, helyesebben érvényesülési gondolkodás vezeti. Inkább realista, mint idealista. A konkrét ragadja meg. Nem csavaros eszű, hanem egyenesen célratörekvő a szellemi munkája.

Értelmi munkája nem megfontolásokon, reflektálásokon alapszik, sokkal inkább inspirációs típus, aki először nagy vonalakban dolgozik és csak később egészíti ki részletekkel. Amit átlátott, azt aztán rendszeresen feldolgozza. Tudat alatt állandóan hat a szellemi értékkészlet, hisz így születnek meg hirtelen a meglátások. Szellemi munkáiban is impulzív.

Gondolattársítása a kontraszt törvényét követi, az ellentétek vonzzák egymást. Eredeti, mert új kapcsolatokat létesít. Nem annyira átfogó, mint inkább éles, elkülönítő és differenciáló az értelmi munkája.

Intelligenciája a gyors és gyakorlati tipushoz tartozik.

Azonnal kiismeri magát és a sok lehetőség között a helyeset választja és jól is alkalmazza. A lényeges iránt van érzéke.

Akarata. Intenzív akaratí tevékenység az élete. Nagyon akarni és hössé lenni — ez van benn a vérében.

Erös, heves szenvedélyei, különösen nagy tettereje, retenthetetlensége és elhatározásában való szívósság predestinálják vezetőszererepre. Öröme és életeleme a parancsolás.

Nagy befolyást gyakorol embertársaira. Ha tervének megvalósításáról van szó, a vezetésben kemény az érzéketlenségig. Parancsolgatása és fölénye elviselhetetlen is lehet. De ha a vállalkozás bajba kerül, akkor villámhárítóná lesz és engedi, hogy rajta keresztül vezetödjék le a feszültség.

Erejének tudatában a kishitüségét és gyávaságot hírből sem ismeri.

Nagy dolgok iránt lelkesedik, magasra tör. A szentség terén sem elégszik meg a közepessel.

Képzelő tehetsége telve olyan képekkel és jelenetekkel, amelyekben ő a csodált és tevékeny nagyság. Ábrándozásainak egyéni sikerei, a tömeg hódolata a tárgyai.

Tud nagy áldozatokat is hozni célja érdekében. Testi fájalmak elviselésében nem türelmes, de erőselelkű. Legyőzöttekkel szemben nagylelkű, ha ezek elismerik fölényét. Kíméletlensége másokkal szemben általában csak addig tart, amíg maga alatt nem érzi őket és tudja, hogy beadták a derekukat. Ettől a pillanattól kezdve magáénak tekinti őket. Bárón rábízhatják titkukat, mert ahol nagylelküségét talál, ott sem engedi magát felülmúlni.

A kolerikus a jóban: imában, vezeklésben, áldozatkészségben is kitartó.

Az alacsonylat és közönségest megveti.

Érzelmi hidegsége és keménysége miatt nem érzékies, könnyebben megáll a testi kísértésekkel szemben.

Állandó tevékenységre, munkára ösztönzi vérmérséklete. Szorgalmasan, gyorsan és türelmetlenül dolgozik. Nagy munkára szívesen vállalkozik. Rá is lehet bízni mindent, mert ha beleszakad, akkor is megkísérli a megvalósítást.

Gyors és határozott minden cselekvésében, különösen, ha nehézségek tornyosulnak eléje.

Öntudatlanul is kivívja azok figyelmét és csodálatát, akik

hatáskörébe jutnak. Megnyeri a félénkek bizalmát, legyőzi az elővigyázatosak óvatosságát, a tétovázók határozatlanságát; a gyöngékbe és lassúkba erőt és bátorságot önt.

Határozott akaratának ellenállhatatlan, ösztönös erejével és szenvedélyeinek lendületével minden ellenállást legyőz.

Példája másokban inkább csodálatot kelt, mint vonzza őket. Inkább félnek tőle, mint szeretik, és nem annyira meggyőződésből, mint inkább belső szükségből rendelik alá magukat a kolerikusoknak.

Rendkívüli eredményt ér el, mert a megmozgatott tömeget kormányozni tudja. De gyakori eset az is, mikor a felcsigázott szenvedélyekkel maga is tovább sodródik és a gátat áttört árral rombol. De e rombolásban elpusztul ő maga is.

A megkezdett feladattól akkor sem hátrál, ha fegyvertársai cserben hagyják. Egyedül is meg akarja valósítani, amit csak a tömeggel együtt tehetett volna meg. A siker minden reménye nélkül is küzd becsületből. Szondival a rommálött várat védi vagy Zrínyivel a biztos halálba rohan. Inkább a pusztulást választja, mint a dicstelen visszavonulást vagy megadást. Cézár meggyilkolásának szenátusi jelenete kisebb-nagyobb változatban sokszor ismétlődik meg az életben. Inkább 30 sebből vérezve és ellenfeleinek diadalordítása között adja oda életét, semhogy a menekülést csak meg is kísérelné! Az erős ember nem hátrál.

Újra visszatérünk a forradalomhoz, mert ez a legjobb szemléltetője tárgyunknak. A forradalmár lelkülete tükrözi vissza leghűségesebben a kolerikus beállítottságát és munkamódját.

Ő igazán érti, hogyan kell a tömeg szenvedélyeit és vágyait felébreszteni. Ura lesz a tömegnek, feje a nagy testnek. Mint a lavina, növekszik súlyban és gyorsaságban és ezzel mindig nagyobb veszélyt is hord magában.

Ebben rejlik a kolerikus erejének, de gyöngeségének is a titka.

Társadalmi rétegeket mozdit meg és az így lendületbe került tömeg tehetetlenségi ereje akkora, hogy kormányzása vagy csak fékezése is emberfeletti erőt kíván. Mint a hegyről lezuhanó tömeg, mindent elsöpör maga előtt.

Minél előbb fogja meg a felizgatott, tüzesvérű paripáknál a gyeplőt, annál biztosabban és gyorsabban halad előre, ahová

ő akar. A befogott erő nagy munkát végez. De ha elszalasztotta a kedvező pillanatot, akkor a rohanásnak katasztrófa lesz a vége.

A történelmi események statisztikázásánál sajnos az utóbbi eset a gyakoribb. Mint eleinte is mondtuk, a kolerikusból több hóhér került ki, mint szent, ámbar a szentek jórésze is kolerikus.

6. Hátrányai

Általában. A kolerikus a kevély ember típusa, ennek minden negatív tulajdonsága a kolerikusban gyökerezik. Az önteltség adja neki legtöbbször azt a bántó önbizalmat, amellyel kiállhatatlanná teszi önmagát.

Saját magát, helyesebben: egyéni nagyságát keresi külső munkáiban. Meg akarja teremteni azt, ami a tömeg fölé helyezi, mintha csak saját szobrához maga hordaná össze a minél magasabb alapot. Nem ő van az emberekért, hanem az emberek érte. Ez gondolkodásának veleje. Ő a mérték és központ.

Önfejűsége és meg nem hajlása a szívósság mellett azt a hátrányt is magukkal hozzák, hogy keresztülvihetetlen vállalkozásaiban összetöri magát vagy erőlködésében legalábbis korlátoltta lesz.

Érvényesülni akarása és uralomvágya kíméletlenségre hajtja. Sajátmaga törvényhozója lesz. Öntörvényének szentesítője az, hogy hamar kitör magából, csakúgy ömlik belőle a szidás meg a káromkodás is.

Önzése okozza, hogy mások hajlamaira és vágyaira, sőt egyes esetekben még életére sincs tekintettel. Egyébként is igazi házizsarnok.

Bátor, de néha tanácstalan, amikor a feladat sokszorosan felülmúlja tehetségét.

Maga mellett nem enged mást érvényesülni. Ha valaki megközelíti, legalábbis lekicsinyli. A konkurrencia miatt is édessé lesz és keménnyé másokkal szemben. Ha pedig megbántották, megalázták, mint a nőstény tigris, követi áldozatát, hogy elveszítse.

Kevélysége nem engedi, hogy a helytelen útról visszatérjen. Szégyenli a javulást, mert megalázással jár. Ezért aztán nemcsak a jóban kitartó, hanem a rosszban is következetes.

Vigaszáért és bajban nem érdemes felkeresni őt, mert ha nem is gúnyos vagy fölényes, de kiérezhetően triumfál a gyengeségen.

Bármennyire is önérzetes és egyenes, kevélysége néha könnyen tettetésre viszi. Ha nem biztos az eredmény vagy mások azt megakadályozhatják, nagyszerűen tudja takarni szándékait, alakoskodik, félrevezet.

A hatalmasokkal szemben, akiket nem tud legyőzni, hízlgő, kedvükben jár. Mindenre képes, csak meg ne alázzák.

Ragyogva kel fel a napja, de a szenvedély felhői elhomályosítják. Szenvedélyességével könnyen tönkre teszi a legszebben megindult munkáját is. Úgy, hogy este — élete alkonyán — szomorú romokat világít meg a vérvörös napkorong. Ez sok kolerikusnak a rövid életrajza.

Olyan elvek mellett, amelyenekkel ő lép fel az életben, nem is lehet ez máskép. A „vagy császár vagy semmi” jelige mellett — tekintve az emberi természetben rejlő gyöngeséget és rosszra való hajlamot — több a féktelen gonosz, mint a nagyon jó ember.

Ha a kolerikus nem lelkiismeretes és nem áll erkölcsi talajon, nemes vonásai mind eltűnnek és érdekessége a maga szertelenségében érvényesül. Gátlás nélkül zúzza össze mindazt, ami szabályozza az életet és ami korlátot jelent számára. Máskép már nem is érvel, csak öklével. Sötét terveieért is odaobja életét. A legzüllöttebb emberré lehet, mert nemcsak ámokfutó, hanem másokat is beszervez a romlásra, rablóvezérré és forradalmárrá lesz. Rendes vége a kötél és az akasztófa.

Érzelmek. Minden, ami személyét kellemetlenül érinti, heves ellenhatást vált ki.

Nagyon érzékeny a becsületére, amelyet önmagáról alkotott. Könnyen sért és sértődik, de nehezen felejt.

A figyelmeztetést egyáltalán nem vagy csak igen nehezen bírja el. Ellentmondásra, bírálgatásra hirtelen felindul és kíméletlenül visszavág — igazságtalanul.

Indulatai könnyen gyűlöletbe mennek át.

Haragjában tör-zúz, sokszor évek hosszú munkáját teszi tönkre meggondolatlan felindultságában.

E felindultság perceiben könnyebben irányt változtat és inkább belepusztul, de nem enged abból, amit kimondott; ha

be is látja annak helytelenségét, ha belátja, hogy nem jó vége lesz, hogy oktalanság, amit cselekszik, de „azért is teszi”. Saját vesztére is makacs. Túlzásra és elkeseredésre hajlamos, de nem lemondásra és semmiképen nem az önmegalázásra.

Értelme. Éles esze ellenére is korlátolt tud lenni, mert érzelmei hatása alatt gondolkodik; mert az, amit akar, teljesen eltölti lelkét és irányt szab gondolkodásának is.

Amikor teljesen magáévá tett egy eszmét, akarata hozzátapad. Merevvé és egyoldalúvá lesz gondolkodása. Igyekszik mindent összhangba hozni saját elgondolásával és szemléletével. Tehát nem gondolkodása alkalmazkodik a külső, való világhoz, hanem ezt úgy törekszik alakítani vagy legalábbis szemlélni, hogy gondolataival és terveivel egybehangzó legyen.

Mást nem néz és nem lát, csak a célt. Ezzel aztán előttünk áll az egyoldalú, korlátolt ember.

Sok erőt fecsére el, mert korlátoltsága, természetes akadályok és nehézségek félretolása és legyőzése nagyon is gátolják előrehaladásában. — Aztán — ha egyszer így határozott — hajlandó fejjel is nekimenni a falnak, hogy a szomszéd szobába jusson; pedig kissé odébb ajtó is van. Legtöbb kudarcának önmaga az oka.

A munka hevében az eszközök között sem mindig válogat: Inkább azt használja, ami közel van, ami kezeügyébe akad; inkább azt, amellyel előbb érheti el célját, mint amivel biztosan ér el eredményt.

De ez a kolerikus csak hátrányos változata, gyenge típusa e vérmérsékletnek. A nagy erő és vitalitással rendesen éles ész párosul, mely a maga fölényével csak gúnyosan tud mosolyogni az emberi korlátoltságon és játszi könnyedséggel fog a maga szekere elé tömegeket. Gyors meglátásaival megcségyenít tanultabb főket. Gyakorlati érzékével megcsúfol tudományos rendszereket és meggondolásokat, amint ezt a felfedezések története igazolja a technikában és fizikában. Átfogó nagy eszével a világ, a mindennapi élet kormányzója, a valóság talaján áll. Ezt a típust, az eszményi kolerikust bámulunk lehet, de követnünk nem.

A kolerikus általában kemény és kíméletlen kritikusa másnak. Az emberek szerint mind élehetetlenek és ostobák. Munkájuk alig ér valamit, mert lassúk, ügyetlenek, gyámoltalanok.

Véleményét csípősen hozza másnak tudomására. Másokkal lekicsinylőleg bánik, különösen ha ezek munkájuk stb. révén nyilvános elismerést aratnak vagy tekintélynek örvendenek. Nincs nagyobb ellensége, mintha valaki nála jobban érvényesül, nagyobbak látszik.

Ha segítségére akarsz lenni és tanácsot adsz neki, alig szóltál egy szót is, ő már mindent jobban tud, sőt már mielőtt szóltál volna, tudta. Újságot nem lehet neki mondani, ő már eleve okosabb és nem engedi magát kioktatni. Sőt arra képes, hogy téged kioktasson mindig készenlétben levő éles fogalmával. Előadást fog néked tartani, hogy szerénységre tanítson. És beláttatja veled, jobb lett volna, ha hallgattál volna. Ha aztán téged nem is, de önmagát biztosan meggyőzi arról, hogy te nagyon is tudatlan vagy és hogy ő maga igen bölcs.

Nem látja vagy nem akarja belátni okfejtésedet. Vannak nézetei, amelyeket lehetetlennek tart, hogy feladja. Csalatkozhatalanságáról is meg van győződve: ő nem tévedhet!

Ha egyszer állástfoglalt, nem enged. Szakadékbba is bele-rohan.

Általában azt látjuk, hogy értelme alulmarad az akarattal és indulatokkal szemben. Ilyenkor nem az ész vezeti és nem is lehet észérvekkel jobb belátásra bírni, hanem csakis hasonló „érveléssel”: ellenállással és nagyobb erő felsorakoztatásával.

Akarata. Saját akarata törvény. Címerének jelmondata: Sic volo, sic affirmo, stat pro ratione voluntas: Ezt mondtam, így akarom, minden érv helyett ott áll az akaratom.

Hogy akaratát keresztülvihesse, fölényes vagy erőszakos, nyugodtsága tettetett vagy félelmetesen ingerelt, amint ezt érdeke és a pillanatnyi helyzet megkívánja. Magában hordja mindazt, ami zsarnokká, de hősi lovaggá is teheti.

Csak adódjék alkalom, és az oroszlámköröm belevágódik az áldozat húsába!

Ha érvekkel nem tud meggyőzni, akkor emelkedett hangon, agyafúrtsággal akar föléd kerekedni; esetleg maró gúnynyal összemorzsol. Ha ez sem vezet célhoz, akkor a nyers erő jön, mellyel széttapos minden ellenállást.

Egyedül dolgozik, mások segítségével nem kell neki. Kérni nem szeret, de talán nem is tud.

Olyan titokzatos tényező az emberben, főképp a kolerikus

emberben a szenvedély, hogy érdemes volt csak így, nagyvonalakban, felületesen is megismerkedni a kolerikus lélektanával.

A kolerikus szolgálatban önfejű, engedetlen, makacs, hirtelen haragú, goromba, kegyetlen, kiállhatatlan, különösen ha nem tudnak vele bánni. A közfelfogásban élő káplártempó a parancsoló kolerikust tipizálja.

7. Erkölcsl magatartása

Komolyan veszi hivatását. Az élet számára oly feladat, amelyben naggyá kell lennie és naggyá is akar lenni.

A nagy arányokhoz van érzéke. Hüvelyk, arasz és könyök nem az ő mércéje; mérföldekkel és fényévekkel mér. A széületes magasságokat és mélységeket szereti. A közönséges nem vonzza.

Nemes anyagból van és így minden megvan hozzá, hogy a benne élő eszméket megvalósítsa. Nehéz formálni, de ebben van az értéke is, mert maradandó. Nem vész kárba mestere verejtéke és türelme.

Vezéregyeniség. Nem megalkuvó és nem ismer kompromisszumot. Ha urat ismer maga fölött, akkor nincs nála hűségesebb alattvaló. Mindenre kész ura érdekében, nem kimél semmit, önmagát sem. Mert ilyenkor egyedüli becsvágya, hogy amit rá bízta, azt ne csak jól, hanem különben csinálja meg. Ámulatba akar ejteni. Gazdájával szinte összenő. Nemcsak érdekközösség ez, hanem élet- és sorsközösség. Fogadkozása: „Követlek, bármerre mégy!” Nem pillanatnyi lelkesedés, hanem életprogram és életsors. Mint a vadászkutya, olyan éber és nyugtalan, így várja a parancsot. Mindíg szolgálni akar. A tétlenség időveszteség, főkép a dicsőség és hírcsökkenés számára.

A *hűbériség*, persze virágzásában, eszményi korában, ezt a kölcsönösséget és hűséget tükrözte vissza. A hűbéresek tényleg a fejedelemért voltak. Ez volt az értelmük és életük. De a hűbérúrnak igazán úrnak kellett lennie! Nemcsak születése, hanem egyénisége szerint is. Különben kiskirályokká lettek a hűbéresek fölött.

Akit maga fölött elismer a kolerikus, annak nála feltétlen

nagyobbnak kell lennie, erősebbnek, okosabbnak . . . Nem lehet pictus masculus, mert a látszatra, a kölcsönzött tekintélyre nem ad. Csak születési arisztokráciát nem ismer, hanem elsősorban csak olyan urat, aki a maga erejéből lett azzá.

Két arca van, két szélsőség: vagy épít vagy rombol. De nem mind a kettőt, csak az egyiket és lehetőleg egy életen át. Alakítja a föld arculatát, országot alapít és társadalmat szervez, városokat épít és kultúrát teremt, iga alá hajt minden természeti erőt, megrendszabályoz minden céltalanságot. A „milliók egy miatt” következményei is elmaradhatatlanok. Nincs kímélet, ha ellenállással találkozik. Korbács, kínzókerék, akasztófa, kínzókamra, tömegmészárlás; mindezek sorra kerülnek, ha nem úgy alakul a világ rendje, amint ő kitervezte.

A kolerikus sorsa, azt kell mondanunk, a szerencsésjétől függ. Volt olyan várományos, aki apja trónja mellett csinálta a pártütést; akadt, ki pénzeszsákokon trónolva csinált munkásforradalmat; de volt, aki a nyomorból növe csinált rendet a felbomlott társadalomban; olyat is tudunk, akit a csapás tört meg és lett világító oszloppá.

Saul is, Júdás is kolerikus volt. Az egyik elszalasztotta a szerencsésjét, a másikkra ráerőszakolták. Nem hajlik, csak törik.

A lélekben megfogamzott eszmék, még inkább az imponáló, személyi ráhatás adja meg általánosságban a kolerikus irányát. Először lelkében kell megszületnie a nagyságnak. Ehhez nem kell deres kor, elég, ha apjában, testvérében látja a nagyságot. Máskor az iskolában, a könyvekből bújik elő számára a leendő nagyságnak ősképe.

Amikor ez a szántó-vető munka megvan, akkor megvan a fejlődés iránya. Ennek az üteme és lehetőségei a tehetségtől, erőtől és a körülményektől is függnek, milyen környezetbe állította a sors.

8. Kolerikus az életből

Mellékelni kellene a világtörténelmet, ahol nevek szerepelnek, viselőik — a kivételektől eltekintve — mind kolerikusok voltak. Királykodni kolerikus hivatás; hadatviselni kolerikus foglalkozás; lázadást szítani kolerikus tulajdonság.

Kain, hogy az elsővel kezdjük, vetélkedésből ütötte agyon testvérét. Többi képviselői a Bibliából: Tubálkain, Ézsau, Kám, Mózes és Fáraó, Kóré, Dathan, Abiron, Sámson, Góliát, Achab, Jezabel, Nabukodonozor, Holofernes, Aszvérus, a Makka-beusok.

Az Újszövetségből: Nagy Heródes, Ker. Szent János, a tékozló fiú, a dúsgazdag, a szadduceusok.

A világtörténelemből legismertebbek: Dárius, Leonidas, Themistokles, Nagy Sándor, Cézár, Brutus, Ciceró, Catilina, Aposztata Julián, Nagy Károly, Sobieszki, Mária Terézia, Savoyai Jenő, Napóleon.

A magyar történelemből: A hétvezér, Lehel, Szent István, Szent László, IV. Béla. Általában az Árpádházban a férfiak között több kolerikus természet volt. A Hunyadiak, Nagy Lajos, a Bethlenek és Zrínyiek, Pázmány, Esterházy Pál, Martinuzzi, Kossuth és a két Tisza.

Ha típusokat kutatunk vagy hivatásokat, ahol a kolerikus vérmérséklet elsősorban érvényesült, akkor a *lázadókat, eretnekeket* mint negatívumokat kell említenünk a *forradalmárok* mellett. Ha a lovagkor a szangvinikus gondolkozást tükrözte is vissza, mégis a félelem és gáncs nélküli lovag, aki a lovagi tornákon egész Európát végigverekedte, kolerikus volt. A *templáriusok* és még inkább a *trinitáriusok*, akik egy eszmény szolgálatában éltek, kolerikus vonásokat tükröznek. Az újvilág nagy *kalandorait* a nagy lehetőségek csalogatták, tehát szintén kolerikusok voltak. A köztudatban a *jeszuiták* is úgy szerepelnek, mint a kolerikus temperamentum megtestesítői.

A kolerikus nő

A nőknél a koléria ritkábban előforduló vérmérséklet. És ha előfordul, akkor a kolerikus tulajdonságok nem oly élesek és durvák, mint a férfinál. Kiszámíthatatlanabb és a női alaphangulat miatt az értelmi rész, főképp a határozottság és élesség eltolódik. Az akarati merevség és hajlíthatatlanság is csökken.

Éles, jellemző belső vonásokat nőknél általában nem találunk, csak kivételképen. A kolerikusról ez fokozottabban áll, mert kolériája nem teszi férfiassá. Nő marad, és pedig a legjavából. Aztán az is nehezíti a felismerést, hogy hajadon kor-

ban különösen, de egyáltalán, míg fejlődésre képes, általános természetéhez tartozik a színészkedés, tettetés, tetszeni akarás, affektálás. Minél nagyobb a vitalitás, annál inkább. Ez persze nem erkölcsi fogyatkozás, csak női sajátság.

A határozott beirányozottság és konkrét cél is hiányzik belőlük. A nő nagyobb változékonyságnak van alávetve, mint a férfi. Ez a célkövetésben is megnyilvánul. Passzivitásuk mindig csökkenti a kifelé való hatást, a természetes szemérem és nőiesség nem is enged meg nagy kiáradást és másokkal való nyílt versengést.

Mindezek a sajátságok a kolerikus nőnél a határozottabb, különösen erősebb és kevésbé tetszetősebb vonásokból sokat takarnak. Azért nem annyira szembeszökő első pillanatra a női kolerikus természet. Egyébként persze nagyon is élesen különbözik a többi vérmérséklettől.

A leányban a kolerikus természet már az iskolapadban kiütözik. Élesebb a felfogása és a szellemi munkában kitartóbb. Törekszik az elsőségre. Ez azonban nem csupán hiúság nála, hanem életigény is. Érzelmek bensőségesek és állhatatosabbak.

Később alkata is sugározza már a belső erőt. Virágzó, pompás jelenség, azonban nem túl testes. Tekintete határozott, arckifejezése sohasem babaarc; sem általános divat-séma. Egyéni vonások megkülönböztetik az átlagtól és a csínostól is.

Fellépésébe, cselekedeteibe egész énjét adja. Ha tudni akarjuk, mit ér egy költemény, vele szavaltassuk el, mindent kihoz belőle, amit csak ki lehet hozni. Mélyebben érez, mint a férfi kolerikus. Újraátélése és utánérzései elsőrangú előadóvá teszik.

A kolerikus asszony rendhez szoktatja házanépét. Szerelme nem oly szélsőséges, mint a férfiúé. Valahogy a rózsaszirmok közül érezhetőkké válnak a tövisek is. A házasetben pedig az álcázott jellegzetes vonások is kifejezésre jutnak. A kezdetben oly hevílőkeny, heves szív hidegebb lesz a beérkezésnél. Az érzelmesség helyébe az akarat lép, amely rendez, tehát parancsol. Amikor a jegyesből feleség lesz, nagy változáson megy át. Benne csalódnak a férfiak, leginkább az életközösségnél. Ha két hasonló természetű kerül össze, a vihar összes változatai lejátszódnak, amelyek családi perpatvar és tragédiák

között lehetségesek. Az asszony mindenről tudni akar. Mindennek utánanéző, ellenőriz. Ahhoz túlságosan jól ismeri az életet, semhogy feltétlen bizalmat szavazna. A férfi közéleti szereplésébe is beleszól. És férje sikereit jórészt magának tulajdonítja.

Kényes a háza becsületére. Rend, tisztaság, pontosság és a körülményekhez képest nagyvonalúbb élet a főtörekvése. Ha valójában nem lehet meg, legalább a látszatát valósítja meg. Inkább nagy háztartást vezet. Szereti a vendégeket és szereti a szegényeket. Adakozó és bőkezű.

A sors csapásai között és az élet nehézségei között bontakozik ki legszerencsésebben a természete. A férfival szemben egy roppant nagy előnye van. Míg az csak alkotásban, munkában nem ismer fáradtságot és csak törekvéseiben rettenthetetlen, addig a nő elbírja a terhet, nem törik össze, akkor sem, ha semmi sem sikerül és minden rá nehezedik. A férfi inkább a küzdelemben hős, de a nő a szenvedésben és tűrésben is. Igaz, ha gyűlöl, fúriává lesz és bosszújában a hiéna természete kíséri.

Nyugodt körülmények között, ha érvényesülhet ereje és határozottsága, akkor is szép vonások bontakoznak ki. Gyengéd, van ereje az élet küzdelmeiben. Megértő, szelíd, bensőséges, odaadón alkalmazkodó. Simulékony és édes teherre teszi az életet.

Van érzéke és részt kér mindabból, ami emberi. Belső alkát, izgulékonyágát és tevékenységét nemesíti a női függőség lelki alkata. Az „erős asszony” képe áll előttünk. Sorstársa tevékeny vagy mélyérzésű legyen!

Negatív alakjában az özvegységet szánók neki. Ilyenkor mindene lehet a családnak: kormányozhat, alkothat, pótolja a férfit. Nagyszerűen ellátja a háztartást. Egyszerűen olyan pálya ez neki, ahol maradék nélkül kifejtheti erejét. Különben mindig könnyen bajt csinálhat. Ha nincs kihasználva ereje, akkor romboló, szétválasztó törekvések érvényesülnek. A közöséletnek pedig egyenesen veszedelme ilyen negatív alakban: pártoskodás, elégedetlenség, engedetlenség, kisebb lázadások napirinden vannak. Nem találja a helyét és maga sem tudja, mi a baja. De megszelídíthető, csak érteni kell hozzá.

Egyik szélsőségében sem éri utol a férfit.

II. A kolerikus nevelése

A kolerikus a legnehezebben alakítható. Igen éles számok kellene a gránit faragásához. Ilyen gránit a kolerikus alkata és mégsem akarja, hogy keményen bánjanak vele. Pedig ez az egyedüli megoldás, hogy kifaragják. Gyakori eset, hogy elismerten jó nevelők és lelki vezetők ezt a típust nem tudják megközelíteni vagy nem érnek el vele eredményt. Pedig a kolerikus a leghálásabb anyag, mert a fáradtság itt legjobban fizetődik ki. Igaz, hogy a kolerikus nem rajong és nem is szereti vezetőjét, hanem — ha megfogta és imponál neki — tiszteli. De ebből sem csinál propagandát, mert megalázónak tartaná ezt. Különben is csak azt ismeri el vezetőjének, akit képességei miatt csodál. Addig vezető számára valaki, amíg mindent jobban tud nála.

A kolerikus vezetésre hivatott és éppen azért *meg kell tanulnia engedelmeskedni*. Vezetőjének erősnek kell lenni, ítéleteiben megfontoltnak. Rendeletei legyenek visszavonhatatlanok! Kevés szót pazaroljon! Parancsai és meghagyásai legyenek kurták, de világosak! Az elismerés nagyon serkenti a kolerikust, de azért nagyon kell vele takarékoskodni. A munkára és a munkában nem kell nagyon buzdítani, de annál gyakrabban rávenni, hogy bírálja saját munkáját és ha szükséges vagy ha csak tanácsos is, változtassa meg munkarendjét, cselekvési módját.

Rá kell szoktatni, hogy *önmagát kiigazítsa* és az ilyen megaláztatást elviselje. Becsületérzésére kell utalnunk és rámutatnunk, hogy milyen közönségesen cselekszik és mennyire nevetségessé lesz, ha megmarad eddigi kevésbé helyes fel fogása mellett.

E kettővel: észokokkol és öntudatára való hivatkozással jóra irányíthatjuk. Csak soha ne veszítsük el türelmünket, ha egyáltalán nem látunk komoly eredményt! Sokszor szégyeli is megmutatni, hogy hatottunk rá. Erőszakkal, helyesebben nyílt durva erővel nem megyünk nála semmire. A keserű orvosságot: a megaláztatást szintén kevélység-ostyában kell beadnunk, valahogy úgy, hogy becsületbeli kötelességének érezze megtenni. Elkeserítjük és elidegenítjük magunktól, ha ezen elv szerint akarunk rá hatni: „Majd megmutatom, hogy megtöröm

makacsságát!" Inkább lássa önuralmunkat. Ez imponál neki és követni fogja a jópéldát. Bizony keményen kell magát fognia és jól beidomítania önmagát, mert mindig lázadástól tarthat. A szenteknél látjuk is azt a rettenetes, sokszor észszerűtlennek látszó önsanyargatást és önmegalázást. De ezzel tartották a gyepelők kezükben.

Ha a kolerikus jó irányban halad, másoktól nem kell féltetni. Másokra különben sem sokat ad. Amolyan kisemberek tekintélyével nemigen törődik. — De annál inkább kell óvni önmagától, mert önfejűségében még a lehetetlenségekkel is megkísérli a küzdelmet, a helyett, hogy kicsit megfontolná a dolgot vagy valakitől tanácsot kérne és így a könnyebb és biztosabb utat választaná. Szent Ignác Monserratban lelki élete kezdetén sok felesleges próbálkozástól szabadult volna, ha nem egyedül akart volna haladni megtérése után az új úton.

Célja érdekében nemcsak hullahegyeken verekszi át magát, hanem jó irányban, saját lelki előhaladásában magát is tönkre teszi vakbuzgóságában.

Tehát a mondottakból világos az, hogy úgy kell nevelni a kolerikust, *hogy magát nevelje*, magával legyen kemény és kíméletlen. Az önnevelést szinte neki találták ki.

Az önnevelés terén ők tudják a legjobban felhasználni erőiket, ha beirányították.

Nagy, örökérvényű *jelszavak* kellene neki. Egy jó gondolat vezércsillaga lehet egész életére. Nem sok kell, egy-kettővel is keresztültörni magát a nehézségeken.

Tudjon az Istentől sokszor *kérni*! Ez felébreszti benne a függés érzését és ha egyszer igazán alárendelte magát Isten akaratának, akkor szinte röpül előre a tökéletesség útján. Tehát tanuljon meg kérni, mert ez számára a legbiztosabb út az alázatosságra!

Kevélységét azzal töri meg legjobban, ha másoknak szolgál. Keresse is az alkalmat, hogy magát megalázza! Ez számára gyógyír. Tűz és víz ez, mely acéllá edzi.

A *nevelő*: imponáló egyéniség legyen! Valamiben kiváló és utolérhetetlen a kolerikus számára. Tudjon férfiasan beszélni a kolerikussal akkor is, ha ez még gyerek! Komolyan kell venni és semmiért ki nem nevetni.

Következetes legyen. És ne a saját nézetére hivatkozzék, hanem a tárgyi igazságra!

III. Lelki élete

A lelki élet terén a kolerikus viszi legtöbbször, leggyorsabban halad. Ha kevélységét és önhittségét korán egy magasabb eszmény szolgálatába állítja, erényhős és szent lesz. Kötelességeit így magasabb indítóokokból végzi. Hüen megtartja szavát. Nézetét bizonyos melegséggel, nemes szenvedéllyel képviseli. Így alakul ki benne a vezéregyéniség. Egy vezéreszme is elég, amely bevilágít és meg van mentve az alacsonyságtól, melyet különben is megvet, ha valami jobbat talált. Kevélységének kell érdemes célt adni.

Főérénye a belső önmegtagadás: saját akaratának megtagadása, mások alá való rendelése.

Övé a legnehezebb feladat, mert ő érzi legjobban, mi az legyőzöttnek lenni, másnak — még ha csak gondolatban is — engedni. Pedig neki kell leggyakrabban magával szembeszállnia és mivel nem megalkuvó, döntő győzelmet kell aratnia magán, különben mindenképp átfordul az ellenfélhez. Coriolánus-termesztet, aki ha hazájában nem értékeli, az ellenségénél próbálkozik.

De az akadály nem azért van, hogy meghátráljon, hanem hogy legyőzze. Saját természete és hajlamai tudatában kell megoldania tökéletesedési feladatát.

Nagyon is elhibázná a hivatását, ha szemlélődő életre adná magát. Mert ha ki is tartana mellette, nemcsak boldogtalan lesz, hanem nagyobb eredményt sohasem fog elérni és önmagát lehetetlen helyzetbe sodorja, mely közel viheti a megőrüléshez. Egy egyáltalán nem rászabott, igen szűk ruhában volna kénytelen járni, ami kibíráhatatlanná lesz számára.

Hiba volna az is, há a kolerikus azért nem akarná a tevékeny életet, mert fél a kevélységtől. Isten éppen azért adta ezt a természetet neki, hogy ezzel boldoguljon és nemesítse meg szenvedélyét. Isten azt kívánja, hogy húzza szekerét hegyeken és sivatagokon, a legnagyobb akadályokon át és fáradtságokon keresztül. Nem baj, ha észreveszi maga is, hogy mekkora utat tett már meg és képességeivel mit ért el, csak köz-

ben ne feledkezzék meg arról, hogy mindez Isten segítségével, Istenért történt és hogy az Isten, nem a maga szekerét húzza!

Ellenkező esetben, ha elvonultságban és szemlélődésben keresi Istenét, különleges hivatás nélkül nem fogja megtalálni.

Ha a kegyelem csírája ott dolgozik lelkében, akkor Isten *megaláztatások* ostorával hajtja szekere elé, ha megszökött volna előle.

Nem a külső önmegtagadás van a hangsúly a kolerikusoknál, hanem a belső. Ők maguk úgyis a külsőt választják, hogy a belsőt előmozdítsák.

A főtörekvés a belső önmegtagadás, és ennek vezérlő szempontja a belső önmegtagadásokkal az alázatosság gyakorlása. Nem a visszavonult és Isten előtt megalázkodó része ennek az erénynek, hanem a *csak Istenért* vállalt és *csak Érte* végzett nagy *tettek* sorozata.

A szentek példája is azt mutatja, hogy nem hátráltak meg a nagy feladatok elől sem, de mindig ügyeltek arra, hogy alázatosan gondolkozzanak. Borgias Szent Ferenc, akinek nem kis szerep jutott rendje és az Egyház történetében, hisz tudjuk róla, hogy egyházi diplomáciai küldetés megerőltetése miatt kellett meghalnia, így szólt ujoncaihoz: Eddig azt hittem, hogy az én helyem Júdás lábainál van. De mikor láttam nagycsütörtökön, hogy ezt a helyet Krisztus foglalta el, méltatlannak érzem magam erre a helyre és nem találok olyan helyet a földön, mely nyomorúságomnak megfelelné.

Néri Szent Fülöp pedig, mikor valaki azért kért tőle emléket, mert szentnek tartotta, azt mondotta: „Menj el tőlem, mert ördög vagyok és nem szent!”

Chantal Szent Franciska, ez a férfias lelkű nő nem engedte, hogy rendalapítónak nevezzék. „Szégyen volna egy virágzó kongregációra, — mondotta — hogy ilyen méltatlan alapítója legyen.”

Ezek a példák kifejezesezett erényt mutatnak. De hosszú és fáradságos volt az út, mire rátaláltak az alázatosság ösvényére. Mi mindenben kellett Loyolai Szent Ignácnak átmennie, amíg elért oda, hogy azt mondotta egyik rendtársának: „Arra kérem az Urat, hogy halálom után testemet szemétdombra vigyék, hogy ott a madarak és kutyák széttépjék!” — Az okot pedig abban jelölte meg: „Magam sem vagyok más, mint sze-

métdomb és mit is kívánhatnék mást büntetésül bűneimért!” — Szent Ignác pedig, hogy jóvátegye a nem is rendkívül sötét multját, vezekelt, koldusokkal járt, ő maga a legrongyosabb volt közöttük, rákényszerítette magát, hogy másokra szoruljon, kereste, szomjúhozta a megaláztatást.

Szalézi Szent Ferenc pedig, amikor halálán volt, azt kérte a nála levő paptól, hogy testét adja át az orvosoknak boncolásra, hogy legalább halála után valami jót tehessen a közösséggel, amit annyiszor elmulasztott életében.

Igy törték meg magukat a szentek és így ölték meg magukban is a kevély gondolatokat.

IV. A megtérés

Sajátságos mély vonás húzódik végig a kolerikusok életében, már t. i. azén, akinek a ferde irányból kellett jobb irányba térnie.

Ez a kegyelem misztériuma, titka.

Azt hajlandó hinni az ember, hogy csodára van szükség, hogy a kolerikus megtérjen. Istennek valósággal erőszakkal meg kell térítenie a kolerikust.

Saul abban a tudatban, hogy a názáreti szektáriusok tönkre teszik az ősi vallás tisztaságát, minden eszközt felhasznált, hogy észretérítse az eretnekeket. Arra is vállalkozott, hogy messze országba is elmegy, hogy írmagostul kiírta a Názáreti híveit.

A damaszkuszi úton a kegyelem sujt le rá és *Saulból* *Pál* lesz.

Don Inigó előtt a spanyol hódító lovag eszménye lebegett; ezt akarta elérni. Őt egy ágyúgolyó térítette arra az útra, amelyen igazi reformátora lett korának.

Mi mindenen kellett *Napóleonnak* keresztülmennie, lipcsei és watterlooi vereségeken, míg végül számkivetésben meg tudott hajolni Isten előtt.

Onszántából senki sem határozza el magát a Canossa-járáásra. Súlyos kereszték és megrendítő csapások kellene, amíg a császár-emberek elhatározzák magukat a vezeklő útra. Még a kevély *Barbarossa* is talált kiutat megaláztatásában;

mikor a kengyelt kellett tartania, hogy a pápa felszálljon lovára, így szólt: „Non tibi, sed Petro!”

A konvertitáknál látjuk, hogy nem elég megismerni az igazságot. Az önmagukkal való leszámolás a nehéz. Ez a salto mortale, a mindenre elszántság és a következményeknek mindenképen való vállalása, ez szükséges az irányváltáshoz.

A pusztai emberi okosság és érvelés a kolerikusnál sokszor csődöt mond. Nem egy Savonarola volt, aki túlzó, sőt helytelen eszményeiért máglyára lépett öntudatosan, bátran, mint egy vértanú.

A sikertelenségek hosszú sora egymagában nem elég, hogy a kolerikus megtérjen. Mert ha véresre is veri ilyesmi az embert, külön gyógyír kell, hogy a becsülettől szinte megfosztott ember új életre keljen és kétségbe ne essék. Egy nagyra hivatott, de tévelygő kolerikusnál sokszor nem tehetünk mást, mint hogy imádkozunk egy kis világosságért, egy nagy erőfeszítési lehetőségért, egy nagy csapásért, hogy igazán megtehesse azt, ami jó.

V. Az eszményi kolerikus

A kolerikus emberben megvan minden, hogy naggyá legyen, csak meg kell találnia az utat, mely a nagyság felé vezet.

Ez az alázatosság.

Ez azonban az egyén szerint más és más. Némelyek egyenesen a megaláztatáson keresztül, mások a vezeklő élet útján; vannak, akik mások szolgálatában tudják megtörni hajlamukat és igen sokan azáltal, hogy visszavonhatatlanul mások akaratának rendelik alá magukat...

Megrázó, hogy mire nem képes egy kolerikus, ha a kegyelem megragadta.

P. Gin hac, keményvonású kolerikus lélek, a leghevesebben lázongott a szeminárium fegyelme ellen, amelybe 15 éves korában lépett be. Elhatározta, hogy nem lesz pap, inkább még katonának is szívesebben elmegy. Nem lehetett erről lebeszélni. Mikor nyilvánvaló lett, hogy semmivel sem lehet rá hatni már, elvezették egy nagyon tapasztalt paphoz. Ez érdeklődéssel hallgatta terveit. Megnyerte magának és arra kérte, jöjjön el vele egy nemsokára induló körmenetre. Ezen a néhány fiatal

legénytől hordott feszület olyan hatást tett rá, hogy elhatározta magát, hogy életét Istennek szenteli.

Belépett a jezsuita rendbe. Tizenkilenc éves korától kezdődött élete kálváriája. Fiatalabb éveiben már érzi a kegyelem erősítő hatását. Huszonötéves korában azt írja, hogy olyan erősen dolgozik benne a kegyelem, hogy Istenért mindent képes elviselni. Harmincegy éves korában ujoncmester lesz és olyan vezeklő életet folytat, hogy rendtársai megdöbbentek. Az alázatosságban már annyira vitte, hogy utolsó fogadalma alkalmával így ír: „Ez a szép nap sem múlt el kereszt nélkül; önszeretetemből folyó elfogultság gyötört; belső szárazság kínozott és éreztem az isteni szeretet hiányát; végül kénytelen voltam meghallgatni a dicséretet olyan tulajdonságokért, amelyekről nem is tudtam. Az egész úgy tűnt fel nekem, mint keserű gúny.”

A legszigorúbb vezeklésekkel igyekezett féken tartani magát. Ötvenéves korától kezdve csak széken vagy puszta földön hált. Még röviddel halála előtt ilyen szigorúság miatt (71 éves korában) megsérült a lábán.

Az áldozatvállalás tűnik elő, ha a történelemből vizsgáljuk azokat az alakokat, kik a semmiből küzdötték fel magukat.

Mindegyik maga ellen fordította erejét és először önmagát kormányozta.

Bármilyen vésztjósón is áll sok tekintetben előttünk a kolerikus vérmérséklete, mégis azt kell mondanunk, hogy előnyös vérmérséklet.

Az igaz, hogy az öntudatból könnyen lehet kevélység, a határozottságból kíméletlenség, a szívósságból makacsság stb.

De vegyük el a történelemből vagy akár a mai társadalomból azokat a vonásokat, melyek jellemzői a kolerikusoknak, milyen könnyen megrekednénk vezető nélkül; milyen hamar megállnánk lendítő erő nélkül! A kolerikusok ezt adják nekünk.

Ereje és tehetsége, mely építő munkára van beállítva, teszi eszményivé.

III. A melankolikus vérmérséklet jellemzése

1. Általános jellemzés

Aki csak megközelítő pontossággal akarja ismertetni ezt a legmélyebb és legkülönösebb vérmérsékletet, annak az összes pszichológiai műzsát segítségül kell hívnia, hogy vezessék tollát.

A melankolikus problémái között önmaga a legnagyobb probléma. A látszólagos nyugalomnak is megvan a maga csodás élete. Csendes víznek mély és kikutathatatlan a feneké. Sokszor a nyugodt külső alatt nagy viharok tombolnak, világok mennek tönkre, örök vajúdasok vannak.

A *mélység titkát* rejtí magában a melankolikus. A mélységben bölcsesség és gazdagság van, amely az emberi szellemet el- és betölti. És nemcsak bepillantást enged a mélység a mérhetetlenbe, hanem egyenesen igénye, hogy e nagy távlatot soha el ne veszítse. A mélységben azonban sötétség, éjtszaka és borzalom is lakhatik. A nagy titokban és csendben lassan el is vérezhetik az ember. A boldogtalanság annál fájóbb, minél egyedülbb az ember, minél megoszthatatlanabb a teher. Márpedig a melankolikus örömét és bánatát, amelyből aránytalanul nagyobb részt kap, meg nem osztja senkivel és alig lehet tőle erőszakkal elvenni belőle valamit is.

Két világban kell élnie: a kicsi, mindennapi életben és az örökkévalóságban, a végtelenségben. Azonban egyiket sem tudja elhagyni a másikért és főképp a közönséges emberi lét síkján idegenszerű jelenség. A mulandóság és örök távlatok nem oldódnak egységbe, és mivel megérti az utóbbit, állandó és kínzó elvágyódás él benne és hontalannak érzi magát, mert szelleme és gondolkodása a reális világban mindig idegen tárgyakba ütközik.

Nagy gondolkodó és jó ember; tényleges jótévője az emberiségnek. Erőt, életet, egészséget áldoz azért, hogy másoknak jobb legyen a sorsa. Visszafojtja könnyeit, hogy másokét letörölhesse és mosolyog, hogy másoknak ne fájjon az élet. Nem akar másoknak fájdalmat okozni. Megfelekedezik saját sajgó sebeiről, hogy másoknak szolgálhasson és másokon könnyítsen.

Belőlük kerülnek ki a Monikák, akik évtizedeket sírnak veszniinduló Ágostonukért. Elviselnek nyers, kíméletlen bánásmódot Patriciusuktól, hogy a jobb ügynek megnyerjék. Másokért élnek, főképp a gyengékért, szenvedőkért, támaszra-szorulókért. Nem fordulnak el, ha nyomort és könnyet látnak, és nem sajnálják le az embert, mert gyöngö és esendő. Átélték lelkükben minden fájdalmat és azért egynek érzik magukat a szenvedőkkel, testvért látnak benne. Úgy virrasztanak a betegágyánál és erőselekké a haldoklóknál, mint az édesanya. A jóság anyaga testesül meg bennük. A szépség elhervad, az erő aláhanyatlak, de a jóság megmarad, azért a melankolikusban is ez az állandóság, maradandóság adja el nem enyésző értékét.

A férfiak közül azok a mélyenérző és mélyen gondolkodó melankolikusok, akik átértették és átéreztek az emberiség nyomorát és ezért egy jobb és szebb jövőért állították be életüket. Magukkal szemben ezért semmi kíméletet nem ismernek, de ez a vérrelverítkezés nem önmagukért, kicsinyes, mulandó szempontokért van, hanem az emberiségért.

Elmélyedő filozófusok, akik kiutat keresnek, akik a Civitas Dei-ről álmodnak és érte küzdenek. Vannak eszméik, és ezekkel annyira összenőnek, hogy egyek lesznek velük. Érte vagy vele halnak. Ebben van aztán erejük titka és szívósságuk magyarázata. Nem hangos és törtető, de a „török-szakad”-ig makacs megvalósítóik a gondolataiknak.

A legkiválóbb költők és művészek, a legmélyebb gondolkodók, a legnagyobb és legeredetibb feltalálók, törvényhozók és mindazoknak a nagy szellemeknek uralkodók, lelki formája a melankólia, akik korukban népüknek, társadalmuknak a szellemiekben utat nyitottak a magasabb, boldogabb, az isteni világba, amely felé őket is olthatatlan vágy, a kielégíthetetlen honvágy ragadta.

2. Külső jellemzése

A belső finomság és törekenység a külsőn is megnyilvánul.

Nem robusztus, tömzsi testű. Általában vézna testalkatú, magasabb növésű, törekeny.

Feje nagyobb és arca fejlett, finom metszésű, de nem szép arc, magas, domborodó homlokkal. Arcszíne ritkán piros.

Tekintete álmodozó vagy legalábbis határozatlan. Félénk nézés jellemzi.

Az orr, száj, ajkak és az áll az arcnak gondterhes, szomorú vonást kölcsönöznek. Dacosság és ellenszegülés a másik arc kifejezésük.

Sok melankolikusnak fekete a haja és sötét az arcbőre. Még a szeme is mélyen ülő. A komolyságra való hajlama így kifelé is erősebben nyilvánul. Nem sokat nevet; a magánosságot szereti; másokat sem zavar.

Ifjúkorban gyámoltalanság, tehetetlenség és passzivitás jellemzi.

Testtartásában van méltóság, de semmi imponáló. Mozdulatai lassúak és egyenletesek, megfontoltak, kimértek és nem hanyagok.

Cselekvésmódja egyszerű, nem affektált, nem nélkülözi azonban a szükséges hatást. Nála nem a szavak, hanem az egész ember éri el a hatást.

Nyugodt, csendes; egy helyen sokáig megmarad, egy dologgal sokáig elfoglalkozik. Magában is megvan.

Fiziológiája: Általános gyengeség benyomását kelti, pedig szívós és egészséges. Minden működése, amely a testhez van kötve, lassú, helyesebben valami elkészettséget mutat; lassan fokozódó erővel, de aztán a legnagyobb intenzitással dolgozik. Vérrendszere is mintha csak félerővel dolgoznék. De ha valami megfogta, felizgatta, annyira megduzzadnak erei, hogy szinte szétpattannak. A táplálkozást és az ú. n. „állati funkciókat” elhanyagolja. Keveset törődik a testével.

3. Belső hangulata

Végtelenül finom és mély a kedélyvilága. Látja és érti a problémákat és egyben azt is tudja, hogy megoldhatatlanok. A silány emberit oly hangtalanul viseli el, de túske, amely nagyon fáj; seb, amely befelé vérzik. A szegények nyomora, a gazdagok pöffeszkedése, a gyengék tehetetlensége, a hatalmasok erőszakoskodása, az önzés, gonoszság, minden nehéz sors neki is fáj. Érzi, ha vértanúvá lenne ezerszer is, nem tud

segíteni. Ez a mozzanat hat nála az eleven húsig; ez teszi komollyá és támadja benne a reményt, e miatt nem lehet optimista.

Ha elkezd problematizálni, úgy jár, mint a ködben mozgó és kutató ember: csak a közeli tárgyakat ismeri fel és csak ezeket látja élesen. Megfeledkezik a nagy távlatokról, amelyek pedig szintén ott vannak, rejtőznek lelkében. Ha bajt lát, óriásinak látja. Minden felhőcskében orkánt sejt. Így érthető nehéz kedélye, amelyet zárkózottsága csak fokoz. Ha csak a szomorú oldalát nézzük az életnek, akkor tényleg borzasztó az élet; mintha átok alatt lenne a föld; a rózsának csak tövise van; a virág elhervad; az emberekben nincs jószág; minden szépség csalás és az élet csak állandó haldoklás. Nagy, rémes ugrás ez a sötétbe, salto mortale. Nem mindegyik melankolikus teszi meg ezt az ugrást, de mindegyiknek van ebből a hangulatból. A negatív típus, amely mindent megpróbált (!), de nem sikerült megváltoztatni a világot; aki szerint nem is érdemes valamit kezdeni, nem a ritkább jelenség.

Némely élmény mély nyomot hagy lelkében és tartósan befolyásolja egész cselekvésmódját. Lassan barátkozik csak meg emberrel, munkával; kedve nehezen ébred; de ha igen, akkor összeforr tárgyával és szívósan kitart mellette. Ha valamit magára vállalt, inkább elpusztul, de nem hagyja cserben az embert.

Ha a tetteindító erő kicsiny, azaz kisebb behatásokra is cselekszik, könnyen lesz ábrándozóvá, rajongóvá vagy hipokonderré.

Ha nagy behatásra reagál csak, akkor a tett idealistája. Általában nehezen beszélhető rá valamire, de tartós ráhatásnak nem fog ellenállni.

Vannak érzékeny pontjai, amelyeknek ismételt felizgatása alig kitörölhető nyomot hagynak lelkében. És ha újra átéli, mint a szigony, csak beljebb hatol.

Sokat foglalkozik magával, multjával, állásfoglalásainak legkisebb részletével. Közülük kerülnek ki az aggályosak.

Valami veszedelemtől való félelem mindegyik melankolikusban megtalálható. Ezért van benne az oktan, megmagyarázhatatlan félelemérzet és levertség. Addig-addig fontolgatja az emberi szenvedést és gondokat, hogy kimélyül benne az

ilyen gondolatársítás és komor, sötét, vigasz nélküli lesz; mindjobban elkeseredik. Csak a remény az orvossága. Problémáinak csak a végtelen távlatba vetett pillantása vethet véget. Pesszimizmusa csak az Isten végtelen jóságában oldódhatnak fel. Tétovázásának a bizalom az ellensúlya.

Három időszerinti lény: jelenben-multban-jövőben egyszerre él. Ez a legmélyebb alapja és ez teszi érthetővé külső magatartását. Úgy tűnik, mintha éppen most szakadt volna el az örökkévalóságtól; de nem egészen, mert még nem ért bele a jelenbe. Ezért a külső nem tesz rá benyomást; nem fogja fel azonnal, amit lát; nem találja bele magát a külső helyzetekbe. Különben is kicsi az alkalmazkodó képessége.

A jelenben a cél és eszközök szétesnek benne, nem találhatnak egymásra. Két urat kellene egyszerre szolgálnia: az érzéki és érzékfeletti világot. A mindennapi és lelki nagyon messze vannak benne egymástól.

A jövő nemcsak bizonytalanságával nehezedik rá, hanem sötétlätása miatt tragikusan is. Mindig másutt van az esze, mert a három birodalom mindegyikében egyszerre van belöle valami.

Érzi lelkének végtelenbe nyúló akarását, és értelme megnyugvást Istenben keres; de látja a világnak, testének gyarlóságát és tehetetlenségét is. Nagy kolonc ez, amely nem engedi szárnyalni és vándoröszönét fékezi.

Érzülete, akarata akkor lesz világosabb, ha *összevetjük a kolerikussal*. A kolerikus lényege a perspektíva, a távlat, a melankolikusé a retrospektív, visszatekintő gondolkodás; a kolerikusra úgy hatnak a dolgok, mint a bor, azért is viharos, veszélyes és szélsőséges; a melankolikusra alig tesznek benyomást a külső dolgok, legalábbis igen sok dolog egyáltalán nem hat rá: végtelen nagy az ellenállása a külvilággal szemben, nagy az elszigeteltsége. A kolerikus szorítja a jogot és a fegyelmet, a melankolikus spekulatív, dogmatikus és moralista, misztikus. A kolerikus oltalmazza az oltárok becsületét, a melankolikus áhítattal veszi körül; a kolerikust a buzgóság, a melankolikust a jámborság emészti. A kolerikus szereti a kontroverziákat és máglyára küldene minden eretneket, a melankolikus békítő, szelidséggel és türelemmel van mások iránt. A kolerikus Canossát járátna vagy pokolba küldené a bűnöst; a melan-

kolikus atyai szeretettel fogadja és meg nem alázza a tékozló fiút. A kolerikus tüzzel-vassal misszionál, a melankolikus keresztrel és Evangéliummal. A kolerikus saját öklével zúzza szét a bálványokat, a melankolikus a megtértekkel töreti össze. A kolerikus reálfilozófus és a formák embere, a melankolikus ideálfilozófus és az ideák embere. A kolerikus tüzes szeme a nagy tettvágytól származik, a melankolikus mély szeme csodás fantáziát rejt.

A kolerikus minden problémáját akaratával oldja meg, a melankolikus más utat választ. Ha lelke nyugtalanságát a tudomány segítségével akarja meggyógyítani, gyötrődő és örökké vajdó lélek marad. Ha nem tudja magát rászánni valamilyen megoldásra, mindig az örvény szélén jár. Állandó bizonytalanságban fog élni, mert a „honnan-hová”-ra nem tud feleletet kapni. Elveszti belső erejét és elszántságát. Olyan, mint a hajó, melynek nincs iránytűje; amelynek elromlott a kormányja. Ha bízik az Istenben és belenyugszik Isten terveibe, megtalálta az élet értelmét. Ekkor fejlődése és kiteljesedése biztosított. A „vanitatum vanitas” már nem izgatja és az „inquietum est cor nostrum” elvesztette metsző életét, hiszen már nem hontalan. Megszűnik a tétovázása, és életfelfogása is megkapja a szükséges derűt.

Jellemző a melankolikus magatartása a *társaságban*.

Csendes, szeretetreméltó. Először csupa szem és fül. De ez csak rövid ideig tart. Különösen akkor, ha érzi, hogy érdekereszteződés van vagy valamiképp nem tetszik neki a társaság vagy ha nem találja meg az érzelmi kontaktust. Ilyenkor szűkszavú lesz és szórakozott; aztán egészen elhallgat. Csak látszatra van ott; valójában gondolatban messze jár. Ha felelnie kell vagy nyilatkoznia, akkor ezzel teszi próbára az idegeket: „Hogy mondta? Bocsánat, nem egészen értettem!” Nem is annyira neki, mint inkább másnak kínos a jelenléte.

Elég a szivarja, nem tudja, melyik az ő pohara. Játékban, pl. a kártyában annyira figyelmetlen, hogy csak veszíteni tud és partnere képtelen uralkodni magán, annyira kihozza magatartásával a sodrából.

E kellemetlen érzések miatt nem is szereti a társaságot. Különben is a tréfa és vidámság, amely a társasélet egyik főkapcsa, és az üres szórakozás terhére van.

Nem hangadó, békés és ott is nemet mond, ahol igent kellene mondania. Mindezt a békességért. Nem neheztel, ha más vélemény is van. Különben is „nem számít” a társaságban, sőt egy kedélyes együttesnek terhére van, mert csak kritikust, bírót látnak benne.

Fejében, szívében csak fontos, méltó dolgoknak van helyük. Ezeket magában őrzi és nagyon meggondolja, kivel közölje. Titoktartó és tud hallgatni. Barátságban hű és szeretetteljes, áldozatkész.

Nem pályázik kitüntetésre, sem népszerűsége. Nem szereti a nyilvánosságot. Legnemesebb cselekedeteivel is elrejtőzik.

Kevés a barátja, mert belső értékük szerint ítéli meg az embereket. Inkább magának való ember.

Amit mások a társaságban megtalálnak, azt megtalálja ő sajátmagában. Onmagábamerülés, problémaoldozgatás és okok, elvek tisztázása a szórakozása. Kotlik és emésztődik, ha a problémák túlszárnyalják szellemét.

Rossz a személymemóriája. Nem ismeri fel új ismerőseit.

Divatra, külsőre nem sokat ad. Az erőszaknak könnyen enged. Az ügynökök mindent rásózhatnak. Nincs bátorsága nemet mondani és nem is tud erőlyesen fellépni.

Házassága nem mindig szerencsés, elhanyagolja házastársát. Kevés a derűs nap és az önfeledt öröm.

Kettősséget találunk benne: kifelé figyelmetlen, ugyanakkor befelé érzékeny; külső közömbösség mellett intenzív az érdeklődése. Ha kereskedő, nem tudja csalogatni vevőit és túl becsületes; ha molnár, üresen jár a garatja; ha gyógyszerész, összetéveszti a mérget az orvossággal; ha bíró, túlnéz a paragrafusokon; ha vendéglős, fizetés nélkül távoznak vendégei. Szóval: szórakozott.

4. Tehetsége

A melankolikus tehetsége átlagon felüli; akadt köztük sok nagy tehetség is, akik eredetiségükkel századokra nagyot alkottak. Fiziológiája nincs nagy befolyással gondolkodására, pszichikai tempója sem. Úgy él a lelke a törekeny testben, mintha csak éppen helyhez volna kötve és a munkája független volna tőle.

Érzékszervei jók. Lassúsága annyiból előny, hogy a külső

világ nem könnyen szórakoztatja el. Nem keres sok benyomást, sőt el is zárkózik előlük. Intenzíve dolgozik.

Emlékezete hű és hiánytalan. Az érzelmi összefüggés a legmaradandóbb. Visszaemlékezésben nehezebben talál rá tárgyára, de ha rátalált, hűen adja vissza az eredetit. Az érdektelent ösztönszerűen kiselejtezi; de amihez köze van, abból építi fel külön világát. Emlékeiből él; ezekbe merül el legszívesebben.

Képzetele nem csapongó, de gazdag és főképp az érzelmek felé hajló. Fogékony és a kontúrképzésben erős. Tárgyát az érzelmi világból meríti. Nem annyira a történet, hanem a személyek kötik le. Intenzíve és extenzíve termékeny.

Érzelmi élete. Kedélye túlon-túl gazdag és lágy. Atéli és átérzi, amit gondol. Szíve titokzatos, rejtelmes, mint az óceán. Ebben áll a kiismerhetetlensége. Nem is tud magának sem pontosan elszámolni, mi is megy benne végbe, annál kevésbbé másnak. Lassan izgul, de akkor aztán irtózatossá viharok dúlnak benne. Máskor sem tétlen, sőt elég magas szinten mindig dolgoznak érzelmei. Feszültségben tartják a lelkét és bizonyos állandó belső tüzet jelentenek, amelyben lassan elég. Szíve gyengéd, de ragaszkodása több szenvedést okoz neki, mint örömet. Azonnal megesik a szíve. Mások szenvedései iránt nagyon érzékeny. Szociális erényei nagyon fejlettek. Nemcsak művészi érzéke van, hanem maga is művész. Azonban hogy kirobbanjon és nagyot alkosson, ahhoz kevés maga a tiszta melankólia. Noha mindenkihez jó, de azért nagyon megválogatja barátait, helyesebben barátját. Akit aztán kiválasztott, a mellett kitart. Nem annyira bizalmas, mint inkább ragaszkodó.

Az is előfordul, hogy kedvetlen és mindentől undorodik. Nem is akar látni senkit. Világfájdalom emészti és sötétlítés kínozza.

Értelme éles és gondolkodása mély és fejlett. Az élet komolyságát sokkal hamarabb fogja fel, mint mások. Nem annyira gyors a gondolkodása, hanem értelmes. Lassabban érti meg az új dolgokat, de sokkal mélyebben. Éles fogalmi különbségeket tud tenni. Sokat eszmélkedik és gondolkodik. Nagy távlatokat nyit meg: mélyen szánt és magasan száll.

Akarata nagyon tétovázó és határozatlan. Bátortalan. Nem kezdeményező. Ha azonban nekilát a munkának, akkor nem-

csak lelkesedéssel, hanem állandó magasfeszültséggel dolgozik. Nem szalmaláng, ellenkezőleg: lassan gyullad meg, de aztán állandó magas hőfok mellett teljesen elég.

5. Előnyei

Általában igazi spirituális lény, akiben a lelkiség szinte egészen elnyomja a testit. Gondolatainak eredetisége és mélysége ad új irányt az emberiség fejlődésének. Nagy a probléma-érzéke és nagyszerűen tud rámutatni a legapróbb részletekre is. Ünzetlenség és jóság tölti el.

Érzelmi élete. Mélyenjáró szenvedélyek lakoznak benne. Szívósan küzd a kitűzött célért. A magasztost keresi. Együtt-érez, azért jótévő. Leginkább megérti mások kínlódását, azért ennyiben pl. jó előljáró.

Ajándékaiban a lelke is benne van. Ugyanez áll minden cselekedetére. Legmesszebb áll a képmutatástól. Nagy hatást gyakorol embertársára. Szelid és részvevő; szerény és igénytelen. Szeretik. Bajban hozzá fordulnak.

Egész kedélyének és magatartásának van valami varázsa. Érdekes rezonanciát csal ki mások lelkéből. Altruista, ünzetlen.

Értelme eredeti, mély és éles; kritikai hajlama nagy. Reflektáló az értelem, intuiciós, de befolyásolható. Logikusan gondolkodik és elvontan. Az érzéki intuíció adottságaiból indul ki. Befogadó képessége mennyiségileg kicsiny, de minőségileg kiváló. Elképzelési kapacitása az elvont hajlamokkal is szerencsésen megbirkózik. Szellemi és személyi a beállítottsága. Elvont, rendszerező. Világos a gondolkozása és logikája. Teoretikus és eredeti, nehézkes, nem „slágfertig”, nem talpraesett.

Ahol személyileg is érdekelt, ott ítélőképesége nem megbízható. Ott egyáltalán nem tud mit kezdeni. Akármennyire világosan is látja sokszor a tennivalót, magára nem tudja alkalmazni. Különben a lényegest mindig megragadja. Bele tudja magát élni más gondolatába.

Intelligenciája elméleti. Pillanatnyilag tétovázik, de magános, csendes munkával kitűnő eredményt ér el. Munkatempója a lassú kezdet után gyorsuló és intenzívebbé váló. Ritmusa változó, de nem ugráló.

Akarata értékes. Nagyon fogékony a magasztos iránt. Ter-

mészete szinte hajtja Isten felé. Az istenbirtoklás akaratának legnemesebb és legnagyobb szenvedélye. Számkivetésnek érzi a földet, igazán siralomvölgynek. Nagyra beállított akarata itt ki nem elégülhet, mert a mulandóságot nagyon is élesen látja.

Másokért hősie áldozatokat tud hozni.

Alaposan és kitartóan dolgozik. Nagy önuralommal rendelkezik; a munkában megfontolt és nem hirtelen. Hosszú teljesítményre képes. Az elhatározás ugyan lassan születik meg, de a végrehajtás biztos és maradéknélküli. Nem annyira a cselekvésben merül ki tevékenysége és nagysága, hanem a teherbírásban és eltűrésben.

Akarata erős vagy gyenge a szerint, hogy gondok nyomják vagy remények éltetik.

6. Hátrányai

Általában. Sötétlátás, sőt pesszimizmus; csüggettség, határozatlanság, bátortalanság, mind olyan vonások a melankolikusan, amelyek csak nehezen engedik érvényesülni a jobbik ént. Olyan mélyre sülyedhet e hibákba, hogy végre el is vész bennük.

Tartózkodó, különösen a nyilvánosságtól fél. Átengedi a munkát a tehetségtelen törtetőknek, mert fél a felsüléstől. Utána mégis elrágódik azon, hogy miért nem vállalta, mert jobban megcsinálta volna; ezt-azt a hibát (és itt pontos felsorolás következik) biztos nem követte volna el. Persze, ráadásul még bosszankodik is, hogy miért is engedte magát félretolni.

Hibái gyötrik, könnyen kétségbe esik. A mindennapi élettel csak nehezen tud megbirkózni, mert nem e világra való. A zaj és tülekedés ellenszenv neki, azért mindenünnen lemarad. Az élelmesek könnyű prédája lesz.

Gyanakvó és könnyen félremagyarázza azt, ami körülötte történik. Sokat panaszkodik, szerinte mindig jobban romlik a világ.

A fekete szemüveghez, amelyet oly szívesen tesz lelki szeme elé, még a nagy utóhatás járul. Amit látott, hallott,

tapasztalt, azt csak ezután dolgozza fel, mégpedig igen alaposan. Nagyon is sötét lesz a kép, amellyel világnézetét megfesti.

Érzelmi élete. Mindig sötét oldaláról nézi az eseményeket, azért kedélye mélyén mindig bizonyos fájdalom, „sírhatnékja” van. Szomorkodásának egyik oka, hogy látja, mennyire nem érvényesül az a világ, amelyet magában felépített. Érzéketlenek az emberek a saját boldogságukkal és boldogulásukkal szemben. Emberiszonya van. Tartós és mély a lehangoltsága. Ha hibáitól meg nem szabadul, élő mártírt csinál magából. Valóságos kverulánssá lesz, aki nemcsak magának kereszt, hanem másoknak is, akiket éppenséggel terhel örökös és azonos panaszaival. Nem tud elég embert felhajtani, hogy tanácsot kérjen, hogy elpanaszolja baját; nem is annyira saját baját, mint a világ rosszását. Az a benyomás, mintha tetszelegnék szenvedésében és örömmel gyötörné magát. Az is szórakozása közé tartozik, hogy mást a maga dolgaiban tanácstalannak lásson. Valóságos kazuisztikává lesz gondolkodása.

Folyton felhánytorgatja a multat magának és mindig torzabb képe lesz önmagáról. Kis dolgokban is gonosztságot, bűnt, elvetemültséget lát. Így érkezik el aztán arra a fokra, amikor elveszti bizalmát Istennel szemben is és kétségbe esik. Ekkor már beteg lélek, súlyos beteg. És igen sokszor gyógyíthatatlan. Fokozatosan, visszatartóhatatlanul romlik.

Az önmagával való foglalkozás, éppen mert sötétlátó, azzal a hátránnyal is jár, hogy semmi jót sem talál magában. És ez nem az alázatosságot hozza magával, hanem a teljes elernyedést és akaratlanságot. Nem is próbál már jónak lenni, mert úgysem tud — ez a végkövetkeztetése.

A sok feltorzított csalódás, emberi rosszság és főképp személyi elnyomatás és bántódás miatt szociális érzéke a másik végletbe csap át. Félelmetesen tud gyűlölni, ha csalódott vagy becsapták. Makacssága nem engedi, hogy felejtсен. A vérszomjas fenevadak minden tulajdonsága összpontosul ilyenkor benne.

Értelme. Óvatos és lassú a gondolkodásban, annyira, hogy mire minden oldalról megfontolja tennivalójának következményeit, már elkészt a cselekvéssel. Különösen előtűnik ez a hátrány, ha állásfoglalásról van szó. Mindig „alszik rá egyet”, de legritkábban egyet, sokat.

Lassú ugyancsak a munkában, mert alaposan és hibátlanul akar dolgozni. A munkában elkövetett hiba nagyon bántja, azért aggályos lesz és nem tud belenyugodni, hogy akármenynyire is vigyázunk, emberek vagyunk és tévedhetünk; a hibátlanság nem a mi életsorsunk.

A sok mérlegelés határozatlanná teszi. Halasztgatja, elodázza a döntést. Valóságos varjú, aki mindenki munkája előtt ezt káromja: Cras! Cras! Majd holnap! Majd holnap! Avagy magyarul: kár! kár!

Sohasem lesz kész önmagával. Évek kellenek, míg tisztába jön hivatásával. Az elszalasztott alkalmak embere. Míg mások már rég túlvannak árkon-bokron, ő még mindig azon töpreng: vajjon átugorjék-e? És ha rászánná magát: sikerülne-e?

Magába mélyed és ezért csak félig lát-hall mindent. Valóságos réme nemcsak a forgalomnak, mert a két lehetőség között mindig a rosszabbat választja, de a társaséletnek is, mert neki mindent újra el kell mondanunk. Olyan munka, ahol feszült figyelem kell, nem felel meg neki. Figyelmetlenségei miatt ügyetlen, gyámoltalan és sok kárt tesz.

Hogy önmagáról helytelenül, éspedig negative helytelenül ítél és gondolkodik, azt a fentiek után nem is kell külön részleteznünk. Rá különösen áll, hogy saját ügyében nem lehet bíró. De míg a szangvinikus minden alól felmenti magát és a kolerikus is talál mentséget a maga számára, addig a melankolikus önvádló lesz és azt is magára vállalja, amit el sem követhetett.

Akarata. Meggondolásai és határozatlansága passzívva teszik. Erős ugyan az akarata, ereje is volna, hogy megtegye, amit jónak lát, de a bátorság hiányzik, hogy nekivágjon, hogy vállalja saját tetteiért a következményeket. A felelősséget szereti másra áttolni. Azért szívesebben engedelmeskedik, mint parancsol. Ha nehézséggel találkozik vagy kudarc éri, könnyen felhagy mindennel, különösen akkor, ha új munkán vagy szokatlan területen dolgozik. Valósággal „begyávul”.

Olyan melankolikus is akad, aki passzivitásában nyugalomra, tétlenségre hajlik. Terméketlen, szentimentális ábrándozóvá lesz.

A melankolikusról az ellenkezőjét mondhatjuk el, mint a szangvinikusról, mert nála a test ugyan megtenne mindent, de

a lélek sohasem kész. Ezt a közmondást is neki írták: „A tett halála az okoskodás.” Nagy temető a lelke, amelyet a szép tervek, az üdvözítő és boldogító tettek hullahegyei szinte elborítanak.

7. Erkölcsi magatartása

A melankolikus előnyös és hátrányos jellemzésében egyben a pozitív és negatív típust láthattuk. Széles a skála és nagyon ellentétesek a végletek. A melankolikus természetben magában nagyobb ellentéteket találunk, mint a rokon vérmérsékletek között. A két alapirány összehozhatatlan távolságban van egymástól vagy egy áttörhetetlen fal választja el őket.

A lelki ember és a kétségbeesett ember között az ellentét akkora, mint az Isten felé törekvő, megistenülő és a megsemmisülést kívánó beállítottság között.

Két külön világról kellene beszélnünk: egy emelkedő, felfelé törtető életről és egy zuhanó, halódó valóságról. Az irány ellentétével a célok ellentéte is adva van. Sohasem találkozhatnak.

A gondolkozók között is akadnak pesszimisták, idealisták, pozitivisták, deisták... Mindegyiknek külön erkölcsi világa van. Ha aztán tanulmányoznánk részletesen a filozófia történetét, ahol a nagy alakok legtöbb esetben melankolikusok voltak vagy legalábbis melankolikus beütést hordoztak, olyan különbségeket találunk, hogy megáll az ember józan esze: hogyan lehetett ilyen és ennyi csodabogarat kitalálni. Kiengegzeltelhetetlen ellenségek állnak itt egymással szemben; ki-egyenlíthetetlen nézetek sorakoznak fel egymás ellen.

A melankolikus szenvedélyesen kutatja az igazságot, csak nem találja mindig meg. Örök kutató lehet, de rossz irányban feltartóztathatatlanul rohanó újtó is, aki hamis tételekre építette fel egész rendszerét, mégpedig úgy, hogy azt senki össze nem döntheti előtte, csak magától dőlhet össze. Az még csak ránézve volna tragikus, hogy szörnyszülöttet termel az agya, de a nagyobb baj ott kezdődik, hogy egyben apostola is lesz eszméinek. Meg akarja váltani az embereket, akik nélküle a sötétségben bolyonganának. Meg van győződve, hogy maradék nélkül megoldotta az összes rejtélyt és hittel vallja ezt a blas-

fémiát: Gott weiss etwas, aber ein deutscher Professor noch mehr! Ilyen emberrel nem lehet vitatkoznunk, mert csak meg-erősödik nézetében. Gondoljunk csak Nietzsche fölényére, öntudatára, amellyel nem kisebb tévedésekkel teli elődeit elintézi! Vagy Schoppenhauerra, aki anatómát, átkot mondott arra is, aki egy betűt mer változtatni halála után írásain.

Persze, ez csak a groteszk formája a melankolikus természetnek. És nemcsak ferdült nagy szellemek vannak, hanem építő óriások is, akik nagyon mélyen beleláttak az isteni bölcsességbe és az isteni élet titkaiba: Szent Atanáz, Szent Ágoston, Szent Tamás. Voltak aztán olyanok is, akik nem is annyira az értelmi látással, hanem intuícióval, misztikus meglátásokkal hatoltak bele a végtelenségbe.

Hogy melyik sors vár a melankolikusra, azt nem annyira a körülmények és a környezet döntik el, hanem benne az irracionálék.

8. Melankolikusok az életből

A *filozófia története* a melankolikusok nevével van tele-tűzdelve. Nemcsak gondolkodók voltak, hanem fanatikus terjesztők is. Ha Madách rosszul is fogta fel a homouzion és homojuzion világot elválasztó értelmét, de nagyszerűen, szemléletesen megfestette a harcias melankolikus lelkületet a keleti szerzetesekben. E fanatizmus ragadt rá az ortodoxiára. Ez a belső tűz hajtja és szívósság tölti el őket már ezer esztendeje. A kelet és nyugat nagy különbsége éppen az előbbieket melankoliájában leli alapját.

A nyugalom és elmélyülés a *szemlélődő szerzetekben* érte el csúcspontját. A kartauziak memento-mori-ja, hallgatagsága és komoly életszemlélete, imádságos lelkülete és az örök élet felé való állandó nézésük a legkifejezőbb melankolikus vonások.

Nemcsak gondolkodás terén, hanem a *művészetek*, főkép a költészet terén a halhatatlanok is idesorolandók. Nem könnyed lírikusok, hanem alaptermészetük szerint: a gondolkodók, problémasejtetők, drámaírók.

Nem annyira kimagasló, de legáldásosabb területe a melankolikusnak a *szociális-karitatív tevékenysége*. Itt élheti ki magát lelki nemessége; itt csak használhat magának és más-

nak; itt éghet el, mint az áldozati gyertya. Legegyénibb, leg-sajátosabb munkaterületük a betegek, az árvák, a gyermekek, az aggok, kórtermek és azilumok.

A *vallásalapítók*, a világot gondolataikkal forradalmasítók, az önmagukat a közért, a közösségért feláldozók. Sok névtelen hős, akiről a világ alig hallott, de aki az élet könyvébe beírta nevét. Nem utcákon és tereken állítottak maguknak emléket, hanem az emberi szívekben, amely ha nem is annyira maradandó, mint az érc és márvány, de szükségesebb és hasznosabb meg kíváncsabb is. Az elhalt magból új élet sarjad. Jóságuk is új virágokat fakasztott a sivár életben.

De ne csak névtelenül soroljuk fel a melankolikusokat, hanem lássunk tényleges szereplőket! Legtöbb név magától beszél, nem kell semmi magyarázat hozzá.

Bibliai szereplők: Ábel, Noé, Jákob, József, Jónás, Booz, Eszter, Saul, Dávid, Salamon, Tóbiás, Judit, a próféták szinte kivétel nélkül. Igen kifejező képviselő Jób.

Szent József, Simeon, Anna, Lázár, Arimateai József, Szent János evangelista, Szent Lukács; Fülöp, András, Bertalan apostolok. A szamaritánus, a vámos. Tipikus alak az evangéliumi ifjú.

A szentek galériáját többségben ők töltik ki. A vértanúság hozzájuk illik a legjobban; a hitvallók Isten felé való törekvése egyik főszájszája a melankolikus természetnek. A szűzek áldozata a legcsendesebb, de talán Istennek legetszöbb melankolikus életforma.

Nagyon eltérő egyéniségeket találunk: Szent János apostol, Aranyszájú Szent János, Szent Atanáz, Szent Ágoston, Szent Bernát, Xavéri Szent Ferenc, Szent Alajos, Szent Szaniszló.

Világi viszonylatban nem hadvezérek és hódítók, inkább felfedezők, tudósok (a filozófusokon kívül). Archimedes, Pythagoras, Sokrates, Plato, Aristoteles, Cicero, Seneca.

Irodalomban a görög drámaírók és Ovidius, Vergílius, Tacitus, Schiller, Goethe, Byron költők.

Művészetben világviszonylatban: Michelangelo, Leonardo da Vinci, Raffael.

Magyar vonatkozásban feltűnő közismert történelmi melankolikus kevés akad: II. Rákóczi Ferenc, Széchenyi. Inkább

az irodalomban találkozunk tipikus képviselőikkel: Vörösmarty, Arany, Petőfi triász, Madách és Katona József, Gárdonyi, Ady. Két tipikusan melankolikus sors: Madách és Széchenyi István.

A melankolikus nő

Ha eltekintünk a mély gondolkodástól és csak az érzelmi életre figyelünk, akkor a melankolikus vérmérséklet a nőre szabott. A finomság és tartózkodás, segitenikészség az igazi nő ékessége. A népmesében nem hiába szerepel mindig a leány Hamupipőke szerepében. Látszik, hogy a romlatlan, természetes ösztön ilyennek gondolja el a leányt, a nőt. Van benne túlzás és senki sem állítja, hogy ilyen volna a női eszmény. Azonban a népmese nyers valóság, minden cikornyától eltekint és lényegében adja az ösképet. Talán a költészetben is a legnőiesebb szereplő a Csipkerózsika- és a Hófehérke-természet.

Gyermekkorban a tág nézés és befogadás, a csendes ragaszkodás különbözteti meg a többitől. Ritkán kér, de roppant hálás, ha kap; boldog, ha észreveszik. Olyan, aki nem tudja ugyan, de aki érzi, hogy fáj a lelke, hogy valami hiányzik neki.

Hajadonkorában a komolyság mélyíti a lelkeséget. Olyan törekeny és mégis olyan erős. Tartózkodása tiszteletet parancsoló. E mellett nagyon figyelmes, szolgálatkész.

Teljes kibontakozásához a család kell. Ha valaki élettársat keres, benne megtalálja. A családi tűzhely melege nála soha ki nem alszik. Mindíg puha a fészek és sohasem üres az otthon. Ha megkapja a támogatást, elfogadja és úgy rendezi életét, mint aki segítségre szorul; egyébként azonban egyedül is megküzd feladataival. Gyermekének édesanyja, igazi anya, aki nem szigorral, hanem szeretettel nevel. Ez a szeretet persze nem majomszeretet, hanem hatalmas indító és fékező hatalom. Természetes hivatását vállalja és ha meg kell alkudnia e számára súlyos erkölcsi kérdéssel, be nem gyógyítható sebet hord. Sokkal komolyabb, semhogy a bűnnel megalkudjék. Ha vétkeznie kell, tudja, hogy véték. Szerencsétlenné lesz ilyenkor, mert belső egyensúlya előbb-utóbb felbomlik. Nyugalmát aztán semmi sem adhatja vissza, mert jól tudja, hogy elherdálta az életét és hivatását. Leginkább érzi a bűn súlyát.

Negatív alakja az általános melankolikus természetével egyezik.

II. A melankolikus nevelése

Szem előtt kell tartanunk, hogy a melankolikusban nagy értékek és lehetőségek vannak, de minden rendezetlen, sőt harmóniabontó elemek is nem csekély számban vannak.

Először tehát *rendet* kell teremteni. Erre magától nem képes a melankolikus. A rendteremtésnek az értelemben kell kezdődnie.

A melankolikus rendezhető, tehát nevelhető alany. De ez nem történhetik hirtelen, sem nem gyorsan. Szervesen kell eljárni és logikusan, mert maga is leméricskéli az eredményt és vizsgálja a logikát. Belső adottságai szerint alakítandó. Tehát nagyon jól kell ismernünk, hogy hiba ne csússzék be, és hogy még jobban félre ne nevelődjék. Csalódnia nem szabad bennünk.

Nyugtalan, mert *kereső*. Maga sem tudja, mit keres, de hiányt érez. Rá kell vezetnünk, hogy észrevegye, mije hiányzik! Azt a végső, megdönthetetlen szilárd pontot, ami után sóvárog, meg kell találnia. Eszményt kell állítanunk! De ez hozzá legyen mérve, belőle fakadjon és őt egészítse ki! A haladási lehetőségeket és tempót nemcsak megállapítanunk kell, hanem könyörtelen következetességgel végre is hajtanunk.

Nem szabad ugyan túlerőltetnünk, de úgy legyen összeállítva a program, hogy mindig erőlködniel kelljen! Úgy kell lefoglalni, hogy ne is legyen ideje sokat gondolkozni! Nevelése nem állhat mozaikokból, szerves egész legyen, minden a nagy célra legyen beállítva.

Határozott vezetést kíván. Ez csak akkor lehetséges, ha világos a cél, amelyet el kell érnünk vele.

Láttassuk meg *a nagy harmóniát* és a magában tökéletes világrendet! Kitoröhlhetetlen ösképe legyen a nagy Rendezőrl, aki őt is belehelyezte nagy tervébe. Mert vele is úgy, ahogy van, terve van. És ez a terv nem méltatlan az Istenhez és így természetesen a legértelmesebb valami az ő számára is. E zárt logikába ne csússzék kétely, ne legyen kiugrás! Ezzel előre

le kell szerelnünk minden felhozható nehézségét. Adjuk kezébe azt a nagy fegyvertárt, amelyre később feltétlen szüksége lesz!

Távlatot adjunk! A fentiek is ezt célozzák. Ne folyton magába nézzen és önmagába merüljön, hanem az egészet, a teljeset lássa, amelynek ő is része! Ne a részlet, hanem az egész szerint ítéljen! Az előforduló eredménytelenségek már csak azért se kedvetlenítsék el, mert ezek mind részletjelenségek, csak zökkenők, amelyeknek az a hivatásuk, hogy edzzék az embert, a törekeny lelket. A ráció, az ész vezesse! Azért érzelmi behatásoktól, amennyire csak lehet, mentesítsük a gondolkodását! Az érzelmi nehézségek közepette legyen hova menekülnie. Az eszén keresztül úrrá lehet érzelmein, legalábbis annyira, hogy az irányt nem veszíti el és a „post Alpes Italia” is fog rá hatni; tudja meg, hogy a nehézségek eredménnyel járnak és mindig közelebb jut céljához és megtalálja az ígéret-földjét!

A világon és önmagában *a helyes értékrendet* ismerje! Ez szent és kikezdehetetlen legyen, akárcsak a célrögzítés. Akármilyen helyzetbe kerüljön, itt sose legyenek zavarai! Tudjon helyesen érzékelni és ítélni először közömbös dolgokon, de aztán önmagában is!

A bátortalanság természetesen lelki beállítottságából folyik. Azért *merjen!* Szoktassuk, hogy próbálgassa a szárnyalást! Különösen az elején óvnunk kell a sikertelenségtől, katasztrófáktól, hogy nőjön az önbizalma és felébredjen a bátorsága. Így érhetjük el egyszer azt is, hogy saját lábán is tud majd járni.

Bírja a terhet, jobban, mint bárki más! Csak kíméletlen ne legyen, aki a térhet ráarakja! Valahogy úgy kell vele bánni, mint ahogy a legkeserűbb orvossággal teszik: becsomagolni ostyába. Vagy — kissé drasztikus hasonlat, de találó: — cirogatni kell a csacsit, miközben kóróval etetjük.

Az *össznevelést* még egyszer ki kell emelnünk. Minden egyre legyen beállítva! Ne legyen kibúvója, annyira zárt egészlet alkosson a motívum-komplexum, értékrendszer és munkarend! Egymás természetes kiegészítői legyenek! A harmonikus világgép így valósulhat csak meg benne.

Ahol ez lehetséges, tehát még el nem rontott lélekről van szó, akiben a negatívum nem lepte el az értékeket, *megelőzni*

kell mindazt, ami reá várhat, nem általában a melankolikusra, hanem egyedileg arra, akiről szó van. Megóvnunk kell különösen ott, ahol már mutatkozik a lefelé kanyarodás. A nehéz élményektől, csalódásoktól kell megőriznünk. Mivel értelmes, fel lehet világosítani, hogy az életnek vannak nehéz esetei. Problémáit szedjük ki belőle és ezekhez alkalmazzuk az okosítást!

Gondoskodjunk örömről! Hisz éppen az a baja, hogy mindent sötétben lát, mindenütt az örömtelenséget fedezi fel. Ezzel szemben tanítsuk meg, amire a legkevesebbünket tanították, hogy az életben a kis alkalmak teszik ki az ember idejének, életének nagyobb hányadát! Ezekbe a kis alkalmakba kell beletalálnia magát és a kis örömöket fel kell fedeznie. Ritka az olyan életsors, ahol túlsúlyban volna a sötétség. Csak annyira megszokjuk a kellemest, hogy fel sem tűnik. Tegyük főképp a melankolikust erre figyelmeztetésre! Már mint gyermek is tanuljon meg örülni, mert ezt külön meg kell vele tanítani! Mivel lelke nagyon is érzékeny, később is arra ügyeljünk, hogy érzéke legyen az igazi, a teljes örömhöz! Derűssé, nap-sugarassá tegyük szemléletét! Legkönnyebben ijeszthető és mivel nyafogóbb gyermek, mint a többi, rendesen azzal csitítják, hallgattatják el, hogy megijeszti. Valóságos nagy vétket követnek el élete ellen, akik éppen a melankolikus képzeletét már a zsenge gyermekkorban terhelik meg sötét mumusokkal és fenyegetésekkel; akik nem engedik, hogy az a sok keserűség, amely a kicsi szívből is már felgyülemlik, kiáradjon.

Feltétlenül *pozitív* legyen a nevelése! Erényekre neveljük, ne hibáról szoktassuk! Az utóbbi is kell, de szomorú, ha ebben merül ki a nevelés. Észre kell vennünk a haladást és ezzel is bátorságot csöpgtetnünk belé.

Rendesen csökönyösen visszatérnek a múlt emlékei, hibái, a rossz bánásmód és az, hogy soha senki nem vette észre, hogy más is kellene neki, azaz: hogy vele igazán nem foglalkoztak. A kényszerszorgodatok erejével hatnak ezek az emlékezeti terhek. Egyetlen tennivalója van a nevelőnek akkor: a legjobban el kell *szigetelni* az ilyen zaklató élményeket. Az ördög csapdáit lássa bennük, azt, hogy ezek megölői jobbik Énjének, ellenségek, melyek tönkre akarják tenni. A múlttal le kell számoltatni. Akinek haladni kell, az nem nézhet folyton hátra.

Furcsán festene egy hátranéző hadsereg! A sok visszapillantásból az a veszély is fenyegeti, hogy kifárad és azt a kevés bátorságát is elveszti, ami még van; aztán jön a megalkuvás, helyesebben a lehetetlenség élménye; ez aztán betetőzi a munkát és hosszú időre bénítja fejlődési képességét.

A veszélyt kell csökkentenünk vagy előtte kisebbitenünk. Az eredményt viszont feltétlenül észrevétessük! Legyenek pozitív élményei! Lásson életében jó vonásokat! Ezeknél a melankolikusoknál kellene *megváltoztatni a lelkiismeretvizsgálatot* hetenkint legalább egyszer így: ne azt nézzék, mi rosszat is tettek, hanem sokkal inkább azt, mi jót, mit tudnak elérni, mire vitte őket az Isten kegyelme, miben kedveskedtek az Istennek. Tehát épp az ellenkezőjét, mint amit közönségesen lelkiismeretvizsgálat alatt értenek. Pedig ez a pozitív módszer is lelkiismeretvizsgálás, talán még jobb is, mint a másik. A melankolikusnál meg éppenséggel szükséges. Nem illik és nem is helyes, ha szigorúbb kritikusok vagyunk, mint a jó Isten. Ő szeretetből teremtett és aki még a hajszálunkat is számon tartja és aki gondosan ügyel, hogy az életkönyvében a mi rovatunk is hű legyen! Nem valószínű, hogy minden fenntartói és kormányzói működése rendőri tevékenységben merülne ki, csak arra figyelne, ami rossz, ami suta bennünk és a szülő jóakaratával nem venné észre, hogy jó is van gyermekében. Vagy találunk olyan szülőt, aki saját gyermekével szemben azt az álláspontot vallja, amit a melankolikus önmagával szemben, hogy csak a rosszat, a dorgálnivalót veszi észre. Rendesen nem nagy dolgokról van szó, amit önmagában felfedez, de a tűszúrásoktól is meg lehet halni. — Hogy okosan kell alkalmaznunk ezt a nagy és szent igazságot, ami az Isten jóságából következik, azt nem is kell hangsúlyoznunk, mert pl. ami a melankolikusnak orvosság, az lehet méreg a könnyelmű szangvinikusnak.

Minden igyekezetünk oda irányuljon, hogy a melankolikus egyéni magatartását önmagával szemben a helyes irányban megőrizzük, vagy amennyiben már sötétlítő, a helyes útra szorítsuk! A melankolikus nevelésénél a főfeladat az, hogy az értelmet fejlessze és a gondolkodást; nem annyira az érzelem rovására, mint inkább a kedély ellenőrzésére és a belső történések helyes lemérésére. Szoktassuk arra, hogy *önmagával*

szemben is formáljon határozott ítéletet! A fiatalkor különben is a belső elhatározások ideje; ekkor különösen eredményes lehet irányításunk egész életére. Tudjon és merjen is felelősséget vállalni a tetteiért! Ezzel megszüntethetjük tétovázását.

A képzelet *látószögét* kell legtöbbször megváltoztatnunk. Ne az árnyék, a hiba maradjon meg, hanem ezeket is tudja az egész szempontjából megítélni!

Érzelmi félenkségét azzal lehet egyensúlyoznunk, hogy vágyódásainak helyes és biztos célt adunk, hogy határozatlan-sága megszűnjék.

A legnagyobb *probléma* ott kezdődik, mikor *gyógyítanunk* kell, mikor egy elrontott életet kell eligazítanunk. Úgy jár legtöbbször a nevelő a melankolikussal, mint az orvos az egyszerű emberekkel. Ezek csak akkor keresik fel az orvost, amikor mindent megpróbáltak és valóságos csodát várnak az orvostól. Sokkal könnyebben lehetett volna segíteni rajtuk, rengeteg kínlódástól szabadultak volna meg, ha a kezdet-kezdetén keresnek orvoslást bajukra. Valahogy így kényszerül hozzánk a melankolikus, amikor már akkora teher az élet, hogy nem bírja.

A lelki analízis összes regisztereit ki kell húznunk, mert az *előzmények* ismerete nélkül neki nem foghat a nevelő a munkájának. És még akkor is, ha nagy keservesen kihúzott valamit a melankolikusból, — ezt szószerint kell venni — és pedig harapófogóval, ügyelnie kell, hogy ezek már a megfestett sötétre színezett igazságok. A való nem ilyen reménytelen, amilyennek a melankolikus látja. Igaz, a megnémulást akkor fogja legtöbbször tapasztalni a nevelő, amikor már a baj gyökeréhez közeledik. De e zárkózottság nem bizalmatlanság, hanem ügyetlenség, tehetetlenség. Pedig segítenünk kell rajta! Meg kell könnyebbülnie a szorongatott léleknek! Van aztán olyan eset is, amikor aggályosabb természetnél nem okoz annyira gondot a lelki feltárás. Hisz olyan dolgokat mondanak el, amiket már ezerszer végig gondoltak. Az új mozzanat az, amikor folyton ismeretlen részletek merülnek fel, és ismételten elmondják csekély változtatással azt, amit már ismerünk. Teszik ezt azért, mert az új részlet (lényegtelen dologról van szó!) szerrintük egész más lelki képet ad önmagukról és azt hiszik, hogy félrevezetik a nevelőt. Ezeknek a fecsegőknek persze be

kell tömni a száját, ha újra kezdik. Ne segítsük őket hozzá, hogy szemünk láttára sebeikben és kínjaikban vájkáljanak!

Lényeges az, hogy a ferdüléseket észrevegyük és mérlegeljük. Mennyire lehet mássá és mi volna a legrövidebb visszakanyarodási lehetőség?

Már gyermekkorból sok racionális, de még több irracionális gátlás maradt benne, amit ki kell küszöbölnie fejlődése érdekében.

Ha a belső békétlenségnek és nyugtalanságnak külső oka van (szokás, alkalom, bűnveszély), akkor elsősorban ezt kell megszüntetnünk. Sokkal nehezebb azonban megszabadítani a belső tehetőt, ha ez tényleges vagy képzelt lelkiismereti teher.

A nevelő.

Látjuk, hogy a melankolikus nevelése valóságos művészet. Nagy követelmények elé állítja a nevelőjét. De ha sikerült megragadnia lelkét, hálás anyag.

Csak egy vezetője legyen! A melankolikus szeret máshoz átcselelenni. Ne fogadjuk el a változtatást, ha erre komoly oka nincsen! A sok tanácsnak, amely lehet lényegében ugyanaz, de formában különböző, ellenkező hatása lesz. Csak nő a melankolikusban a bizonytalanság és megerősödik aggályosságában.

Feltétlen engedelmességre kell szoktatnunk. Mégpedig értelmi engedelmességre. Az egyszer megbeszélt és átgondolt dolgot nem szabad kritizálnia. Egyszerűen végre kell hajtania. Ha erre vállalkozik, félig már meg van mentve.

Finom és gyengéd vezetést kíván. Mindenekelőtt bizalmát kell megnyerni. Fekete látását derűs közeledéssel megszüntetnünk és így a bizalmatlanságnak elejét vennünk. A szeretetre — amely nem ellágyuló, hanem tettekre — ébred benne az élet, mint a tavaszi napsütésre az élet a mezőn. Hibái miatt se feddjük, hanem állítsuk szeme elé az ellenkezőjét vagy a hibáiból folyó károkat! Nyájasan biztassuk! Csipkedés és tréfa belső dolgokban gyakran visszavonhatatlanul elidegenítik.

Optimista és fiatalos lendület legyen a nevelőben; de ne legyen szeles, hurrá-ember, mert akkor a melankolikus nem veszi komolyan!

Legtöbbször operálnia kell, valamit le kell faragnia a melankolikusról, tehát finom, biztos kezű legyen! Határozott le-

gyen a nevelő, de ez nem keménység, hanem következetesség! Mivel tudja, mit akar, azért biztos és nyugodt lehet a legnehezebb helyzetekben is.

Érezze a melankolikus az erős kezet! Ezt kívánja is és ki is bírja, ha nem kíméletlenül nehezedik rá, hanem óvatosan és szeretettel helyezik vállára. A megértés ne legyen ellágyulás vagy engedékenység! Szívét se nagyon mutogassa a nevelő, ezt inkább eljárása bizonyítsa!

Egyenesvonalú legyen a vezetése! Ha kerülgetik és diplomatikusan bánnak vele, azonnal gyanút fog, hogy valami készül ellene.

Bizzék a nevelő a melankolikusban, mert meg lehet benne bízni. Ragaszkodó is, éspedig nem közönségesen, ha a szeretet láncá fűzi vezetőjéhez.

Lehet haladni vele. Csak lassan és kicsiben kezdeni. Aztán, ha már dőcög valahogy, lehet fokozatosan erősebben terhelünk és gyorsabb iramot diktálnunk.

Nem a jelenségeket kell gyógyítanunk, hanem a hibákat.

Nagy hasznunkra lehet, ha ismerjük a melankolikus gyengeségeit, ha kicsinységeiben is látjuk a nagy problematizálót. Azon persze nem szabad mosolyognunk, ha szinte komikus ezekben a komolysága, mert ő is ember és neki is vannak aprócska megszokásai.

A melankolikus előjárónak, nevelőnek, lelkivezetőnek sajátságos nehéz oldala, nem tud mást hibáira figyelmeztetni és nehezen találja a megfelelő alkalmas szavakat, hogy kormányozzon. Sok haragot lenyel, sok rendetlenséget elnéz, szokásokat enged elharapódzni. Igen sokszor, legtöbbször hallgat, amikor szólnia kellene. Vagy gyenge és elnézi, elhallgatja növendékei, alattvalói hibáit vagy pedig olyan kemény a rendreutasításban, hogy kedvüket szegi, megbénítja alárendeltjeit.

III. A melankolikus lelki élete

A *nyugtalanság* jellemzi a lelki életét is. Minden baj gyökere innen kezdődik. Először csak belső feszültségben mutatkozik a nyugtalanság, aztán ideges lesz, elégedetlen. Megköti magát és engedetlenné lesz. Érti a harmóniátlanságot és ha összeroppan, elszabadulnak benne az összes ördögök; zuhan a

lélek. Szeretetlen, kiállhatatlan lesz és legalábbis belső tragédiában végződik egy szebbre hivatott lélek története. Különösen ott veszedelmes ez a fejlődés, ahol közösségben él.

A feszültség egyébként is általános tünet és az ezzel járó forrongás is. Mindíg tartanunk lehet, hogy robban. Sokszor ok nélkül, máskor még aránytalanság áll fenn az ok és eredmény között. Ha ezt egyszerűen az önuralom hiányának mondjuk, még nincs megoldva a problémája, mert az általános orvosság: parancsolj magadnak! — nem sokat használ.

Egy bizonyos fajta önzést kell neki tulajdonítanunk. T. i. sokat foglalkozik magával, szinte csak magával foglalkozik, ha magában van. Persze ez iránytalansága, határozatlansága miatt hátrányos. Még akkor is, ha akarna is magával kezdeni valamit, kapkodásnál továbbra nemigen jut. Hiányzik a kristályosodási gócpont. Erre magától a legritkább esetben jön rá. Összeszedettséget és rendezettséget meg e kettő gyümölcsét: a békét egy erőlyesebb vezetővel együtt érheti csak el.

Folyton háborúskodik önmagával és ez az idegzet felőrléséhez vezethet. Nemcsak a fegyverekkel, tankokkal, repülőikkel vívott háború pusztító, hanem az a belső háború még pusztítóbb, amelyet a melankolikus folytat önmagával. Az okok: akár biológiai, organikus, testi gyöngesége, idegnyomás, akár élmények, kilengések, szenvedély és megszokások, akár megalkuvások, az egyre megy. A baj megvan, a háborút megüzenték e hatalmasságok és valaminek pusztulnia kell.

Mindezek azonban nem olyan hibák, amelyek tönkre tennék a melankolikus lelki életét. Sőt olyan adottságai vannak, amelyek egyenesen a lelki életre teszik alkalmassá. Csak legyen egység a sokféleség között és a bizonytalanság a kutatás helyett, legyen meg az egy értékre való beállítottság! Hadd tudjon elmélyedni egy dologba: a szükségesbe; az éppen neki való!

Adjunk lehetőséget neki a helyes önismeretre és *önértékelésre*, az életismerete is legyen objektív és tudja meg, hogy meg kell küzdenie a jobbik életért önmagával. Az áldozatvállalás, a kereszt hősies ápolása és a vértanúságtól való vissza nem riadás azok az állomások, amelyekhez eljuthat, és amelyeken keresztül megszületik a jó, az eszményi melankolikus.

Az egy és *végző pont*, amelyre nézzen, az Isten legyen! De ez ne csak elmékedéseinek tárgyában villanjon fel, esetleg csak

az ünnepi órákban vagy megfelelő hangulatban! Legyen egész élete nem más, — gondolkodásban és érzésekben — mint theocentrizmus: csak az Istent lássa és akarja mindenben!

Amúgyis keresi a lényegest, a mélységet, a nyugvópontot és íme ebben megtalálja. E nélkül iránytalan lesz, örök kereső és bolyongó. A beállítottságból folyó élet odaadást kívánó, de ajándékot is jelent, magát az Istent. Ez pedig betölti lelkét, olt-hatatlan nagyságszomját is.

Igy alakultak ki a nagy misztikusok, a nagy szenvedők, a szeretet hősei, akik szinte elégtek az isteni szeretetben. Érti, hogy teljesen és egyedül az Istené, vele akar egyesülni és azt is megérti, hogy minden nyugtalan-sága onnan van, hogy még nem egészen az Istené. Igen, minden más, ami nem Isten vagy Istené, az nyugtalanítja. Ha ennyire emelkedett, akkor lelkének ösztönös, legmélyebb rétege került felszínre, amely a legérzékenyebben reagál a magasztosra, a végtelenre. Így telik meg szíve és értelme, és olyan dolgokat átél, amikről másnak sejtése sincs.

Azt kell mondanunk, ha nem vallásos a melankolikus, akkor csak boldogtalan lehet. Az a nagy törés, ami a mindennapi élete és lelkének más beállítottsága közepette van, előbb vagy utóbb feltétlen bekövetkezik. A melankolikus igazán vallásos típus.

E lelki rétegeződésből is megértjük, hogy kevés az érzelme az életben található öröm, élvezet és jó iránt. Azt keresi, amiben nem csalódhatik.

Bensőséges imaéletet él. Igazi lélekzetvétel lelkének, amikor Istenhez közeledik. Azért ehhez a legelső lépés, hogy Isten, a gondviselő Isten iránt felébredjen a bizalma és ez növekedjék!

Gondolkodása a multhoz tapadt és az ismeretre építi fel további eszmélkedéseit, a tradíciót tartja, konzervatív, azért a jó kezdet és a helyes beirányozottság bőséges gyümölcsöket terem.

A kegyelmi adományok különösen hatnak rá. Nem hálátlan az Istennel szemben, nem felejtí a kapott jótéteményeket. Bár ez érzelmi dolog, de mégis messzeható.

Önnevelése

Itt elsősorban arra a munkára térünk ki, amelyet a melan-
kolikusnak magának kell végeznie.

Haladási akadály *önfejűsége* és engedetlensége. Azért lás-
son neki és mutassa meg, hogy akar és nem süket füleknek szólt
a tanítás, útbaigazítás. Próbálkozzék, hogy a maga erejéből is
lazítsa a béklyókat! Aztán komoly akarata abban nyilvánuljon,
hogy engedelmeskedik!

Mások szolgálatával *terelje el a figyelmet önmagáról*; ne
legyen ideje önmagával, bensejével sokat foglalkozni! Sose
kösse meg magát; ha feltámad a régi ördög, éppen az ellenke-
zőjét tegye! És ha nagyot is haladt és már úgy érzi, hogy saját
lábán is járhat, néha, évente, mégis őriztesse ellen magát! Egy
lelkigyakorlat, egy rekollekció nagyszerű alkalom erre.

Noha sokat foglalkozik magával, mégis nehezen tud magá-
ról beszélni, különösen ha komoly fejlődésnek indult. Ezt nem-
csak szemérmessége akadályozza, hanem más belső gátlások is.
Nem találja meg sokszor a szavakat. Bár szeretne megszaba-
dulni nyomasztó terhétől és kívánná, hogy kibeszélje magát, de
képtelen rá. Ez nem bizalmatlanság, hanem sutaság. Nagyon
ügyetlenül válogatja meg a szavakat, sokszor javítja ki önma-
gát. Könnyen megzavarodik. Ezt önmaga is jól tudja. Azért kér-
lelhetetlenül kényszerítse rá saját magát, hogy először írásban
rögzítse meg mondanivalóját, és legalább valamiről tudjon úgy
beszámolni, amint elgondolta! Ezzel a jég meg van törve és
a nehezebb feladatok is sikerülni fognak.

Ha bizalmatlanság ébred fel vezetője iránt, mondja ezt
meg neki is!

Két nagy tegyvert adott Isten a kezébe, amellyel minden
nehézséget előbb-utóbb legyőz: Isten szeretete és a szenvedés
vállalása.

Istenszeretete. Fejlessze ki a legbensőbb és legbizalmasabb
viszonyt a Megfeszítettel. Ez legyen theocentrikus beállítottsá-
gának a formája: Krisztus, mégpedig a megfeszített. A Golgotán
fogja megtalálni Azt, Akiért ő is vállalja a nehéz sorsot.
A keresztút nagyon könnyűvé teszi az ő tüskés életútját is.
Nem fogja mérlegelni a szenvedés nagyságát, amely neki

osztályrészül jutott, hanem a szeretetben fog növekedni, amelynek semmi sem nagy és semmi sem nehéz.

Istenben lássa az Atyát, aki nem hagyta magára a világot, tehát őt sem, hanem kormányozza a világot: a nagy mindenséget éppúgy, mint az egyedi lelkeket, és akarja is, hogy elérjék céljukat!

Szomorúságra, reménytelenségre nincsen semmi oka, mert Isten kezében van. A Krisztus tanította imádság: a Miatyánk, a melankolikus imádsága. Amikor imádkozni akar és módját keresi, azt a feleletet kapja ő is, amit az apostolok, mikor Jézushoz járultak. Istenkeresésének ez legyen az alaphangja! Tudja meg, hogy nem lehet esztelenség nélkül bizalmatlan Isten iránt! Tehát mindaz, ami bizalmatlanságot kelt, elvetendő mint káros és észszerűtlen!

Ilyen alaphangulat mellett a melankolikus fogja legjobban teljesíthetni a főparancsolatot, mert teljes szívvel, teljes lélekkel és minden erővel szereti az Istent.

E szemléletnek aztán önmegnyugtató hatása is lesz. Ha Isten az Atya, akkor lehetetlent nem kíván. Ne kívánjon önmagától sem többet a melankolikus, mint amennyit Isten kíván tőle! Isten nem a túlzókat szereti, hanem akik megcselekszik akaratát. A melankolikus istenszolgálat nem lesz ezáltal csak közepszerűség, de magasabb szinten mozog és állandóan emelkedik. A belső fejlődést is le lehet mérni, és ha ez állandóan emelkedő, nincs ok az aggodalomra. A kegyelem mértéke különböző, ebbe bele kell nyugodnia.

A következők a melankolikusra a legnagyobb jó: a béke és nyugodtság. Megnyugodott voltában aztán higgadtan tudja önmagát is mérlegelni és tárgyi ítéletet alkot sajátmagáról.

Ez a megszilárdulás erőt hoz, megedzi arra a feladatra, amelyre legtöbb melankolikusnak hivatása van, *a szenvedés vállalására*. Úgy is mondhatnók, hogy a melankolikus mindig a terhelés süllyesztőjében gördög. Legeszményibb, ha maga vállalja a terhet és ez könnyebb, mintha úgy zúdul rá az élet. Karitativ és szociális munkát vállaljon! A gyermek, az árva, a szenvedő, a tehetetlen, a szomorú szolgálata, a szeretetpazarlás és nem a kicsinyes „adok, hogy adj” szemlélet tölti meg lelkét nemességgel, de örömmel is. Olyan jó adni, mert ezáltal

gazdagszik, együtt örvend és derűt visz saját lelkébe. Tehát egész életszemlélete is derűsebb lesz.

Példát talál az ilyen hivatásra, — ez is kell neki — mégpedig a legfölségesebbet a Keresztrefeszítettben. Ez azért is kell, hogy mindig nagyobb célt lásson.

Az indítóok is adva van. A világ a vétek átka alatt nyög, talán magának is van része benne. Ezt jóvá kell tennie, mert ismeri a bűn súlyát. A nagy engesztelők és vezeklők ebből a lelkületből születtek.

Nem lesz értelmetlen életében a szenvedés, hanem kizárólag arra fog szolgálni, hogy közelebb kerüljön vágyai legutolsó és legnagyobb céljához: Istenhez. Átalakul ahhoz, aki hasonmására alkotta lelkét. Megtalálta önmagában az ösképet, melyet Isten helyezett lelkébe. Helyreállt az egyensúly és megzavarhatatlanul tör az örökkévalóság felé.

IV. Az eszményi melankolikus

Az értelmi mélység és gazdagság sohasem fogja a melankolikust teljesen kielégíteni. Ha azokat a gondolkodókat tekintjük, akik objektíve tévedtek világnézeti kérdésekben, feltétlen disszharmóniát is találunk bennük. Nemcsak Schoppenhauer, a legkiugróbb pesszimista, igazolja ezt, hanem összes sorstársai.

Mivel az értelem csak az igazságban, a teljes igazságban nyugalomra lelt, azért minden tévedés nemcsak nyugtalanít, hanem boldogtalanít is.

A melankolikus, ez a született gondolkodó, értelmi spekulációban nem fogja megtalálni boldogságát. Annak a melegnek és jósnak is, amelyet szívében hord, ki kell áradnia. Sőt többet kell cselekednie, mint gondolkodnia. A szívnek hatalmasabbnak kell lennie, mint az értelemnek. Persze nem az értelem, a belátás rovására.

Három csoportba oszthatjuk az eszményi melankolikust.

1. Az elsőt nevezzük így, hogy „szolgáló”. Nemcsak női típus ez, de leginkább benne fejlődik ki. Hiszen éppen főereje a nőnek, hogy adjon; hogy másért legyen és másé legyen. Az alkalmazkodó képesség nem szolgálai, de szolgálói lelkületet igazol. Ha nem rontotta el őshangját, csak akkor boldog, ha

érzi, hogy valahol szükség van rá. És valóban igazi nő csak az, aki csendben szolgál.

E szolgálatban a törvényt nem az ész írja elő, hanem a szív.

A kritika és gyanakvás távol visz az embertől, de a szeretet és segíteni akarás közel hoz.

Semmi sem lesz túl terhes és semmi nem lesz lehetetlen számára, ha emberközelségbe jutott. Csak egy példára gondoljunk, egy beállítottságra, amely örök eszmény marad minden nő számára és minden szolgáló számára! A világ minden bölcseségénél, jóságánál többet tartalmaz az a néhány szó, amely Názáretben hangzott el egy Nő ajkáról, azt is mondhatnók A NŐ ajkáról: Ime, az Úrnak szolgálóleánya!

A nőnek vállalnia kell a sorsát! Az emancipálók hatalmasat tévedtek, mikor az élet minden vonalán egyenrangúvá akarták tenni a nőt a férfival. Nem alacsonyabb rangú, ezt nem állítja senki, de ha elveszti a szolgálói szerepét az életben, elvesztette önmagát és a „struggle for life” könyörtelenül keresztülgázol rajta. Ha az erők mérkőznek, akkor a nagyobb feltétlen uralma alá hajtja a gyengét. És a nő, nem egyesek, hanem a nő, mindig a gyengébb. Ellenben eredeti szerepében, és itt elsősorban a melankolikusra gondolunk, segítő társ, mert együttküzd valamiért és nem valami-valaki ellen. Ha szolgál, a felörlődésig, az elpusztulásig tud szolgálni. Ebben erőselebb, mint a férfi és kitartóbb. Ott is példát mutat, ahol a férfi már megtorpan. Az előbbi példa nyomán: A Szűzanya ott állt a Kálvárián, ahová a tengeren edzett férfiak nem mertek felmenni. Állott a kereszt alatt, saját Fia bitófája alatt.

2. A másik szinte kizárólagos női típus: az édesanya.

Az a nő, aki nem vállalja ezt a sorsát, már elveszett. Boldog az életben nem lehet. És ha a mézeshetek hosszúra is nyúlnak és a szerencse is hosszú időn át kíséri, annál keserűbb lesz a visszahatás. Az anyaság a nő igazi hivatása. Aki a bölcsőt ringatja, a világot mozgatja. Mindenütt lehet pótolni a nőt, de ebben a szerepében nem, mert anya kell. Szent Ágostonnak ma különösen igaz e mondása:

„Adjatok jobb anyákat, és jobb világot biztosítok nektek!” Azért is kell külön kiemelniünk ezt a típust, mert a mai élet sokat lekoptatott róla.

Ez az anyaság nem esik egybe szükségképpen a fizikai anya-

sággal, hanem a lelkiületet jelzi: mindent vállalni, önmagamat feláldozni, sok mindenről lemondani és a más életét élni.

3. A kiteljesedett és általános típus: *az Istenbe merült lélek.*

A példák minden szónál világosabban beszélnek.

A nagy szolgálok a szentek csoportjában: Szent Lőrinc szerpap, Arimateai József, Kláver Szent Péter, Szent Elek, Veronika, Árpádházi Szent Erzsébet.

Az édesanyák közül: Szent Monika, Blanka, Római és Chantal Szent Franciska.

Isten emberei, a nagy vértanúk vagy a vértanúk úgyszólván mind. Antióchiai Szent Ignác, Polikárp... Ágnes, Ágota, Cicelle, Luca.

Az Istenért buzgólkodók: Aranyszájú Szent János, Nagy Atanáz, Szent Ágoston és az egyházatyák meg doktorok. Szent Gellért, Szent Benedek. Az Árpádház női szentjei: Margit, Hedvig, Jolán és az említett Erzsébet.

A misztikusok: Szent Bernát, Keresztes Szent János, Szent Bonaventúra; Szent Gertrúd és Mechtild.

A remeték: Szent Pál és Antal.

Az ifjúság példaképei: Szent Imre, Berchm. Szent János, Szent Alajos, Szent Szaniszló, Szent Gábor.

A nagy vezeklők: Szent Lidvína, Limai Szent Róza, Kortoni Szent Margit.

A melankolikus gondolkodásnak, érzésvilágnak legmarkánsabb eszményi jellemzését találjuk Lippert Péter S. J. könyvében: *Der Mensch Job* redet zu Gott. Az élet minden problémája, megoldhatatlan kérdései éles formájukban felvetődnek. Soknak van megoldása, de többek között van olyan is, amelyre a felelet: ha nincs kiút, akkor az ember az Istennel áll szemben, Akivel szemben minden okoskodás hiábavaló és Akivel szemben minden állásfoglalás esztelenség. Egy marad: Belevetni magát az Isten kezébe. Ez a sorsa a melankolikusnak!

IV. A flegmatikus vérmérséklet jellemzése

1. Általános jellemzés

Két ellentétes szemlélet van a flegmatikus megítélésénél. Az egyik nemcsak nyárspolgárnak tartja, hanem teljesen indolensnek, lustának, akit kancsukával és tatárhaddal kell munkára szorítani, aki magától semmit sem tesz. Az anyag tehetetlensége és értelmetlensége van benne. Tehát egészében értéktelen elem, amely már nagyon közel van a beteg és abnormális típushoz.

A másik a tempós ember, aki nem siet, aki megfontoltan cselekszik. Érzelem nélkül szívós. Kedélyes, semmi ki nem hozza a sodrából. Hidegvérű. Ezt a csoportot inkább lehiggadt és leszármaztatott temperamentumnak gondolják azok, akik csak az első csoportot tartják flegmatikusnak.

Tekintettel, hogy nem volt szándékunkban a keveredésekkel foglalkoznunk, azért itt mindkét csoport jellemzését adjuk. Tehát nemcsak az elhízott, minden testi és szellemi munkára tunya embert ismertetjük, akiben sem érzés, sem érzék nincsen igazán emberi dolgok iránt, hanem az északi ember higgadtságát és kitartó munkásságát, a holland kedélyességet, az angol hidegvérűséget, aztán az egykedvű embereket is idesoroljuk.

A flegmatikus az emberiség józan eleme. Tempós, kedélyes emberek, kik a megfontoltságot és higgadtságot képviselik.

Ha flegmatikus nem volna, akkor a vérmes ember szalma-lángolásában sokszor megpörkölné magát, a kolerikus is hamar a tönk szélére juttatná az emberiséget, a melankolikus is hamarabb kétségbe esnék. A flegmatikus a kiegyenlítő, egyensúlyozó szerepét játssza. Nem mindig előny a lassúság. De ott, ahol arányosan van elosztva a sok tüzes, erőszakos vagy elkecsereedett hajlamú jellemek között, ott sok jót is tehet.

A békítő és közvetítő szerepét vállalja a flegmatikus, és a legnagyobb fejtelenségben és izgalomban hideg, mint a márvány és merev, mint az oszlop. Erőszakkal is lehet tömeget fékezni, de flegmával is. Gondoljunk csak Menenius Agrippára, aki a nekikeseredett és városból kivonult plebeiusokat higgadt magatartásával és józanságával meggyőzte. A gyomorról és az

emberi tagokról szóló mese éppoly hatással volt, sőt jobb volt, mint a légiók fegyverei.

A flegmatikus nem emelkedik ki különösen sehol, de áldáson hat arra a környezetre, ahol megfordul. Nem hős, de megbízható katona, nem rekorder, de a hétköznapi szolid munkása, nem az új meglátások embere, de higgadt méricskélő, akinél semmi sem vész kárba.

Ha tisztán ritkán is fordul elő az életben, de a közepszerűség és lehiggadtság típusa. Békés nyugalomban él, megfér mindekivel és mindenki más is meg van vele elégedve.

2. Külső jellemzése

Fiatalkorban nem nagyon üt el külseje a többi vérmérséklettől. Mégis egy-két jellemző vonás a szélsőséges típusokból: lompos és nehézkes a teste. Legtöbbször ő képviseli az ügyetlen elemet a gyereksereg játékában, szórakozásában.

Mozdulatai kényelmesek, lassúk, hanyagok. Nehézkesség ri le minden cselekedetéről.

Nyugodt. Amikor a többi már tombol, ő csak szelíden mosolyog. A nyugalmat és csendet szereti. Egymagában is elüldögél. Nem töri magát sehol.

Kövér, molett, de puhahúsú, puffadt a teste, súlya kevesebbet nyom, mint amennyit mutat.

Nagy, szabálytalan a feje és szögletes. Túl magas vagy túl alacsony.

A homlok keskeny, rövid és kifejezéstelen.

Szeme kicsi, kevésbé mozgékony, szürke vagy tompakék.

Nézésében nincsen tűz, szelíd, csendes, kifejezéstelen.

Vastag az orra és húsos, túl nagy vagy egészen elütő.

Az ajka is vastag lógó szájjal. Erőtlenséget árul el.

Az álla is vastag és kerek, széles és elhízottságra mutat.

Az arc kövér, pufók, de ernyedtt, szinte lógó tömeg.

Nagyok a fülei. Alaktalan és vastag a nyak széles vállakkal. A mell inkább lapos, mint domború és kevésbé fejlett. Az alsó test méreteiben elnyomja a felsőt. Vegetatív lény.

A végtagok vastagok, formátlanok. A kézfeje telített és egyenletes.

Izomzata puha. Mozgása tehetetlen, lusta, lompos.

Fiziológiája: üres és puha artériák. Szinte vizes a vére és lassú a körforgás. Az érverése is lassú meg gyöngye. Hasonlóképpen a légzés is; ez azonfelül nem is mély. Nem meleg a teste sem. Sokáig eszik és sokáig telített a gyomra, hasonló az óriáskigyóhoz, mely egészben nyelt le egy állatot. Kitűnőek az emésztőszervei; kövéredésre hajlamos.

Pszichikai-fizikai szempontból: mintha nem volna tökéletes minden szerve működésében. Érzések, észrevezések és érzelmek nem élénkek és csak gyengén reagálnak a külső ingerre.

Hasonlót mondhatunk az ösztönökre is. A pihenés és nyugalom utáni ösztön az uralkodó.

Külseje, megjelenése közömbös; tompaság, majdnem bambaság mutatkozik.

Beszéde is kifejezéstelen, erőtlen. Szegényes, lassú, nehézkes a társalgása. Gyenge, nőies a hangja, monoton és nem tiszta.

3. Belső hangulata

Egykedvűség tölti be egész kedélyvilágát. Ezért is nem izgatja semmi. Nem vár semmit az élettől és az emberektől, azért nem is éri meglepetés. Nagy bajban is megőrzi a nyugodt kedélyállapotát, nincs miért izgulnia. Gonoszságok láttára és égbekiáltó bűnöknél sem jön ki a sodrából. Érdektelenül nézi az emberek életét. Távol is tartja magát a lüktető élettől, a nagy forgalomtól.

Nem számít a tömeg tetszésére, azért nincs mit veszítenie és ha cselekednie kell, nem retten vissza semmitől.

Nyugodtan élvezi a dolgokat és nem kérdezi, ki alkotta, ki hozta létre azokat. Nincs és nem is csinál magának problémát.

Semmivel nem siet, mert azt tartja: Holnap is lesz nap; és: Aminek el kell jönnie, úgyis eljön!

4. Tehetsége

Nem hozza le a tüzet az égből, mint a kolerikus, de e tűzben nagyszerűen kovácsolja a vasat. Nem gyújtja meg a világot, de ha háza ég, nem veszi el a fejét. Hasznot húz más verejtékéből. Magának pedig sok munkát takarít meg. Tehát nem is olyan tehetségtelen, mint amilyennek látszik. Lassan

jár, de néha tovább ér. Hidegségével, nyugalmával és józan-ságával szellemiekben utolérheti a kolerikust és melankolikust, sőt sokban előnyben van felettük. A tompaság is sokszor csak látszat, mert nem kapott erősebb lökéseket.

Akadnak erőteljes egyéniségek is közöttük, akiknél a fejlődés lassan ment végbe. Már a testi fejlődésnél is hátrányuk volt: később nőtt a foguk, beszélni is későn tanultak. Munkájuk sikere is késett, de a végén mégis befutottak. Lassú víz partot mos. Kitartással többre mehet, mint a kolerikus a nekirugaszkodásaival.

Érzékszervei, egész belső szekréciós rendszere nem támogatja a fejlődését szellemiekben. Semmiféle szerve nem sarkallja aktivitásra. Gyöngeség és erőtlenség kíséri. A fék szerepét játsszák érzékszervei a szellemi életben.

Érzelmi élete. Érzelmeinek ura. Nála nincs „időjárás”, szer-telenség és túlzás, mert egykedvű és békét élvez. Nem tolak-szik ugyan, de társaságban kedélyes, szórakoztató. Vannak persze merev arcúak és hideg kedélyűek is. Olyanok ezek, mint az örökös hóval fedett havasok.

Kedélye sem nem mély, sem nem érzékeny. Nem makacs, nem veszekedő. Még az igazságtalan bánásmód sem nagyon veszi el a kedvét. Amilyen nehezen hozható ki a sodrából, olyan nehéz is tevékenységre bírni. Szinte apatikusan jár. Nagy be-hatásra is alig reagál. Azonban, ha reagál, akkor fogékony és szívós. Érzelmi tompultságával jár az, hogy békés és megelé-gedett.

Nem zaklatja semmi, mert önmagának él. Körülötte minden forronghat, ez őt nem érdekli, azért nyugodt, mintha nem is ehhez a világhoz tartoznék és más dimenzióban élne.

Értelmi élete. A puszta józanság kormányozza, semmi más. Sem intenzításban, sem eredetiségben nem mutat fel eredményt, de megfontolt, józan, reális. A mindennapi élettel és az emberek gyöngéivel nagyon is számol és okosan rendez be életét.

Akarata a nyugalom, biztonság elvén épül fel. Ha nem kell, nem cselekszik. Bizonytalant nem vállal.

5. Előnyei

Semmiben nem kockáztat, nem siet, nem hirtelenkedik.

Érzelmi élete. Szereti a szabályosságot, beosztottságot, a szokásokhoz ragaszkodik. Igénytelen lakásban, ruházatban; de az élelemben már nem.

Ha semmi sem sikerül vagy ha nagyon szorítják, egyjedeig elégedetlenkedik, morog, de aztán mindenbe belenyugszik.

Csapásra, akármekkora is legyen az, ezt mondja: Borzasztó ugyan, de nem lehet ellene tenni!

Osszeférhető természet. Nem sok vizet zavar.

Bizonyos távolságból nézi az embereket, szimpátia nem vezet és így tárgyilagos. Sem sok barátja, sem ellensége nincsen.

Nem irigykedő másra. Nem törődik azzal, mit értek el mások.

Nem érzéketlen ugyan, de a lüktetés hiányzik, ami a jószívűséghez tartozik. Egyébként jóindulatú és jóakaró mások iránt.

Értelme praktikus, nyugodt, a bajban is megőrzi áttekinthetőségét. Józan ítéletei és véleményei vannak. Állandó hangulata megőrzi tárgyilagoságát. Kényes kérdést is hidegen intéz el.

Független, mert emberi tekintet nem befolyásolja, kis dolog el nem keseríti; a nagy pedig nem izgatja. Pártatlan.

Higgadtsága miatt a tévedési lehetőségei is csekélyek. Nem kell sokat javítania, visszavonulnia, változtatnia.

Akarata. Nem küzdelemre született. De ha ki nem térhet, nagy a teherbírása és aktivitása is. Nem lépi túl az értelem, a józanság korlátait. Lassúsága mellett kitartó.

Ha megígér valamit, teljesíti. Nem ígér olyat, amit nem tehet meg, azért az elvállaltat el is tudja végezni és el is végzi. Nem ugrik a sötétbe, a bizonytalanba. Nagyon is számításba veszi az eshetőségeket. Addig ül egy munka mellett, amíg el nem készül. Nem kapkod, akármennyi is a dolga.

Általában minden képességben a tömeg tehetetlenségének előnye-hátránya az, ami tekintetbe jöhet. Hasznos együttguruló. A nagy gépezeten, szervezkedésben ő a súly, mely ha lendül, megkönnyíti a munkát és teherbíróbbá teszi a komplexumot, az egészet.

6. Hátrányai

Az érzéki tevékenységekben nincsen erő, élénkség. Csak lassan képződnek a képek és ezek sem világosak, sem frissek.

Ha életre-halálra megy is a küzdelem az életben körülötte, ő visszahúzódik csigaházába és várja a végét.

Minden élet megposhad, ha vezetővé lesz a tiszta flegmatikus. Berozsdásodik minden. Persze, szomorú jelenség az, amikor rászorul a társadalom, hogy a flegmatikus vezesse. Egy eset szerepelhet csak kivételként, amikor fejetlenség, forrongás van. Ezt is meghalasztja. Ebben is hű önmagához. Azt ma soha meg nem teszi, amit holnap is megtehet. Ezért elkésik és a legkedvezőbb alkalmakat elszalasztja.

Élete egy józan álom!

Egyébként prózai lélek a szó legszorosabb értelmében.

Képzetele ügyefogyott, hideg, lusta. Csak pislákol, mint az elalvó mécses.

Érzelmi életében kevés a napsütés, viszont általános a fátsultság és szürkeség. A kívánsága az, hogy ne zavarják, békében élhesse életét.

Értelme. Nem szeret gondolkozni. A pusztá emberi józan-ság tartja az emberi színvonalat nála. Párnán koptatja fejét, de nem a tudományban.

Kíváncsi, szívesen hallgatja az újságokat, a titkokat. Persze hallgatni nem tud és bár nem keresi az alkalmat, de alkalmadtán kikerül belőle.

Hiszékeny, mert lusta utánanézni, utánagondolkozni.

Haszonleső, kiaknázza mások erejét és munkáját.

Az igazság nem ragadja meg, a jó sem hat rá, a szép sem mozgatja. Nagyon kevés dolog érdekli.

Akarata lassú, mint a csiga. Nincs szenvedélye, azért alig lehet tevékenységre bírni. Nincs ami mozgassa, azért nem produktív.

Kötelességeit kényszer hatása alatt végzi. Csak magára van tekintettel. Aldozatkészsége csekély.

Kényelmes, semmi sem sürgős számára.

7. Erkölcsi magatartása

Abból, amit eddig mondtunk róla, azt várhatnók, hogy az erkölcsi magatartása is olyan alakatlan, mint egész lelki alkata. Éppen az ellenkezője igaz, a flegmatikusnak határozott erkölcsi magatartása van. Ha el is tekintünk attól a pozitív típustól, amelyet a bevezetésben megemlítettünk, a közönséges flegmatikusnál is megtaláljuk a szilárdságot. Két típus van, persze ezek is szélsőségesek, köztük számtalan átmenet van.

Az első a *pedáns*, pontos ember, aki az óramű pontosságával végzi pl. vallási gyakorlatait. Mindig ugyanarra a misére jár, ugyanazon a helyen látható éveken keresztül a templomban. Ugyanazokon a helyeken van elkoptatva az imakönyve. Egyszerűen olyan kimért ember, aki minden mozdulatában következetes. De más téren is megvannak a szokásai. A mindennapi élet kényelmeit ugyanúgy élvezzi ezredszer, mint először. Abban van éppen az öröme, hogy ugyanúgy ismétlődik minden. Az ő szempontjából ez a legbiztosabb élet, mert meglepetés nem érheti az embert, hisz jó kipróbált szokásról van szó. Ha az aszfalt éppen úgy kopna, mint a cipője, akkor talán úgy megjelennének a szokott sétáján az utcán a lábnyomok, mint ahogy falun, ha az ember eső után végigmegy az udvaron. Gondolatait, izmait is csak egy irányban „koptatja”. Megkövült konzervativizmus.

A másik a *nemtörődöm-típus*, a fatalista. Kimozdíthatatlan, mint a föld, megfásult, mint az évesretek, keserű, mint az epe. Hogyan alakul ki ez a típus? A tevékenység nem emészt fel erejét. Jól táplálkozik. Voltaképen csak vegetál: eszik-iszik. A testi anyaghalmozás veszélyt jelent, a hús és test követelődzik. Olyan hidegen és érzéketlenül merül el a bűnben, ahogy minden más munkáját végzi. Minden iránt közömbös lesz, csak a szenvedélyét elégíti ki. Orgiákat nem csap, csak csendesen belemerül és a végén el is merül. De ez nemcsak az érzékiség esetében van így. Ez úgylátszik, a szenvedély lélektana. Minden más temperamentum is, amely egy szenvedélynek hódol, ide jut, mert ha elfogy a testi erő és teljesen megtörik a lelki ellenállás, fellép a „flegma”, a teljes közöny. Se Isten, se vallás, se ember nem érdekli. Az élet elveszett számára és ő is az élet számára. Sivár pusztasággá lesz a lelke:

lelki temető. Ez aztán már nem is élet. Elvi magatartása a következetes elvtelenség.

8. Flegmatikusok az életből

A felhozott példákon, típusokon kívül nem is tudunk felsorolni flegmatikusokat. Majdnem önmagunkkal kerülnénk ellentétbe, ha csak úgy elő lehetne őket rángatni a történelem, művészet területéről. Akad flegmatikus, de az az is marad és nem emelkedett ki a szürkeségből. Az említett Meneniuson kívül egy másik híres (!) személyiség Fabius Cunctator, aki a maga elodázó, kitérő hadviselésével verte meg a félelmetes Hannibált. Kedvezett neki a szerencse. De ellenkező példát is tudunk éppen a magyar történelemben, amikor Montecuccoli hadvezetése nagyon is meghosszabbította a török igát. Mint világnézet talán a *hindu jogi* áll közel a flegmatikus szemlélethez. A török, ill. mohamedán *fatalizmus* kétségtelen flegmatikus vonás, de a mohamedánizmus egyáltalán nem flegma. *Pató Pál* mentalitása is közel áll a flegmatikushoz. Típusaink között Noszlopi *nyárspolgára* sok flegmatikus vonást mutat fel.

A *flegmatikus nő* legalábbis tiszta típusában, még ritkább jelenség, mint a férfi flegmatikus. Valahogy egész hivatásával, rendeltetésével ellenkezik az érzéketlenség és hidegség, ami a flegmatikust alkotja.

II. A flegmatikus nevelése

A kényszer pedagógiának minden eszközét és módját igénybe kell venni, ha valamit is ki akarunk a flegmatikusból hozni. Állandó ösztöke nélkül nem dolgozik. A szép szó alig használ, állandóan a sarkában kell lennünk. Emez állandó szorításon kívül más motívum alig hat. Vagy a bőrén vagy a gyomrán érezze, hogy cselekednie kell és ki kell zökkennie a kényelméből!

Pontosan és részletesen kell kitűzni az elvégzendő feladatot, mint a tanár az iskolában diákjainak, és tűzzel-vassal behajtani rajta.

Idővel aztán, amikor kézzelfoghatóan meggyőződik, hogy haszna van, már könnyebb a nevelő helyzete, de rózsás ez

sosem lesz! A hasznosságon kívül alig lehet más indítékot hozni, mert az idealizmustól nagyon messze áll.

Nevelője mindenesetre következetes ember legyen, aki nem lágyul el és akinek van türelme és lelki ereje is, hogy állandóan sarkallja növendékét.

III. Lelki élete

A lelki életben nem szabad tőle sokat várnunk. A pozitív törvényeket talán nem annyira hágja át, de a kötelességmulasztással annál többet vétkezik. Nem növekedés, hanem sorvadás az élete.

Szenveltensége és mérséklete nem erény, ellenkezőleg legnagyobb akadály, hogy valamire is vigye. Akarata magában rozsdásodik, mint a heverő ekevas.

Hőssé nem lesz, de mint láttuk, konzervativizmusában becsületes ember marad. Erre a konzervativizmusra kell rászóráítani.

Apró pénzzé tudja váltani talentumát: a hűség, megelégedettség, türelem is meghozza a maga gyümölcsseit.

Igy az ő életét is betölti a kereszténység nemcsak világsággal, hanem melegséggel, tevékenységgel és iparkodással.

Orvosi karakterológia

Kiindulópont: a cirkuláris és skizofréniás elmebaj

Kretschmer német ideggyógyász nevéhez fűződik a ma nagyon is divatos és kétségtelen értékes orvosi vérmérséklet-tan. *Kretschmer* betegeinél azt tapasztalta, hogy egyes lelki betegségeknél feltűnő testi alkatbeli hasonlóság mutatkozik. Ez adta neki a gondolatot, hogy a lelki betegségek és testalkat között levő összefüggéseket kutassa. A lelki betegségek megkülönböztetésére *Kraepelin* müncheni ideggyógyász *felosztását* használta, aki az elmebetegeket két csoportra osztotta: 1. a cirkuláris, mániás-depressziósokra és 2. *dementia praecoxra*. Ezt az utóbbi csoportot *Bleuler* svájci orvos nyomán ma általánosan skizofréniának nevezik. Az első csoportot összefoglaló néven cirkuláris elmebajnak mondják.

Kretschmer azt találta, hogy a skizofréniások és a cirkulárisok *testalkatra* egymástól nagyon különböznek. De a cirkulárisok egymás között feltűnő hasonlatosságot mutatnak; hasonlóképpen a skizofréniások is egymás között. Ezzel a megfigyelésével megteremtette az összefüggést a testi alkat és a lelki adottságok között.

A betegeknél tett megállapítását aztán *átvitte a normális emberre* is. Részben azért, mert azt tartotta, hogy egészséges és beteg, normális és abnormális ember között csak kvantitatív különbségek vannak. Az ideális embertől minden egyed eltér, és valamilyen valamennyien abnormitást hordanak. Tehát teljesen normális ember nincs is. Másrészt ezt a megfigyelését komoly tanulmányozással és gyakorlati tapasztalatokkal támasztotta alá. Intuíciója helyességét bizonyítja az a tény,

hogy vérmérséklettana ma általánosan elfogadott az orvosoknál és pszichiátereknél.

A sok név és az elnevezések áttekintése kedvéért itt táblázatban szemléltetjük az orvosi vérmérséklet történeti fejlődését és ezzel egyben Kretschmer rendszerének genetikáját is.

Patologikus forma, az elmebaj termé- szete	Betegségi hajlam	Normális vér- mérséklet	Testalkat
cirkuláris vagy má- niás depresszió	cikloid	ciklotím	piknikus
skizofrénia vagy demencia praecox	skizoid	skizotím	aszténias (lep- toszóm), atléta

E táblázatban egyben az összes terminus technikusokat, a szakkifejezéseket is megtaláljuk.

A lelki betegségekről csak a legszükségesebbet, ami a rendszer ismeretéhez feltétlenül hozzátartozik.

A cikloid-skizoid csak hajlam a megfelelő betegségre, de maga még nem betegség. A piknikusok jórésze pl. cikloid hajlamú. Ha rendellenesség mutatkozik náluk, az cikloid, ill. cirkuláris lesz.

1. A cirkuláris elmebaj

a) A *mániás depresszió*. Dühös, ingerelt és féktelen hangulat mutatkozik a betegnél. Ezek a nyugtalan bolondok. Nemcsak külsejükben nyilatkozik ez meg, hanem gondolkozásuk, eszmétársításuk is gyors. Hallucinációk lépnek fel. Azonnal reagálnak minden külső ingerre. Illúziókban élnek, külön világot építenek ki maguknak, ahol ők a főszereplők: király, császár, Isten stb. Fantaszták. Nyughatatlanul és fáradhatatlanul dolgoznak.

b) A *melankólia* éppen ellentéte a mániásnak, szomorú, hajthatatlan és pesszimista. Önvádló. Ő követett el minden bűnt, a legnagyobb bűnöket is, és ezért számára nincs mentesség, csak a kárhozat. Öngyilkossági gondolatok gyötrik. Ijesztő hallucinációi vannak: kísértetek, halálfejek, boszorkányok, ördögök stb.

c) *A cirkuláris* az előbbi kettő váltakozása: mániából melankóliába csap át és fordítva. De a cirkuláris egyben gyűjtőneve mindhárom betegségnek, amelyek voltaképpen csak alfajok.

2. A skizofrénia és a skizotím ember

A beteg a valóság elől elzárkózik és képzeleti világban él. Ebben mintha énje megkettőződne, kettéhasadna: vele is történik valami meg nem is. Lehetetlen furcsa eszmék foglalkoztatják. Magábamerült. Ha beszél, akkor ez összefüggéstelen vagy tele van állandó ismétlésekkel. Kedélybénulás is bekövetkezhetik nála. Teljesen érzéketlen lesz a külvilággal, fájdalommal szemben.

A ciklotím és skizotím ember

A cirkulárisból alkotta meg Kretschmer a ciklotím és a skizofréniaiból a skizotím karaktert.

Áttekintés miatt itt először táblázatban ismertetjük Kretschmer vérmérsékleteinek típusait, aztán térünk csak rá a részletes tárgyalásra. Amennyire csak lehet, kizárólag a fő-típusokkal, tiszta előfordulásaikkal foglalkozunk alapfelfogásunk értelmében. U. i. annyi lehetőség áll rendelkezésünkre az emberkutatásnál! És ezért, ha valahol a tipizálás miatt nehézségekbe ütközünk, hagyjuk el és próbálkozzunk más rendszerrel! Kétségtelen, lesznek olyanok, akikkel nem boldogulunk, ha Kretschmerrel akarjuk az embereket szigorúan csoportokba osztani. Jobban hasonlítanak és különböznek az emberek egymástól, mint a falevelek. Csodát tehát itt sem szabad várnunk. Itt csak statisztikai bizonyosságról lehet szó.

E táblázattal egyben a kretschmeri beosztásnak a *genotípusát* adjuk mind testi vonatkozásban, mind lelki adottságban.

A skizotím vérmérsékletben megkülönböztetünk: 1. gyengetestű, aszténias (leptoszóm), nyúlánk növésű, skizotím *gondolat-embert*, és 2. atlétatermetű, izmos, skizotím *tett-embert*.

A ciklotím vérmérséklet két válfaja: 1. a mozgékony kedély-ember, 2. a nehéz vagy sűrűvérű kedély-ember; mindkettő ciklotímikus kereknyövésű (piknikus).

A vérmérsékletek egymásközötti összefüggésére leginkább statisztikai adatokkal világíthatunk rá.

Ezentúl nemcsak a vérmérsékleti megnevezéseket (ciklotim, skizotim) használjuk, hanem a típusát is: az aszténiást, atlétát és piknikus embert. *Diszplasztikusnak* nevezi Kretschmer azt a típust, ahol a fejlődési rendellenességek miatt nem fejlődhetett ki a tiszta egyed. Rendesen a belső, szekréciós mirigyek zavarai folytán lépnek ezek fel, és egyik jellemző sajátságuk, hogy a nő férfias és a férfi nőies vonásokat mutat fel. Az alábbi táblázatban egyben azt is láthatjuk, hogy a piknikus sokkal nagyobb bizonyossággal állapítható meg. Sokkal kevesebb nála a skizotim beütés. És kevert alak úgyszólván nem is fordul elő. Ellenben az asztémiás atléta típusról sokkal erősebb keveredések fordulnak elő. Nem annyira jellegzetes a hovátartozása.

A különféle nemzetek közötti vizsgálat azt bizonyítja, hogy átlagban helyes volt Kretschmer meglátása.

A kutató neve és nemzetisége	S k i z o f r é n			C i r k u l á r i s		
	aszté- niás, atléta o/o	disz- plasz- tikus o/o	piknikus o/o	aszté- niás, atléta o/o	disz- plasz- tikus o/o	piknikus o/o
Kretschmer, német(Tübingen)	70·3	19·4	2·9	10·6	—	80·7
Mayer, német(Bonn)	67·4	9·3	23·3	16·6	—	83·3
Verciani, olasz(Luccano)	59·3	10·8	22·9	15·2	—	84·5
Henckel, német(München)	86	11	2	30·1	—	57·6
Jacob és Moser, németek (Königsberg)	54·2	12·5	14·9	8·3	—	87·5
Van der Horst, holland	66	—	4	12	—	77
Michel és Weber, osztrákok	74·5	6·4	18·8	25·8	—	74·2
Wyrsch, svájci	76	8·9	9·4	—	—	100
Van Rhoden, holland	72·3	15·5	6·8	12·1	—	86·6
Goerewitsch és } férfi	72·9	2	1·4	22·7	3	59·4
Ozeritzki, oroszok } nő	67·9	2·8	3·8	25	3	53

A jellem alapja	A vérmérséklet ismeretető jele	A lelki alkat megjelenő formái
Skizotím	Ugratható és meghasonlott. Együttal hideg kedély és szertelen, túlzó. Hűvös és együttal túl érzékeny.	<i>Gondolat-ember.</i> A képzelet uralkodik. Álmodozó, töprengő. Magában él. Nem társul. Szívesen gondolkodik és skrupulizál. Inkább ideális, túlvilági dolgok érdeklik. Makacs és csökönyös. Saját eszméi mellett vég-sőkig kitart, fanatikus és szélsőséges. Nem köt kompromisszumot. Lelki túl-ingerelhetőség. Saját útjait járó, önfejű. Túl érzékeny, de e mellett kedélyileg hi-deg. Nem gyakorlati ember.
Skizotím	Tettrekész és energikus. Szívós és erős akarat. Egoista és kíméletlen. Elég hűvös kedély, de megértő.	<i>Tett-ember.</i> A számító ész uralma. Az énré és reális alapra támaszkodik. Szünet nélkül előre-törtető. Az elérttel soha sincs megbékül-ve. Dühöng benne a vállalkozó kedv. Ha kell, vérbe gázol eszméi megvalósít-ásáért. Akarata hatalom és elszánt bá-torságra van beállítva. Állandó mozgás és versengés az élete.
Ciklotím	Jólelkű, melegszívű, ke-délyes, kényelmes, reá-lis, materiális. Az elér-hetővel megelégszik. Közvetítő, békítő.	
	Víg, élénk, mozgékony, optimista, humoros. Nyomottság felé hajló. Csendes, sokat felvesz, megsértődik, ill. nehez-tel. Nehéz, sűrűvérű.	<i>Kedély-ember. (Változók.)</i> <i>Mozgékony kedély-ember.</i> Tevékeny, örömmel dolgozik. Serény egészen az izgatótt csélc-sapságig. Társul-ó egészen a pajtáskodásig. Szívesen és sokat beszél. A valóság talaján áll (reális, materiális). Túl józan. Szeretetre-méltó és türelmes. Az ötletek csakúgy bugyognak belőle. Elég merész, de min-díg megfontolt. <i>Nehéz, sűrűvérű kedély-ember.</i> Mindent könnyen felvesz. Nem bízik magában. Mindenhol gondot csinál ma-gának. Gyakran korlátolt. Nehezen tudja magát valamire elhatározni.

A jellem alapja	Általános testalkat	Az arc formája	Izomzat
Skizotím	<i>Az aszténias (leptoszóm), nyúlánk növésű, skizotím gondolat-ember típusa</i> Vézna, nyúlánk, magasra szökkenő. A szélesség elenyésző a test hossza mellett. Az összenyomás gyenge emberre enged következtetni. Sovány, szögletes forma.		
Skizotím	<i>Az atlétatermetű, izmos, skizotím tett-ember típusa</i> Robusztus testalkat, feltűnően fejlett izomzat; tipikus izom-relief. A felsőtest hatalmas vállal és erősen domborodó melllel szinte elnyomja az alsó törzset.	Az orr tompa. Állkapocs erősen fejlett és előreugró. Hátsó fej hátrafelé kidomborodó. Az arc-közép magas (nagy száj-, orrtávolság!). Arc-kerület álló, hosszúkás tojásalak.	Kevésbé fejlett. Rendkívül erősen fejlett. Szélesen elterpeszkedő váll-kerület.
Ciklotím	<i>A piknikus, kerekművésű, ciklotím kedély-ember típusa</i> Széles, kerekművésű. A derékrész túl fejlett. Mell- és hátszélesség felülmúlják a vállszélességet. (Rövid nyak!)	Síma felületű, kerek, ötszögletes vagy szélesen pajzs-alakú. (Hússos orr!)	Legtöbbször közepeesen fejlett. Puha.

A jellem alapja	Zsr, haj	Csontozat	Végtagok	Testsúly
Szizotim	<i>Az aszténias (leptoszóm), nyúlánk növésű, szizotim gondolat-ember típusa</i>			
	Kevéssé fejlett.	Vékony, hosszú csontok. A váll keskeny és le- eső, hátulról elő- re hajló. Az ol- dalbordák le- nyúlnak. A mell keskenyebb, mint a csípő.	Hosszúak és vé-konyak. Kéz- és lábujjak hosszú-ak és vékonyak.	A test hosz-za alatt ma- rad!
Szizotim	<i>Az atlétatermetű, izmos, szizotim tett-ember típusa</i>			
	Közepes vagy inkább kevésbé fejlett.	Erőteljes és dur-va csontú. Szé-lesen terpeszke-dő vállak és csontok.	Kéz és lábszárak az egész test- magassághoz vi- szonyítva leg- többször hosz- szabbak, mint a felső típusnál. Robusztus kezek és kézcsuklók.	Jó arányban a testhosszal.
Ciklotim	<i>A piknikus, kereknyövésű, ciklotim kedély-ember típusa</i>			
	Törzsnél erősen fejlett. Hájas, pocakos. Kővé- ségre hajló. (Kü- lönösen idősebb korban.)	A végtagok és medencecsont váza, skeletje gyenge. Kes-keny a váll- szélesség. A mellkas kidom- borodó.	A törzshöz vi- szonyítva szé-pek, különösen a kézcsuklók. Az ujjvég gyak- ran hegyes.	Legtöbbször nagyobb az átlagos test- hosszánál.

Egészítsük ki a merev számadatokat egy kis *lélektani összehasonlítással* is:

Lelki adottságok és megnyilvánulásai	V é r m é r s é k l e t e k	
	ciklotim	skizotim
Külvilággal szemben	alkalmazkodó	elzárkózik
Emberekkel szemben	nyíltszívű	zárkózott
Személyi tempója	lassú	gyors
A világban	társas lény	„egyfogatú”
Tehetsége	gyakorlati	spekulatív
	szintetikus	analitikus
Megfigyelőképessége	kiterjed az egészre	csak részletre
	a színeket látja	az alakot, formát látja
Megfigyelőképessége mennyiségileg	jó	rossz
Megfigyelőképessége minőségileg	rossz	jó
Gondolkodása	gyors	megfontolt
	folyamatos	szakaszos
Figyelme	nem tárgyilagos	tárgyilagos
Gondolattársítása	könnyen elterelődik	összpontosított
Felfogása (terjedelem)	összefüggő	szaggyátott
Külső behatásra	relatív nagy	relatív kicsiny
	gyors akció — gyenge reakció	lassú akció — erős reakció
Akarata	impulzív	lassú
	élénk	tompult
	változékony	merev
Indulatai	következetlen	következetes, makacs
Magatartása	robbanékony	uralkodik magán
Munkánál	bátor	félénk
	kedvvel dolgozik	kedvetlenül
	egyenetlen	egyenletes
Elfáradás	könnyen kezdi	nehezen kezdi
Ellentétnél	fokozatosan fellépő	hirtelen fellépő
Érzelmek	kompromisszumot köt	vagy-vagy
	felületesek	mélyek
	ingerlékeny	hűvös
	mindenre izgul	szűk területen
	labilis	stabil
	élénk	tompult
	hullámoisan, szabályosan változó	szögösen, kiszámíthatatlanul változó
Beállítottsága	extrovertált	introvertált
	realista	idealista
	végessre törekszik	végtelenre törekszik

A genotípus nagyvonásokban:

	Ciklotím	Skizotím
Hangulatváltozás	vidám és szomorú között	érzékeny és hideg között
Pszichikai tempó	hullámvonalas görbe, amely lehet emelkedett és élénk ritmusú is. De nincs törés, hirtelenség, hanem folyamatosság	hirtelen-ugró a vérmérsékleti görbe szívósság és ugrathatóság között, megfontolás és indulat között
Izgathatóság (belső mozgékonyosság)	izgulékony, természetes, kerek, egész, puha	gyakran túl merev, béna és magábazárt
Testalkat	piknikus	aszténiás atléta diszplasztikus

Az orvosi vérmérsékletek *biótípusát* is legegyszerűbben statisztikákkal tudjuk szemléltetni. Kretschmer vizsgálata először 260 elmebetegre terjedt ki. Ezenél a következő összefüggést találta.

T e s t f o r m á k	Cirkuláris		Skizofrén	
Aszténiás	4		81	
Atletikus	3		31	
Aszténiás-atletikus keverődés	2		11	
Piknikus	58		2	
Piknikus kevert forma	14		3	
Diszplasztikus	—		34	
Nem rovatározható	4		13	
Összesen	85		175	
	260		100 %	

Van der Horst egy hollandiai diagnosztikán is hasonló eredményre jutott a betegekkel:

	Cirkuláris	Kevert, bizonytalan	Skizofréniás
Piknikus	94 0/0	—	5 0/0
Leptoszóm	16 0/0	12 0/0	70 0/0

Kretschmer érdekes statisztikát állított össze a különféle hivatások szerint.

	Leptoszóm	Kevert	Piknikus
56 teológus, filozófus közül	35 (59 0/0)	15 (25 0/0)	9 (15 0/0)
118 orvos és természettudós közül	11 (9 0/0)	39 (33 0/0)	68 (57 0/0)

A piknikusoknál nem annyira kirívóak az ellentétek az élet szélsőségei között, mint az aszténias-atléta típusoknál. Érdekesen látszik ez a bűnözési statisztikában.

Bűnözés tekintetében feltétlenül vezetnek az atléták (van testi erejük hozzá!). A nyugodt piknikus lemarad.

	Skizotím			Kevert	Piknikus
	Leptoszóm	Atléta	Összesen		
Benneke, 150 személyt vizsgált	25.4 0/0	35.5 0/0	58 0/0	30 0/0	12 0/0
Michel, 225 személyt	30 0/0	50 0/0	80 0/0	8 0/0	12 0/0
Benneke azt találta még, hogy: javítható:			20 0/0		65 0/0
nem javítható:		80 0/0			35 0/0

Mindkét vizsgálat a régi osztrák börtönökben történt.

A különleges tehetségeket vizsgálva a következőket állapították meg:

	C i k l o t i m	S k i z o t i m
Költők	Realisták, humoristák, naturalisták.	Patetikusok, romantikusok és formaművészek. Irónia, szatíra és szarkazmus van bennük. Nem a való világot rajzolják. Filozófiai és lélektani problémákat fejtegetnek. Szívfacsaró a lírájuk, de tökéletes formában. Elégiákat csak ők költenek.
Kutatók	Szemléletes leírók, gyakorlati emberek. Természetkedvelők (zoológia, botanika, anatómia, fiziológia). Nép- és vidékkutatók. Tudományos gyűjtők és rendezők. Apró dolgokkal is elbábelődnek.	Elvont logikusok, rendszerezők és metafizikusok. Teoretikus, matematikus, filozófus. Örökké nyugtalan felfedezők és utazók.
Vezéremberek	Ügyes szervezők, értelmes közvetítők.	Tiszta idealisták, despoták és fanatikusok, prófétai hivatást érzők.
Szentek	A „született” szentek, akiknél nincsen irányváltás az életben, csak kiteljesedés. Nyugodt szervezők és alkotók. Mosolygó szentek. (Don Bosco.)	A próféták és világostorozók. A megtérők, vezeklők és mély tudósok. Valami nyugtalanság és állandó feszültség él bennük. Szigorú arcvonású szentek. (Szent Ágoston, Szent Atanáz, Aranyszájú Szent János.)

Az orvosi karakterológia részletes ismertetése

Kretschmer rendszere roppant szemléletes és kézenfekvő a gyakorlati alkalmazása is. Típusai mélyre fognak, sokat foglalnak magukban az emberi tulajdonságokból. Testileg-lelkileg elének állítják azt az embert, akit típusaival jellemzünk. Ta-

pasztalati anyaggal gazdagon megalapozott a rendszer és így a valóságos, konkrét-eleven emberben megtalálható.

Természetes, e rendszer sem tökéletes, amint ezt eddig is láttuk a fenti statisztikákban. Ewald megjegyzése szerint bizonyos kettősség található a rendszerben, amennyiben a ciklotím tényleg vérmérséklet-sajátság, azonban a skizotím inkább jellemalkat és így típusokat mutat. Az utóbbi kicsit szétesik a jellemzésben is. Voltaképen csak a piknikus lélektanát adja; a többi egyszerűen nem-piknikus. A skizotím semmikép sem egyöntetű. Azt a megállapítást természetesen nem fogadhatjuk el, amelyet általában orvosi körökben hangsúlyoznak Kretschmerrel kapcsolatban, t. i. azt, hogy a testtől egyedül és kizárólag függ a vérmérséklet. Erre nem kell egyéb cáfolat, mint az, hogy újra hivatkozunk a fenti statisztikára, amely sok kivételt mutat fel, különösen a skizotím karakterben.

Tehát Kretschmer vérmérséklet-tana nem tesz más rendszereket feleslegessé. Nagyon hasznavehető ott, ahol típusokról van szó. Természetesen a jellemzés eszményi típusokra vonatkozik, amelyeket nem találunk meg a mindennapi életben. A testi jellegzetességek a gyermekkorban nem lépnek még fel a maguk valóságában. Különösen a piknikus termet jelentkezik későbbben. Ez persze korlátozza a használhatóságát az egész rendszernek. Nemzeteket és fajokat sem tudunk egyik vagy másik osztályba sorolni.

Hibának nem, még talán fogyatkozásnak sem róhatjuk fel Kretschmernek, hogy a szélsőségek között kutatott az elmebetegek, a lelki kiválóságok (költők, kutatók, vezéregyéniségek) között és a szűkreszabott méretezésben a legnagyobb életművészeket mellőzte, a szenteket. Ezek nem egy irányban, ágba, hanem az élet teljességének kidolgozásában adtak vezető irányt. Sokban nekünk kell szinte utánakullognunk a profán tudományoknak, hogy azt a hiányt kiegészítsük és tökéletesítsük.

A ciklotim ember

1. Általános jellemzés

A ciklotim egyénnél szabályosabb életet és egész életútján pontosabb és következetesebb cselekvési módot találunk. Azt mondhatnók, hogy szabályos pontossággal dolgozó kiegyensúlyozott ember.

Csendesen tovahullámzó folyóhoz hasonlít. Ennek a folyónak szabályosan előre kiszámítható változásai vannak. Szabályosan hömpölyögnek és torlódnak a hullámok. Az ilyen lélekben az öröm és bánat majdnem szabályosan váltakozik. Ez a lelki hullámlás a nagyon lassútól a leggyorsabbig váltakozik. Tehát a ritmusa tág változásokat jelent. Nem szükségképpen egyhangú e változás, lehet izoton is: nemcsak lejtősen emelkedő és süllyedő, hanem bár ritkán, ugrásszerű is.

A nagy zökkenők, erősebb kilengések ritkábbak. Sem jó, sem rossz irányban nem gyakoriak az ilyen változások. E lélektani feltevésnek igen nagy gyakorlati nevelő értéke van. Ha ugyanis a ciklotim erkölcsileg kiegyensúlyozottabb, akkor nem kell félnünk, hogy hirtelen fordulattal balra tér. Azzal a szomorú ténnyel is kell számolnunk, hogy bűnös élet esetén nem könnyen zökken ki a megszokásaiból.

Kisebb szellemi erőfeszítéssel nevelhető. Ezt a látszólagos ellentmondást az oldja meg, hogy a ciklotim nem benső, szilárd meggyőződés alapján tart ki életiránya mellett, hanem a megszokott könnyedség miatt. Ebből váratlan hatás nem zökkenti ki, de ha a másik irány nagyobb nyugalmat, kényelmet biztosít, akkor nem kell metafizikai érvelési rendszert összeállítanunk számára.

2. Külső jellemzése

A ciklotim piknikus = zömök ember. Legerősebben fejlett a törzs. Széles termet és daliásnak mondható, alul szélesedő, domború mellkassal. Idővel könnyen hájasodik és akkor a hasszélesség felülmúlja a mell és a váll szélességét. Olyan a törzs, mint egy fordított kosár.

Az arc puha és széles, vastag, rövid nyakon nyugszik.

Az arcél puha és nem túl markáns, orra húsos, későbbi veres erezéssel. Arcszíne piros. Az arckerülete vázlatos, sima ötszög vagy a lelógó zsírpárnák ellenző, pajzsformájúvá teszik.

A fej nagy, kerek, széles, de nem magas, hanem mély, amelyet a koponya hátrafelé való domborúsága méginkább kiemel.

A homlok-, orr-, áll-profil jól kiképzett, de az orr tompasága miatt nem oly hegyes, mint a skizotimnél.

A bőre puha, bársonyos és rugalmas, hófehér.

Haja (szőrözete általában) puha, könnyen választható. Kopaszodásra hajlamos, simán, teljesen és nem foltosan veszti el a haját. Szinte biliárdgolyó lesz a feje. Szemöldöke is közepesen erős, nem nő össze az orr felett.

Az izom és csontreliefet eltakarja az általános kövéredés. Orvosi szempontból Kretschmer arra mutat rá, hogy nem szabad megelégednünk, ha megállapítjuk, hogy széles a törzs és rövid, vastag a nyak, hanem pontos méréseket kell végeznünk. Az összes testarányok mérőszáma adja a piknikus típust, főképp a mell, váll, nyak aránya. Nőknél széles, nagy a mell és a medence. Már a fejlődő években is megmutatkozik ez a tiszta típusnál. A kéz és láb vékony, szinte groteszk.

Szélesebb a száj és derült, megelégedett a tekintete.

Járása, mozgása elég könnyed.

E testalkat a szellemi és lelki erőmegnyilvánulással is arányban áll.

3. Belső hangulata

Az egész emberen nincsen szögletesség, sem érdesség, mindent lekerekített. Testi vonatkozásban sem kell kövérnek lennie, ahogy általában külső jellemzése sok kivételt enged meg.

Amint már láttuk, a piknikus pszichikai főtulajdonsága, hogy kedélyhangulata a két pólus között forog: vig és szomorú. Lelki tempója egyenletesen folyik, minden különleges, ritmikus változatosság nélkül. Lágyan és természetesen váltakoznak nála az öröm és fájdalom. Ez a változási tempó lehet gyors és igen lassú ütemű is. A pszichikai tempó tehát a kényelmes és ugró között mozog. A temperamentum görbéje pedig inkább hul-

lámzó, mint ugráló. Így a hangulat görbéje nem cik-cakos, hanem lassan megy át az egyik végtelből a másikba. De nincs sem szédítő magasság, sem tátongó mélység.

Az egész ember a kiegyensúlyozottság, középúton járó típusa. Sem metsző hideg, sem mimóza-érzékenység nincs benne, hanem kedélyes beleélés és simulás mások természetéhez, lényéhez. Nem remetéskedő, sem nem különc, hanem olyan, aki a jó és kedélyes társaságnak örül. Szívesen eszik-iszik, jó étvágyú. Embereket is szívesen lát maga körül, akikkel közölheti, mi mozgatja, mi megy benne végbe. Igénye, hogy kibesélje magát.

A valóság talaján marad. Jelmondata: „Élni és élni hagyni!” Csak látni kell, ahogy eszik, mennyire fontos előtte az anyagi. Itt minden úgy megy, mint valami istentiszteleti dolog. Szinte nekigyürkőzik, etikettje nem izgatja. A bort is szereti.

Tiszta formájában: humoros, kedélyes valóság-ember. Szereti az életet és tudja, hogyan kell kiélvezni. Nemigen sportol, legfellebb kuglizik. Itt aztán ráismerünk igazi formájára: felgyűrt ingujj, piros arc, testi mozgással kíséri a golyó irányát stb.

Ki is robban, de ez az indulat nem romboló. Ha szidás alakjában kiadhatja mérgét, semmi sem marad benne.

Humorában nincsen irónia. Tisztán, vidáman nevet, mélyből fakad a nevetése, hahotája.

4. Szellemi élete

Gondolatai nem ide-oda ugrálók, hanem nyugodtan előre-haladók. A józanság jellemzi. Körültekintő.

Jó, szorgalmas, takarékos és szelíd átlag-polgár. Nem ereszti lába alól a talajt. A közelfekvő, a kézzel elérhető érdekli. Inkább megmarad a biztos kicsi mellett, mint hajhássza a nagyobb bizonytalant. Jobb ma egy veréb, mint holnap egy tüzök! — gondolja. De kitartó, éjjel-nappal talpon van, sohasem fárad el elpusztíthatatlan a kedélye és tevékenysége sem hagy alább; mindig tesz valamit. Eleget tesz minden társadalmi kötelezettségének is.

Kis dolognak is örül, kihasználja az apró alkalmakat.

Jó családapa. Legszívesebben egyenrangúakkal jön össze.

Gyorsan barátkozik, jó és melegszívű. Nincs hajlama a fantasztikushoz és túlzáshoz.

Örömet közvetít és békéltet. Tradíciók mellett kitart. Az aranyközéputat követi. Optimista.

Tehetsége, iránya nagyon összeesik *Spranger gyakorlati emberével*. Azért itt csak utalunk rá.

5. Válfajjal

A ciklotimikus vérmérsékletek főjellegzetességeit három csoportra osztja Kretschmer: a) társuló, jószívű, barátságos és kedélyes; b) derűs, humorista, élénk, tüzes; c) csendes, nyugodt, könnyen felveszi a dolgokat, puha.

Az első csoport azokat a tulajdonságokat tartalmazza, amelyek függetlenek az érzelmi színeződéstől és a pszichikai tempótól, amelyek tehát a szélsőséges, mániákus depresszív emberben is megvannak.

A másik két csoport már szigorúbban az egyik, illetve a másik végletre mutat.

Kétségtelen, hogy Kretschmer a hangulati színezet szerint osztályozta a ciklotim vérmérsékletet.

A mániához hajló ciklotim az első csoport, az emberi, társasélet reprezentánsa. Víg, fecsegő, szórakoztató és szórakozó. A társaságban elengedhetetlen, kövér, kopasz jelenség. Gondoljunk azokra, akik üzletből élnek és értik mesterségüket: a kereskedők, kocsmárosok mennyire serények, elevenek és beszédeseek! Megállják a helyüket az életben, nem sokat gondolkodnak és problematizálnak. Modorukkal és kedélyükkel másokat is magukkal ragadnak. Fáradhatatlanok, szinte csak a földért élnek, a máért. Ha valami rossz is éri vagy hangulatuk beborul, ez hamar elmúlik, gyorsan túlesnek rajta.

A másik csoportba egy kisebbfokú melankólia szorult. Ezeknél az aktivitás kisebb. Már sokkal labilisabb a kedélyük, könnyen szentimentalizmusba esnek, elérzékenyednek. Azért barátságosak, gyakorlatiasabbak. Az érzelmi túltelítettség elégedetlenné teszi őket, ingerültek. Erősebb melankólia esetén zsörtölődő és mindenért kiabáló emberek lesznek.

A harmadik csoport a depresszió elemét tartalmazza. Érzékenyebbek, akik könnyen lehangolódnak. De ez nem marad bennük, hanem kiömlik panasz alakjában. Öregebb korokban

szívesen emlékeznek vissza fiatal éveikre: Ja, akkor máskép volt. Ez eme csoport főtípusa is.

Ez a csoportosítás inkább a biológiai feszültséget mutatja és ennek változatait.

A tulajdonképeni két szélsőséget képviseli:

1. *A mozgékony kedélyember.* Nem sokkal kell kiegészítenünk genotípusát. Izgatott, csélcsap, ingatag vonásokat találunk, amelyek örök tevékenységre sarkallják, mindig el van foglalva. Álmokat nem kerget; telve van egészséges józansággal. Teljes kifejlődésében jó szervező is, vezető is, akárcsak a tett-ember. Rendkívüli körülményektől eltekintve szervezése szerencsésebb a skizotiménál, mert életközelség, melegség van benne, nem pedig magától elidegenítő önmagára támaszkodás. A közvetlenség meleggé, szimpatikussá teszi és ezért szeretik; közkedvelt egyéniség.

2. *A sűrűvérű, nehéz kedélyű emberben* a nyomott hangulat túlnyomó. Lassú elhatározás és erősen kidomborodó flegma jellemzi. Gyakorlatias, barátságos, jó családapa. Elérzékenyülő.

Ha a két altípus homlokegyenest ellenkezik egymással, a közös vonás mindkettőnél a kifejezetten érzelemmel aláfestett karakter.

Jellemző képviselői a ciklotim vérmérsékletnek: Deák Ferenc, Arany János, Hunyadi János, Newton, Faraday, Keppeler, Kopernikus, Leibniz, Luther és Mendelsohn.

6. Lelkisége

A szentek galériájában ritkábban vannak képviselve. Olyan ember, akire szükség van a szentséghez, de maga ritkán lesz azzá. Higgadt, nyugodt, józan vezető, aki másokat jól elirányít, de aki maga nem erőlködik. A nyárspolgár általános vonásai, előnyei és hátrányai érvényesülnek. Igazán csak szerencsés adottságok és körülmények emelik magasra lelki téren. Egyébként átlagnál jobb munkát végez. Nyugodt, biztos menetű a belső élete. Ameddig erőlködésről, áldozatról nincsen szó, addig rendben van minden.

A túl józan és túl reális gondolkodás mintha ellenkeznék a kegyelem munkájával, mert túlságosan földi, túlságosan merchantil természetű és kalmár lelkű. A nagylelkűség lendítő ereje

és az áldozat, önmegtagadás hajtóereje nélkül csak útmutató marad.

7. Eszményi alakja

Típusaink között Spranger gyakorlati emberénél mondotakat kellene szóról-szóra ismételnünk. Azért csak utalunk rá. Tekintetbe vehetjük azt is, amit a szangvinikus vérmérsékletnél erre vonatkozólag mondtunk.

A *piknikus* pozitív alakjában már maga is megközelíti eszményi típusát. Hogy ez általános érdek szempontjából alatta marad a másik kettőnek, azon nem lehet fennakadnunk. Tehetősége és adottságai ellen csak csodával lehet eszményivé az ember. A piknikus a maga kis körében lesz mintapéldány. Másoknak nem példakép, de a boldogságát, kiegyensúlyozottságát önmaga élvezi és ezzel a túlzóknak mutatja az aurea mediocritas, az aranyközépút előnyét. Nem nagyra van méretezve, de méreteiben sokkal könnyebben elérheti tökéletes alakját.

Női alakja.

Kretschmer vérmérsékletei között nem szerepel külön a nő, pedig teste sokkal jobban kifejezi a lelkületét, mint a férfié. Kikutatlan terület ez még és ezért mi sem térünk ki rá. Csak hivatkozunk Goerewitsch és Ozeritzki statisztikájára.

		Leptoszóm	Atléta	Piknikus	Infantilis
Ciklotím	férfi	183 (20 0/0)	26 (2·8 0/0)	547 (59·4 0/0)	14 (1·4 0/0)
	nő	86 (23 0/0)	14 (3·7 0/0)	202 (52·3 0/0)	13 (3·5 0/0)
Skizotím	férfi	932 (54 0/0)	305 (17·6 0/0)	21 (1·2 0/0)	2 (—)
	nő	432 (56 0/0)	101 (13·1 0/0)	29 (3·7 0/0)	2 (—)

		Diszpl.	Kever	Bizonytalan
Ciklotím	férfi	3 (—)	105 (11·4 0/0)	43 (4·5 0/0)
	nő	1 (—)	59 (15·5 0/0)	11 (3·2 0/0)
Skizotím	férfi	33 (1·9 0/0)	293 (17 0/0)	138 (8 0/0)
	nő	14 (1·8 0/0)	144 (18·6 0/0)	49 (6·1 0/0)

Nem tekinthetjük ezt tipikusnak, mert oroszokról van szó, akiknél piknikus jóval az átlag alatt áll. Mindenesetre annyit mutat, hogy a nő nagyon kevésbé tér el a férfi arányszámától. Csak az atléta tolódik el a leptoszóm javára. Azért a megállapítások mind a férfira, mind a nőre egyenlőképpen érvényesek.

A skizotim ember

1. Általános jellemzés

A skizotim ember nagyobb temperamentumot árul el. Életűteme erősebb és szaggatottabb. Rapszodikus, kemény akaratú, szélsőségekre hajló. Nagy lendületre, új kikezdésre hamarabb kapható. Belső ereje is határozottabb. Meggyőződése szilárd. Éppen ezért hirtelen és nagyerejű szellemi behatásokra azonnal reagál, de a belső meggyőződésből csak alapos tanítás és meggyőzés után emelhető ki.

A skizotim szintén hasonlít a folyóhoz; de amelynél a folyás és áradás kiszámíthatatlan. Tele van vízesésekkel. Szabálytalan a medre. Néhol már partnál ellep a víz, másutt meg könnyűszerrel át lehet gázolni. Cik-cakos az útja, aggasztó örvényekkel és forgókkal. Hullámozása nem ritmikus. Felülete vagy tükörsima vagy viharos. Vízállása is jellemző: hol homok nyeli el az egész folyót, hol meg gátakat szakítva előnti a vidéket.

Vadrohanású hegyipatakhöz is hasonlíthatnók, amely éppen a sziklák között utat tör magának és siet lefelé magával cipelve törmeléket, köveket. Ellentétben vele: a skizotim már megüledettebb. Már nem kell nagy magasságokon haladnia. Igaz, hogy az utóbbi is megnőhet, habzik (hipomanikus) vagy elsötétedhet (depresszív), ha nem mosolygó ég van felette, de az általános kép a skizotimmal szemben az, hogy szabályosan váltakozik.

Ezek a megfigyelések azt jelentik, hogy a benső megrázó kódtatások vagy igen mélyen járó bizonyítások életváltoztatást okozhatnak a skizotimnál. Ez olyan feladat elé állítja a nevelőt, hogy ilyen lélekhez nagyobb szellemi felkészültséggel közeledjék. Valamint arra is figyelmezteti, hogy csak abban az esetben

várjon tőle hirtelen fordulást, ha igen nagy életesemény rázza meg.

Egy felületet és egy mélységet találunk nála. Az első azt mutatja, hogy minden átmeneti forma megtalálható közöttük: mesterkéltén vidám, humoros és jótársalgó ember, aztán társuló, barátkozó és ebben kitartó, szinte kiegyensúlyozott egyén; majd meg félénk, szürke, izetlen és érzékeny természet. Utolsó aztán a hűvös, józan, elvont metafizikus vagy az akarati szélsőségességig menő, semmitől vissza nem riadó, brutális, cinikus ember. Ez csak a felület. Hogy mi van belül, mit takar a külső, azt nem tudjuk megmondani. Ő sem, csak az események és körülmények árulják el, hogy a kráter alatt egy egész világ sistereg, morajlik. Szfinksz, rejtvénytyszerű ember.

2. Külső jellemzése

Szét kell választanunk a leptoszóm, a gyengeépítésű, nyúlánk termetű, gyenge izmú és az atléta típust.

A *leptoszóm* nyurga, sovány. A végtagok hosszúak, az izomzat fejletlen. Jellemző a szögprofil. (Homlok, orr, áll szöge.) Megközelíti a derékszöget. Hosszú orra van. Az alsóáll kevésbé fejlett.

Arca rövidített tojásalak, de azért hosszúkás, sovány és élesen metszett, szögletes. Az ajkak vékonyak és sokszor gúnyos mosolyú.

A koponya mintha ki volna húzva: magas, hegyes, toronykoponya.

A bőr legtöbbször halványszínű, nem fehér.

Kéz és láb X-be hajlók.

Melle lapos, ernyedten lóg, izomnélküli a karja. A testsúly messze lemarad a magasság mögött. A csípő kerülete nagyobb a mellbősnél.

Biológiai főjellegzetességük, hogy hamar öregszenek.

A hajzat sűrű, majdnem gyapjas, ránó a homlokra és hátul messze lenyúlik. A szemöldök többé-kevésbé összefolyó az orr felett. A kopaszság ritka vagy ha igen, akkor foltosan kopaszkodik. A bajusz és szakáll gyenge, szabálytalan. Ugyanílyen a testszőrzet.

A karcsú növés a nőknél nem olyan biztos ismertetőjel,

mint a férfiaknál. A nők kerekded, alacsonyabb növésűek is lehetnek. Aztán az éles arcvonások, legalábbis fiatalabb korban nem ütköznek ki a nőnél. Később persze egyik jellegzetesség a kánya-arc, ahogy a boszorkányokat rajzolják népszerű alakban.

A leptoszóm gyermek gyenge, sápadt, vézna, a szülők igazi gondja, emésztési zavarokkal és kétes egészségi állapottal. A fejlődő években gyorsan szökken a magasba. Persze így még feltűnőbb lesz a soványsága. Semmiféle kigondolható kúra, táplálék nem használ, csak megmarad soványnak. *Felnőtteknél* is ehetik, ihatik, amennyit csak elbír, alakján ez nem változtat. *Éltesebb* korban az arc éles vonásokat mutat, öregbit, de nem feltétlenül csúnya az alakja. Az asszonyok, már t. i. nem az öregek, érdekesnek találják ezt a típust.

Már a külső benyomás is azt mutatja, hogy a homlok mögött nincs mindig szélcsend vagy nyugalom.

Az *atlétikusnál* a név is sokat mond már. Azonnal szembe-tűnik a nagy testi erő. A versenypályákon találkozunk ércbe kívánczó mintapéldányokkal. A leptoszómmal ellentétben széles és kiteljesedett a váll, domború és nagy a mellkas, feszes a bőre. Plasztikus az izom-reliefje. Durvák, erősek a csontjai és a hiányzó zsírképződés miatt az izomzata kidomborodó. Végtagjaik nagyon fejlettek. Hosszú, erős kezek. Koponyájuk hosszúkás tojásalak.

Az atlétikus nő veszít a nőiességéből külsőleg, nincs meg az a könnyed, finom alkat. A váll- és medencecsontjai erősen fejlettek és zsírképződés mellett is megtartja ezt a jellegzetességét.

3. Belső hangulata

A leptoszóm lelkülete is annyira szögletes, akár a külső alakja. Ugratható, érzékeny, meghasonlott, hideg. Érző típus. Állhatatlan. A melegség hiánya a kedélyében mutatkozik és érzelemben.

Hozzáférhetetlen, megközelíthetetlen, magában él. Egészen magáért élni látszik. Kevés a barátja, és nem is igen társul. Kialakítja magának azt a világot, mely elég önmagának. Ebbe aztán legritkább esetben nyer más bepillantást. Csak ha mint

férfi nő után érdeklődik és közösséget keres, tárul fel belső világa. Nem a testi érdekli a másik nemnél, lelki egységet akar. Komolyabb gondolkozásút keres, azért a leányokat, a fiatalabakat kerüli, inkább idősebbel társul.

A tépelődés és gondolkodás minden más funkciója felett áll. Problémák érdeklik, a dolgok értelmét kutatja. Az ilyenirányú tevékenység az oka, hogy mások érzelmeivel nem foglalkozik. Az érzelmi változatosság széles skálahiánynak és így bizonyos szempontból kedélyszegénységnek a jele. Nem szükségképpen tompakedélyű, sem nem részvétlen vagy közönyös mások iránt. A nevelés és társadalmi formák egyet-mást eltarthatnak. Szenvedélyek tombolnak benne: lobogó szerelem emészti vagy emésztő gyűlölet hajtja.

Már szélsőséges, már skizoid egyének azok, akiket egy eszme vagy rögeszme tart fogva. Nem köti semmi, hogy forradalmárrá legyen; sem haláltól, sem ördögtől nem fél; hullákon gázol keresztül. Hazátlan, gyökértelen, minden kompromisszumot elvet. Csak egyéni eszméit kultiválja. Gyujtóeszmék indulnak ki belőle.

Az örök okvetetlenkedők kedélye: mindent tagadni, semmit el nem fogadni, mindennek az ellenkezőjét állítani benne is megvan.

Mindenképpen szélsőséges. Közel áll a féktelenhez és zabólatlanhoz. Vagy túlzó vagy merev és mozdulatlan, mint olyan ember, aki részegre issza magát vagy egyáltalán nem iszik. Vagy lobogó láng hevíti vagy jéghideg tompaság fagyasztja. Soha nincs az arany középuton. Természet két szakadékkal, mert minden ellentétet képes magába fogadni.

A kisebb-nagyobb külső konfliktusok a belső disszharmóniát fokozzák. Ez szélső kinövéseiben teljesen lelki meghasonlásig fejlődhetik. Ilyen ember nem tudja, mit kezdjen magával; minden lelki egyensúlyt nélkülöz; aggályokkal kínozza magát. Hangulat görbéjük, mint a maláriás láztáblája.

Tülrézékenységük lelki túlingerlékenységre mutat. S mivel senkivel sem közli magát, mindent magába fojt. Nem is szabadul attól, ami nyomja: addig rágódik befelé, amíg egy szörnyű vihar meg nem változtatja az eddig nyugodtnak látszó külső felületet.

Két lélek lakozik benne: hol isteníti magát, hol meg re-

ménytelenül, bágyadtan mond le önmagáról, mintha végleg elbukott volna. Fanatikus aktivitásból tompa közömbösségbe merül. Minél élesebben mutatkoznak ezek az ellentétek, annál tisztább típushoz tartozik. Tűz és víz egyszerre. Amilyen összeférhetetlen e két elem, úgy hányódik a lelke egyik pólustól a másikig. Minden közbülső kiegyenlítő hiányzik mind gondolkozásában, mind az ítéletében.

A jellemző túlérzékenységgel párosul a magábaélés. Ez minden skizotim sajátja és már az ifjúkorban is mutatkozik. Az iskolában ügyetlen, sok tekintetben gyámoltalan lény. Vad, tobzódó, verő játékoktól távoltartja magát. Visszahúzódik attól, ami nagyobb testi erőt kíván. Testgyakorlásokon ő a reménytelen komikus figura, amely egy osztályban sem hiányzik.

Kissé elkülönül. Még barátaival való érintkezésében is suta, félénk.

Testi labilitásának velejárója *lelki adottságai*: ideges, engedékeny és hamar kifárad. Néha önfejű. Igazi nehéz eset.

Leptoszóмок közül sokan azért nem járnak társaságba, hogy mások ne zavarják gondolkodásukban, problematizálásukban. Az emberiszony más arca az, amikor előrelátásból védelmet keresnek a magányban. Az is lehet, hogy nem akar unalmas pedantériát végigkínlódni és el akarja kerülni, hogy rajta élcelődjenek.

Találhatunk érzékeny, sőt túltelített esztétikai vonásokkal bíró is, aki a kedély megelégedését társadalmi formákkal pótolja. Legszívesebben arisztokrata körökben forgolódik. Kínosan ügyel külsejére. Túlzoan ápolja testét. Különben világgyűlölő fantasztá és fanatikus, aki csak a saját eszméinek él.

A szellemi forma hétköznapi realizálása nagyon is változatos. A leptoszóm lehet szent, álmodozó, töprengő, új világ és új rendszerek hirdetője, bátortalan, mogorva, pedáns alak, aki belső kiéltségét vagy szintelenségét álarc mögé rejti és kifelé szigorú korrektséget mutat.

Az életben sok leptoszómot találunk. Van túl finom, néha nőies, dekadens, érzékeny ember. Idealisták, kik egyéni világukban való körforgásaik közepette az igazi világról megfeledeznek. Javíthatatlanok és megközelíthetetlenek. Olyanok, akik magukkal folytatott küzdelmüknek sohasem érnek a végére. Emberek, akik ingüket is odaadnák, és köszívűek, zsugo-

riak, akik maguk is saját bőségükben majdnem éhenhalnak. Fanatikusok, akik eszméikért pusztítanak.

Szenteket és ördögöket találunk itt!

A leptoszóm nagyszerű jellemzését találjuk Julius Cézárnál, amikor Cassiusról így ír: Éles a tekintete; sovány; nem mosolyog, csak akkor, ha magát gúnyolja azzal, hogy valami felett mosolyogni tudott. Nem szereti a játékot, sem a zenét. Sokat gondolkozik. Ez a szúrós nézésű Cassius ezért veszedelmes. Sohasem érzi jól magát a nagyok társaságában.

Az *atlétikus*. A testi próbálkozások és életerő jellemzi, amint a leptoszómnak a szellemi nekivágás és a piknikusnak a csendesebb, nyugodtabb élet a területe.

Ritkább alak, mint a leptoszóm. Jelleme jobban ki van fejlődve, mint az aszténiásé.

Tudja használni a könyökét, amint ez külső alakjában is kifejezésre jut az előreugró állban.

Hüvös, szívós akarattal uralkodik magán. Ehhez járul a soha nem szűnő tettvágy. Két lábbal áll a valóság talaján. A reális, a földi élet a világa, mégpedig nem kényelmes élvező, hanem „izmos karral kell megragadnunk az életet és úrrá leszünk rajta” — gondolja és cselekszi.

Semmivel sem elégszik meg. Törekvés és törtetés a lényege. Nem nyugszik meg, mert céljait sohasem éri el; amikor már-már elért valamit, mind nagyobbra tör.

A lírai rajongás útálatos előtte. Amit az asszonytól, nőtől kíván, az reális dolog. „Ördög vigye az érzelmi duruzsolást, — hangoztatja — „a lelki egyesülés bolondok számára való.” Nem asszony-analízist akar, hanem magát az asszonyt, a nőt.

Erejét használja, rekordot akar állítani. Kíméletlen, szívós a törtétese, még ha riválisa bele is pusztul.

Kedélye a hatalom és elszánt bátorság felé hajlik. Hideg, józan, számító, saját előnyeit is hidegen mérlegeli. Főképp nagyvállalkozók, hadvezérek, vasmarkú szervezők, pénzemberek, reálpolitikusok tartoznak ehhez a típushoz.

4. Szellemi élete

A leptoszóm képességeiben fölötte áll a többieknek. Gyakran már fiatalabb korában is keményen ragaszkodik egy-egy eszméhez, rendszerhez. Filozófia, matematika meg esztétika is

érdeklik; ellenben a száraz praktikus tárgyak nem ízlenek neki. A kereskedői képesség éppoly kevésbé imponál neki, mint a nyers testi erő. Különben is ügyetlen kezű. Ruhája, még ha jó szabó készítette is, csak úgy lóg rajta. És akármit is adnak rá, lompos lesz benne.

Előfordul, hogy magát toronymagassággal nagyobbra értékeli mások fölött; a többi embert esetleg le is sajnálja.

Egyébként adottságai, képességei pontosan egybeesnek Spranger intellektuális, elméleti emberével. Azért csak utalunk rá.

Az *atlétikus* szellemi képességei pedig ugyancsak Spranger hatalmi emberével esnek össze, azért itt nem vesztegetünk szót és nem ismételjük meg magunkat.

5. Vállajai

Hacsak a biológiai feszültséget tekintjük, akkor három csoportot tudunk megkülönböztetni: a) a tártalan, csendes, tartózkodó, mérsékelt, komoly, humornélküli, különc embereket; b) a félénk, bátortalan, ijedős, finomérzésű, sérülékeny kedélyű, érzékeny, ideges, ingerült természetű és könyvbarát hajlamú idealisták vagy bűnözőkét; c) irányítható, jólelkű, közönyös, cinikus, tompa, buta csoportba tartozókat.

Az első csoport a leggyakoribb. Főjellegzetessége a szociális beállítottság. De olyant is tartalmaz, ami már nem tartozik az érzelmesség birodalmába, mint pl. a humornélküliség.

A második és harmadik csoport egymással szembenállók. A második a pszichikai túlérzékenységet, a harmadik a lelki érzékenységet képviseli.

A 3. csoportban nem a befeléélés adja a csoporthoz való tartozásukat, hanem inkább az érzelembénulás és a szűkkörű, korlátozott gondolkodás. Üres, nincsenek érzelmei, szenvedélyei. Megteszi azt, amit társadalmi osztálya megtesz, akár kellemes, akár kellemetlenről van szó. Kevés dolog hat rá, úgyhogy apránként elvész a közömbösségben. A nyugodt, unott külső mögött üres lélek lakozik. Ezekből tevődik ki a skizotimek átlaga, akik szenvedély nélkül megteszik kötelességüket. Ami érdeklődés megmaradt, azt apró autista foglalkozásra szentelik:

gyűjtenek bélyeget, növényeket, rovarokat, lepkéket, esetleg a kicsi kertet gondozzák.

Ez az átlag skizotim nem produktív elem, csak fogyasztó, egykedvű, gépies munkás.

A tulajdonképeni két típust, tehát általános szempontból vizsgálva a skizotimet, a *leptoszómot* és *atlétikust* a genotípusban és a közvetlen fentiekben eléggé jellemeztük és utalásokkal a sprangeri típushoz való vonatkozásait is jeleztük.

Egyedi képviselők: Torquato, Schiller, Uhland, Nagy Frigyes, Voltaire, Kant, Robespierre, Savonarola, Kálvin. — Petőfi, Tisza István, Széchenyi, Kossuth. — Michelangelo, Schopenhauer, Fenelon, Melanchton, Mirabeau.

6. Lelkisége

A *leptoszóm* finom kedélye és belső érzékenysége miatt hajlamosabb a lelkiségre. Befelé forduló típusa mély, kedélye is elméleti, beállítottsága előnyt biztosítanak számára. Természetesen a megnevezett rokontípusok hátrányaival is meg kell küzdenie. De megvan a hajlama, hogy gyakorlati idealistává legyen. A feltétel: bizonyos érzelmi csökkenés és belső elkötelezettsége a magasztos iránt. Emberközelséget kívánunk tőle, azt, hogy tehetségét az emberért és nemcsak az emberiségért kamatoztassa. Sokkal könnyebb a helyzete, ha meleg kedélyű és ha alapbeállítottsága pozitív.

Éppen a *leptoszómok* azok, akik legtöbbször kezdik a komoly lelkiséget, de legtöbbször vissza is torpannak. A csalódottság kiábrándítólag hat rájuk. De nagyobb és végzetesebb az elfordulás, ha a genotípust is áttörő élmények okozzák azt, ami nem is annyira ritka eset.

A felfelé haladás útja összeesik az elméleti ember útjával, van benne melankóliás hajlam és azért ezt is tekintetbe kell vennünk.

Az *atlétikust* már erősebb szálak fűzik a földhöz, a realitásokhoz, sokkal inkább nyárspolgár, semhogy törje magát olyanért, amit esetleg majd egyszer valamikor bírhat. Azonban nem antitalentum a lelkiség terén. A hiány inkább a beállítottságban, tehát az életszemléletben van, mint az érzék hiányában. A gyakorlati, a józan ember utilitarizmusa mindig

kísérni fogja, de éppen e miatt megtalálhatja a legnagyobb hasznossági elveket és életformákat is. Erejét kell hasznosítani. Tudja meg, hogy ambíciói leginkább érvényesülhetnek a lelkiesség területén! Egy nagy előnye, hogy lehet nála az észre és belátásra támaszkodnunk.

Nyugodtabb kedélye miatt a hirtelen átfordulások sokkal ritkébbak, mint a leptoszómnál. Merevséggel azonban számolnunk kell.

A *píknikust* nem annyira a józanság, mint a kedélynyugalom tartja vissza, hogy „rizikót” vállaljon, szerinte minden egyoldalúság túlzás. Az epikureusok nézetét vallja. Azért a lelki élet, amely áldozatot kíván, nem az ő területe. Ha vállalkozik is, az arany középutat választja és az átlagon felül a legritkébb esetben emelkedik.

7. Eszményi alakja

A *leptoszóm* értelmi síkon valósíthatja meg eszményi alakját. Ha a gondolati és lelki mélység mellett megőrzi rugalmasságát és tárgyi szemléletét, ezenfelül tudja magát ellenőrizni és korrigálni, akkor egyensúlyozza a merevséget és fanatizmust, amely ha nem helyes az alap beállítottsága, tönkre teheti.

Az *atléta* a cselekvés terén éri el eszményi alakját. Míg az előbbinél az érzelmeknek befelé hatása okozhatja a disszharmóniát, addig az atlétánál a kifelé való megnyilvánulásuk az aktivitás. Idealizmus, növekedés és tárgyi szemléleten felül főképp altruizmus szükséges, hogy ne csak alkosson, hanem ebből másnak is haszna legyen. A kíméletlen oldalát természetének önmagával szemben valósítja meg, tüskés adottságait befelé fordítja.

Heymanns vérmérsékletei

Kilindulópont: a lelki adottságok átöröklése.

Heymanns holland orvos a *pszichikai adottságok öröklődését* kutatva alkotta meg temperamentumait. A század elején 3.000 holland orvoshoz 6 kérdőívet juttatott 90 kérdéssel, hogy

adatokat gyűjtsön feladatához. Összesen 437 családból küldtek be íveket kartársai, mégpedig 2,415 személy leírását: 437 apa és anya meg 1,541 gyermekről. Ezek az adatok és a további kutatás eredményezte vérmérsékleti összeállítását.

Ami érdekes és számunkra tanulságos, az az, hogy éppen azokat a vérmérsékleti sajátságokat vizsgálta és ezek szerint alkotta meg típusait, amelyekkel a klasszikus temperamentumoknál találkoztunk. Azért feltűnő rokonságot mutat a klasszikus vérmérsékletekhez. Jobban differenciálva kapjuk a négy típust, de nemcsak ezeket, hanem új szempontokat is.

Három alaptulajdonsága és ennek ellentétjei a lelki képességeinkkel függnek szorosan össze. Kutatásainak egyik főértéke pedig abban van, hogy az egyes tulajdonságokhoz megkereste az összefüggő kapcsolatokat, tehát azokat a jellegzetességeket, amelyek a főtulajdonságokat kiegészítik, markánsá teszik vagy kísérik.

A három tulajdonság: 1. az aktív és nem-aktív tulajdonság; 2. az ingerelhetőség (izgulékonyság) és nem-ingerelhetőség (emóciónak nevezte, illetve nem-emóciósak); 3. az elsődleges és másodlagos (értelmi) cselekvőképesség. Ez utóbbi kétségtelen újítás a jellemkutatásban. Nagy rokonságot mutat ez a tudatos és tudatalattival. Mindenesetre érdekesen világít rá az ember szellemi munkájára.

Ez a három tulajdonság természetesen nem egymástól függetlenül dolgozik, sőt egymással nagyon is összefügg, amint ezt még látni fogjuk.

Tanulságos a kérdőív beosztása is. Nem terjeszkedett ugyan mindenre ki, azonban a lényegest érdekesen csoportosította.

1. Az első csoportban a mozgás és cselekvés szerepelt. A vizsgált személy mozgékony vagy csendes, állandóan vagy csak időnkint dolgozik vagy lusta. Mire fordítja üres idejét? Kötelező munkáit tologatja, azonnal megcsinálja vagy mást csinál szívesebben... Könnyen kétségbe esik-e, állhatatos vagy makacs? Akadályoknál, nehézségeknél impulzív, megfontolt vagy alapos? Ítéleteiben határozott vagy tétovázó?

Látjuk, hogy ebben a csoportban az élet és cselekvés területeit kutatta át aktivitás szempontjából.

2. Az érzelmi életben az emóciót, ingerelhetőséget kutatta:

hevedesség, tárgyilagosság, jólelkűség, birkatürelem. Kritizálásra vagy idealizálásra hajlik-e? Bizalmatlan mások iránt vagy megbízik-e az emberekben? Türelmes vagy türelmetlen, vig vagy nehéz kedély?

3. Az értelmi működésre vonatkozott a harmadik csoport. Könnyen megvigasztalódik, ha veszteség érte? Változtatja-e szimpátiáját? Csüng-e régi emlékezesein vagy új benyomásokat hajszol? Van-e érzéke az új eszmék iránt? Változtatta-e életpályáját, hivatását? Foglalkozik-e tervekkel: a jövőre gondol vagy csak a mának él? Elvei és cselekvései megegyeznek-e?

4. Az értelmi tehetséget ilyen kérdésekkel vizsgálta: könnyű felfogás, értelmesség, felületesség, butaság, emberismeret, gyakorlati érzék, korlátoltság, távlati nézés, önállóság vagy majmolás. Különleges tehetségek. Elbeszéléseiben, beszédjében tárgynál marad vagy sok a kitérés? Sokszor ismétli-e magát? Kéz ügyessége, fellépése milyen?

5. Milyen hajlamok vannak vágyóképeségében:asztali örömek, ivás, szexuális élet. Öntetszelgő, hiú, dicsőségszomj, takarékos, uralkodási vágy. Nevelésben szigorú, gyengéd vagy szabadságot engedő. Alattvalóival szemben milyen a magatartása és fellebbvalóival. Érdeklődési köre és szórakozási lehetőségeinek módja.

6. E csoportban már diszparált dolgok voltak: divatbábú, udvarias, goromba, szórakozott, rendszeretű, pontosság, nevetés és beszédmódja, magatartása a betegségben.

Ezek a kérdőívek mindazt felölelik, ami szükséges ahhoz, hogy egy ember vérmérsékletét elég pontosan körülírassuk.

A vérmérsékletek megállapítása

Hogyan állapította meg az egyes tulajdonságoknak viszonyát az aktivitáshoz, emócióhoz és értelmi cselekvési módhoz, az már nem tartozik dolgozatunk tárgykörébe. Mi csak átveszszük az eredményt. Az aktivitás és emóció, ennek ellentétjei és a nem-aktív és nem-emóciós ember *primitív fogalmak*, nem kell magyarázat hozzá, hogy azonnal meg ne értsük őket. Aktív azonban nemcsak az, aki megszakad a munkában, hanem aki kis indítóokokból is cselekszik; hasonlóképpen nem az az

igazi emóciós, aki néha szétrobban, hanem aki kis behatásokra is azonnal reagál.

Az *elsődleges és másodlagos értelmi cselekvési mód* vagy ahogy Heymanns maga nevezte Gross Ottó orvos, pszichiáter után: primus functionarius és secundus functionarius ember, bővebb magyarázatot kíván.

Lelki életünk bizonyos életegységet mutat, mert az egész ember cselekszik, szenved és nem egy része, azért az egyes lelki ténykedések minden más lelki ténykedésre is befolyást, hatást gyakorolnak. Akár együtt történnek ezek, akár egymást követik.

Az a befolyás, mely a lelki tények egy bizonyos sorozatából kifolyólag *teljesen öntudatosan*, a lelki élet többi területén is hatást gyakorol, ez az *elsődleges működés* (functio primaria).

Azt a befolyást, hatást nevezi Heymanns *másodlagos működésnek* (functio secundaria), amely a lelki tényeknek ugyanazon sorozatából ered, mint az előbbi, csakhogy ez a befolyás és hatás — miután már az *öntudatból eltűnt* — a következő lelki tényekre még mindig hatást gyakorol.

Minden sorozatos lelki ténynek az elsődleges működésén kívül egy bizonyos másodlagos működése is van. Továbbá minden emberben, amint a tapasztalat igazolja, annak a lelki megmozdulásnak, amely mintegy az egész lelket megmozgatja és felcsigázza, élénkebb, másodlagos működése van, mint azoknak a lelki tényeknek, amelyek csak gyenge megmozdulást idéztek elő az emberben, mintegy csak pillanatnyi ideig, futólag voltak jelen az Én számára. Mégis amit az általános tapasztalat is igazol, ugyanannak a lelki tapasztalatnak és átélésnek, ugyanannak a lelki megmozdulásnak csaknem minden emberben ugyanaz a másodlagos működés felel meg. De ennek a befolyása a következő lelki tényekre egyes emberekben nagyon erős, azért lélektanilag helyes az elsődleges és másodlagos cselekvő elnevezés a szerint, amint az elsődleges vagy másodlagos működés a túlnyomó.

A *másodlagos működéshez tartozik* bizonyos összefüggés az ember szellemi fejlődésében. Nyugodt és megfontolt cselekvési mód, nyugodt és megfontolt kitartás, állhatatosság a munka elvégzésében, amelyre magát hosszú megfontolás után elha-

tározta. Reflexióból indul ki a cselekvése, munkáját irracionálék is irányítják. Inspirációra vár.

Az *elsődleges működéshez* éppen az ellenkezője tartozik. Szellemi mozgékony-ság, az új körülményekhez könnyű alkalmazkodás (értelmi munkában is), az előhaladás vágya, ötletszerű cselekvési mód, ahogy jönnek az impressziók. Természetes, az ilyeneken könnyebben és gyorsabban erőt vesz a lehangolt-ság, kedvetlenség, kétségbeesés. Tudja, miért cselekszik így. A felvetődő eszmét folytatja vagy elveti, amint a motívuma készletti.

Az értelmi adottságok jók lehetnek akár az *elsődleges*, akár a *másodlagos működés* a túlnyomó. Csak a mód különböző mindegyiknél.

Ha a *másodlagos működés a túlnyomó*, akkor az értelmi működés lassú, szerfölött óvatos, mintegy félénk, borzad az új kérdésektől, problémák újszerű meggondolásaitól. De mihelyt valamilyen tárgykörhöz eléggé hozzászokott és alkalmazkodott, akkor nagyon józan, szilárd és kitartó.

Ha *túlnyomó az elsődleges működés*, akkor könnyen és elegánsan foglalkozik minden új, felvetődött kérdéssel és ennek megoldásával; azt könnyen áttekinti és kész örömmel annak tanulmányozására adja magát. De nem sokáig tart ki az új munkakörben és nem is mutat hajlamot, hogy kemény, száraz munkával mélyére hatoljon a problémáknak.

Egyik működés sem jelent önmagában túl sokat. Együtt kell lenniök.

Azt mondtuk ugyan, hogy az *elsődleges és másodlagos működés* értelmi sajátság, ha azonban mélyebben vizsgáljuk, akkor kizárólagosan nem tulajdoníthatjuk csak az értelemnek, hanem az akaratnak is van benne része, sőt az érzéki megismerésnek is. Pontosabban meghatározva (az elmélet számára!) ezeket a működéseket, azt kell mondanunk, hogy azok személyenként változó befogadási és reagálási mód, mely az egyedi testi-lelki szerkezeten alapszik, mégpedig úgy, hogy az egyik működés túlsúlyba jut a másik fölött.

De nemcsak az *elsődleges és másodlagos működésnek* van ilyen kölcsönhatása egymásra, hanem az aktivitásnak és emócióknak is. Heymanns érdeme, hogy elég pontosan kimutatta

százalékban eme alaptulajdonságoknak egymástól való függését.

Az alaptulajdonság	Emóció	Nem-emóciós	Aktív	Nem-aktív	Elsődleges	Másodlagos
					működés	
Az emócióspan van	—	—	74.8	25.2	37.8	62.2
Nem-emócióspan	—	—	73.6	26.4	26.6	73.4
Az aktívban	61.5	38.5	—	—	25.4	74.6
A nem-aktívban	59.9	40.1	—	—	56.8	43.2
Az elsődleges működésben	60.1	30.9	56.4	43.6	—	—
A másodlagos működésben	57.1	42.9	83.3	16.7	—	—

Ebből a táblázatból az látszik, hogy az elsődleges működéshez sok emóció járul és kevés aktivitás, míg a másodlagos működés inkább aktív és nem emóciós.

Lélektanilag és vérmérsékleti szempontból sokkal többet mutat a következő táblázat, ahol összefüggésben és hasonlóságban is szemlélhetjük az alaptulajdonságokat. A kitüntetett (kurzívuszdedés) tulajdonságok az illető főtulajdonság alapjához tartoznak, mintegy ezekből képződnek (amolyan genotikus formal).

Azt is láthatjuk, hogy pl. az emóció nem feltétlen előnyös tulajdonság, sőt amennyiben erős, hátráltatja a biztos gondolkodást és megtöri az akarat állhatatosságát. Szinte hajlandó az ember erkölcsi értékelési sorrendet is felállítani a három ellentét-pár között, amely így festene: a) másodlagos működés, aktivitás és emóció; b) nem-emóciós, nem-aktív és elsődleges működés. Természetes ebből, hogy minél jobb sorrendben va-

riálódnak ezek az alaptulajdonságok, annál értékesebb és erkölcsileg annál jobb lesz a jellem.

Az összevetésből az is kitűnik, hogy egyes sajátságok, mint főkéllékek szerepelnek több főtulajdonságban. Ez is a kölcsönhatást bizonyítja, aminek a karakterológusok nem mindig örülnek, mert nem tudják az egyes típusokat élesen elhatárolni. De ez adja az életszerűséget és csak ezektől való elvonatkoztatással lehet megalkotnunk az eszményi típusokat.

(Táblázatokat l. a 200—205. old.)

E három vagy ha úgy tetszik: kétszer-három tulajdonságból tevődnek össze a variációk szabályai szerint Heymanns temperamentumai. Minden főtulajdonság, ellenpárját kivéve, minden más tulajdonsággal variálódik. Kezdőbetűivel jelölve az egyes tulajdonságokat: A = aktív, nA = nem-aktív, E = emóciós, nE = nem-emóciós, P = elsődleges és S = másodlagos működés, akkor a következő nyolc típust, vérmérsékletet kapjuk:

nE nA P : amorf

nE nA S : apatikus

E nA P : nervózus

E nA S : szentimentális

nE A P : szangvinikus

nE A S : flegmatikus

E A P : kolerikus

E A S : passziós

Emóciós	Nememóciós	
Nervózus Kolerikus	Szangvinikus Amorf	Elsődleges
Szentimentális Passziós	Flegmatikus Apatikus	Másodlagos

A belső négyszögben az aktívak, a külsőben a nem-aktívak vannak.

Megtartottuk Heymanns elnevezését, de ezek csak részben fedik a klasszikus vérmérsékletekről ismert elnevezéseket. Egyébként alább ismertetjük részletesebben fogalmi tartalmukat. Csak annyit jegyzünk itt meg, hogy a név után nem me-

Aktív	Nem-aktív	Emóciós
<i>Mozgékony, dolgos</i>	csendes, nyugodt	mozgékony munkáiban állandóan buzgó
—	—	—
—	—	—
—	kötelességét elhanyagolja	elfoglalt elhanyagolja
<i>kitartó</i>	<i>könnyen csügged, ma-</i> <i>kacs</i>	csügged
megfontolt	impulzív	impulzív
határozott	határozatlan	határozatlan
—	—	kis dolgokat szívére vesz, kis ingerre is reagál
jólelkű	izgatható	heves izgatható
(idealizál)	kritizál	(idealizál)
jóhiszemű	—	(jóhiszemű)
<i>toleráns; más véleményét, nézetét is meg-</i> <i>tűrő</i>	(nem toleráns)	<i>nem toleráns</i>
víg, csendes	változó hangulat, ne- héz kedély	változó hangulat, ne- héz kedély
—	megfontolt, könnyelmű	megfontolt
azonnal kibékül	—	veszteség sokáig bántja
a rokonszenven kitar- tart	nehezen békül változó	könnyen békül változó
régi (gyermekkori) ismeret- ségből él	—	régielkről
új eszméket befogad rendhez, szokáshoz ragaszkodó	könnyen rávehető	könnyen rávehető
—	—	változatosságot igénylő
—	szakját, mesterségét változtatja	—
cselekvésében jövőbe- tekintő, takarékos stb.	nagy tervekkel foglal- kozik	nagy tervekkel foglal- kozik
elv és gyakorlat meg- egyezik	csak a jelent nézi	csak a jelent nézi
<i>könnyű felfogás; ér-</i> <i>telmes</i>	<i>ellentétben van</i>	<i>ellentétben van</i>
emberismerő	<i>felületes (buta)</i>	<i>felületes, buta</i>
gyakorlati	<i>nem</i>	(emberismerő)
messzenéző, előítéle- tektől ment, nagy perspektíva-ember	<i>nem gyakorlati</i> elfogult	nem gyakorlati elfogult

Nem-émóció	Elsődleges működés	Másodlagos működés
csendes —	<i>mozgékony</i> csak időnkint	<i>csendes</i> állandóan
kényelmes —	elfoglalt elhanyagolja	kényelmes —
kitartó, makacs, munkáit elodázza megfontolt; elvek embere határozott	<i>csügged</i> elodázza impulzív határozott	<i>kitartó</i> azonnal megteszi megfontolt, elvek embere határozatlan
hűvös, tárgyilagos nem lehet felingerelni, jólelkű kritizál — <i>toleráns</i>	<i>heves</i> izgatható (kritizál) <i>jóhiszemű</i> nem toleráns	hűvös, tárgyilagos jólelkű (idealizál) — (toleráns)
csendes és egyenletes könnyelmű hamar megvigasztalódik nehezen békül állhatatos	vidám, változó hangulat könnyelmű — — —	nehéz kedély, csendes és egyenletes megfontolt — — —
nem köti a szülőfalu új eszméket befogad — változtatja	— — — —	— — — —
— a jövőt tekinti egyezik	— — —	— — —
értelmes <i>emberismerő</i> gyakorlati távlat-ember	<i>gyorsfelfogású, felületes</i> nem <i>nem gyakorlati</i> —	<i>értelmes</i> (lusta) <i>emberismerő</i> (gyakorlati) <i>távlat-ember</i>

A k t í v	N e m - a k t í v	E m ó c i ó s
Véleménye, magatartása kifelé is megnyilvánul	<i>zárkózott</i> , képmutató	<i>megnyilatkozó</i>
egyes	<i>intrikus</i> , diplomata	egyes
hitelt érdemlő	túloz, hazug	túloz
megbízható, pl. pénz- kezelésben	csak a törvény szűk keretén belül	<i>megbízható</i>
buzgó, vallásos	gúnyolódó, közömbös	<i>vallásos</i> , konvencio- nális
szereti a gyermeket, tud bánni vele	nem szereti	szereti
—	—	<i>állatbarát</i>
egyenrangúakkal érint- kezik	szívesebben alacso- nyabb rangúval érint- kezik	magasabbrangúakkal
<i>veszélyben bátor</i>	fél, gyáva	fél, gyáva
házas	szórakozást keres	mindkettő
inkább tárgy a beszéd- témája	személyek, ön maga	személyek, ön maga
érintkezésben minden- kivel egyformán bánt	más magasabb állású- akkal, más alacso- nyabb állásúakkal	—
nem hajlik drasztikumra tréfában, adomában	hajlik	nem hajlik
sokat olvas és hüen őrzi az olvasottakat	keveset olvas, pontat- lanul őrzi meg	keveset olvas
—	tépelődő	tépelődő
gyűjtő szenvedély	—	gyűjtő szenvedély
újító, reformer	—	újító
sportkedvelő	—	—
inkább fejtörő játékokat szeret	—	—
családja, rokonsága kö- rülményei iránt érdek- lődik	—	érdeklődik
udvarias	—	szertartásos
gondolkodásban össze- szedett	szórakozott	szórakozott
ad a rendre, a tiszta- ságra ügyel	rendetlen	—
hivatalában pontos	pontatlan	—
beszédében tárgyilagos	kímért	támadó
beszédtónusa egyenletes	nyújtott, szaggatott, kiabáló	nyújtott, kiabáló
keveset nevet	sokat nevet (saját vic- cein)	<i>sokat nevet</i>
betegségben bátor, türel- mes, nem szalad mind- járt orvosért	félénk, türelmetlen, orvoshoz rohan	félénk
—	pszichikai zavarokra hajlamos	hajlamos

N e m - e m ó c i ó s	Elsődleges működés	Másodlagos működés
<i>zárkózott</i>	<i>megnyilatkozó, alakoskodó</i>	<i>zárkózott</i>
<i>diplomata</i>	<i>diplomata, intrikus</i>	<i>egyes</i>
<i>hitelt érdemlő</i>	<i>túloz, hazug</i>	<i>hitelt érdemlő</i>
<i>szűk körben csak</i>	<i>nem megbízható</i>	<i>megbízható</i>
<i>közömbös</i>	<i>közömbös</i>	<i>buzgón vallásos</i>
<i>nem szereti</i>	<i>nem szereti</i>	<i>(szereti)</i>
<i>nem az</i>	—	<i>állatbarát</i>
<i>alacsonyabb rangúakkal</i>	<i>mindkettővel</i>	—
<i>bátor</i>	<i>bátor</i>	<i>félénk</i>
<i>remetészkedő</i>	<i>szórakozást kereső</i>	<i>házas, remetehajlamú</i>
<i>tárgy</i>	<i>személyek, önmaga</i>	<i>tárgy</i>
—	<i>más</i>	<i>azonos mindenkivel szemben</i>
—	<i>hajlik</i>	<i>nem hajlik</i>
<i>sokat olvas</i>	<i>keveset olvas</i>	<i>sokat olvas, hűen megőrzi</i>
—	—	<i>tépelődő</i>
—	—	—
—	<i>újító</i>	—
<i>(sportkedvelő)</i>	<i>sportkedvelő</i>	—
<i>szerencse-játék</i>	<i>szerencsejáték nagy tétben</i>	—
<i>udvarias-goromba</i>	—	<i>érdeklődik</i>
<i>éber, összeszedett</i>	<i>szertartásos</i>	<i>goromba</i>
—	—	<i>(szórakozott)</i>
—	<i>rendetlen</i>	<i>rendszerető</i>
—	<i>pontatlan</i>	<i>pontos</i>
<i>tárgyilag, gúnyos</i>	<i>támadó</i>	<i>tárgyilag, nyugodt</i>
<i>szavak végét elharapja,</i>	<i>kiabáló</i>	—
<i>egyenletes</i>	—	—
<i>keveset nevet</i>	<i>sokat nevet</i>	<i>keveset nevet</i>
<i>bátor, türelmes</i>	<i>türelmetlen</i>	<i>bátor-félénk, de orvoshoz nem szalad</i>
—	—	<i>hajlamos</i>

A k t í v	N e m - a k t í v	E m ó c i ó s
Önálló határozott a véleménye	utánzó feltételelesen szól kérde- zésekhez	utánzó határozott
rajzoló, nyelv, matema- tikai készség	—	nyelvérzék, utánzó, színész
tréfa, kedélyes	—	(kedélyes)
negédes, társalgásvezető	csendes	beszédes
adomázó, könnyű törté- neteket mesélő	—	adomázó stb.
beszédben tárgynál marad	terjengős, kitérő ugyanazt mondja el	terjengős ugyanazt
bátor föllépés	—	—
jó megfigyelő	rossz megfigyelő	—
zenei hallás	rossz hallás	—
ügyes, ezermester	ügyetlen	ügyes
nagyon jó emlékezet	rossz	rossz
nem nyenc	(inyenc)	—
nem iszákos	iszákos	nem iszik
önmegtartóztató (nemi dolgokban)	kicsapongó	—
—	önelégedett	nincs megelégedve
külsőt elhanyagolja	hiú	hiú
becsvágyó	közömbös elismerésre	becsvágyó
pénzsóvár	—	—
takarékos	pazarló, adósságcsináló	költekező, pazarló
liberális, alattvalóinak	könnyű vezetni	uralomvágyó, könnyű vezetni
szabadságot enged	—	gyengéd
gyermekeivel szigorú; szabadságot enged	—	—
alattvalókhoz jó	rossz	jó
(részvét, segítőkészség)	önző	segítőkészség
adakozó, emberszerető	nem adakozó	adakozó, személyesen segít
politikában radikális	konzervatív, közömbös	radikális
politikailag tevékeny	—	—
hazafi	nem-hazafi	hazafi
fellépése természetes	mesterkélt, cicomás	mesterkélt

N e m - e m ó c i ó s	Elsődleges működés	Másodlagos működés
önálló <i>feltételelesen</i>	<i>utánzó</i> (határozott)	<i>önálló</i> <i>feltételelesen</i>
—	(zeneérzék)	<i>matematikus</i>
nem-kedélyes csendes	<i>kedélyes</i> beszédes adomázó	— csendes —
tárgynál marad	terjengős	tárgynál marad ugyanazt
— (jó, rossz . . .) rossz	<i>bátor fellépés</i> (rossz) nagyon jó hallás	(jó) — —
jó <i>nem ingyenc</i> rendszeresen <i>megtartóztató</i>	jó-rossz (inyenc) részes <i>kicsapongó</i>	<i>nagyon jó</i> <i>nem ingyenc</i> időnkint <i>megtartóztató</i>
— külsőt elhanyagolja háttérben maradó	önelégedett <i>hiú</i> <i>becsvágyó</i>	nincs megelégedve <i>külsőt elhanyagolja</i> <i>közömbös, háttérben</i> <i>maradó</i> —
pénzsóvár zsugori, takarékos szabadságot enged	<i>pénzsóvár</i> <i>könnyelmű, pazarló</i> vezethető	<i>takarékos</i> liberális
<i>szabadságot ad</i>	<i>szabadságot enged</i>	szigorú, gyengéd
— önző változékony	rossz önző, kegyetlen nem adakozó	jó <i>részvét, segítőkészség</i> adakozó
mérsékelt	<i>radikális</i> tevékeny	mérsékelt, konzervatív
— nem-hazafi természetes	(nem-hazafi) <i>mesterkél</i> t	<i>hazafi</i> <i>természetes-kényeskedő</i>

hetünk, amint általában a karakterológiában mindenik kutató az új fogalmakra és típusokra régi neveket is alkalmazott.

A *biótípusra* csak statisztikai adatokkal mutatunk rá: Heymanns életrajzokat és egyéneket tanulmányozott. Az volt a főtörekvése, hogy mindegyiknek megállapítsa a hovatartozását. Ezt kiegészítjük magyar vonatkozású kutatással, amely 50 férfi akadémikusra vonatkozik. A nem osztályozhatók számából látható a karakter-kutatás problémája, de itt egyúttal azt is bizonyítja, hogy Heymanns rendszere életrevaló és gyakorlatilag jól használható.

	Heymanns által áttanulmányozott				Magyar vonatkozásban:	
	életrajzok		egyének			
		0/0		0/0		0/0
Amorf	—	—	98	5.2		—
Apatikus	—	—	94	5.1		4
Nervózus	20	19	174	9.2		22
Szentimentális	14	14	113	6.2		22
Szangvinikus	10	10	95	5.1		8
Flegmatikus	21	20.5	439	23.5		18
Kolerikus	16	16	257	13.6		12
Passziós	21	20.5	597	32.1		14
Összesen:	102	—	1876	—	50	100
Nem osztályozható	—	—	656	25.4	—	—

Típusai

Jellemezzük most az egyes vérmérsékleteket!

1. *A nervózus*, „ideges“ (EnAP), ingerlékeny, kevésbé kitartó, sok a hangulatváltozás. Elv és cselekvés között ellentét van. Rossz megfigyelő és emberismerő. Itéleteiben felületes, nem gyakorlati. Szellemes és zenei tehetsége van. Inyenc, hajlamos kicsapongásra. Önző, hiú és pazarló. Nem lelkiismeretes, azért nem is megbízható. Vallási dolgok iránt közömbös. Kötelességteljesítésben és más munkájában is pontatlan. Szórakozott.

Nagy számban képviselve vannak a költők, de nem a tudományos kutatók. (Byron, Reuter).

2. *A szentimentálisnál* (EnAS) ugyanazok a tulajdonságok ismétlődnek, mint a nervózusnál, csak másodlagos tulajdonság változatában. Hevesek, ingerlékenyek, bár nem annyira, mint a nervózusok. Csekély okból is kedvet, kedvetlenséget éreznek. Kevésbé érzelmi színezetű indíték nélkül nem cselekszenek. Kisebb benyomásra nem jönnek működésbe a képzetek; nem közvetlenül a szemlélet alapján gondolkoznak, éreznek, akarnak, hanem a tapasztalatból szerzett képzetek és gondolkodás után. Az értelem és belátás nem éppen erős oldaluk, hanem a kedély, az érzelem. Nehezen békülnek ki. Levertségre és búskomorságra hajlamosak. Komolyak és lelkiismeretesek. Megbízhatók, hiteltérdemlők, mert egyenesek és becsületesek. Politikai és vallási túlzásokra hajlamosak. Nem inyencek, sem nem érzékiesek. Nem becsvágyók. Megfigyelőképességük és gyakorlati érzékük megfelelő. Emberismeretük kicsiny és különösen szűk látókörűek az új dolgok és összefüggések felismerésére.

A szentimentálisok között kiváló költők és írók vannak.

3. *A szangvinikus* (nEAP) kevésbé érzelmi színezetű dolgokra is cselekszik. Mindíg kész a cselekvésre, de inkább megfontoltan, mint impulzíve cselekszik. Hűvös és tárgyilagos. Általában vidám a hangulata. Inkább idealizál, mint kritizál. Kellemes társalgó, mozgékony. Rendszerető a munkában, de nem annyira kitartó és nem mélyed el. Gyakorlati érzéke és megfigyelőképessége jó. Könnyen kibékül. Nem érzékies, nem önző. De nagy a szabadságszeretete. Nem teljesen becsületes.

Vallásilag közömbös. Bátor, szereti a sportot. Elv és gyakorlat ellentétben állnak nála. (Lessing.)

Ha azt a szangvinikust tekintjük inkább tipikusnak, aki legmesszebb áll a flegmatikustól, a következő vérmérséklettől, akkor az ilyen könnyen csügged, türelmetlen, felületes, pontatlan. Inyencség is rejtőzik benne. Szónoki tehetség. Szereti a zenét. Könnyelmű és határozatlan.

4. *A flegmatikus* (nEAS). Gyakrabbi típus volt, mint a szangvinikus. De gondoljunk arra, hogy hollandokról van szó, akik tényleg a nyugodtságot és a flegmát képviselik! Nem heves, nem ingerlékeny. A munkában állandó és kitartó. Türelmes, megfontolt és hangulata is állandó. Elv és gyakorlat megegyezik. Toleráns, önálló, takarékos, pontos, szavahihető és természetes. Ezekben a tulajdonságokban a többi felett vezet. Nem érzéki, a természeti szépség és zene iránt nem nagy az érdeklődése. Inkább elméleti típus. Spekulációt, tudományt, matematikát szereti. Erős, kimagasló szenvedélyeket nem találunk benne, azonban részvevő, jóságos. Nem könnyű, sem nem gyors a felfogása, de igen értelmes. A legjobb emberismerő. Nagy, széles a látóköre. Képzelőtehetsége szegény, ritkán szórakozott.

Flegmatikusok között sok a tudományos kutató és író, de költő egy sincs.

5. *A kolerikus* (EAP). Kitartó, impulzív és nagyon türelmetlen, nem toleráns. Azonban könnyen békül, vig, nevetésre hajló, vidám. A munkában rendszeres és elmélyedő. Felfogása gyors, de ítéleteiben felületes. Nem szórakozott, gyakorlati ember. A családi érzés és jóbarátság nagyon kifejlődik benne. Inyenc. Általában hajlamai erőteljesek. Szereti a szabadban való életet, sportot, de nem a szalont. Szabadságszerető és önmagával meg van elégedve.

Ha a legenergikusabb kolerikusokat tekintjük szélső típusnak, akkor a fentieket így egészíthetjük még ki: táglátókörű, kitartó, bátor, elv és gyakorlat megegyezik. Igen jó megfigyelő, gyors felfogás, legnagyobb a gyakorlati érzéke és emberismerete. Fogékony új eszmék iránt; csekély a művészérzéke; nem spekulál, a könyveket éppen hogy nem utálja, a reáliákat kedveli.

Nagy szónokok tartoznak e vérmérséklethez, államférfiak, orvosok, írók és költők. (Danton, Dickens, Mirabeau és Scott.)

6. A *passziós* (EAS). Tevékenységben megközelíti a kole-rikust, csak a másodlagos működés féket jelent. Kevésbé mozgékony, jobban elmélyed munkájában. Buzgósága és kitartása nagyobb. Gyors a felfogása, nagy a gyakorlati érzéke és jó a megfigyelőképessége. Heves, önálló, nem becsvágyó és nem hiú. Kultúrisony jelentkezik nála; a falut, a szabad levegőt szereti. Hangulata kritizáló és bizalmatlan. Vallása és erkölcsi felfogása komoly. Nem érzéki. Alattvalókhöz jószívű. Takarékos, konzervatív; természetes, becsületes, hiteltérdemlő. Hirtelen veszélyben pillanatnyilag nem találja fel magát és kevés a bátorsága.

Akiknél az emóció nagyon erős, azok türelmetlenek, intoleránsak, impulzívek, mozgékonyak, elmések, szellemesek, rendszertetők, de új nézetek iránt kevés a fogékonyságuk.

Allamférfiakat, tudósokat, filozófus-költöket találunk közöttük.

7. Az *amori* (nEnAP). Közeli rokona a nervózusnak, csak az emóció hiányzik. Felületes, nem gyakorlati, szellemi tehetsége kicsiny; nem emberismerő, sem megfigyelő, keveset olvas. Érzéki, ingyenc és önző. Áskálódó, cselszövő, hamis, kétszínű, hazug, megbízhatatlan. Jó elbeszélő és zenei képessége van. Önmagával meg van elégedve, hiú, pazarló. Vallás iránt nem fogékony, csekély a hazaszeretete.

A nervózustól főképp a következőkben különbözik: derült hangulatú, nem hajlik túlzásokra, hűvösebb, tárgyilagosabb; fel nem bősíthető, toleráns. Értelmileg a nervózus fölött áll, de a közepes alatt marad. Egyébként érdeklődése gyengébb és szűkebbterületű, közömbös az elismeréssel szemben. Könnyen kormányozható, remetehajlamú.

8. Az *apatikus* (nEnÁS). Közel áll a szentimentálishoz. Intoleráns, fontolgtató, nehezen békül, levert, konok nézetű. Kissé korlátolt és határozatlan. Kevés a gyakorlati érzéke és megfigyelőképessége, nem különben emberismerete. Csekély a közügyessége, emlékezőtehetsége és képzelete. Az önzés és érzéki hajlam gyenge. Szavahihető, megbízható, takarékos, zárkózott. Szórakozott, pontatlan és kedvetlen.

A szentimentálistól főleg a következőkben különbözik:

megfontolt, hűvös, állandó hangulatú. Nem érdekli a spekuláció és újítás, sem vallás, sem politika. Gyakran remetéskedő, nem részvevő, alattvalói iránt szinte kegyetlen. Gyakran fukar és mogorva.

*

A klasszikus vérmérsékletek jellemzésénél, amennyire csak lehetett, a legapróbb részletekre is kitértünk és a többszörös ismétlés terhéért és előnyét is vállaltuk. Itt Heymanns vérmérsékleténél nem ismételjük ezt meg, hanem mivel nagy a rokonság és összefüggés, azért *kimutatásban*, táblázatban tesszük ezt szemléletessé. A következtetések maguktól értetődők.

Nem sajnáljuk azonban a fáradságot, hogy a kérdőívek szerinti tulajdonságok szerint is össze ne hasonlítsuk a nyolc vérmérsékletet. Ezzel a fogalmi tisztázódást segítjük elő és a megjelölt (kurzív) részekkel a genotípust is adjuk. Nem igényel nagy gondolkodást, hogy az egyes vérmérsékleteknek a táblázatból leolvassuk az eszményi alakját.

A lelki életre vonatkozóan csak utalunk arra, amit már a klasszikus vérmérsékleteknél elmondottunk.

A női karakter csak részben tolódik el mégpedig az emóció felé. Ha ez pillanatnyilag le is értékeli a nőt, viszont a nem-aktív tulajdonságok szinte helyrebillentik az egyensúlyt.

Klasszikus vérmérsékletek	Heymanns vérmérsékletei		
	típus	alaptulajdon- ságok	uralkodó alap- tulajdonságok
Szangvinikus	<i>Nervózus</i> Szangvinikus Amorf Kolerikus	E nA P nE A P nEnA P E A P	P
Kolerikus	<i>Kolerikus</i> Flegmatikus Passziós Szangvinikus	E A P nE A S E A S nE A P	A
Melankolikus	<i>Szentimentális</i> Apatikus Passziós Flegmatikus	EnA S nEnA S E A S nE A S	S
Flegmatikus	Szangvinikus Flegmatikus Amorf Apatikus	nE A P nE A S nE nA P nEnA S	nE

Ha ennek a fordítottját nézzük, azaz azt, hogy Heymanns temperamentumai milyen klasszikus vérmérsékletből tevődnek össze, akkor világosan láthatjuk a különbséget is a két rendszer között.

Heymanns vérmérsékletei	A klasszikus temperamentumok
Nervózus	<i>Szangvinikus</i>
Szentimentális	<i>Melankolikus</i> (Kolerikus)
Szangvinikus	<i>Szangvinikus</i> Flegmatikus (Kolerikus)
Flegmatikus	Kolerikus Flegmatikus (Melankolikus)
Kolerikus	<i>Kolerikus</i> Szangvinikus
Passziós	Kolerikus (Szangvinikus)
Amorf	Szangvinikus (Flegmatikus)
Apatikus	Melankolikus (Flegmatikus)

A m o r f (nE nA P)	Apatikus (nE nA S)	Nervózus (E nA P)	Szentimentális (E nA S)
nyugodt külső magatartás munkaiban lusta vagy csak időnkint buzgó szabadidejében lustálkodó, kényelmeskedő kötelességben mulaszt munkáit halogatja nehézségekben merev elhatározásban és cselekvés- ben impulzív több eshetőségnél határozatlan nem-emóciós beszédben hűvös és tárgyilagos	nyugodt lusta kényelmeskedő mulasztó halogató — megfontolt, elvek embere határozatlan nem-emóciós nyugodt, tárgyi- lagos jólelkű — türelmetlen nehézkedélyű	élénk, nyugtalan csak időnkint dolgos — elhanyagolja halogató elcsügged impulzív határozatlan emóciós heves ingerlékeny — türelmetlen változó a kedélye	nyugodt lusta kényelmeskedő hanyag halogató elcsügged impulzív határozatlan emóciós heves ingerlékeny idealizál — türelmetlen változó, inkább nehézkedélyű megfontolt nehezen azonnal változó új rábeszélhető szokás — jövőnek — megegyezik nem-ember- ismerő nem-gyakorlati szűk
nem lehet felharagítani kritizál másban megbízik emberekkel barátságos hangulata vidám	megfontolt nehezen felejt, ami fáj nehezen állhatatos régim csüng szilárd a véleménye a szokás embere — a jövőnek —	könnyelmű hamar — azonnal változó új rábeszélhető szokás — jövőnek —	ideális — türelmetlen változó, inkább nehézkedélyű megfontolt nehezen azonnal állhatatos régim szilárd nézetű szokás — jövőnek —
könnyelmű ha veszteség éri, hamar meg- vigasztalódik hamar kibékül szimpátiában változó új benyomást keres könnyű rábeszélési	megfontolt nehezen felejt, ami fáj nehezen állhatatos régim csüng szilárd a véleménye a szokás embere — a jövőnek —	könnyelmű hamar — azonnal változó új rábeszélhető szokás — jövőnek —	ideális — türelmetlen változó, inkább nehézkedélyű megfontolt nehezen azonnal állhatatos régim szilárd nézetű szokás — jövőnek —
változatosságot szereti hivatást változtat nagy tervekkel foglalkozik a jelennek él (buta) felületes	megfontolt nehezen felejt, ami fáj nehezen állhatatos régim csüng szilárd a véleménye a szokás embere — a jövőnek —	könnyelmű hamar — azonnal változó új rábeszélhető szokás — jövőnek —	ideális — türelmetlen változó, inkább nehézkedélyű megfontolt nehezen azonnal állhatatos régim szilárd nézetű szokás — jövőnek —
elvés gyakorlat ellentétben van nem-emberismerő	megegyezik emberismerő	ellentétben van nem-ember- ismerő	megegyezik nem-ember- ismerő
nem-gyakorlati ember szűklátókörű	nem-gyakorlati szűk a látóköre	nem-gyakorlati szűk	nem-gyakorlati szűk

Szangvinikus (nE A P)	Flegmatikus (nE A S)	Kolerikus (E A P)	Passziós (E A S)
nyugodt állandóan <i>serény</i>	<i>nyugodt</i> <i>serény,</i> elfoglalt	<i>élénk</i> <i>serény,</i> elfoglalt	(<i>élénk</i>) <i>serény,</i> elfoglalt
—	—	—	—
—	—	—	—
azonnal nekifog kítartó megfontolt	nekifog <i>kítartó,</i> <i>megfontolt</i>	nekifog <i>impulzív</i>	nekifog <i>kítartó,</i> elvek embere, megfontolt
határozott nem-emóció <i>nyugodt és tárgyila-</i> <i>gos</i>	határozott nem-emóció <i>nyugodt és tárgyi-</i> <i>lagos</i>	határozott emóció <i>heves</i>	határozott emóció <i>heves</i>
ingerlékeny kritizál	<i>jólelkű</i>	ingerlékeny idealizál	(<i>jólelkű</i>) idealizál
bizalmatlan	—	<i>megbizik</i>	<i>megbizik</i>
—	<i>türelmes</i>	<i>türelmetlen</i>	(<i>türelmes</i>)
<i>vidám</i>	<i>egyenletes</i>	változó	változó
könnyelmű hamar	— <i>nehezen</i>	könnyelmű <i>hamar</i>	megfontolt <i>nehezen</i>
azonnal változó új rábeszélhető	<i>nehezen</i> állhatatos régli szilárd nézetű	gyorsan változó új (rábeszélhető)	<i>nehezen</i> állhatatos régli <i>szilárd nézetű</i>
változatosság változtat	szokás	változatosság	szokás
nagy tervekkel jelennek	—	—	—
könnyű felfogás, értelmes	jövőnek értelmes	nagy tervekkel jelennek <i>felületes, gyors</i> <i>felfogás</i>	jövőnek gyors felfogás, értel- mes
<i>ellentétben van</i>	<i>megegyezik</i>	(<i>ellentétben van</i>)	<i>megegyezik</i>
—	<i>emberismerő</i>	(nem-emberismerő)	emberismerő
<i>gyakorlatias</i>	—	<i>gyakorlatias</i>	<i>gyakorlatias</i>
nagyátváltatú	<i>nagyátváltatú</i>	—	<i>nagyátváltatú</i>

Amorfi	Apatikus	Nervózus	Szentimentális
utánzó véleménye bizonytalan zene-, színész-képesség	önálló feltételes színész szellemes, tréfás hallgató	utánzó (szilárd) zene (festő) tréfás beszédese tud tréfákat beszédében sok a kitérés ismétli	utánzó feltételes nyelv nem tréfálkozó beszédese kitérő ismétli
hallgató tud tréfákat	ismétli önmagát		
mint megfigyelő rossz	rossz	rossz	rossz
ügyetlen emlékezete rossz ínyenc iszákos kéjenc önmagával elégedetlen hiú	ügyetlen rossz megtartóztató elégedetlen	ügyetlen ínyenc iszákos kéjenc megelégedett hiú	zenei hallása jó ügyetlen rossz nem megtartóztató elégedetlen nem ad a külsőre háttérben marad
elismerés iránt közömbös	közömbös	becsvágyó	önzetlen takarékos
pazarló (adósság) könnyű vezetni	fukar mást is enged érvényesülni nevelésben szigorú	pazarló uralomvágy	mást is enged gyengéd
kegyetlen állathoz, önző emberszerető: nem politikában közömbös nem hazafi tényleg is politizál fellépése mesterkelt	alattvalóival jóindulatú kegyetlen, önző nem közömbös vagy konzervatív nem hazafi mesterkelt	nem jó jó, segít igen radikális vagy közömbös nem hazafi mesterkelt	(jó) igen konzervatív v. radikális (hazafi) mesterkelt

Szangvinikus	Flegmatikus	Kolerikus	Passziós
önálló <i>feltételes</i>	önálló	utánzó <i>szilárd</i>	önálló <i>szilárd</i>
festő, nyelv	matematika, nyelv nem tréfás	írói, nyelv, zene	(nyelv)
elbeszélő tárgynál marad	elbeszélő tárgynál marad	tréfás beszédes. társal- gást vezeti elbeszélő kitérő	tréfás beszédes elbeszélő tárgynál marad
nyilvános fel- lépésre bátor jó	(bátor) jó		bátor jó
jó hallás ügyes nagyon jó	rossz hallású ügyes nagyon jó	igen jó ügyes rossz	jó ügyes igen jó
(inyenc) nem iszik megtartóztató megelégedett	nem nem iszik megtartóztató elégedetlen	inyenc nem iszik megelégedett	nem nem iszik megtartóztató elégedetlen
nem ad a kül- sőre becsvágyó	nem hiú háttérben marad	hiú becsvágyó	nem hiú háttérben marad
	önzetlen takarékos	pénzsóvár könnyelmű	takarékos
mást is enged	mást is enged	könnyű vezetni	(mást is enged)
szabadságot enged		uralomravágyó szigorú, de enged	szigorú, de gyengéd is
nem jó	jó	jó	jó
önző	segít	segít	segít
nem	igen	igen	igen
radikális v. mérsékelt nem hazafi politizál	mérsékelt v. konzervatív hazafi	radikális hazafi politizál	mérsékelt v. konzervatív hazafi
természetes	természetes	mesterkél	természetes

Amorf	Apatikus	Nervózus	Szentimentális
zárkózott, képmu- tató diplomata, intrikus nagyít	zárkózott, kép- mutató diplomata hitelt érdemel	mutogatja ma- gát, képmutató intrikus túloz, kiszínezi	<i>zárkózott</i> <i>egyenest, nyílt</i> <i>hitelt érdemel</i>
csak a törvény ke- retén belül meg- bízható vallásilag közöm- bös, gúnyolódó gyermekkel nem barátkozó	megbízható közömbös nem nem állatbarát érintkezik főké- p alacsonyabb rangúval	<i>hazudik,</i> nem megbízható <i>közömbös</i> <i>igen</i>	<i>megbízható</i> <i>vallásos</i> <i>nem</i> <i>igen</i>
magatartása föl- és lefelé különböző	 hirtelen veszély- ben félénk remetéskedő	 különböző fél, gyáva	 fél, gyáva
szórakozást keres, remetéskedő magáról beszél drasztikus vicceket szeret	személyekről	szórakozó személyekről szereti	házas önmagáról
keveset olvas, pon- tatlanul tartja meg	keveset, jól megtartja	keveset, zavaró- san tartja újító	keveset, zavaró- san tartja gyűjtő újító <i>tépelődő</i>
sportkedvelő	 inkább fejtörő játék		
szerencsejáték nagy tétben	szerencsejáték rokon dolgok- ban jártas	nagy tétben jártas	
udvarias szórakozott beszédben gúnyo- lódó	goromba szórakozott kedélyes	gigerli, ficsúr szórakozott kimért, goromba	szórakozott kimért, kedélyes
hivatalában pon- tatlan	pontatlan	<i>pontatlan</i>	<i>pontatlan</i>
ruha, szoba ren- detlen		rendetlen	rendetlen
beszédmódja von- tatott, egyenletes sokat nevet	vontatott, el- harapja keveset betegségben fé- lénk, türelmes, nem hív orvost	kiabáló sokat fél, türelmetlen, orvost hív pszichikai zava- rai vannak	vontatott <i>keveset</i> fél, orvost hív vannak

Szangvinikus	Flegmatikus	Kolerikus	Passziós
zárkózott	zárkózott	mutogatja ma- gát	mutogatja ma- gát
diplomata, intrikus	egyenest	cselszövő	nyílt
kiszínez	hitelt érdemel	túloz	hitelt érdemel
	megbízható	nem megbízható	megbízható
közömbös	(vallásos)	(vallásos)	vallásos
	igen	igen	(igen)
nem magasabbakkal	nem	igen magasabbakkal	igen
			ugyanaz
bátor	(bátor)		fél, gyáva
házias, szórakozó	házias	szórakozó	házias
dolgokról	dolgokról	személyekről	dolgokról
sokat, jól megtartja	sokat, pontosan	sokat, pontosan	sokat, pontosan
újító		gyűjtő újító	gyűjtő
sportoló		tépelődő	tépelődő
fejtörő	fejtörő	sportoló	fejtörő
szerencsejáték			
	jártas	jártas	jártas
udvarias	udvarias	gigerli	udvarias
éber, figyelmes	éber	éber	(éber)
kimért, tárgyilagos	tárgyilagos, ke- délyes	kimért	tárgyi és kedé- lyes
(pontos)	pontos	pontos	pontos
rendes	rendes	rendes	rendes
egyenletes, el- harapja	egyenletes, el- harapja	kiabál	egyenletes
keveset	keveset	sokat	keveset
bátor, nem hív or- vost	bátor, türelmes	fél, türelmetlen, orvost hív	türelmes
		vannak	vannak

Klug vérmérsékletei

Kilindulópont

Klug I. német pszichiáter a lelkipásztor szemével vizsgálta az embereket, tehát *a jellem és erkölcs viszonyát* elsőrangúan fontos dolognak tartotta.

Az emberi lélek szerkezetének kutatásában a kéznélfekvő adottságokból indult ki, a lélek tehetségei szerint vizsgálta az embert magát. Erre vonatkozóan megállapításai nem sok újat tartalmaznak. Típusai szinte összeesnek Spranger világnézeti típusaival. Csak amíg Spranger az ember irányulása szerint határozta meg alakjait, addig Klug a lélek természetéből. A közös eredmény mindenesetre érdekes és értékes, mert kölcsönösen támogatják egymást.

Ami újszerű, a már említett erkölcsi megítélésen kívül, az az, hogy a reális adottságokból bontja ki az embereszmenyt, az egyedi ember, helyesebben a típus eszményi alakját. És éppen ezzel jön segítségünkre. Típusaiban újra példát láthatunk arra, amit eddig is megkíséreltünk mindenegyes vérmérséklet-nél és típusnál, hogyan lehet rátalálnunk eszményi Énünkre. Az út és módzat nagyon különböző. Klug a lelkipásztor szemével vizsgálja a változás lehetőségeit. Hogy ez a legreálisabb, onnan világos, hogy a lelkipásztor és a lelki vezető intézményesen arra törekszik, hogy vezetettjéből a maximumot kihozza; hogy megvalósítsa azt, ami egyáltalán megvalósítható. A pozitív nevelés nem is lehet más, csak keresztény aszkézis, mint nagy iparkodás az Isten képmásának kifejlesztésére. A lelkipásztor még abban a szerencsés helyzetben van, hogy az eszközöket is megadhatja az emelkedéshez.

Kluginak: „Die Tiefen der Seele” erkölcslélektani tanulmányából vesszük rendszerét.

Először ismertetjük típusait és azt, hogyan találhat rá valaki saját típusára;

másodszor a reális, a mindennapi Ént ismertetjük;

harmadszor az eszményi Ént és

negyedszer azt a lehetőséget, amellyel az ember megvalósíthatja eszményi Énjét.

Érdekes Klug eszmefuttatása a javíthatatlan emberről, ahol

kimutatja, hogy a pesszimizmus az emberrel szemben nem jogosult. Egy nagyon tapasztalt ember szól a nehéz kérdésekhez.

Egész rendszerének és talán életének is a mottója kísér végig minden során, amelyet Hebbel költeménye nyomán így fejez ki: aki vagyok, szomorúan köszönti azt, akivé lehettem volna.

Ettől akar mindenkit megóvni. És így célkitűzése az, amelyet már a pogányok is így fejeztek ki: Légy azzá, aki vagy! — azaz valósítsd meg eszményi Énedet!

I. Az emberi lélek szerkezete

Típusok

Az értelmi ember.

Ennél az első típusnál az *intellektualizmus* van túlsúlyban. Az magába foglalja mindazokat az embereket, akiknél a szellemi adományok dominálnak és akik a lét problematikus oldalát teoretikusan, a lét praktikus oldalát pedig ökonomikusan fogják fel. Ez annyit jelent, hogy az intellektualista éppúgy lehet jó gondolkodó, számító, kutató, felfedező, analitikus és szintetikus tehetség; rendszerező és logikus ész, amint ügyesen be tudja szerezni, amire szüksége van; amint ért a gazdasági be rendezkedéshez és van is hozzá vállalkozó készsége. Az emberektől és tárgyaktól mindig és minden esetben bizonyos sajátosságos távolságra áll, amelyet perspektíva-távolságnak is nevezhetünk. Ez a perspektíva lehet makro-, teleszkopikus és mikroszkopikus.

Az intellektualistánál hiányzanak azok a lelki erők és tulajdonságok, melyek az érzelmes embereknél megvannak. Nem tud szabadulni az abstrakcióktól és reflexióktól. E típusnak saszeme, tiszta, éles és óriási területeket átlátó tekintete van; de egyúttal lelki alkatának következménye, hogy egyáltalán nem szándékozik a szédítő magasságból világosan megsejlelt tárgyához leereszkedni, vele belső érintkezésbe jutni. Csak „Daseins-Optik”-kal rendelkezik és nincs sem igazi értékes akarata, sem passziója.

Az értelmi ember mindent fogalmakba, formulákba akar

önteni, mindent szisztémákba, sémákba, sablonokba szeretne formulázni, oly szívesen állítaná össze az életet paragrafusokból, kánonokból, rubrikákból és szillogizmusokból, ott is, ahol ez már irracionális kezd lenni az élet számára.

Könnyen beláthatjuk, hogy az ilyen emberek, akikben túlnyomó az intellektualizmus, sokat megértenek és beszélnek arról, amit más lelki sajátságokkal rendelkezők átélnek, megszeretnek, átszenvednek.

Erkölcük természetesen megegyezik a többi emberek erkölcsi érzékével, mert az erkölcs valami objektív, abszolút és általános értékű. A konkrét erkölcs szükségképpen más az intellektualistánál, mint a többi típusnál.

Az akaratí típus.

E típusnál az akarat van túlsúlyban. Tevékeny, hatalmi akarat (Machtwillen) hatja át lényét.

Az akaratí ember nem sokat törődik az emberi természet problémáival. A lét és életproblémákat akaratával fogja fel, oldja meg vagy zúzza össze és töri szét. Aki a gordiusi csomót bogozgatta, biztosan intellektualista volt. Titkos örömét találta e kérdésben: Ki fogja ezt megoldani? Itt nem annyira a „Ki”, a személy érdekelte, hanem a mód: hogyan oldja meg. Nagy Sándor nem oldotta meg, hanem kettévágta. Az intellektualista azt mondja: Ez nem megoldás. A voluntarista ellenben: Ez mindenesetre a legegyszerűbb megoldás, ami létezik és azért a legegyszerűbb is. A kérdés illetően való megoldása észszerű-e, helyes-e és valódi megoldás-e, abban örökké hadilábon fog állni e két típus.

Mindkét típusnak megvan a saját módja a lét gordiusi csomójának megoldására. Az intellektualista és voluntarista egészen más úton törekszik célját elérni, noha e célok egyéni tevékenységükben nem is, de említett követeléseikben mindkettőben megegyeznek.

Márványból és hársfából ugyanazt a szobrot lehet kifaragni, alakjuk egy lesz. Anyaguk, belső tartalmuk azonban teljesen más. Az intellektualistát kristályhoz lehet hasonlítani, a voluntaristát alig megüledett és megkeményedett lávához. A kristályt is, a lávát is csiszolhatjuk, mégis ugyanazt a fényt másképp veri vissza.

A szentiment és resszentiment típus.

A szentiment alapja a túlnyomó és sokszor elhatalmasodott *érzelemélet*. A szentiment-típus semmikép sem egyenlő a „szentimentális” emberrel.

A szentimentnek „erősen” érzelmes a belső élete. Nem kristály. A kristály sokkal átlátszóbb, sokkal formásabb és erősebb, semhogy a szentimentet hozzá hasonlíthatnók. Nem is szilárd láva, inkább folyó lávához hasonlítható, amely azonban túlságos keményedhető lehetőséget tartalmaz magában, ez a keménységi lehetőség azonban nincs meg a szentimentben és nem is lesz meg benne soha. A viasszal is összehasonlíthatnók a szentimentet, mert könnyen alakítható, könnyen megolvasztható.

De amint a viaszból áldozati gyertya is készíthető, amely világít, gyengén melegít, csendben szolgálva maga-magát emésztí fel, azért nem lehet már a priori kimondani, hogy a szentiment csekély értékű. A kristály belsejében könnyen fordulnak elő törések, a lávában üregek, így a viasznak is megvan a gyengéje. A legszebb gyertya könnyen elhajlik a melegben és meg is olvad.

De ez csak lehet így, de nem biztos, hogy így is lesz. De az is igaz, hogy egészen más módon és egész más célokra használják a kristályt, lávát és viaszot.

Ami a *resszentiment-típust* illeti, úgy épül fel, olyan alakú, mint a geológiából ismert beszakadások és omlások. A resszentimentnél állandó az érzelmi élet. A szentimentnek csalódásokkal és szenvedésekkel teli élettapasztalataiból születik a resszentiment.

A szentiment tüzes láva volt, amelyre gyorsan és erőszakosan, néha azonban lassan folyó víz zúdult... A lehűlő lávában alaki változások jöttek létre, lyukak és szakadások, melyeket később pótolni, javítani már alig lehet, így keletkezett a resszentiment típus. Tudott valakiért vagy valamiért izzón lelkesedni, de csalódott. Aki ilyen lélekkel foglalkozik, rajta alakítani akar és pszichológiailag nem járatos, hamarosan azt fogja tapasztalni, hogy valami összetörik kezei között.

Mégis jó, hogy a léleknek is van belső szerkezete, minden organikus dolgon lehet segíteni, mégha össze is zúzódott, így

a resszentimenten is. A földig hajolt nádat is ki lehet egyenesíteni. A resszentiment lelkét ismét lehet magasba emelni, az úrt újra meg lehet tölteni; a lehangolt lelket ismét fel lehet hangolni; az idegen anyagokat, melyek belsejében nagy kínozat, feszültséget okoznak, el lehet távolítani.

Az esztétikus.

Egész sajátos típus az esztétikus: *élvezetében* és élvezet-szomjas ember. Természetes, itt nem az alacsony és durva élvezetekről van szó, hanem az érzékeknek tetsző szépen való gyönyörködésről; szépség utáni vágyról, amely ugyan — mint a szín és fény, csengés és harmónia utáni vágy és öröm — csírájában minden emberben megvan, de amely az esztétikusban már teljes virágzásig jutott.

Ez a típus tulajdonképpen két részre oszlik: receptív és produktív alakra.

A *receptív* a szépségekben gyönyörködő, a gyakoribb, a *produktív*, amelyet teremtő művész-típusnak is nevezhetünk, a ritkább.

Mindkettő az életet s az életjelenségeket esztétikusan állítja be magának. Intellektualizmus egyáltalán nem vagy csak elenyésző mennyiségben található benne. Voluntarizmus pedig a receptív típusnál alig található, a produktívénél azonban mintegy kényszer alakjában mutatkozik és hajtja, hogy gondolatát megtestesítse.

Ezek a produktív esztétikus típusok gyakran kapcsolódnak a voluntariztikus típussal. A legnagyobb akaratemberek lelki alkatukból kifolyólag elsőrangú esztétikusok. Ezen nincs semmi csodálkozni való.

Minden nagy akarás a legvégső kifejlésben nem pusztán a hatalomvágyra vonatkozik, hanem egyúttal teremteni-akarás is, amely valamiképp Isten teremtői tevékenységének felel meg. Ha Isten tevékenységét és lényegét akarnók valamiképp megismerésíteni itt a földön, akkor ennek a képmását a művész intuíciójában és elemi alkotóerejében találhatók fel, aki a földön halhatatlan értékeket teremt azáltal, hogy az elvont ideákat konkrét formában jeleníti meg.

Az anyag, amelyben megtestesíti ideáit, nem szükségképpen kell, hogy márvány, zengő húrok vagy elvarázsolts vászon

legyen, hanem lehetnek pl. politikai országok, kontinensek, rajtuk élő emberek. Sőt bátran állíthatjuk, hogy sohasem volt számottevő politikus, aki (ha gyakran fel sem ismerték és nem méltatták is) művész, pontosabban kifejezve: teremtművész ne lett volna.

De mivel a szó szoros értelmében nem lehet művész senki, ha nem akar örök értékű vagy legalábbis századokra szóló értékeket alkotni, azért ez előbbiekhöz hozzáfűzzük: csak az erkölcsileg nagy, a személyileg becses képes ilyen értékeket teremteni, mert csakis az ideák, ideálok lehetnek forrásai az örök időkre fennmaradó alkotásoknak. Minden olyan teremtmény lélek tudatosan vagy öntudatlanul örökértékűre tervezte műveit, mégha ez a tervezgetés csak mint eltorzított valami jelenik is meg alkotásaiban.

De mi csak általánosságban szóltunk az esztétikus lelki alkatáról. Amikor már arra törekszik, hogy halhatatlan dolgokat alkosson, a produktív ember írgylésreméltó tulajdonait egyesíti magában. Kell is, hogy nagyszerű tulajdonságok legyenek benne, különben hogyan tudná a szellemet anyagban megjeleníteni. E kettős egyesülés (szellem, anyag) csak abban jöhet létre, aki magába zárja mindkét alakot.

A *receptív* típus kevésbé írgylésreméltó tulajdonságokkal is rendelkezik. Csak élvezi azt, amit a produktív átélt és formába öntött. A receptív csak csodál, a produktív ellenben megalkotja a csodálnivalót. A receptívnek megvannak az idilljei és tragédiái, a produktív mások idilljeit alkotja meg és szerencsés vénája gyakran prófétává, hőssé teszi mások szemében. A produktív csak nagy titáni formákban akar élni és alkotni, míg a receptív miniatűr alakban él és alkot vagy ami ma gyakoribb, csak törpe alakban élvez.

Mindkettő alapeleme egy, — de ez a receptív esztétikusban csak kaleidoszkopikusan van meg, míg a produktívben makrokozmi kusan. (Hasonlíthatnók a meteorhulláshoz ez utóbbit.)

A vallásos típus.

E típus az örökké kereső, örökké kérdező, az örökké nyugtalanságot érző és nyugalmat szomjazó emberi lélek. E tulajdonságokból a többi típusban is van valami, de a vallásos

lélek összhangja mégis egészen más. A harang hangja attól függ, hogy milyen anyagból és hogyan öntötték. Ércből, rézből vagy bronzból készült harangnak egészen más a hangja, mint az ezüst- vagy üvegharangnak. És ha valakiben mint rekedt csengő vagy repedt harang szól a lélek, az lehet örökségből vagy saját hibájából. Csak azért, ami maradt, amivé lett saját hibájából, felelős, és nem azért, mivé lett mások hibájából!

Ki vagyok?

Az értelmi ember.

Ha valaki tudni akarja, milyen csoportba tartozik, tartsa szem előtt, hogy tiszta típus nem található. De az egyik vagy másik típus túlsúlyban lesz nála. Az intellektualista könnyen a fogalomnál, a gondolatnál marad és Hamletté fajulhat. Ő szereti e mondást: „Mindent megérteni annyit tesz, mint mindent megbocsátani.” Pedig ez csak néhány megszorítással igaz. Azt hiszi, szilárd talajon áll, ha valamiről fogalma, hipotézise, szisztemája van vagy ha felfogást alkotott magának.

Pedig valójában duzzadó élet folyójának partján áll, amelyet ki nem aknázhat, mert csak formuláinak medrében szeretné folyni látni. Azt hiszi, hogy már vallásos, hacsak dogmatikus; erkölcsös, ha moralista. Pedig, aki valamit tud, az még nem tudós; ha valakinek fogalma van vagy teljesen tökéletes az ismerete az erkölcsről, az még nem erkölcsös.

Az akarati ember.

Kevésbé elvont és teoretikus („Igy van és ez elég”), hanem inkább pragmatikus és energikus ember. Vezérelve: „Igy akarom! Punktum!”

Milyen zsákutcába kerül az olyan ember, aki elvét irányítani nem tudja, könnyen érthető. Mennyi ostobaságot csinálhat olyan dolgokban, melyekben tájékozatlan, ha cselekedni akar. A történelem erre elég példával szolgál.

Ma sem kell lámpással keresni a voluntaristákat, a Cézár-jellemeket. Tucatszámra vannak ilyenek: egoisták, brutalisták, zsarnokok ezek a családban, autokraták az igazgatói állásban. Azt akarják, hogy a dolgok és emberek olyanok legyenek, amilyeneknek ők akarják, azt hiszik, hogy a sors olyan, ami-

lyennek ők az akaratuk sakktábláján kitervezték. Éppoly könnyen tönkre mehet, mint az intellektualista, aki az élet folyamán mellett áll, szilárdnak hitt talajon. Megáll a voluntarista is, de nem lát többet, mint az előtte gördülő hullámokat vagy a folyó szélességét. Az intellektualista sokszor nem hatol le az élet mélységeibe; a voluntarista a nem sejtett mélységekbe, amelyekbe belevetette magát, pusztul el.

A szentiment gyakran elvérzik az életben.

Minél inkább érzi valaki, hogy akár emberek, akár más-
valami részéről elvérézés veszélye fenyegeti bensejét, annál biztosabb lehet, hogy a szentiment-típushoz tartozik. Mindig kiad és azt hiszi, hogy így kell cselekednie. Látszólag jóaságos ember, de mégis magának is, másnak is sok kellemetlenséget és szomorúságot okozhat, ha nem értik meg, ha valaki nem méltó, nem érett, ha félremagyarázzák, akarva vagy nem akarva rosszal viszonyozzák.

A szentimentnek finom, tiszta a szíve, ha jó ember; de egyáltalán nem erős. A megedzett szív nem törik oly könnyen össze, mint a szentimentről hiszik. Hiszik csak, mert az emberi szív sokat elbír, mielőtt összetörne. A szentiment a tenyerén hordja szívét, míg az erős ember jól őrzi.

A szentimentből lesz a *resszentiment*. Hogy mi a lényege, azt fentebb mondtuk el. Ebből tudjuk, hogy nagy veszély fenyegeti. Erkölcsileg magasra is emelheti, amit elszenvedett, de egyúttal piedesztáljáról le is ránthatja. A nagy szentek és gazemberek gyakran e típushoz tartoztak, mert az egyiket fel-emelte a magasba az, ami a másikat letaszította. Aki meg akarja tudni, vajjon e típushoz tartozik-e, vizsgálja meg teljesen tárgyilagosan érzelmeit, nevezetesen az úgynevezett negatív érzelmeket (ellenszenvet, haragot, gyűlöletet, ki nem békülő hajlamot). Az Evangélium tékozló fiúja resszentimentből kifolyólag cselekedett, mikor a moslékot összehasonlította az atyai ház kenyérével és elhatározta, hogy felkel és atyjához megy. Ő pozitív irányban indult meg a resszentimentből. De hány fiú és leány kezd negatív resszentiment életet! Idegen légióban, az éjjeli menhelyeken, börtönökben, fogságban.

A resszentiment-típus pozitív és negatív irányú egyéneit mindenféle színben és változatban megtalálhatjuk. Megtalálhat-

juk a kolostorokban, a családokban. Ezeket az élet tette elkeseredetté és az élet érlelte meg őket. Sok nem jó házasság a resszentiment-típus termőföldje.

Egyszerűen mindaz, akin véres sebet ejtett az élet, ügyljen, nehogy a seb elgennyedjen és elrothadjon, hanem úgy irányítsa a dolgot, hogy vére mint megszentelt áldozati vér hulljon. Minél kevesebbet látnak a sebből az emberek, minél többet az Isten, annál hamarabb fog begyógyulni. Mindenesetre meg kell győzni a resszentimentet és jobb irányba kell terelni. Sok esetben csak egy jóságos, bölcs pap vagy egy tapasztalt és emberszerető orvos segíthet már rajta.

Ami az *esztétikust* illeti, nincs szüksége mélyenjáró önvizsgálatra. Mindenki könnyen felismeri, vajjon e típushoz tartozik-e. De minél értékesebb a produktív esztétikus típus, annál inkább szükséges, hogy egész lényét átítassa az erkölcs és az örök értékek magasztossága. A teremtő műve rossz is lehet és így minden rossz a teremtőre esik vissza, amennyire ő az erkölcstelen műnek következményeit előre láthatta és nem segített, nem változtatott rajta.

Igaz, a művészetnek megvannak a szabályai az esztétikában. De az esztétika nem a jó és rossz között húz korlátokat. Aki alkotásaiban (politikai téren is) saját dicsőségét keresi, nagyon vigyázzon! És aki receptív típus, háromszor is inkább vigyázzon magára! Mert a receptív típust annyira lerészegítheti, elkábíthatja a szépség; annyira élvezethajhászó lehet, hogy lelkének tisztasága iránt egész közömbös lesz. De utóvégre nem azért van az esztétikus, hogy egész életében csak élvezzen, hanem alkotnia is kell.

A *vallásos típus* sajátságai minden emberi lélek mélyén megtalálhatók. A kegyelmekkel különösen elhalmazottaknál, akik valamikor tán kivétel nélkül küzdöttek Istennel, ez a mélyenfekvő vallásosság felszáll, mint a víz a hajszálcsöveken a növényekbe és táplálja, nagyra neveli a lelket. Nem minden embernél magától értetődő ez és nem is könnyű. Nem mindenki lelkének Isten a mindennapi kenyere, nem mindenki lelkének vészületett természete az imádság. Nincs azonban senki, aki legnagyobb bajaiban nem szomjazta volna az Istent. Mindenki gondol „valamire”. Mindenkinnek megvan a titkos istene, ha mindjárt bálvány is az. Mindenkinnek van hite, ha mindjárt

babona is. Tehát: aki lényének legmélyén csendes, komoly napokon és néma, álmatlan éjszakákon érzi szívverését, szívverésének Isten-keresését, az legyen meggyőződve arról, hogy vallásos mélység hatja át lelkét és ne feledkezzék meg az isteni szóról: „Ma, ha halljátok szavát, ne keményítsétek meg szíveteket!”

II. Hogyan találom reális „Én”-emet?

Ha tudni akarjuk, milyen az ember tipikus lelki alkata, a következőket kell szem előtt tartani:

1. *Mi az én geno-, feno- és biotípusos alkatom?* Mi a temperamentumom sajátja? Mi a temperamentumom ciklo- vagy skizotimikus tulajdonsága, mely alkatomból folyik?

Itt az a kérdés merül fel, hogyan függnek össze lelki szerkezet, alkat és temperamentum? A szerkezet: a belső; az alkat: a fiziológiai tulajdonságot jelenti; a temperamentum pedig: az a mód, ahogyan megnyilvánul a természet. A belső: a szerkezet; a külső: a testi alkat; a temperamentum: ha egy inger reakciójáról van szó. Példával talán jobban megvilágíthatjuk a mondotakat. — A szentiment emberben túlsúlyban van az érzelem. Ez a lelki szerkezete. Finom teste és gyorsan reagáló idegszisztémája van. Ez az alkata. Lehet skizotimikus is. Ez az a mód, ahogy az inger a finom organikus testet és idegrendszerét mozgásba, rezgésbe hozza. A skizotimikusnál a lelkesedés tüzes kitöréseit szükségképpen visszahatás követi, ezt mondhatnók kijózanodásnak. — Tehát a skizotim lelki szerkezete és testi „alkata” hangulatváltozásban nyilvánul meg, amely a szentiment embernél égis hatoló örömből halálos szomorúságba csap át.

2. A különböző típusokhoz járulnak még a következők: *van-e lelkemben rétegződés* vagy felbomlási lehetőség. Legtöbb emberben van ilyen. Mivel az ilyen szakadási lehetőség az egész embert is rombadöntheti, azért elengedhetetlenül szükséges megismernem, hol van lelki alkatomban (szerkezetemben, idegműködésemben) a fenyegető hely. Számtalan eset előadhhatja magát! Ime egynéhány:

Akadály, tekintély el nem ismerése; önfejlés (makacság), agresszív tulajdonságok, kislátókörűség, önkicsinylés,

erőnk túlbecsülése, írigység, egyoldalú érzélem-optika vagy érzélem-akusztika, resszentiment, mimózálelek, érzéketlenség mások iránt, zárkózottság, tépelődés és skrupulizmus, ingerlékenység és ugraszthatóság, kaotikus lelki állapot és lelki fegyelemzetlenség, érzékenység, idegfeszültség (magas vérnyomás), meghasonlottság és komplikáltság egy-egy lelki funkcióban, álarchordozás és színészkedés (akármilyen okból is!), örökölt terheltség, szervezeti rendellenességek, rögeszmékhez való ragaszkodás, hyperbulis, abúlia, erotizmus és szexualizmus, gyermekkorból maradt ijedtség, szépszisz, optimizmus, pesszimizmus, radikalizmus, belső anarchiára és nihilizmusra való hajlam, relativizmus (mely mindenkihez tud alkalmazkodni és amely rendszeres színészkedéssé fejlődhetik).

Mindezekből egy-egy tulajdonság hozzátartozik lelki alkathoz, szerkezetünkhöz. Egy is elég belőlük, hogy szakadék keletkezzen és tönkre menjünk.

A fődolog: mindenki igyekezzék átlátszóvá tenni lelkét és az igazság kérlelhetetlen kutatásával megkeresni a szakadási lehetőséget. Azt hiszed, eltévedsz a labirintusban? Pedig nem! Valamint a szobrász nem tudja pusztán rátekintéssel megmondani, hogy márványtömbjén belül van-e hibás réteg, csak a kidolgozás, a munka közben akad rá. A véső egészen más hangot ad ott, mint az egészséges résznél. Most kell kezdődnie az óvatos munkának, nehogy az egész tönkre menjen. A művész dolgozzék csak bátran tovább — nyugodtan, megfontoltan. Már ne „a priori” vonakodjék, mert akkor egy szobrot sem fog alkotni!

Nem kell komplikált munkát kezdeni! Hiszen a lélekről van szó. A komplikáltság csak az eshetőségek megtévesztő nagy számában van. A kezelés, a munka mégis egyszerű. Nem kell megijedni!

3. Az önismerethez szükséges a domináló, az *uralkodó hajlamot* megismernem. Alkatot és domináló hajlamot nem szabad összetéveszteni. Alkat belső minőség, vagy velünk született vagy szerzett. Domináló hajlam az élet és cselekvésen uralkodó főhang. Ha ezt felismertük, sokat tudunk. Az eljárás mód ilyenkor az, hogy belemélyedünk és csendben hallgatjuk a bennünk hangzó, beszélő lelket.

Kérdezd csak meg magadtól: Melyik a legszebb, legtisz-

több hangja lelkednek? Melyik lenne a legtisztább? Mi volt egykor a legtisztább? Mit csináltál belőle? A sors hogyan változtatta meg? Vajjon a többi hangok harmóniát alkotnak a főhanggal? Nem? Vajjon a túlvilág preludiumát alkotják? Sokakban egészen összegabalyodott minden. Annál inkább kell kutatni és bogozni. É nélkül senki sem tudja meg: kicsoda ő; mégkevésbé: mi lehetne ő?

4. Melyik a *legmélyebb seb*, amely most sem hegedt még be? Ez minden típusnak szól, nemcsak a szentimentnek és a resszentimentnek.

Hamarosan megadható a válasz: Amit legjobban szerettem és elvesztettem, aminek elvesztése leginkább érintett és sebzett. Az ilyfajta kutatás a leggyümölcsözőbb és a legbiztosabb. Ilyenkor aranyat keresünk magunkban és természetesen az iszapot is napfényre hozzuk.

Még egy igen fontos kérdés: Miért vérzik még a szívem?

5. A legutolsó kérdés: Melyik a *legnehezebb kísértésem*? Hogyan rohant meg? És én hogyan viselkedtem akkor? Mi volt az ingerre a lelki reakció? Hol vetettek horgonyt a kísértések? Tisztán láttam jönni őket? Vagy úgy mentem eléjük, mint a korcsmába, hogy lerészegedjem és alkalmat találjak — vagy rögtön lerészegedtem? Vajjon a jobbik Én csak fáradtan, vontatva és dadogva mondta el mondókáját és így kapitulált az alacsonyabb Én előtt, porban, sárban, iszapban térdrehullva előtte? Mit gondoltam a kijózanodáskor? Hová kíváncsoztam, mikor a jobbik Én kibontakozott az óhajtott vagy a csak kénytelenségből elviselt sötétségből? Egyáltalán van-e még önítelő képességem? Ismerem a veszélyes területet? És mégsem térek ki előle?

Vagy a jó és rossz határmezsgyéjén állok azon titkos szándékkal és kívánsággal: Majd csak befújja a szél hóval a mezsgyét és aztán . . .?

Valódi néven nevezem tetteimet, azon a néven, melyet jobbik Énem ad cselekedeteimnek vagy talán ennek a jobb Énemnek betömöm a száját, hogy ne kiálthasson, amint azt — a régi jó időben — tette?

Az aljasság és jellemtelenség melyik köre az, amelyikben jól érzem magam, talán állatiáisan jól érzem magam?

Az élvezeteknek melyik harsányan nevető, síma területe az,

amelynek ingere közepette jól érzem magam, amelyben „jól” élek? A kötelességmulasztás vagy hanyagságnak melyik tere az, amelyben ugyan nem fordulnak elő nagy zökkenések, de kisebb — állandó nívó-süllyedések.

És végül a legfontosabb kérdés: Vajjon súlyos kísértéseim arénát alkotnak-e, amelyben küzdök? Vagy homokfövenyt, hínárt, iszapot, amelyben térdig, szívemig... nyakig... számig belemerülök úgy, hogy már segítségért sem kiálthatok az égi magasságokhoz?

Sok út van előttünk, amelyeken haladhatunk. Egyszerre azonban csak az egyiken mehetünk. És ez az út nem magától jön létre, ki kell taposnunk. Bátran induljunk neki, még akkor is, ha a végénél legszürkébb ÉNUNK áll is. Az önismeret olyan, mint a Grál-lándzsa: sebez, de rögtön gyógyít is.

III. Az eszményi Én

„Ki vagyok Én?” — e kérdés sokakat elbátortalaníthat. Aki mindig ezt a kérdést teszi fel magának, annak lelke előtt mindig az „ideális, az eszményi Én” lebeg, amelyet megvalósíthatna, amelyet meg kellene valósítania; és azért lebeg előtte, hogy megvalósítsa, de nem teszi. Nem kutathatunk a valódi Én után a nélkül, hogy ne gondolnánk az eszményi Énre, és hogy igazi eszményi Énünk után ne kíváncsozzunk. Azonban, ha nincs meg a komoly akarat, törekvés, a reális Én kívánczósága az eszményi Én után („amivé lehetne”), akkor az ember kedvét veszti. Ez egészében igaz. Csakhogy a törekvés vagy inkább a jóakarat mindig megvan, csak mozgathatunk kell; meg kell motiválnunk. Így kergethetjük a reális Ént eszményi képmása felé.

Tolsztoj Leó ezeket írja 1879 október 18-án naplójába: „Vannak nagy törekvésű emberek, akiket azonban kívánságuk kényszerít, hogy leszálljanak a tömeg közé. Itt azonban törekvésük szárnyai aláhullanak, kettétörnek. És a törött szárnyakkal tovább csapkodnak, nagy erőmegfeszítéssel újra felemelkednek, de aztán újra le is zuhannak. Sebaj! Szárnyaik meggyógyulhatnak. Nagyon magasra fogok repülni! Segítsen hát meg az Isten!”

„Nagyon magasra repülök” — bátor szavak Tolsztojtól.

Attól a Tolsztojtól, aki lenn a tömeg között eszményi Énjét keresi. Tudjuk róla, hogy ellentét volt benne... Nem volt tiszta, áttetsző lelki alkata... Szíve is sok sebből vérzett, évtizedeken keresztül fáradt eszményi Énje után.

Tizenöt éve, halála előtt fájdalmasan, szinte kétségbeesve írja naplójába: „Mondd meg igazán, Tolsztoj Leó, igazán azon elvek után élsz, amelyeket hirdetsz?” — A válasz: „Meghalok a szegénytől. Hibás vagyok, megvetést érdemlek... De mégsem egészen! Hasonlítsátok össze életemet előbbi életemmel! Látni fogjátok, hogy Isten törvényei szerint igyekeztem élni. Nem tettem meg ezredrészét sem annak, amit meg kellett volna tennem, és e miatt szegyenkezem is. De nem hanyagságból mulasztottam el; nem azért, mert nem akartam, hanem azért, mert nem tudtam... Engem gyalázhattok, de nem azt az utat, amelyen jártam. Ha ismerem is az utat, amely hazafelé vezet, de ha részeg vagyok és dülöngélek, nem mondhatjátok, hogy az út rossz. Mutassatok más utat vagy támogatatok az igaz úton, mint én is támogataltak benneteket! Ne lökjetek el magatoktól! Ne gyönyörködjeteek kétségbeesésem, ne kiáltásokat: „Ime, azt mondja: hazamegyek és a pocsolyába esett!” Ne mulassatok rajtam, hanem segítsetek! Vérzik a szívem, amikor látom, hogy valamennyien eltévedtünk. És amikor minden erőmből kiutat keresek, nem vagytok irántam részvétellel, hanem azt mondjátok: „Ime, beesett a pocsolyába!” — Mikor még közelebb volt halálához, ezeket írja barátjához: „Nem vagyok szent, nem is látszottam annak. Ember vagyok, aki engedi magát tovasodortatni, aki nem mondja mindig azt ki, amit gondol; nem azért, mert nem akarja, hanem mert nem tudja; fél a túlzástól, a tévedéstől. Cselekedeteimmel még rosszabbul állok. Nagyon gyenge vagyok, sok a terhes megszokásom. Igazsággal akarok szolgálni Istennek, de mindig megbotlom. Ha azt hiszik, hogy nem tévedek, akkor minden hibám kell, hogy hazugságnak tűnjék fel. Ha gyengének tartanak, igazuk van, mert az vagyok. Részvétre méltó, de becsületes, jó ember akartam lenni.” Micsoda megrázó keresés ez az eszményi Én után. — Még megrendítőbb e keresés vége: 1910 november 10-én reggel 5 órakor hagyta el birtokát, Jasnaja Poljanát. Még aznap Optina-kolostorhoz ért, mely híres búcsújáróhely volt. Már többször tette meg az utat életében. November 11-én ért Chamovdo-kolostor-

ba, hol nővére apáca volt. Délután ugyanide érkezett le leánya és értesítette apját, hogy keresik. Ő azonban tovább bolyongott a déli provinciákban, talán Kaukázusban. Ütközben megbetegedett és egy ismeretlen helyen, Ortos Ostopowoban meghalt. Éppen 31 évvel Nasnaja Poljából történt kétségbeesett menekülése előtt ezeket írja naplójába: „Vannak szárny nélküli, nehézkes emberek; ezek a földön mozognak... Vannak, akik engedik szárnyaikat nőni, aztán a magasba emelkednek és ott fenn lebegnek: ezek a szerzetesek... Vannak, kik nagyon könnyen felemelkednek, de olyan könnyen le is zuhanhatnak: ezek az idealisták. De akadnak, akik hatalmasan tudnak repülni is...”

Az ifjú, aki először szeret, hatalmas lökéseket kap ideáljától. Az Istenért küzdőnek Isten misztikus csókja ad erőt a szárnyalásra. Az ifjú szerelme ritkán marad tiszta — lezuhan!

I. A földi és természetfölötti szeretet megmutatják az ember eszményét, megmutatják, mivé lehetne.

II. Más utakat is kell keresnünk, mint a szerelem és misztika útját, melyek eszményi önünkhöz vezetnek. Ezek talán jobban földhöz kötöttek, de megpihenhetünk rajtuk, feltételeket tehetünk, míg az ideális és igazi Önünkhöz el nem érünk.

1. Aki nem él banális életet, tudja, mi volt a legnagyobb, a legtisztább Énje. Hétköznapiakról van szó! Csak kérdezd meg: kötelességemnek monoton, melankolikus teljesítéséből, gondjaimból, nehézségeimből, levertségemből stb. mikor nőtt ki a heroikus, a tragiko-heroikus Én? A víz csak a völgybe folyhatik, de a lélek maga ellen is. Kell is, mert a völgybe rohanó ár magával ragadja, elborítja a lelket, mely a magasból származik és oda törekszik. Ez a gyakorlatban annyit jelent: tönkre mész, ha meg nem kezdted a munkát magad ellen és minden ellen, ami leránt.

Nem voltak életünkben olyan korszakok, melyekben tulajdon Önünknel erősebbek voltunk? Ebben az időben az erkölcsileg erősebb, a nagyobb, a győzedelmes, a heroikus, a legkeserűbb könnyek közt is mosolyogni tudó valaki volt az „igazi Önünk”. Ezt kell állandó Éneddé tenned!

2. A második út inkább intuitív. Belsőnk kutatásából, ha mindent könyörtelenül eltávolítottunk, ami bennünk csak látszat, csak máz volt, megtaláljuk igazi Önünket, amivé lehet-

nénk. *Eltávolítani mindazt, ami csak ránk ragadt, ami nem benső tulajdonságunk, ami csak korlát, amely mögött üresség rejlik; ami csak héj, burok, amelyben nincsen mag.*

Tehát: minő magra akadunk, ha elvetjük a külső héjat? Talán rossznak, rothadtnak találjuk a magvat? Aligha, mert ilyen mag nagyon is ritka. Mindig van egy legalább szemernyi jó a reális Énben az eszményi Énből. Minden ember lelki alkataiban vannak nemesfémerek, gyémántok. Ezeket kell kiszedni. Természetes robbantás és kalapácsütés nélkül semmi nemes tartalom nem jön felszínre.

Ennek a munkának megvannak a veszélyei; azért jó, ha vezetővel csináljuk. Nehéz munka! Ki az a világon, aki ha szükséges is, olyan fájdalmat okoz magának, mely valóban fáj? — Pedig jegyezzük meg: márványszobrot nem simogatással alkot a művész, hanem kemény kalapácsütésekkel. Aki eszményi Énjét meg akarja magában találni, annak neki kell fogni a kemény, keserű munkának! Annak ki kell bírnia a kalapácsütés kínjait is!

3. A harmadik út az eszményi Én megismerésére, tedd fel a kérdést: „*Mit kellene odaadnom, feláldoznom, külsőleg és belsőleg mitől kellene megválnom, hogy valóban szabad ember lehessek?*”

Mennyire belegabalyodhatunk az emberekbe, tárgyakba, foglalkozásokba?! Rabszolgák lehetünk!

IV. A reális Énből az eszményi Én felé

Lehetséges-e az, hogy az ember, akinek bizonyos lelki alkata van, bizonyos temperamentuma és bizonyos domináló hajlamai, megváltozzék, mégpedig jó irányban?

A tapasztalat azt mutatja, hogy nagyon nehéz a meglevő típust megajlítani, megváltoztatni.

Bennünket lelkivezetőket, nevelőket nem csüggeszthet el az, hogy a lelki változásnál csak mint mások útmutatói szerepelhetünk, még akkor sem tehetünk többet, ha nagyon is ideálisan és sok energiával látunk neki munkánknak, mert tudnunk kell, vannak „tremenda misteria”, a kegyelemnek és szabadakaratnak félelmetes titkai, és hogy sokaknak esetleg a legsötétebb úton kell haladniuk. Mindez nem csüggeszthet el.

Sokat segíthetünk így is. Figyelmeztethetünk, irányíthatunk. A léleknek nem kell így a teljes sötétségben egyedül botor-kálnia.

A belső ember fejlődésében lényeges szerepet játszik a *szabadakarat*. Megkötöttségéből mindenki kibontakozhatik, ha csigalassan is.

E lassú vagy gyorsabb kibontakozásnak különböző módjai vannak:

1. *A bánat (kegyelem) útja*. Az ember a legborzasztóbb és legnagyobb vétkekbe eshetik lelki alkatából és szabadakaratából kifolyólag, különösen akkor, ha az alkatában levő rosszat, törékenyt el nem távolítja vagy nem ellensúlyozza.

Ha ilyen nagy bűnös, ilyen mélyre zuhant ember bánatra indul, nagy bánatra indul, ha elégtételt akar adni, akkor gondolhatunk benső, lényeges változásokra, domináló hajlamainak megváltozására. (Az Evangéliumban Mária Magdolna, Szent Pál; aztán Szent Ágoston . . .) Az biztos, hogy a kegyelem tekintetbe veszi a lélek különböző hajlamait is, sokszor azonban ellenkezőleg is működik az Isten. (Szent Ignác a loyolai kastélyban lehetetlennek tartotta eleinte a szentek követését. De aztán jött a kegyelem.)

Huysmans Joris Károly, Zola tanítványa a satanizmusig süllyedt, mégis azt mondotta: „Nem maradt más hátra az ember előtt (ő előtte is), mint vagy leborul a kereszt előtt vagy pisztolyt ragad maga ellen!” Ő is választott — a keresztet. De miért éppen a keresztet? „Amikor magánosan voltam egyik templomban, — írja egyik regényében — tompa hangokat és váratlan parancsokat hallottam. Be kell vallanom: rettenetes, lesújtó tapasztaltam, hogy láthatatlan Lény száll szívünkbe és tudni azt, hogy ez a Lény valamit ki akar hajtani lelkünkben. De még rettenetesebb, ha az akaratra ható kényszer nem kívülről, hanem belülről támadt. De az szent meggyőződése, hogy mindig az akaratnak van fenntartva a döntés.”

„Nem megtérésről van itt szó, — mondja a valláspszichológus — hanem egy lassú, öntudatalatti folyamat kezdődik.” Szóval ez az öntudatalatti folyamat magyaráz meg mindent, minden lehető és lehetetlent; akkor ez valóságos rejtély vagy rejtvény-birodalom! De fennmarad a nehézség, a nagy kérdés: Miért lesznek az öntudatalatti ismeretlen lelki alkat hiányok

tudatosak? Hogy a szentiment resszentimentté lesz, az érthető; de miért lesz jó resszentimentté? Miért ragadja meg az élvezettől fáradt keze a keresztet és nem a pisztolyt? — Ez a kegyelem hatása. Itt az ember is közreműködik, sokszor munkájával érdemesül a kegyelemre.

2. *A szenvedés útja.* Nemcsak a bánat és az elégtételadás vágya hoz létre a lélekben lényeges változásokat, hanem a nagy szenvedés is. Lehet Isten látogatása, lehet „véletlen”, lehet ez megérdemelt és szerzett is. A nagy szenvedés széttöri a lélek burkát és bepillantást enged az igazi mélységbe. És ha ilyen villám jön előzetes dörgés után vagy a derült égből csap le, lenyomja a lelket. Ha most a lélek lesujtottságában heroikus feladatok megoldására vállalkozik, akkor beáll a változás. De ehhez óriási erkölcsi erőtartalék kell vagy jó vezető. Különben olyan resszentimentté lesz, aki nem a magasba száll, hanem a mélységbe zuhan, az elkeseredés, megátalkodottság és lelki nihilizmus mélységeibe.

Attól függ minden, vajjon koronaként vagy igaként hordja a szenvedés terhét. Az első nemesít, a másik lealjasít. Aki igaként hordja, az olyan, mint a bika vérben forgó szemekkel, mely rettegve várja a következő csapást. Aki koronaként hordja, az király; mindegy, miből van a koronája, tövisből vagy aranyból. Akiket hirtelen és nagy szenvedés ért, azok mindig alkat-változás előtt állanak. Örök hatalom kiált ilyenkor a lélekhez, a lélekbe és várja a visszhangot. Az echo: ima vagy káromkodás. Az elsőnek, ha lassan is, segítségére siet az Isten; a másikat engedi megátalkodottá lenni. A nemesen szenvedőnek mondhatod: „Isten most a legmélyebb, az igazi Énedet keresi; csókold meg a sujtó kezét, mely megütött és ne az öklödet mutasd az ég felé! Te talán csak a sujtó kezét látod? Pedig az örök Mester az, ki igazi Énedet akarja belőled kifaragni, amelynek eddig csak talán karikatúrája voltál.”

Mit is mondhatna mást az ember szenvedő felebarátjának, mint azt, hogy Isten most kohóban tartja, hogy a salaktól megtisztuljon.

3. *A szeretet útja.* Egy harmadik lehetőség is van, mely megváltoztathatja az ember lelki alkatát: a szeretet. Nem az ideákért és ideálokért lelkesülő szeretet, mely sokszor őrjöngő is lehet; hanem az a szeretet, amely áldozat után áldozatot tud

hozni. Az igazán szerető nem akar, hanem azzá lesz, amit eszményi Énje mutat. Szeretetének tárgya átalakítja bensejét. A szeretet egybeolvadást akar a szeretettel, egyenlőséget. Kópirozza a szeretetet. — Az életben gyakran párosul a szeretet a szenvedéssel. Aki szeret, az szenved; addig szenved, amíg a szeretetet át nem szenvedte és eggyé nem lesz vele bensőben, lelkileg, felfogásban.

A szeretet izzóvá teszi a lelket, hogy új formába önthető legyen. Az igazi szeretet nem kér, hanem ad, szinte pazarol. A szeretet szava nem „Én”, hanem „Te”, de ezt a kettőt nem is lehet szétválasztanunk, egybeolvadnak. Ebben van a szeretet átalakító ereje.

A javíthatatlan ember

Az ember lehet-e azzá, amivé lennie kellene? Vajjon lelki alkata nem határozza-e már meg előre egyéniségét, amelytől nem szabadulhat?

Nem akarjuk a kérdést megkönnyíteni azáltal, hogy a szabadakaratról beszélünk, amelynek az egyes elhatározásoknál fontos szerepe van.

Egy ellenvetés igaz: egyes esetekben cselekedhetik az ember így vagy amúgy. De ha a cselekvések láncolatáról van szó, már nem áll a dolog. Tapasztalásból tudjuk, hogy cselekvésmódunk belső alkatunktól függ. Hogy valaki egyet megtesz vagy egyet elhagy, még nem jelenti azt, hogy az illető általában nem típusa szerint cselekszik.

Általában megállapíthatjuk, hogy életében senki sem lesz mássá, mint amire belső lelki alkata disponálja. Kivételt láthatunk, de ez sem igazi kivétel. Lehet, hogy a „megtérés” már lelki alkatához hozzátartozott. Ami jót vagy rosszat a gyermek magával hoz, az később is jó vagy rossz gyümölcsöt terem. Eddig az ellenvetés.

Igy van ez valóban? — NEM! — Csak a felületes látja ilyennek. Az ember lelki alkata nem a biológiai, hanem a pszichológiai törvények szerint fejlődik. Mindkettőnek más a kauzalitása. Akármit is mondanak, akik az akarat szabadságát tagadják, tény az, hogy az egyénnek mindig megvan az eshetősége, hogy felemelkedjék vagy lecsússzék. Aki józan pillana-

tában, nyugodt lelki állapotban megvizsgálja magát a szívig, a velőig, az olyan tisztán és pontosan tudja, akárcsak a nevét, hogy életének nagy és fontos mozzanataiban szabad volt és jobbra vagy balra dönthetett; éppen ezért felelős minden tétéért, és azért is, milyen utat választott.

Még egy ellenvetés: Legtöbb ember mégsem szabadon cselekszik életének legtöbb pillanatában! — Nem azért nem cselekszik szabadon, nem azért nem szabad, mert nem lehet szabad; hanem azért, mert nem akar szabad lenni. Sokszor biológiai törvények szerint cselekszünk és nem a pszichológiai, pneumatológiai, Istenhez hasonló lelkületünk szerint. Szürkületben élünk és a napsugár csak itt-ott hatol be szenvedélyeink tömkelegébe.

Nagyobb szolgálatot nem tehetünk olyan embernek, aki kíván azzá lenni, amivé lennie kell, ha figyelmeztetjük, hogy *öntudatos és önmegtigyező életet éljen*, ne engedjen homályt és önámítást lelkében!

Az életben nem az akaraté a *primátus*, az elsőség, hanem az *ismereté*, az öntudatosságé és a lelkiismereté. Ezzel korántsem becsüljük le az akaratot, sőt ellenkezőleg: az emberek sokkal jobban és energikusabban foglalkoztathatnák akarataikat, mint azt teszik. De hogy annyira gyátrán, oly fordítva foglalkoztatják, nem utolsó helyen annak tulajdonítható, hogy az emberek kevésbé tudatosan és lelkiismeretesen élnek. Lelkiismeretesség annyi, mint az örök törvények szerint való beállítottság. És aki lelkiismeretének tisztasága és megvesztegethetetlensége szerint cselekszik, az *azzá lesz, amivé lennie kell*. Ezt azonban nem teheti meg az energikusan munkába állított akarat nélkül. Tökéletesen különböznek az „embertől”, akik az akarnáságból nem tudnak kiemelkedni. Az utóbbiak inkább a biológia törvényei szerint élnek és nem lelkiismeretük szerint.

Csakis az ismerheti meg magát, aki egyszer az igazi Én életét éli. Csakis az, aki már egyszer igazi életét élte, aki akar komolyan azzá lenni, akivé lehetne, csakis az alakítja ki magából eszményi Énjét.

Önmagunkra találás

1. A jellem meghatározása

A tudományos karakterológia irodalmában azt a sokféleséget szemlélve, azt a nagy igyekezetet, ahogyan szinte burjánzanak az új rendszerek és típusok, nem tudja az ember, mit kezdjen ezzel a bő terméssel. Valósággal őserdőben van, ahol minden szép és erőből duzzadó, de félelmetes és könnyen eltévedhetünk.

Akármennyire is igyekeztünk arra, hogy csak a leghaszálhatóbbakat gyűjtsük össze a sok, eredeti meglátásból, szent titokzatosság marad az ember, mi magunk is.

A következőkben a legrövidebben és legváltozatosabban akarjuk összefoglalni a magunkról és az emberről a tudnivalót.

Kétségtelen, van érdeklődés ma az ember iránt. Hiszen, ha egy városban megjelenik egy „grafológus” vagy hasonló szélhámos, nemcsak rajongó meg reménykedő menyasszonyjelöltek tolonganak hozzá, hanem még műveltebb rétegekből olyan tömeg is, hogy sorszámot kell osztani a békesség kedvéért. Persze, nemcsak ilyen felületes kíváncsiskodók akadnak, hanem vannak, akik komoly könyvet is kezükbe vesznek és önmagukon megvalósítani igyekeznek, amit megértettek.

Azonban nagyon sok nagyrahivatott egyén *csak akkor* vesz tudomást a benne rejlő erőkről, titkokról, *amikor már nagyott bukott*. Csodálkozik azonban azon, hogy ez is lehetséges. Pedig ha magába pillantott volna, akkor fejlődésében kikerülhette volna a bukást, amelyből kevesen emelkednek újra fel.

Az ember saját szerencsájének a kovácsa, nemcsak a szó mindennapi értelmében, hogy megél és előbbrejut, hanem lélektani, neveléstani értelemben is. A jellem az ember sorsa!

A jellemvonások nem változatlan adottságok; mégha velünk születettek és lelkünk legmélyén gyökerezők, akkor is a megélésük olyan lehet életkörülményeink miatt (ezeket magunk is megteremthetjük), hogy alig hasonlóan éli meg két egyén. Vannak persze olyanok, amelyek alapjukban nem változnak és a lélektani kölcsönhatást legfellebb mérséklük. Az igazi arculatot a kutató elől elrejtteni alig lehet.

A legszédületesebb lehetőségek a szellem terén fordulnak

elő, mert annyira megnyilvánulhat a szellemnek az anyagtól való függetlensége, hogy mindenén áttör, ami testi, ami gátlás és megvalósítja az eszményt, amelyet egy szerencsés szemlélet pillanatában fogant.

Eddigi kutatásainkban szinte alaptételként a következő elgondolás vezetett: *Nem véletlen dolog az egyéniség.* Az ilyen né vagy olyanná fejlődésnek megvannak a maga okai és a következőkben azt a meggyőződést szeretnők aprópénzre váltani, hogy meg is találhassuk a reális embert a maga fenotípusával, amelyből a veleszületett értékekkel és adottságokkal megvalósíthatja eszményi Énjét, az egyedi tökéletes embert.

A mondottakból az világosan kitűnt, hogy a vérmérséklet, jellem és egyéniség felismerhető a statisztika bizonyosságával. Ennek útja-módja, amelyre még visszatérünk, az egyéni adottságok multja (= eddigi élete) és a kegyelmi rend működése benne.

Nem az előbbi állításunk gyöngítésére, de az igazság kedvéért jegyezzük meg, hogy *rejtély mindig marad* az emberben, akkor is, ha „úgy ismerjük, mint a tenyerünket”. A lelket, az ember-egészet nem tudjuk átvilágítani, áttekinteni, mint az üvegkristályt. Teljes ismeretünk emberről nem lesz a földön, önmagunkról sem. De ez nem is szükséges, még a nagyon fejlett lelki élethez és a pontos lélektani kutatáshoz sem. A hátrány csak az, hogy teljes biztonságban nem lehetünk magunk felől sem. De aggályosságra éppen annyira nincsen okunk, mint ahogy a mindennapi életben jár-kezel az ember az utcán és nem remeg, hogy fejére eshetik a téglák, cserép vagy esetleg rádőlhét egy ház vagy a föld nyelheti el stb.

Amint már jeleztük, hogy mindazt, amit az emberben látunk: tükörkép. Kettősség előtt állunk: a láthatatlan és látható valóság előtt. A látható, megformált, megjellegzett valóság a láthatatlannak jele, sőt kifejezése és közvetlen kisugárzása. De mivel a cselekedetekben az egész ember nyilatkozik meg, mert az egész ember cselekszik, azért a láthatóból következtethetünk a láthatatlanra. Éppen arra törekszünk, hogy az egésznek a középpontját, centrumát megtalálhassuk. Többfajta lehetőséget keresünk erre a következőkben.

Nem kell ahhoz külön tanulmány, elég egyszer hallanunk,

hogy megkülönböztessük a juharfát, fűzfát, bükkfát; kis gyakorlattal a gabonaféléket is megkülönböztethetjük már sarjadásukban. Azonban szakismeret kell, hogy az egyes rokonfajta állatokat, rovarokat, legyeket egymástól megkülönböztessük. A juhász a nagy nyájban is minden egyedet meg tud különböztetni; míg az utazók, akik először látnak nem-fehér fajt, kezdetben csak a nagyságban látnak különbséget, az arcvonások sokáig egyformáknak tűnnek fel. Így vagyunk az emberismerettel is. Az elütő egyéneket, a tudóst a gyakorlati embertől, a kedélyest a melankolikustól gyorsan megkülönböztetjük; az egymáshoz közel állókat már nehezen tudjuk pontosan elhatárolni egymástól. Sok esetben beigazolódik az is, hogy önmagunkhoz vagyunk legközelebb, és önmagunk megismerése a legkeményebb feladat.

Magunk megismerésének közvetlen célja az *egyensúly keresése és megőrzése*. Minden emberben van valami, ami az összhangját megbontja; egyikben több, másikban kevesebb. De mindkét esetben nem tudja, nemcsak magában és magával, hanem másutt sem, azt az eredményt elérni, amelyet elérhetne. A nagy tömeg nem is ad erre. Sok ezer törekvése, halálisan komoly iparkodása van az emberiségnek, de utolsó helyek valamelyikén szerepel az önnemesítés. Igaz, hogy akik az utóbbi feladatot vállalják, felülmúlják minőségben a többi mind. De lehetnének többen!

Az önismeret és *emberismeret célja* azonban *nemcsak egyéni*. Legutóbbi időben szaporodtak el a tehetségkutató és pályaválasztást irányító intézetek. Megindult az állami munka is, hogy a tehetségek el ne kallódjanak. Mindezek biztató jelek arra, hogy egyszer embergazdaságra is berendezkedünk. Túl tudunk majd emelkedni azon a barbár szemponton, ahol az állat is többet ér az embernél, mert az ember könnyen pótolható, de az állat pénzbe kerül. Roppant előny származnék nemcsak az egyénre, hanem a társadalomra is, ha mindenki a tehetségének megfelelő munkakörben élhetné le életét.

Minden lélektani kutatásnak, neveléstannak és ember-tudománynak pedig a végcélja, amelyet félve ír le az ember és még óvatosabban fogalmaz meg szóban mások előtt, *hogy az ember hőssé legyen*. Ez nemcsak aszketikus mondás, sőt

nem is az elsősorban, hanem életszükséglete mindazoknak, akikben a nyárspolgáriasságon felül hivatástudat él, akikben él még nemesség és eszményiség. Sőt azoknak is, akik reális és nem komikus, tragikus, drasztikus életet akarnak élni, akiknek még nem minden mindegy. A honfoglalást, hazaalapítást mindegyiknek végig kell csinálnia önmagában, hogy e megszervezett és felépített Én megálljon a nehézségek és ellenségek között. Igen sok, a legtöbb ember nem vállalja ezt a nehéz feladatot. A kultúra, ez a kiadagolt vitális halódás, a szellemi ernyedtség, a fiatal népek és lelkek küzdeni akarásának hiánya sokat kiöl az emberből. És lesz nyárspolgárrá és saját boldogulásának sírásójává.

A gonddal összeválogatott táblázatok nem akarják az életet komplikálni, sem a kibontakozási feladatokat leegyszerűsíteni, hanem csak sok oldalról mutatják be a sokrétű életet. Apró dolgokból tevődik össze az élet-egész. Néha egy apróság elég, hogy önmagunkra találjunk, máskor meg lehetetlen, hogy önmagunk tükörcarcát meglássuk.

Önismeretet mondunk, mert ez az alapja az emberismeretnek. Önmagunkat, jellemünket kell először meghatároznunk akkor is, ha más ember nem is érdekel. Ez a legegényibb és legsürgősebb ügy a magunk érdekében.

2. Fejlődési útem

Az emberben, testi és lelki adottságában egyaránt, az élet törvénye érvényesül. Ez pedig durva nagyvonásokban abban áll, hogy az élet csírája egy kicsínységből, kezdetlegességből bontakozik ki, tökéletesedik.

Amikor éppen a kibontakozás lehetőségeit és módozatait akarjuk az egyedekben megvizsgálni, tekintetbe kell vennünk, hogy *a fajnak megvan az általános úteme*, amelyet nem lehet számításra kívül hagynunk.

Az emberi fejlődésben kettőt kell megkülönböztetnünk: a testi és szellemi fejlődést. A kettő nagyjában összeesik, csak a szellemi fejlődés egy kicsit késik a testi fejlődés mögött. Később bontakozik, de viszont később is csökken. Ha

életrajzi adatokat vizsgálunk, azonnal világos előttünk az, hogy az ember szellemi teljesítőképességének a legnagyobb fokát nem akkor éri el, amikor testileg teljesen kifejlődött, hanem később, és hogy a testi erők hanyatlásával nem jár szükségképpen együtt a szellemi élet hanyatlása is.

A férfi és a nő fejlődésében — tekintsük most a fent mondottakat egy összesített jellemzésben — is van különbség. Ha táblázatban vonalakkal ábrázolnánk a kettő fejlődését, akkor a nő vonala kétszer töri át a férfiét. A fejlődés a nőnél gyorsabb ütemű, úgy 18—20 éves korban befejeződik, míg a férfinnál ez 24—25 éves korig kihúzódik. A másik különbség pedig az, hogy a férfiak közül aránytalanul többen érik el az átlagnál nagyobb teljesítményt, azaz az átlagon túlnőnek. Ha az átlagot kétharmadnak vesszük, amely férfinnál és nőnél kb. egyenlő, akkor a nőknél igen kis hányada fogja csak ezt a határt túllépni.

1. *Az általános testi fejlődés* vagy élettani kibontakozás terjeszkedő, expanzív és visszafejlődő, regresszív. A fejlődés csúcsára akkor jut, amikor a szaporodási képességét eléri. E fejlődés a nőknél a 18. életévig, férfiaknál a 25. életévig tart. A 15—25. évig, nevezzük ezt első átmeneti kornak, a fejlődés a legerősebb ütemű. Ezután lassúbb, de állandó a növekedés, egyenletes ütemben az 50. életévig. A 45—55. évek között, a második átmeneti korszakban, a fejlődés a legkisebb, tehát az előző korszakhoz képest már csökken. Az 55. életévtől kezdve aztán határozott visszafejlődés van.

2. *A szellemi életben* egy bizonyos korig az emberi élet gazdagszik. Eléri a csúcsteljesítményt. Ebben a szerzett értékeket addig tartja, ameddig csak képes. Ha elveszítené őket, kárpótolni igyekszik, ami bizonyos koron túl azonban már nem lehetséges. Természetes, hogy a hanyatlás a szellemi téren is beállhat.

Az életrajzi vonalról mondtuk már, hogy a testi fejlődési vonalak, a gyorsütemű és a főkorszak hátrafelé tolódik. Tehát a gyakorlatban az értékek tartása tovább tart, mint az élettani fejlődési korszakban. Van valami az emberben, ami ezt az eltolódást okozza. Ezt a tényt, hogy az ember képes magasabbra szállni, mint amire a pusztán testi élete és hajlamai

mutatják, sőt csökkenésük ellenére is fejlődőképes, élesen szem előtt kell tartanunk. Hiszen éppen ez legélesebb cáfolója a sötétlátásnak és ez azt is mutatja, hogy reménytelen eset nagyon is kevés van.

Az a működés, amelynek fellépése és hatása ellentétes az élettani leépítéssel, amely lélektani teljesítményt jelent, független a fizikai teljesítménytől. Ez nem más, mint a szellemnek, a léleknek a vitalitása, élni és fejlődni akarása. Anyagtól független lénye és az a tulajdonság, hogy külső kényszerítő erővel szemben sem mond le arról az igényéről, hogy a maga természete szerint éljen és fejlődjék.

A mindennapi életben találkozunk olyan testileg már egészen elgyengült emberekkel, akikben a lélek nemcsak éppen él, hanem fogékony, hajlékony és fejlődik, ahol nincsen még szó lelki, szellemi hanyatlásról.

Minden jellemtanak és neveléstannak az volna a célja, hogy ezt a nagyon is kíváncsú szellemi frissiséget, ezt a továbbfejlődési képességet ápolja, fenntartsa. Egyszerűen az volna a feladata, hogy a halandó és sirbaszálló, elgyötört testből egy ifjú, életerős lélek szálljon Alkotójához azzal, hogy a „spiraculum vitae”, az életlehellet végig élet volt és nem halódás, és hogy elérte azt, amit a teremtnél belé ültettek. Azzá lett, akinek a Teremtő kitervelte: egy kiteljesedett, beérett gyümölcse az Életnek.

Az önmagunkra találás időpontja nagyon különböző és a fejlődésüteme is. Legszerencsésebb, ha találkozik és együtt halad a testi és szellemi fejlődés. Csak sajnos, a legerősebb testi fejlődés ütemében fordulnak elő zuhanások, törések és szakadások az életvonalban. Rendesen megállapodás, megrekedés a folytatása, és a mélypontból — az egyes vérmérséklek szerint — a felülemelkedés csodával is határos. Ennek következménye, hogy a szellemi, mondhatjuk erkölcsi fejlődés, jóval előbb visszahúzódik. Elkorcsosult gyümölcse lesz az ilyen életnek. Nem az élet írja elő az ütemet. Ilyenkor csak arról van szó, hogy a halódás elhúzódik.

A belső fejlődésnek rendkívüli esetektől eltekintve, *szervesnek, ütemesnek kell lennie*. Így nem keletkezhetnek héra-

gok és lelki szerkezetünkben kikerülhetjük a kiszámíthatatlan eseteket. A fejlődés ütemét sok tényező fogja megállapítani. Gátló okok is fellépnek és többé-kevésbé befolyásolják a kifejlődést.

Az élettani erő, amely sok esetben hátrányosan hat, megnevesítve és beirányítva a belső erőfejlődés legteljesebb hatású adottsága lehet, mert erősebb haladást biztosít.

3. Vérmérsékleti és típus-összevetés

Ha a következő táblázatokban csak az érdekes összefüggést látjuk a különféle vérmérsékleti beosztási rendszerek között, nagyon keveset látunk még.

Feltűnik az, hogy akárhonnán is indultak ki a zseniális meglátások: egységes szempontból, a művészi látás szemszögéből, mennyire találkoznak. Azaz: akármilyen összetett lény is az ember, mégis ember.

A táblázat oszlopainak összevetése pedig szinte csak kibontakozása egy-egy vérmérsékletnek. „Minden út Rómába vezet!” És így könnyű megtalálnunk magunkban nemcsak a lényegét, hanem az árnyalatokat is. Nem lesz feleslegessé egy rendszer sem, hanem hasznos gyakorlati útmutatás a jellemkutatásban.

Két szempont szerint csoportosítottuk eddigi anyagunkat: a klasszikus vérmérséklet szerint, aztán Jung és Kretschmer rendszere szerint. Nem merev szabályokról van szó, sem számítani képletekről, az természetes, hisz lélektanban vagyunk.

I.

A szerző	Típusok és vérmérsékletek			
A klasszikus rendszer	szangvinikus	kolerikus	melankolikus	flegmatikus
Jung	kifeléforduló (extrovertált)	kifeléforduló	befeléforduló (introvertált)	kifeléforduló
Spranger	gyakorlati művészbem társadalmi	hatalmi gyakorlati	elméleti szociális vallásos művész	(gyakorlati)
Dilthey	érzéki	hős	szemlélődő	érzéki
Ribot	eufórikus erotikus	agresszív	nyomott szimpatikus	
Noszlopi	tőrekvő (nyárspolgár)	idealista (tőrekvő)	mélylelkű idealista	nyárspolgár
Croner	erotikus romantikus	gyakorlati (értelmi)	anya (értelmi)	(gyakorlati)
Lazar	infantilis puerilis	virágo mulieris	virginális mulieris	(infantilis)
Kretschmer	piknikus aszténias	atléta (piknikus)	aszténias (piknikus)	piknikus
Klug	értelmi szentiment receptív esztetik	akarati szentiment esztetik	szentiment ressentiment esztetik	értelmi receptív esztetik
Heymanns	nervózus szangvinikus kolerikus	kolerikus passziós flegmatikus	szentimentális apatikus passziós	apatikus amorf (flegmatikus)

II.

A szerző	Típusok és vérmérsékletek	
Jung	kifeléforduló (extrovertált) (objektív típus)	befeléforduló (introvertált) (szubjektív típus)
Kretschmer	ciklotím	skizotím
A klasszikus vérmérsék- letek	szangvinikus kolerikus flegmatikus	melankolikus (kolerikus)
Spranger	gyakorlati ember szociális hatalmi	elméleti művész vallásos
Dilthey	érzéki hős	szemlélődő (hős)
Ribot	euforikus agresszív szimpatikus (erotikus)	depresszív (erotikus)
Noszlopi	nyárspolgár gyakorlati idealista impulzív	mélylélek
Croner	anya gyakorlati értelmi	erotikus romantikus (anya)
Lazar	infantilis puerilis virágo	virginális mulieris
Klug	akarati értelmi receptív esztetikus (vallásos)	szentiment resszentiment esztetikus vallásos
Heymanns	elsődleges működésű kolerikus nervózus szangvinikus amorf	másodlagos működésű flegmatikus passziós szentimentális apatikus

4. Legbensőbb Énünk

A jellemtanak kétségtelenül legérdekesebb feladata a legbensőbb Én kikutatása. Hogy ez a legnehezebb és az összes problémát felfokozott alakjában tartalmazza, ahhoz nem fér kétség.

Lelki alkatunknak és egész belső szerkezetünknek a hordozója a lélek, mégpedig központoszerű hordozó, központi irányító. A következőkben kénytelen az ember néha fület sértő szavakat használni és egész idegen területekről vett hasonlatokkal valahogy megközelíteni az egyszerű és mégis végtelen sokféleségű lelket.

I. LELKI ALKAT alatt az általános típust értjük, amelyet részleteiben elemezni akarunk. Ilyen lelki alkat a típusok és vérmérsékletek tiszta és kevert fajai.

II. Az ANYAG, amelyből a legbensőbb Énünk összetevődik, a tehetség és képességek, elsősorban természetesen az értelem és akarat.

A) Az *értelmi minőséget* három szempont szerint állíthatjuk össze:

1. A *felfogás, felfogóképesség*. Ez nemcsak készséget jelent új dolgok és ismeretek befogadására, tehát nemcsak önkéntes működést az érzékelhető tárgyakkal kapcsolatban, hanem elvonatkoztatott tehetséget is és kezdeményező készséget. Az önkéntesség-kezdeményezés, az elvonatkoztató és érzékelhetően felfogó tehetségből tevődik össze a felfogás különbözősége, illetve az az értelmi beállítottság, amely a maga módján ragadja meg tárgyát. Így különböztetjük meg:

a) Az *eredeti értelem*. Ez új kapcsolatokat teremti. Felfedezőképességet jelent. Szemléletes megfigyelései vannak, s tárgya ihleti, inspirálja az új kapcsolatokra. Az eredetiség egyaránt lehet a gondolkodásban és gyakorlati alkalmazásban.

b) A *mély értelem* nem annyira a kapcsolatokat, tehát az elrendeződést, a szélességi területet, hanem a mélységet, a lényeg felé való törekvést és megértés munkáját végzi. Nem elsősorban összefoglaló, mint az eredeti értelem, hanem elemző, boncolgató. Természetes, kell, hogy erős legyen az elvonatkoztatóképesség és a visszatekintés. Alapja a fény, világosság és nyilvánosság.

c) *Az átfogó értelem* nagy területet tekint át és így bizonyos szempontból ellentétje a mélységnek. Nem szaktudóstípus, hanem polihisztor, olyan, aki sokhoz ért, akinek az általános műveltsége óriási, de nincs különleges szakműveltsége. Az átfogó értelem összetesz (szintetizál) és rendszerez (szisztematizál). Mindkét működése vagy egységesítő, tehát inkább elméleti összefogóképesség vagy egyensúlyozó, azaz gyakorlati, ahol a külső harmónián a hangsúly. Képzet-társítása az ellentéteket és hasonlóságokat szereti.

d) *Az éles értelem* pontosan elkülöníti a finoman összetartozó dolgokat. Míg az átfogó értelem csak a körvonalaiban látja a rokonságot, és az ellentétek határvonala nem hajsza-éles, addig az éles értelem a legélesebben és legpontosabban rajzolja meg a határokat. Nagyon élesen különíti el a dolgokat egymástól is és minden mástól. Elsősorban a különbségeket fogja fel.

e) *A bíráló értelem* már szinte átmenet az értelmi felfogás és ítélet között. Nemcsak a hasonlóságra és ellentétre terjed ki a gondolatársítás, hanem a harmóniára, hiányokra. Az összeillőség és ellentmondás az, ami feltűnik.

2. *Az ítélőképesség.* Ez majdnem egybeesik az intelligenciával, amely nemcsak értelmesség, hanem a felfogóképesség alkalmazása. Ebben az alkalmazásban két dolgot kell élesen megkülönböztetnünk egymástól: az első az, hogy vannak olyan igazságok és olyan világosan meglátott tárgyak, hogy az ítéletet szükségszerűen mondjuk ki. Hogy ennek mekkora a köre és tartalma, az már az egyéni értelmi tehetségtől függ. A másik, a gyakoribb eset ez, amikor nem áll előttünk oly világosan az igazság; amikor cselekednünk, választanunk kell, nem látjuk azonnal szükségszerűen, mit válasszunk, melyikhez csatlakozunk. Az ítélethozatalba ilyenkor nemcsak maga a meglátott tények folynak bele, hanem a gyakorlati akarat is, amely az értelmi megnyugvást akarja, és amelynek esetleg cselekednie kell: viszont csak biztos ítéletre cselekszik. Ezt kényszeríti ki az akarat.

Vannak, akik minden külső behatás nélkül is önként hoznak akár önmagukról, akár tárgyakról ítéletet ismereteik alapján; vannak, akiknél csak akkor lendül cselekvésre az ítélő-

képesség, amikor valami külső szükség készíti erre. Mindkettő vagy a valóságra irányul vagy csak elméleti marad.

I. Az *eredményt tekintve* az ítélőképesség alapja az intelligencia. Ez lehet olyan, hogy csak a) mások, tehát csak az emlékezet működik, amikor egy esetre alkalmazza a már rég hallott elveket vagy ismétli, amit már előzőleg létrehozott; b) bíráló az intelligencia, ha szétválaszt. Az emlékezetnek itt kisebb szerep jut. c) A termékeny intelligencia, ahol az emlékezetnek úgyszólván semmi szerepe nincsen, amikor új kapcsolatokat és új meglátásokat hoz létre az értelem.

II. A *tulajdonképeni ítélőképességet, intelligenciát* így szokták felosztani:

a) A gyors intelligencia. Éles és átfogó felfogást kíván. Hamar felfogja, miről is van szó. Áttekintést ad ugyan, de felületes.

b) A gyakorlati intelligencia bíráló és eredeti felfogást is kíván, hogy a sok lehetőség közül a leghelyesebbet, a legmegfelelőbbet válassza.

c) Az elméleti intelligencia mélységet jelent. Lassúság jellemzi, mert pillanatnyilag tétovázik, de magános, csendes munkával kitűnő eredményt mutat fel.

A női felfogóképesség az átfogó értelemben különbözik a férfiakétól. Az alanyiságra való hajlama miatt az élesség sem akkora. Intelligencia-átlagban lemarad a férfiéétől. Általában nem is kívánjuk, hogy tudós legyen, hanem értelmes. Nem kisebbrangú személyiség, ha értelmiekben nem is éri el mindenben a férfit, mert a természet másutt kárpótolja azért. Sokkal inkább átéli és magáévá teszi az igazságot. Sokkal ritkább a nők között a tépelődő és borúlátó.

3. A *megtartás*. Ez már szorosan összefügg az emlékezettel, a képzelőtehetséggel. Itt már több a testi vonatkozás is. Vizsgálhatjuk az ismeretek: a) megtartásának fokát, mennyire képes megtartani az ismereteket, b) a tartalmat, azt, hogy egyáltalán mennyit képes és végül c) a hűséget, amint őrzi az ismerettartalmat.

Amint látjuk, hogy az ítélet, amelyet mások olyan könnyen alkotnak, t. i. azt, hogy eszes-e valaki, értelmes, intelligens-e, nagyon is bonyolult gondolkozást és ellenőrzést kíván, ha részleteiben akarjuk tartalmát megvizsgálni. Onmagunkkal szem-

ben különben is elfogultak vagyunk, mint a költő is mondja, hogy arról sokan panaszkodnak, hogy emlékezetük gyöngé, de arról még nem hangzott el panasz senki ajkáról, hogy esze kevés. Pedig nagyon előnyösen rendezhetnők be életünket és sokkal inkább magunkhoz illőbb életet élnénk, nekünk való szórakozást és üdülést keresnénk, ha értelmi rétegünkbe egy kicsit mélyebben is bepillantánánk. Onmagunk előtt nem kell szégyenkeznünk.

B) Az *akarat* a másik „anyag”, amelyből legbensőbb énünk összetevődik.

1. Az akarat *megmozdulást*, pusztán az irányulást tekintve:

a) *tárgyiasságot*, józanságot találhatunk. Izlés és válogatás jellemzi, amely a nemtelenre, ízléstelenre nem indul meg. Onuralommal rendelkezik és megfontolt. A kötelességet vállalja és a lelkiismeret a főirányító.

b) Az *önzés* egészen alanyi, egyéni irányulást foglal magában. Ez nem mindig rossz és nem is értéktelenebb néhány esetben a tárgyiasság irányuláshoz. A szerzési ösztön, amely lehet csak dicsőség is, egyéni jó és közös jó is lehet. Az elővigyázatosság mellett azonban megfér az alakoskodás is. Persze az önzés a gyakorlatban ritkább lesz eszményi és tárgyi, abszolút tárgyi jóra beállított.

c) A rendes akarat *tevékenységi összességben* mindig találhatunk egy *uralkodó irányt*. Nem a fenti kettősség közötti választást akarjuk ezzel jelezni, hanem azt, hogy van legtöbb-
ször valami, ami mozgatja, megindítja; van hajlam, szenvedély, igény, kifelé irányulás, amely vagy elérni vagy megszerezni akar valamit. Ez az uralkodó hajlam szabja meg a legtöbb ember életét, mégpedig elhatározóan. Ennek felülvizsgálatára kevesen gondolnak, pedig legtöbb uralkodó hajlam legalább is nemesítésre szorul, sok esetben teljes átállításra. Eme uralkodó hajlam megállapítása nem nehéz feladat, szinte csak összeadási művelet, mert a legtöbb életirányítás szerinte történik. A legerősebb megmozdulás, legrokonszenvesebb hajlam is utána igazodik, illetve belőle folyik. Ez az uralkodó hajlam nemcsak színezi tehát életünket, hanem alaphangulat és cselekvésünknek, törekvésünknek általános rúgója, megindítója. Miatta lehet egyoldalú a fejlődés és a kibontakozást gátló. Az uralkodó hajlam megállapítása életbevágó fontos feladat.

2. Az *akaraterő* lélektani problémájára itt nem térünk ki, inkább a gyakorlati oldalát vizsgáljuk. Az *akaraterő* legbensőbb lényegében nem kisebb-nagyobb adag *akarat*, hanem ahol van cél, ahol van érték, indíték, ott van *akaraterő* is. Ahol állandó az indítóok, ott állandó az *akaraterő*. Ebből is kiviláglik az *akarat* függése az értelemtől. A tapasztalat azt mutatja, hogy minél műveltebb, értelmesebb valaki, annál kevésbé rabja a nemtelen szenvedélyeknek. Kivételt természetesen lehet találunk. Az *akarat*nevelés lélektanilag tehát indíték-képzésben áll, akinek mindig készen vannak indítóokai a cselekvésre, annak *akarata* is állandó és éber lesz a végrehajtásra. Ha nemcsak elszigetelten vannak meg ezek a belső indítóokok, hanem egy rendszert alkotnak, azaz egy határozott életbeállítottsága van az embernek, valami eszmény lebeg előtte, annál erősebb, következetesebb az *akarat*.

Az *akarat* erőssége három alakban nyilvánulhat meg:

a) *A cselekvésben*. Ilyen *akarat*ban erő, tetterő van, törekvés és önkéntesség, hogy önmagától megmozduljon. Az egész ember alkotásra beállított.

b) *Az eltűrésben*, amikor a rászakadó munkában helytáll és szenvedésben kitart. „Súly alatt nő a pálma” — mondás szerint nagy a benső tartása. Nem annyira értékszerző, mint inkább érték tartó egyéniség. Szívóssága, ellenálló ereje védekező irányzatot mutat.

c) *A visszahatás típusa*, amely legnagyobb erejét akkor fejt ki, ha akadályra talál. Nem termelő, hanem haladó jelenség; nem annyira a fejlesztő cselekvés embere, mint inkább olyan, aki irányából az összes akadályokat eltávolítja. Minél nagyobb az akadály, annál nagyobb az ereje. Bizonyos szempontból negatív típus, mert negatív formában makacssá, merrevé lesz.

Az *akaraterő* nem is annyira az elhatározásban, mint inkább a végrehajtásban nyilvánul meg. A határozottság, elszántság, gyorsaság a lélektani általános iramtól függ.

III. BELSŐ SZERKEZETUNK. Az emberibb vagy kevésbé emberi minőségről van szó az alábbiak értelmében.

Elvi álláspontunktól eltérően kihagyjuk a legbensőbb Énünkhöz tartozó testi adottságokat. A kölcsönös viszonyra itt

nem akarunk kitérni, ami pedig a testi lehetőséget illeti, elég rámutatnunk Kretschmer kísérleteire, illetve rendszerére.

A belső szerkezet tárgyalásánál röviden azokra a törekvésekre akarunk rámutatni, amelyek mind testi, mind lelki vonatkozásban mutatkoznak cselekvéseinkben. Az emberi kettőség főképp itt jut érvényre; itt lehet kiéleznünk a túlsúlyt és itt lehet felismernünk az emberibb embert vagy az állat-embert. Élettani fejlődést is mutat, mert az egyik túlsúlyából következtethetünk a fejlődési fokra.

E két választó világ az ösztön és a tudat birodalma.

A) Ösztön alatt elsősorban nem a testi ösztönöket értjük, sőt egyáltalán nem azokat. Hisz kiindulásunk szerint is az erős testi ösztönök is csak kifejezői lelki sajátosságoknak.

a) Az ösztöni megnyilvánulás lehet *mélyről jövő* és ez inkább az értelemre támaszkodik, azaz értelmi ösztönös törekvés. Lelkesedésnek, lelkesültségnek is nevezhetnők. Ilyen sajátágok a tudásszomj, az igazságszeretet, a szépség utáni vágy és bizonyos fokig a szeretet.

b) Az *ösztönző* megnyilvánulás az akaratra támaszkodik. Néhány ilyen sajátág: bírvágy, hatalomvágy, nemi ösztön, bosszúállás.

Ennek a kettőnek ellentétje: az akarati ösztönzésnek a *lelki gyengeség*, amikor a belső erő hiányzik. Tehát erőtlenség, gyengeség kíséri az életet, annak minden cselekedetét. Oka mindenesetre az, hogy az érzelmek kevésbé élénkeek, az akarat erőtlen, a teljesítőképesség minden irányban csekély. A gyenge ösztönöket rendszerint önleértékelés kíséri.

A mélyről jövő ösztöni megnyilvánulásnak az ellentétje pedig a *felszínesség* — teljes kifejlődésében a kedély — az oka. Ennek persze testi tünetei is vannak, mint pl. a gyenge és erősen reáható idegzet. Átmeneti rendellenes lelki állapotok mutatkoznak. Az ideg- és kedélybajos jellemet vonzza az, ami külső ingert jelent. Szerepet kell játszania. Érdekes akar lenni hírneve és becsülete ellenére is. Ha ebben mások gátolják, akkor mértéken felül féltékeny. Ha másképp nem tudják elérni céljukat betegséggel vonják magukra a figyelmet; színésziessé válnak. Ha aztán nem találják magukban már anyagot, hogy érdekessé legyenek, akkor hazugságokhoz folyamodnak, magukat soha meg nem történt dolgokról vádolják.

És lassankint ezt a képzeletet valóságnak fogadják el. Így a mély ösztönösség megszűnik, mert minden a felszínen van, szinte idegen anyag, kölcsönvett ruha. Ennek végső alakja a hisztéria.

B) *A tudat* az ösztönéletnek az ellentétje. Ez nem mindig a tényleges, tudatos cselekvést jelenti; hanem csak annyit, hogy a tudatból, mégpedig csak a tudatból táplálkozik. Hogy ehhez bizonyos szellemi kor szükséges, az természetes. Tudatos életet csak az élhet, aki valamennyire ismeri már az életet, a környezettel és lehetőségekkel tisztában van annyira, hogy nem téved el súlyosan.

A tudat körébe tartozik a a) tudatalatti vagy tudattalan abban az értelemben, mint arról már írásunk elején szólottunk. b) A gondolkodás, tehát ténylegesen megfontolt, elhatározott, céltudatos cselekvés; c) legmagasabb foka a szemlélet, az intuíció, amely kiválósága az értelemnek.

IV. A MEGNYILVÁNULÁS ÉS MŰKÖDÉS. Ha figyelemmel kísérjük a mondottakat, akkor előttünk áll az anyag, az anyagnak a szerkezete legbensőbb Énünkben. Szólnunk kell nem annyira a működésről, mint inkább arról, *hogyan folyik* le bensőnkben az Énünk élete.

1. A megmozdulás és lefolyás lehet *mély*. Nem érzelmi mélység ez, hanem metafizikai mélység. Olyan működésről, élményről van szó, amely a legbensőbb Énünket éri. Az ösztönös és tudattalan irányulások ilyenek. Egyszóval minden ember életében vannak ilyen mély élmények, de legkevesebben vesznek erről tudomást, legkevesebben kutatják ezt a mélységet, azért igen kevesen találják magukra.

Mélységet azért sokan át is élnek, legtöbbször fájdalom (veszteség, betegség, megpróbáltatások) és ritkán öröm (váratlan sorsfordulat, felfokozott boldogsági élmény) alakjában.

2. A belső leélés és megélés *üteme, intenzitása* lehet kicsi vagy nagy, a szerint, hogy mekkora a befogadóképesség és az alapképesség.

3. A *kiterjedtség* a kifelé irányulást, a külvilággal való kölcsönös kapcsolatoknak az arányait adja.

V. Most már kilépünk Énünkben és a *kölcsönhatást* keressük, amely köztünk és a külső ingerek között fennáll. Énünk szempontjából ezek kísérőjelenségek, mégpedig érzelmiek,

amelyek nem lényegben, hanem módozatokban befolyásolják Énünket. Hangsúlyozzuk, hogy csak jelenségekről van szó, nem lényegbevonó dolgokról.

Az *akciónak és reakciónak*, behatásnak és visszahatásnak sok függvénye van, sok változó közös eredője.

1. Részt kérnek mindenekelőtt a *belső ösztöni erők*, amelyek lehetnek mélyek és ösztönzők, mint már láttuk is.

2. A *belső ellenállás nagysága*. Nagy torlasz lehet a lélekben a külső benyomásokkal szemben, amilyen pl. a melankolikus vérmérséklet.

3. Az *akadályokkal szembeni viszonya*, ahol minden megfeneklik (a szangvinikus vérmérsékletnél) vagy ahol éppen ezek az akadályok sarkallják az embert tevékenységre (kolerikus vérmérsékletnél). A behatás és visszahatás egyaránt lehet gátolt és gátolatlan és mindez a négy lélektani jelenség párosával különlegesen egyént jellemez.

A) Az *elkülönülési szempont szerint* vannak:

1. Rendellenesen *ingerelhető* szélsőségek, mégpedig a) állandóan vidám lelkek és b) nyugtalan lelkeletűek.

2. *Flegmatikusok*, az alig ingerelhetők, a sodrúkból ki nem hozhatók, az ellenkező jelenséget képviselik.

B) Uralkodó *élethangulat* szerint:

1. az *összhangos* lelkek, akikben minden összhangban van, akiknél csak kisebb ellentétek fordulnak elő, de ezek soha nem olyanok, hogy az egyenes fejlődést gátolnák.

2. A *nem-összhangzó*, disszharmonikus, nem jelent még állandó ellentétet az egyénben, hanem egyes, esetleg sorozatos élményeket, amelyek nem engedik részben megnyugodni a lelket, részben pedig a kibontakozást ugrásszerűen visszanyomják, mégpedig rendszeren ugyanazon mélységbe, mert az oka az ösztönösség valamilyen formája.

Mindkét élethangulat lehet *emelkedett*, euforikus: rendszeresen vidám, amikor a boldogságtudat, a mindennel való megelégedettség tölti el a lelket. Lehet *nyomott*, amikor a sötétlátás is részt kér az élethangulatból. Már harmonikus léleknél is jelentkezhetik sötét árny, amely nem bontó, de sötét színezetet ad az egész emberi lelkeletnek. Nem árad róla összhang, másoknak úgy kell ezt felfedeznie, akiknek aztán az tűnik fel, hogy jó-jó, rendben van minden, és mégis valami baj van.

C) *A szélső erőtlenségek*, amelyek már nem annyira a külső és belső hatás és visszahatás kifejezői, hanem inkább csak a belső megérésnek kifejezői.

1. Van, aki *nem tud erőt felmutatni*, akármilyen is;

2. van aztán, aki *nem tudja magát* semmitől sem *visszatartani*. Pillanatnyi ereje van ugyan a hatásnak, de nem tudja megtartani magában a hatást, mindig új ingerek kellenek, ezért aztán vad hajszát indít utánuk.

D) Ide tartoznak még *a külső idegbajos jelenségek* is.

Amennyire csak lehetett, ízekre szedtük az ember-egészet és ízek szerint vizsgáltunk minden lehetőséget és méretet. Most aztán a megmért részek szerint kellene összetennünk az egész embert. Szerencsénkre ezt a munkát már el is végeztük, amikor a vérmérsékletekről, típusokról tárgyaltunk, hisz ez volt munkánk főrésze. Itt pedig azért szedtük szét részek szerint is, hogy megismerjük és a lényegét tudjuk megállapítani.

Ehhez a lelki bonctanhoz tartozik még az egyéni teljesítő-képesség, egyensúlyozó erők, eszményi és kegyelmi alak.

Önjellemzés **(Öndiagnózis)**

Sok mindennel törődnek az emberek, hogy szebbé tegyék az életet, de igen kevesen törődnek önmagukkal, hogy jobbakká váljanak. Pedig a szép élet, a boldogság önmagunkból indul ki. Nemcsak technikai műveltséget, hanem emberkiművelődést is kellene üzniök, sokkal inkább, mint anyagi fejlődést.

Az önfejlesztés önismeret nélkül nem tartós, nem szilárd. Az itt tárgyalandók azt a célt szolgálják, hogy rátaláljunk önmagunkra. Ez a rátalálás nem hangulat dolga, hanem sokszor idő és komoly önnevelői munka eredménye. Belső nyugalmat és pártatlan megfigyelést kíván az embertől, ami nem éppen könnyű feladat.

Vannak merév lelkek, akik nem revideálnak, azaz önmagukkal, t. i. jobbik Énjükkel alig törődnek, és akik többé-kevésbé szerencsésen vagy szerencsétlenül élnek le sorsukat úgy, ahogy éppen jön. Mint valami sziklatömb, várják, hogy elkopjanak. Öreges már lelkületben, akik önmaguktól nem

sokat várnak, de az élettől is keveset. Bélenyugodtak, hogy olyanok, amilyenek.

De vannak fiatalos lelkületűek is, akik érzik magukban az élet ütemét; akik bíznak, hogy sorsukon igazítani tudnak, akik keresnek-kutatnak jobb lehetőségek után, és akik az élet és fiatalság erejével törekszenek is arra, hogy minél többet megvalósítsanak eszményi Énjükből.

Az ember szellemi és lelki sokrétősége szinte végtelen változatokban nyilatkozik meg. Már a serdülő kortól kezdve, ritkábban előbb is, eléggé világosan megjelölhető, milyen irány lesz uralkodóvá az egyén életében.

Az alábbi összeállítás csak példa arra, hogyan közelíthető meg legbensőbb Énünk és hogyan jellemezhető a teljes Énünk.

Aki eme szempontokat végiggondolja és önmagára alkalmazza, feltétlen megtalálja mindazokat az adottságokat, amelyekből jelleme, sorsa és jövője összetevődik. Rátalál jellegzetes típusára, vérmérsékletére és ezzel eszményi Énjére, igazi lehetőségeire is.

Mivel az összeállításnál általános szempontok vezettek, — nemre és korra, foglalkozásra és műveltségre külön nem tekinthettünk — nem minden kérdés időszerű és illő minden egyénre. De minél több kérdésre tudunk felelni és minél pontosabban, annál differenciáltabb, fejlettebb szellemi és lelki életünk. Ahol ez a lehetőség nincs meg, ott az igény, de a szükség sincs meg a nagyon részletes ismeretre.

Nemcsak negatívumokról és nemcsak jelenlegi egyéni állapotokról van szó, hanem elsősorban a pozitív adottságokról, az önfejlesztő cselekvésekről. Ezekben sokkal inkább megnyilvánul a legbensőbb Én. A jóra nem „csábít” a külső világ, arra a magunk képességei és felfogása szerint törekszünk; a rossz pedig legtöbbször nem bennünk van, hanem úgy szakad ránk valahonnan kívülről; embertől, körülményektől, nehéz helyzetektől.

A kiemelkedő eseményeknek azért van fontos szerepük, mert rendszeren valami nagy változást is hoznak magukkal vagy legalábbis biótípusunk képe rajzolódik ki bennük.

Életünk csúcspontja és mélypontja között találjuk meg valódi, reális Énünket. Ennek helyzete, fekvése általános élet-

tempónk kiindulópontja. A csúcspont még nem eszményi Énünk, csak arrafelé mutat.

Önmegfigyelésünkben különbséget kell tennünk a biztos és valószínű adottságok, az átmeneti és maradandó tulajdonságok között.

Önmagunknak adunk választ, azért félre kell tennünk minden önszeretetet, megalkuvást és álszemérmet, és kiméletlen őszinteséggel legalább magunknak megmondanunk az igazságot! Önmagunk előtt nem kell szégyenkeznünk.

Ez nem önleértékelés, mint már mondtuk, hanem önvédekezés, helyes önvédelem és hasznos és szükséges önértékelés. Az önismeret még nem tett tönkre embereket; de a magunk félreismerése bajt okozhat, amint sok tragédiának éppen ez volt az ősforrása.

A könnyebb áttekinthetőség kedvéért jelszószerűen táblázatban ismertetjük először tervünket, amelyet aztán részletezünk.

I.	Egyéni adatok és adottságok	Személyi adatok Tárgyi adatok Öröklés Környezet Iskola Család A testi fejlődés üteme	Összefoglalás
II.	A belső Én anyaga	A) Az értelem Általában Részletes ismertetés <i>A megismerő Én</i> A felfogóképesség A megjelenítés <i>Az értékelő Én</i> Ítéloképesség Intelligencia Állásfoglalás B) Az érzelem <i>Az érző Én</i> Értékkátélés Etikai tulajdonságok Fellépés Magatartás C) Az akarat <i>A törekvő Én</i>	Összefoglalás

III.	Az Én szerkezete	Az egyéni élet Az ösztön túlsúlya A tudat Életbeállítottság	<i>Összefoglalás</i>
IV.	Az Én megnyilatkozása	A belső megmozdulás A belső erő Általános tempó Általános hangulat Belső izgathatóság	<i>Összefoglalás</i>
V.	A külső visszahatás	Alapja Módja Élethangulat Szélsőségek	<i>Összefoglalás</i>
VI.	Életteljesítmény	Milyen területen? Tulajdonsága Valóságos értékelése Egyéniség	<i>Összefoglalás</i>
VII.	Fejlődési ütem és irány	Az ütem Az irány A mód	<i>Összefoglalás</i>
VIII.	Lelki kibontakozás	Vallásosság Imaélet Kegyelmi élet	<i>Összefoglalás</i>
IX.	Vérmérséklet és típus	A biztosan megállapítható típus és vérmérséklet	
X.	Általános összefoglalás	Példák az életből	

I. Egyéni adatok és adottságok

1. Személyi adatok.

Név:

Hol és mikor született?

Hol töltötte eddigi idejét?

Rövid életrajz a kiemelkedő eseményekkel.

(Ha tagolt az élete, az egyes korszakok jellegzetessége és a határvonalak.)

Mivel foglalkozott eddig:

(Foglalkozási körök.)

Hivatása:

Miért ez?

Mit tud róla?

Miért illik önhöz?

Mi örömet talál benne?

Szabad idejében mivel foglalkozik:

Szünidőben;

Vasárnap és ünnepen;

Pihenése miben áll?

Gyermekkori és későbbi szórakozásai, játéakai?

Mit akar elérni az életben?

Legelső élménye, amelyre visszaemlékezik?

Mi volt az?

Mikor volt az? Hány éves korában?

Korai gyermekkorából mennyi élmény maradt meg?

2. Tárgyi adatok.

A családi otthon leírása.

Saját házban laktak?

Lakásváltoztatások.

A szobák száma.

Hányan laknak benne?

Egyedül hált-e; mással aludt-e egy ágyban? kivel?
meddig?

Bútorzat.

Rend, csín, takarékoság stb. az otthonban.

Könyvek. (Könyvtár.) Folyóiratok. Újságok.

Ruházat, öltözködés.

Egyszerűség, divat, fényűzés.

Mekkora erre a családban a gond?

Váltás, mosás, fürdés (rendszeres).

Mennyire gondozták és néztek utána ruházatának?

Ebben önállósult-e? Mikor?

Más csinál mindig rendet utána? Kicsoda?

Este pl. vetkőzésnél rendben teszi le dolgait?

Kezelt-e önállóan pénzt?

Korrekt volt?

Volt-e zsebpénze?
Mióta? Mennyi?
El kellett számolnia róla? Beosztotta magának?
Mire költött? Van-e valóságérzéke ezen a téren?
(Túlköltekezett, tékozolt. Telhetetlen, fukar, uzsorás
volt. Uzleti érzék.)
Szórakozásra és hasznos dologra mennyit költött? (Arány.)

3. Öröklés.

A szülők tehetsége és természete.
Betegségek a családban.
Terheltségek a rokonságban.
Egyéb adatok a családban.
(Kiválóságok, rendkívüliségek.)
Hagyomány-ápolás.

4. A környezet.

A rokonság szerepe és befolyása.
A család társadalmi élete és műveltségi szintje.
Fejlődik még vagy megállapodott?
Szociális beállítottsága.
Barátok és ismerősök:
A származás szerepe.
Csalódott-e barátjában?
Kikkel volt bizalmasabb viszonyban?
Volt-e távol hazulról hosszabb időre?
Intézetben is nevelkedett-e?

5. Az iskola.

Iskoláztatása.
Milyen iskolákat végzett?
Megszakította-e tanulmányait?
Iskolaváltoztatás. (Intézetváltoztatás.)
Osztálytársainak és iskolatársainak hatása.
Játzópajtásai. Gyermekkori ismeretségek.
Érdeklődése:
ember, természet, tárgyak, állatok iránt;
vallás, tudomány, költészet, művészet iránt;
hajlama, mechanikai, kézügyesség iránt;
gyűjtő (bélyeg, lepke, bogár, növény).

Olvasmányai és hatása.

Mennyit olvasott? Mit olvasott?

Honnan kapta olvasmányait?

Ellenőrizte, irányította-e valaki olvasását vagy

válogatás nélkül olvasott?

Mennyiben befolyásolták olvasmányai képzeletét?

Erkölcsei érzéke és magatartása olvasmányai nyomán.

Mennyi időre hatottak olvasmányai?

Mikor, mennyit olvasott?

6. A család.

A szülők foglalkozása:

Apa, anya. (Mindkettő kenyérkereső volt-e? és most?)

Élnek? (Mikor és miben haltak meg? Mostohája van?)

Hol kezdték? Mire vitték?

Mi a tényleges munkájuk?

Változtattak-e foglalkozást?

Keresetük. (Ki gazdálkodik vele és ki rendelkezik?)

Van-e gazdasági érzékük?

Beosztással élnek vagy terv nélkül?

A család anyagi és gazdasági helyzete.

Életstandard és állás viszonya.

Alkalmazott van-e?

Többet mutatnak-e kifelé?

A család társadalmi szerepe és élete (vendégeskedése).

Házirend az otthonban (kialakult életrend).

A családi élet légköre és szelleme (harmónia).

Mikor van együtt a család? (Az általános hangulat.)

Szórakozás a családban (a tagok között).

Esti hangulat és foglalkozás.

Az öregszülok helyzete.

Összetartás és összefogás a családban. (Kölcsönös bizalom.)

A szülők mint nevelők (bánásmódjuk). Törődtek vele?

Kényeztették-e?

Büntetés és jutalom kérdése. Sikeres és célravezető volt a bánásmód.

Kik folytak még be nevelésébe?

Saját nevelési elvei.

7. A testi fejlődés.

Jellemezze külsejét!

Reálishan és esztétikai szempontból.

Testmagassága és alakja. (Fejlettségi) Hány cm?

Testsúlya. Izmos, kövér, sovány. Hány kg?

Rendellenességek az alkatban vagy fejlődésben.

Testi erő: erős, szívós, ernyed, gyenge;

ügyetlen, félszeg, gyámoltalan, szobavirág;

nyugtalan, izeg-mozog, verekedő.

Ugyesség: játék, sport, tánc vagy egyéb. (Játékai? sportja?)

Testi hiba vagy fogyatkozás.

Kézügyesség, balkezesség. (Rajz, fonás, fűrés-faragás stb.)

A kéz nyugalma, ereje. Izzadás-e?

Mekkora a gondja testére? (Egészségi állapota, hajlamai.)

Milyen betegségeken ment keresztül?

Mennyi időt fordít testére? (Egészségápolás.)

Közérzete általában:

Élénkség, elevenség, mozgékony; csiklandós.

Nyughatatlan; vagy lustaság. Kényelmes, hangos, csendes.

Testtartás, járás, külső modor (a maga és mások tükrében).

Edzettség, ellenállóerő, kimerülés.

Különcködő, képzelt beteg?

Táplálkozás, tápláltság.

Mikor és mennyit eszik? (Hányszor étkezik?)

Mekkora a gondja az étkezésre?

Inyenc, torkos, mohó, finnyás. Miben?

Izgató szerek (dohány, kávé, alkohol).

Cukor és édességek.

Kedvenc ételei. Mit nem tud megenni? Miért? Mióta?

Az érzékszervek állapota.

Pihenés és üdülés módja.

Mennyit alszik rendszeresen? (Napirend, életrend.)

Testi önértékelése.

8. A fejlődés üteme.

Életgörbéje, életkarakterisztikája:

Életszintje állandó, hullámos, szakadásos?

Fejlődése az átlagoshoz képest rendes vagy eltolt?

Korai, elkészt vagy kinyúlt?

Erős vagy gyenge?

A fejlődő évek (pubertas) időszaka:

Rendes, viharos, szakadásos (nemi összeütközések).

A teljes testi kifejlődés:

Rendes, korai vagy elkészt.

Átélt belső törések és szakadások.

Esetleges betegségek és maradványai.

Családi, világnézeti, erkölcsi konfliktusok.

Egyéb emlékezetes dátumok.

Összefoglalás.

Világosan megrajzolható a testi genotípusa.

A külső körülmények szerint alakult biótípus.

Legtöbbször már a gyermekkorban adottak az élet- és értékirányulások.

Általában meghatározhatók a lehetőségek.

Kiemelkedő vérmérséklet vagy tipussajátság.

Az eszményi Én lehetőségei. (A maximum.)

A reszszentiment megállapítása, ha van.

A külső hatása.

Típus és vérmérséklet.

II. A belső Én anyaga

A) Az értelem.

1. Általában.

Életismerete:

Emberismeret.

Gazdasági érzék és ismeret.

Államismeret.

A háza.

Élettapasztalat.

Tárgyi ismeret:

Természetismeret.
Anyagiak ismerete.
Különleges (szakértő, hozzáértő) ismeret.
Ismeri a pénz és anyag értékét?
Művészi érzék és ismeret: zene, irodalom, színészet.

Iskola ismeret:

Iskolai bizonyítványok.
Tehetség és teljesítmény viszonya.
Az általános eredmény oka.

2. Részletes ismertetés.

I. A megismerő Én.

Felfogóképesség:

Szellemi fogékonyság.
Megfigyelőképesség.
Arányérzék.
Becslési képesség (nagyságrendi érzék).

Az ismeret megjelenítése:

1. A figyelem:

Egyenletes, tartós.
Terjedelme, tartalma.
Elterelhető, koncentrált.
Egyszerre több tárgyra is tud figyelni.
Periodikus változások.
Az új iránti fogékonysága.

2. Reprodukció:

Emlékezeti hűség.
Különleges emlékezet (szó, név, alak, szín; nyelv, számtan, megbiztatás).

3. Gondolattársítás:

Rend és összefüggés a gondolkozásban.
Megkülönböztető és összehasonlítóképesség.
Tájékozódási képesség (idegen helyen, félálomban).

4. *Felfogás:*

Gyors, eredeti; egy- vagy sokoldalú; éles, kritikai.
Mély, átfogó, rendező, rendszerező.
Első benyomásai. (Kell-e javítania, kiigazítania?)
(Helytelenek vagy hiányosak?)
Általánosságban mennyit téved? Mire magyarázza?
Áttekintőképessége.
(A részleteket élesen látja? A határokat?)

5. *A tanulás.*

Kényszerből tanul vagy kedvvel?
Könnyen vagy nehezen.
Felületes vagy alapos.
Értelmesen vagy motorikusan.
Értelmi kíváncsisága, érdeklődése.
Könyvmoly, könyvfaló; kevés-könyvű.

6. *A képzelet.*

Gazdag-szegény; érzelmes-száraz, hűvös; gyors-lassú.
Mély vagy széles kiterjedésű (nehézkés-élénk).
Teremtő vagy összehasonlító (kombinatív).
Tárgyi vagy alanyi beállítottság.
Szemléelő (sztatikus) vagy beleveti magát (dinamikus).
Tudományos, gyakorlati, esztétikus.
Fegyelmezett, fegyelmezhető, féktelen.
Erkölcsei megítélése és állásfoglalása.
Belemegy-e veszélybe, tilosba? Szándékosan?
Fékezi-e pl. a szemét az utcán stb.?
A szórakozás hatása (színház, mozi, bál, hangverseny,
séta, udvarolgatás stb.).
Az unalom és semmittevés órái alatt.
Mi szórakoztatja?
Milyen nagy tervek foglalkoztatják?
Miről álmodozik, ábrándozik legszívesebben?
Mi nyugtalanítja? Miért? Igyekszik szabadulni?
Mi szeretne lenni vágyban, képzeletben? (főszereplése
álmodozásaiban?)
Kihez szeretne hasonlítani? Kit irigyel?
Ki tetszik, imponál?

7. A megértés.

Mindjárt előre megért mindent?

Csak részleteket őriz meg?

(Amikor gyermekkorában boltba küldték vagy máshová, hogyan tett eleget a megbízatásnak?)

Szemlélet vagy gondolkodás alapján érti meg a dolgokat?

Milyen fokban értelmes? Miben értelmes?

A fogalmi ismeretek bősége, határa, helyessége, teljessége.

Összehasonlítgatja önmagát mással? (Az eredmény? A következmény?)

II. Az értékelő Én:

1. Itélőképesség:

A logikai összefüggések felfogása.

Kritikai képesség.

Önállóság, alaposság, gyorsaság.

Ellentétéknél lélekjelenlét.

Az ítéletalkotásban gyors-lassú; határozott-tétovázó; megnyugvó-aggályos; biztos-bizonytalan.

Melléfogásainak alapja, oka?

Az ítéletalkotás módja: dedukció, indukció; analízis, szintézis vezeti.

Az ismeret-gyarapodás produktív, kombinatív, reproductív vagy selejtező, kritikai.

2. Intelligencia:

Gyors felfogás (a sok közül kiválasztja azonnal a helyeset).

Széles területű (sokat megtart és kiismeri magát).

Elméleti (először nem tud válaszolni, de gondolkodás után a helyes választ megtalálja és a mély és alapos megokadatulást is).

3. Állásfoglalás:

Világnézete kialakulása.

Kifejezési képviseli véleményét? (A mód!)

Megmondja-e másnak a véleményét?

Mereven ragaszkodik véleményéhez? Miért?

Utólag bántja, ha másokkal igazságtalan volt?
 Mekkora az ellentmondási hajlama? Miben?
 Intranszigiens, türelmetlen más véleménnyel szemben?
 Egyáltalán meghallgat-e mást is?
 Más véleménye után javítja-e felfogását?
 Beismeri-e hibáját önmaga (mások) előtt?
 Mentegeti-e magát?
 Meg van önmagával elégedve?
 Ha mások többre tartják, mint amennyit saját értéke-
 lése szerint ér, örül-e vagy bosszús?
 Inkább bírálgat-e (csak a negatívumot, a hibát jegyzi
 meg, vagy ezeket inkább) vagy eszményesítő
 (észreveszi a mások jótulajdonságait)?

B) Az érzelem.

Az érző Én.

I. Értéktételés, az érzelem fajtái:

1. Logikai, értelmi, ú. n. „fejérzelem”.
2. Esztétikai, művészi.
3. Érzéki (erotikus).
4. Etikai (erkölcsi szempont).
5. Vallási.

II. Etikai tulajdonságok:

1. Rendszeretet:

Pedáns dolgaiban?

Maga tart rendet? (Ruha, könyvek, asztal, lakás.)

Pontosság.

Fegyelmezettsége és ellenkezője.

Igazságosság.

Elővigyázatosság.

Fontoskodó.

Büszkeség, hiúság.

2. Elmélyedő.

Különc.

Elvező csak vagy termelő? (Író, zenész, előadó vagy más.)

Az élvezet tárgya:

Önmaga, gondolatai, tulajdonságai.

Forma, művészfajta.

3. Érzelmi melegség, lágyság.

Érzélgősség.

Szeméremérzet. Pirulás.

Elmélyedő vagy felszínes. Önemésztő.

Ellenszenv, rokonszenv.

Szeszélyek.

Kevésbé helyes érzelmeit elfojtja, szabadon engedi-e?

Kényelmes, elpuhult.

Csalódott, meghasonlott.

Figyelje meg és jegyezze meg naponta, hány érzélem megy végig lelkén, milyen tartósak, erősek? (Érzelmi izgathatóság!)

Ebből megítélheti érzelmi mozgalmasságát.

4. Önfegyelmzés, alárendelés, engedelmesség.

Felelősség, kötelesség, becsületérzet.

Ragaszkodó, szelíd, szégyenlős, vadonc, ugratható.

Önérték, erőérzet, jóindulat. Becsvágy, büszkeség.

Megbízhatóság.

Komolyan veszi az elvállalt dolgot?

Rábízott dolgokra hogyan vigyáz?

Az „idegen” dolgokkal („nem az enyém!”) hogyan bánik?

5. Világnézet. (Racionalista, materialista stb.)

Az élet értelme. (Moralizál, dogmatikus. Rigorista-laxista.)

Örök dolgok. (Isten-fogalom. Túlvilág.)

Természetfölöttiség. (Kegyelem, bűn, megváltás.)

Miben áll vallásossága? Hite? (Vívódott?)

Egyházas érzülete. (Korrekt, legális, közömbös, farizeus, buzgó, túlbuzgó, rajongó.)

Magasabbrendű értékek megbecsülése.

Hálás, tisztelettudó, alázatos.

Van-e benne gonoszság. (Kevély? Káromkodó?)

Hazaszeretete. A haza és nemzet fogalma.

III. *Fellépése:*

Kikkel érintkezik?

Magasabbakkal, egyenlőrangúakkal, alsóbbangúakkal.

Egyneműekkel, másneműekkel.

A hangnem:

Előkelő, rangtartó, barátkozó, leereszkedő.

(Öregekkel és fellebbvalókkal, egyenrangúakkal és alárendeltekkel, pl. cseléddel.)

A hatás:

Természetes-mesterkelt, határozott, bátor, félszeg, elfogódott.

Őszinte, nyílt, zárkózott, lányos, fiús.

Erőszakos, megnyerő, előzékeny, szerény, nyugodt, szelíd.

Nagyzó, pöffeszkedő, fitymáló, kihívó, gőgös, goromba.

Mennyit nevet és hogyan?

A társalgás:

Jó társalgó? Bőbeszédű, fecsegő, üres, csevegő?

Lassú-gyors, heves-nyugodt beszédű. Hallgatag.

Nagyzó, felvág, túloz, ferdít.

A beszéd tárgya:

Önmaga vagy más. (Ismétli önmagát?)

Komoly dolgok is. Sikamlós, drasztikus kiszólások.

Előadókészség:

Szónok, szavaló, utánczó, színész, komikus stb.

IV. *Magatartása:*

1. *Általában.*

Milyen az ízlése? Mihez van érzéke?

Onzó (egoista) vagy önzetlen (altruista).

Együttérző, részvétlen, irigy.

Veszekedő, kötekedő. (Beleköt-e könnyen másba?)

(Mint föllebbvaló, alárendeltjeivel és fordítva.)

Jószándékú vagy rosszakarató egyesekkel szemben.

Aktivitása:

Allandóság, szorgalom, fáradságot elviselő, ambíció.

Onálló, alkalmazkodó, beleélő, önfejű, befolyásolható.
Elszánt.

Passzivitás:

Kényelmes, töprengő, határozatlan, csak ha „muszáj”,
tesz.

Életében félt-e? Miért? Mitől?

Kartársi szelleme: összetartás, szolidaritás. (Betyár-
becsület.)

Az emberi tekintet hatása.

A családiás érzés fejlettsége. Házias. Bizalmaskodó.

A várost vagy a falut szereti.

Könnyen vagy nehezen hozható ki a sodrából? (Érzé-
keny pontja.)

Haragra lobbanó? (Gyorsan kiadja mérgét, hamar
felejt, békülékeny vagy bosszúálló.)

Hirtelen haragú. (Romboló, meggondolatlan, tartós.)

Kis ingerre nagyon reagál. (Odacsapja-e könnyen,
ami kezében van?)

Mi szokta ellágyítani?

Könnyen sír? (Mennyit? Miért?)

Mi vigasztalja? Miben kárpótolja önmagát?

Vidám, komoly vagy nyomott a világszemlélete?

Mi szerez örömet?

Hogyan, miben nyilvánul meg jókedve?

2. Szociális beállítottsága.

Magának él, amolyan „egyfogatú”, emberkerülő,
remetéskedő.

Mással is törődik.

Vannak-e barátai? (Állandó, sok. Összeveszések.)

Mennyi időt áldoz másnak? Mekkora áldozat ez részé-
ről?

Vállalkozó (szédelgő), szervező, nagyvonalú, közvetítő.

Önfeláldozó, odaadó (naív), nagyszívú, elnéző, gyengéd.

Pártatlan, anyáskodó. Irigy, jószívú. Különc, közömbös.

Élelmes (mások kárára is), gyakorlati, üzleti érzék-e?

Közös munkából kiveszi-e részét vagy kibújik alóla?

Megbízik (alattvalóban), tartózkodó, bizalmatlan, két-
színű.

Magatartása új ismerősökkel és új helyzetben. Hamar barátkozik.

Másnézetű másvallásúval szemben.

Tud-e más figyelemztetni? (Tapintatos vagy csak úgy „odamond”.)

Dicséretben és feddésben fukar, bőkezű.

Örül más sikereinek. (Őszintén, kárörvendő, csúfolódó, lekicsinyel.)

Tekintélytisztelet.

Kiket becsül? Miért? Kiket nem? Miért? Pártoskodó?

Milyen fokban változó a rokonszenve? Kivételes-kedik-e?

Dédelgetést, elnézést kíván?

Más szorult helyzetével visszaél?

Könnyen ígér? (Megtartja? Ha nem, mivel teszi túl magát?)

Milyen egyesületben vesz részt? Mennyit dolgozik benne?

Általában mennyit és mit dolgozik? Erőlteti-e magát?

Mit szeret és mit nem szeret dolgozni?

3. *Politikai magatartása.*

Politikai nézete. Osztályöntudat. Önállóság.

Elkülönülő, társuló, egyensúlyozó, közömbös.

Személyesen vesz részt vagy csak „politizál”?

Újító forradalmár, felforgató, maradi, nyárspolgár.

Hazafi; honvagy (szűkebb haza, szülőföld szeretete).

4. *Hangulata.*

A szív érzelmi hullámozása (gyakoróság, heveség, mélység).

Irányulás: rendszeresen visszatérő érzelmek és vágyak.

Szabad hullámozás, amikor nem irányítja (ösztöni megnyilvánulás).

Irányított hullámozás: kedvenc témája. (Tapadási felület.)

Uralkodó érzelem, hajlam, törekvés, vágy.

Nagy kívánságai? (Történetük.)

Víg vagy szomorú a hangulat túlsúlya?

Hirtelen vagy lassan változik, aggódó vagy reménykedő?

Könnyelműség, nemtörődömség, irányítatlanság.

5. *Gyengéi.*

Erkölcsei erő és gyengeség.

A bűn és erkölcsi rossz értékelése.

A becsületesség határa.

Jellemhibák. (Hagyja vagy küzd ellenük? Eredmény?)

Hibaforrás: mi viszi bűnre? (Ösztön, a rossz példa, csábítás, szokás.)

Kerüli-e az alkalmat és veszélyt? (Csábító, elcsábított.)

Őszinte önmagával szemben?

Titoktartás. Szűrös nyelv. Pletyka stb.

6. *Önuralma.*

Miben? Mekkora?

Miben nem? Idegesség?!

Könnyen elhagyja magát?

Könnyen beletörődik a rosszabb helyzetbe?

C) Az akarat.

A törekvő Én.

1. *Az akarat megmozdulás módja.*

Gyors-lassú; gyenge-erős; rendszeres-hangulatú.

(Lusta.)

Bátor-gyáva; kezdeményező-virtuskodó. (Erőszakos.)

Impulzív, megfontolt, túlzó, harcias. (Erőszakos.)

Pillanatnyi veszélyben elhamarkodott, kapkodó, bátor-talan.

Egyenes-politikus. Nyers vagy szalon-ember.

Tárgyias, önző, alkalmazkodó, állandó.

Önálló, befolyásolható, lélekjelenlét, vezetéskéesség.

Szabadidejében foglalatoskodik-e valamivel?

Nehézségekkel szemben. Építő, romboló, kritizáló.

Halasztgatja-e munkáját, ígéretét?

2. A cselekvés indítékai.

Érdek, haszon, kötelesség, kényszer, elismerés, kitüntetés.

Élvezet, áldozatkészség, szereplés, hiúság.

Eszményi okok: vallás, esztétika, logika.

Vannak-e nagy tervei, célja? (Közeli, távoli?)

3. Akaraterő.

Cselekvésben: állhatatos, következetes, szótartó, engedékeny.

Eltűrésben: teherbírás, várni-tudás, mellőzés.

Visszahatásban: ellenállás, akadálynál megtorpan vagy „azértis”.

Önbizalom, önkényesség, dac.

Munkabírás: hamar vagy soká fárad; kemény vagy lágy ember.

Tud-e várni vagy zabolátlan?

Betegségben milyen?

Megtagadja-e magát? Miben? Rendszeresen?

Edzi-e és mivel akarátát? Véletlenre hagyatkozik?

Volt-e már hős életében? Mikor? Miben?

Ad-e elégtételt másnak, ha hibázott? (Lovagias?)

Tűzön-vízen keresztül is kitartott, ha nem is volt igaza?

Eddigi erőfeszítései.

Önerejéből vitte-e valamire? (Leszokott valamiről; elsajátított valamit, pl. zenét stb. vagy belenyugdott: „Én már ilyen vagyok!”)

Általában eddigi magatartásának eredménye:

Győző vagy legyőzött.

Alulmaradó vagy felülkerekedő.

Küszködő vagy megalkuvó, belenyugvó.

Szárnyaszegett, összetört ember.

4. Elvek.

Elvek irányítják vagy csak a hangulat és szeszély? Jelszavak, indítékok.

Motívum-készlet, beállítottság, világnézet, életcél.

Elv és gyakorlat megegyezik-e vagy nagyon ellentétes?

Meggyőződéséért síkra száll-e?

Józanág, engedékenység, merevség az alkalmazkodásban.

A gyenge vagy az erős pártjára áll.

Az élvezet, az anyagi, a pénz szerepe.

5. *A mindennapi életben.*

Kísértésben küzd-e vagy megadja magát?

Mivel mentegeti magát? Nagy esetenél, kis esetenél?

Titkai. Fonákágok.

Összefoglalás:

Tehetsége, képességei.

Megállapítható az értelem-érzelem-akarat viszonya.

Legjobb tulajdonságaiból az eszményi Énre következtethünk.

Megállapítható a kiforrottság és szellemi érettség foka. Abból, hogy törődik-e magával, kiviláglik, lesz-e belőle valami az életben vagy sem. (Érdeklődési kör!)

A tudatalatti is figyelemmel kísérhető a sok megokolatlan érzésben, vágyban. (Extro-, introvertáltság.))

Mit tart önmagáról? Mások hogyan vélekednek róla?

Vérmérséklet, típus.

III. Az Én szerkezete

A) Az egyéni élet: az ösztön és a tudat viszonya.

1. Az ösztön túlsúlya.

Erős-gyenge ösztönű:

Felfokozott ösztönélet.

A környezet vagy szokás termelte-e ki?

Mélyen belenyúlik az egyéniségbe és sorsirányító?

Esetleg csak impulzív jelenségek.

A kitörés hirtelen;

a megnyilatkozás heves,

csillapodás gyors.

Hajlam primitív reakciókra:

kis ingerre is elveszti önuralmát;

a kirobbanások ereje és gyorsasága.

Hangulatok. (Váltakozás, színezet, irányulás.)
Rövidzárlatok (az ősztön ereje és túlsúlya).

Vágyódás.

Hajlam.

Ragaszkodás, tapadás.

Szenvedélyek (szokások).

Védekező-támadó ősztön:

Bátorság, hidegvér, számítás, tervezés, megfontoltság.

Meggondolatlanság, vakmerőség, merevség.

Ellenkezési vagy támadási hajlam.

Csendes, nyugodt, félős, ijedős, gyáva.

Egyenes, ravasz, kétszínű, alakoskodó.

Tehetlenségi élménye. (Érezte-e magát pl. feladatnál,
nehézségnél tehetetlennek?)

Táplálkozási ősztön:

Anyagias, reális, eszményi a beállítottsága.

Milyen szerepet játszik a gyomor-kérdés?

Igénytelen, válogatós, ingyenc.

Mit szeret? Mit nem bír megenni?

Mennyire bírja az éhséget, szomjúságot?

Azonnal követelődzik? Torkos?

Könnyen vásárol cukrot? (Cukrászda?)

Milyen fokban parancsolt már ingyének?

Tud lemondani?

A nemi ősztön: (Az állásfoglalásokból többre lehet követ-
keztetni, mint a tényekből. Amazok a lélek mélyén
gyökereznek és állandóságot jelentenek.)

Korán, későn, szabályosan ébredt.

Erős, közepes, gyenge, hideg.

Gátlások és féktelenségek. (Prüdéria, naturalizmus.)

Környezethatás, rontás. (Könnyen pirul-e?)

Felvilágosítást kitől, mikor, hogyan kapta?

Pszichikai erő és feszültség érzése; erőtlenség,
gyengeség.

Támadó, engedékeny, alkalmatkereső, alkalmatadó.

Szabadosság viselkedésben (kacér, felbátorító,
ingerlő).

Szabadszájúság. (Izléstelen, trágár beszéd, tréfák.)
 Modora és magatartása másneműekkel.
 A szerelem első fellobbanása. (Féltékenység.)
 Mások komoly érzéseivel játszik-e?
 Erkölcsi ízlése és ítélőképessége, emelkedettsége.
 (Elvek.)
 Szerelem. Csók. Házasság. Gyermekek. Család.
 Hűség.
 Mivel mentegeti magát?
 Mit kíván az „eszményétől”?
 (Külseje, modora, származása, anyagi lehetőségei,
 tehetsége, műveltsége. Bánásmód.)
 (Kedélye, érdeklődési köre. Világnézete. Erkölcsi
 érzéke.)
 Vallása, vallásossága. Kifelé is szereplő egyén
 legyen?
 Multját illetőleg?)
 Mennyi és mekkora hibát tűr még meg benne?
 (Modora, multja, szenvedélyei: ital, játék, szórakozás stb.)
 Elv és gyakorlat viszonya. (Megalkuvás az étellel.)

Kegyetlenkedési hajlam:

Mást ugrat, „húz”?
 Veszekedő, összeférhetetlen.
 Káröröm, fölényérzet.
 Igényli, hogy sokat foglalkozzanak vele?
 Szereplési, feltűnési vágy.

2. A tudat.

A tudat:

Van-e életterve. Átgondolt az élete. (Életcél.)
 Jövőbe néző vagy a jelennek élő?
 Őntudatos a munkája vagy pusztán kötelességteljesítés.
 A mindennapi életben tervszerűen, célszerűen cselekszik?
 (Őntudatos élet. Meggondolt.)
 Visszapillantás, ellenőrzés.
 Őnuralom.

Intuíció:

Meglátások, újszerűségek. (Miben? Mikor? Gyakran?)

Tudatalatti:

A tudattalan (a mult képe, ösztönkérdés).

B) Életbeállítottság: Az Én és a világ viszonya.

Anyagelvű.

Pesszimista.

Reális.

Optimista.

Idealista.

Fantasza.

Egyszerű, közvetlen típus:

Erőérzet, fölényérzet, alulmaradottság érzése.

Kiéli-e természetét?

Beképzeltség, öntúlértékelés, önbecsülés.

Kíméletlenség, támadó hajlam, határozottság, bizonytalanság, félelem.

Tevékeny, nemtörődöm, lusta.

Ellentett típus:

Terjeszkedő, egocentrikus. (Erkölcseiben, cselekvésben.)

Finomérzékűség, jog- és igazságérzés.

Közvetítő típus:

Békítő, gyakorlati, alkalmazkodó.

Kitérő:

Zárkózottság, arisztokratizmus, fennhéjázás.

Ironia, gúnyolódás, cselszövés.

Önbecsapás, álarchordozás.

Összefoglalás:

A belső egyensúly (esékény, labilis).

Irányulás: a mérleg nyelve merre mutat?

Az életerőből mik az életlehetőségek?

A reális Én.

Típus, vérmérséklet.

IV. Az Én megnyilatkozása

A belső megmozdulás:

Az élmények hatása.

Mélyen szántanak? Mélyre hatnak?

Az egész embert megmozgatják?

Felületes, felszínes hatás.

A belső erő:

Kicsi vagy nagy intenzitás.

Heves és erős megnyilvánulás.

Kiterjedtség (széles, sokoldalú).

Általános hangulat.

Érzelmi mélység:

Kedélyesség, humorérzék.

Jólelkűség.

Önelégedett.

Hangulatváltozás: vig és szomorú között.

(Gyakorisága.)

Komolyság:

Finomérzékűség.

Izgathatóság.

Érzékenység-érzéketlenség.

Humornélküliség.

Hangulatváltozás: tompa és élénk között.

Általános tempó:

Folytonos, élénk, sokoldalú.

Hangulatváltozás: könnyed-nehézkes között.

Szaggatott, ugrásszerű változások.

Hangulatváltozások: kirobbanás-levertség között.

Belső izgathatóság:

Természetes, puha, szabályos, arányos.

Eleven, fecsegő természet. Zárkózott.

Hangos, mozgékonny, könnyed.

Merev, tartózkodó, feszélyezett, szűkszavú, suta.

Összefoglalás:

Az erő és kedély megnyilvánulása.

Típus, vérmérséklet.

V. A külső és belső kölcsönhatása

Alapja:

Ösztönerő. (Munkánál, vállalkozásnál.)

Belső ellenállás. (Teherpróbánál.)

Felülkerekedés. (Akadályokkal szemben.)

A mód:

Ingerelhető.

Flegmatikus.

Önemésztő.

Élethangulat:

Harmonikus, diszsharmonikus.

Nyomott, emelkedett.

Szélsőségek:

Erőtlenség, féktelenség.

Belső tartásnélküliség, önuralom.

Összefoglalás:

Az akció, reakció alapján a vérmérséklet.

Dinamikus egyéniség.

Típus.

VI. Életteljesítmény

Itt egyéni (szubjektív) és tárgyi (objektív) értékelésről egyaránt szó van. Amennyire csak lehetséges — összehasonlítás és arányosítás alapján, akár százalékban is megbecsülni az elért eredményt. Esetleg úgy is, hogy milyen erőfeszítési többlettel érhetne volna el a csúcsteljesítményt. A közepes stb. általános jelzők nem sokat mondanak.

A terület:

Testi (sport, kézügyesség, erő stb.).

Művészi (alkotó, élvező; érzék).

Erkölcsei (önnevelés, eszményi törekvés, vallás).

Szellemi (tanulás, önművelés, érdeklődési terület).

Tulajdonság:

Eredeti. (Ennek tüzetesebb megjelölése.)

Utánzó. (Gyűjtő, értéktartó, értékszóró.)
Kombinatív. (Az eszményesítés szokott útja.)

Az eredmény: a valóság megbecsülése.

A maga értékelésében.

Mások szemében.

Egyéniség:

Átlagember vagy egyéniség.

Az egyéniség vonásai.

Kidolgozott egyéniség (a maga iparkodása folytán).

Elszenvedett egyéniség (az élet alakító ereje folytán).

Összefoglalás:

Átlagtípus vagy elütő.

Mit remél? Mire képes? (Eszményi típus.)

Miért nem éri el? Miért nem emelkedik túl az átlagon?

Típus, vérmérséklet.

VII. Fejlődési ütem és irány

Ez osztja szakaszokra az életet. Az előző szempontokat tekintetbe véve, elég pontosan megrajzolható az élet-görbe, élet-karakterisztika. Ez viszont tükörképe a belső Énnek, a fejlődő egyéniségnek.

Az egyes szakaszok eredője, közös eredménye adja aztán az egész életirányt és így az egyén értékét is.

Az alkalmazás nem szükségképpen általános, hanem lehet a teljesítmények szerint vagy a legjellemzőbb egyéni sajátosságok szerint is. Az ütemen, a vitalitáson, életerőn és a fejlődés menetén a hangsúly.

Az ütem:

Egyenesvonalú. Töretlen.

Hullámos kb. rendszeres változásokkal.

Általában: gyors-e a változás?

az átlag alatt marad-e?

Az irány: (Kisebb szakaszokban először és aztán össze-
síteni.)

Növekvő.

Stagnáló, megállapodott (szint, nívó!).

Csökkenő (mitől kezdve? az ok?).

A mód:

Rendes, rendszeres élettani fejlődés (evolúció).

Egyszeri vagy többszöri értékátállítás (revolúció).

Összefoglalás:

Biótípus.

Életerő.

Típus, vérmérséklet.

VIII. Lelki kibontakozás

Vallásosság. (Nem annyira világnézet, mint gyakorlat.)

Vallásos életének a története (karakterisztika).

Vallásossága (elmélet és gyakorlat).

Miben is áll a vallásossága?

Vallási környezet és nevelés. (Család, iskola, intézet, nevelők.)

Átmenet a szoktatásból az öntudatos életbe.

Törvényisztelet (Tízparancsolat).

Általános magatartás. Meggyőződés. Erkölcsi élete, elvei. Bukások.

A sok tiltó parancsnál milyen az ösztön magatartása. Lelkiismereti érzékenység és tág lelkiismeret (oka és foka).

Egyházas érzülete. (Védi, hagyja, maga is bírálja valamiben?)

Hitkételyei és megoldásuk.

Vallási műveltségének foka. (Műveli magát?)

Lelki életet is él? (Rendszeresen törekszik a jóra?)

Apostolkodik? Más lelkével is törődik? (Hogyan?

Miben?)

Imádságos élet:

Története.

Fejlődése.

Szokott imádságai. Eleget imádkozik. Rendszeresen.

Kötött, szabad forma. Szóbeli, elmélkedő. Külső magatartása.

Hogyan és hányszor gondol egyébként Istenre?
Imádságos lelkülete.
Isten-élménye (érezte-e már közel a lelkéhez az Istent?).
A Madonna. Az Istenanya szerepe életében. Az eszmény.
Kedvelt szentjei és tiszteletének módja.

Kegyelmi élet:

Figyelemmel kísérhető a „transcendens sors”, az isteni elgondolás az életéről a kegyelem nyomán.

A kegyelmi adományok és irányítások, ha érzékünk volna és élesen megkülönböztethetnők — a mély önismeretnek legbiztosabb támaszpontjai volnának. Csak úgy húzna, vonzana előre eszményi Énünk felé, ha nem lenne annyi ellenállás bennünk.

Minden időt és fáradságot megérne és minden más fogást pótolna, ha ezt az érzékünket fejlesztenék. Ez a természetfölötti érzék egyben foka az eszményi Én kibontakozási lehetőségének is.

A kegyelem sokféleképpen szól és hallat magáról.

Külső adottságainkban és körülményeinkben. Ha mélyebben vizsgáljuk külső életünket a sors tükrében, arra jövünk rá, hogy nincs véletlen, hanem mindenben az Isten irányító keze van benne. Kísérjük meg ezt is meglátni! Így lesz életszemléletünk egységes és teljes.

Belső képességeinkben is a kegyelem nyilatkozik meg.

(Az indítások és megvilágítások!)

Élmények (néha vonz valami Isten felé, szinte menekülünk Hozzá).

Szentségek. Gyónások, áldozások. Szentelmények. Imádság.

Liturgia és szertartások.

Kegyelmi életem szintje. (Sűrűsödések és ritkulások: többlet és hiány. Fejlődési menet és karakterisztika.)

A mérőfok: a kegyelmi állapot, mikor, mennyi ideig voltam súlyos bűn nélkül.

Összefoglalás:

Lelki adottságok és képességek.
Keresztény lelkiület és minősége.

IX. Vérmérséklet, típus

A biztosan megállapítható vérmérséklet.
(Mi szól mellette? Mi ellene?)
Kizárólagosság vagy túlsúly.
(Milyen fokú a keveredés?)
A típusra ugyanezt alkalmazva.
Szélsőségek.
Egyensúlyozó erők.
Az Én torzképe, karikatúrája.

X. Összefoglalás

A következőkben néhány önmeghatározást ismertetünk. Ezek az életrajzok eléggé erősen lerövidített önjellemzések, amelyeket az ismertetett szempontok szerint rendeztünk; ahol szükség volt, kiegészítettük; ahol lehetett, tovább folytattuk.

Hálás és tanulságos feladat lett volna minden vérmérsékletből és típusból, a foglalkozás és műveltségi szint szerint is ismertetnünk néhány jellemző esetet. Ez azonban nagyon megnyújtotta volna amúgyis terjedelmes fejtegetésünket.

Az ismertetett önjellemzésekben csak a legszükségesebbre szorítkoztunk úgy, hogy ha nem is teljes, de lényegében tökéletes jellemképet adtunk a szükséges és elégséges elv alapján.

A.

I. Huszonhét éves korában A. így emlékezik vissza életére:

Őt testvére között (2 fivér és 2 nővér) a legfiatalabb. E miatt és testi gyengesége miatt mindig valami alacsonyabbrendűséget érzett magában. Nem sokat játszott gyermekkorában, hanem úgy utóélményszerűen „gondolkozott”. Legelső élménye négy és fél éves korából való, amikor bátyja bezárta az ebédlőbe, és ő az ablakon keresztül kimászott. De leesett és beverte a fejét.

Családi házban laktak, ahol a fiúk külön gyermekszobában

aludtak. Tizenkét éves koráig reggelenként átsomfordált édesanyja ágyába, aki mindig mesélt ilyenkor:

Apja szigorú, következetes ember. Egy kissé fáradt és megtört kedélyű, mert előmenetele külső körülmények miatt megszakadt. Édesanyja túl érzelmes, aki sokat csókolgatta gyermekeit nagyobbacska korban is. Kevés önállóságot hagytak neki. Nagyon ügyeltek, kikkel játszik.

Középiskolás korában faluról intézetbe került. Zárkózott volt és nem tudott, csak lassan, soha teljesen beleilleszkedni. Csak egy bizalmas barátja volt. Az intézeti élet idővel tompította zárkózottságát és kedélyét is élénkítette. Nagy álmodozó volt és könnyen elszórakozott.

Apja orvos, ő is annak készült. Anyja tanítónő, de nem tanított, mert hozománya már kezdetben is gondtalanná tette a családi életet. Bensőséges hangulat és összetartás uralkodott a családban. De szigorú rend és fegyelem is.

A fejlődő, kamasz évekig gyenge és egészséges. Az összes gyermekbetegségeken átesett. Ezután a fejlődési ütem gyorsabb. Egyébként szabályosan fejlett.

ÖSSZEFOGLALÁS: Fejlődő lehetőségek. Különös gátlás nincsen. Aszténiás, leptoszóm. Belső adottságait és lehetőségeit a külső nem elhatárolóan befolyásolja.

II. Befelé figyelő. Sok élményt feldolgozott magában. Közepes tehetség. Képzelőtehetsége és érzelmei melegek. A kedélyváltozások lassúak és mélyenszántók. Nem nyugszik, ha valamit el akar érni. Sok a hangulat, de azért rendszeres a munkája. Inkább végzi kedvetlenül is, mint nem végzi. Szorgalmas és akarata főképp a teherbírásban erős. Nagy mozgató nála a jószág; jószívű.

ÖSSZEFOGLALÁS: Ámbár tehetsége közepes, de törekvései többre képesítik. Az átlagnál különb, és lesz is belőle valami, mert törődik önmagával. Érzelmissége ellenére sem fog összetörni, mert teherbíró, reszsentimentté nem válik. Hajlamainak megfelelő pályát választott. Megvalósíthatja eszményi Énjét. Ezt azonban nem annyira ő fogja élvezni, mint inkább környezete. De ebben lesz az ő boldogsága is.

III. Az ösztön és tudat eléggé szabályosan váltják fel egymást. A hullámozás kedv és kedvetlenség, bátorság és gyáva-

ság között van. A táplálkozási ösztönnek csekély a szerepe. A nemi ösztön nagyobb kilengésre nem vitte. Onmagával viaskodott, de kifelé kifogástalan volt. Sőt nagy benne a prűderia. Medikus korában hamar csalódott első fellobbanó szerelmében. Hamar kiismerte „eszményét”, aki könnyelműséggel akarta leláncolni. Csak mint kész ember fordult újra a másik nem felé és a templomban a gyakori áldozók között találta meg élete párját. Jól választott, mert mindkettőnek komoly az erkölcsi felfogása. Nem megalkuvó.

ÖSSZEFOGLALÁS: Egyensúlyát megtalált ember, aki legyőzte a nyárspolgárt és impulzivitást, és akinél így az elmélyült lelkület megtalálta formáját. A gyerekkori képzelgő ment maradt a gyakorlati borúlátástól.

IV. Az élmények mélyen hatnak és nagy erősséggel működnek befelé. Nincs önmagával megelégedve. Általában külsőleg komoly, de jóságos. Életüteme elnyújtott hullám. A belső kedély külső jótettekben nyilvánul.

V. Az ingerlékenység befelé mutatkozik. Noha valami belső szorongás kíséri mindig, mégis összhangzónak mondható.

VI. Az egyetemen elsők között volt. Ezt iparkodásával érte el. Jól zongorázik, de sokkal jobban élvezi a klasszikus zenét. Erkölcsi magatartása kifogástalanná fejlődött. Ez azonban nem ment minden harc nélkül. Egyénisége kezdetben óvatos, tartózkodó, de fokozatosan belemelegedő. Elveiért helytáll, de modorában nincsen érdesség és külsejében nincs nyersség.

ÖSSZEFOGLALÁS: Nem dinamikus, de helytálló egyéniség, aki hivatásában ki fog magaslani.

VII. Fejlődési üteme a 20. életévig lassan emelkedő. Tartósabb, mélyebb horpadás a kamaszévekben. A 20-as évektől a szerelmi csalódás után hirtelen felszökkenő. Tárgyilagossá vált életszemlélete miatt szervesen fejlődő. Nagy az élni akarása.

VIII. Vallásos életének keresztmetszete hasonlít egy folyókanyar metszetéhez. A gyermekkori szoktatás és az intézeti szellem elég magas fokon tartotta vallásosságát. A kamaszévek és a fejlődő öntudat hirtelen szakadást, katasztrófát jelentett. Ez évekig elhúzódott, amíg fiatalember korában ráébredt arra, hogy ez nem mehet tovább. Innen aztán lassan, de fokozatosan emelkedett a folyófenék és elhagyta már előbbi parti szintjét

is. Állandó a felfelé irányulás. Imádságos élete is párhuzamosan haladt vallásosságával. Kegyelmi élete viszont az öntudatos fejlődésben bekapcsolódott az Isten-jelölte „sorsba”: kegyelem és természet találkozott.

IX. Vérmérséklete szinte kizárólagosan melankolikus, és pedig pozitív alakban. Testi típusa aszténias, leptoszóm, skizotimikus előnyös tulajdonságokkal. Lelki adottságai szerint a szentiment és receptív művész szerencsés keveréke.

Befeléforduló, introvertált típus, akinek a belső tartalma, jósága kifelé kívánczik. A rokonszenv embere és mély lélek, aki eléri majd a gyakorlati eszményi embert.

A szélsőségek lekoptak. Szinte teljesen kiforrott egyén. De a kedvetlenséggel és hangulattal sokáig kell még küzdenie, hogy kedélyi teljes egyensúlyát megtalálja. Ezt hátráltatja az, hogy most még kezdő a pályáján és lassú fejlődési üteme miatt lassan éli bele magát új helyzetekbe. De a kibontakozás csak idő kérdése, nem a lelki adottságok hiánya.

B.

I. B. jellemzése 21 éves korban készült és 25 éves korig egészült ki. Városi leány, aki modern bérlakásban élte le életének legnagyobb részét. Apja jófizetésű cégvezető. Egy bátyja és egy öccse van. Utóbbi gyermekparalízisben halt meg 12 éves korában. Első élménye, amelyre visszaemlékezik három éves korából, hogy apja levegőbe dobta, és az volt ilyenkor az érzése, hogy úszik és a világot maga alatt látja.

Eleven, nyughatatlan természet, aki mindenütt főszerepet játszik. Csodagyermekként kezelték kiskorától kezdve. Anyja művészcsaládból származott. Egyik nagynénje terhelt: gyengeelméjű. A családi jelleg hasonlít a hirtelen felemelkedettekhez.

Középiskoláit szülővárosában végezte. Minden iránt érdeklődik. Válogatás nélkül sokat olvas; szórakozási lehetőségei korlátlanok. Inkább fiús csínytevések, mint lányos játékok érdekelték. Viharos, változatos életre tekint vissza. Minden nyarat gyermektelen nagybácsijánál töltötte, ami számára mindig az arany szabadság csúcspontját jelentette.

Testi fejlődése kifogástalan. Táplálkozásban megkapta mindazt, amit szeme-szája megkívánt. Erős, sokat sportol.

Csinos és ennek tudatában van. Szellemi fejlődése kicsit koravén, de azért nagy gyermek és az is marad.

ÖSSZEFOGLALÁS: A nagy változékonyság miatt alig van kilátás nagy lehetőségekre. Csak arról lehet szó, hogy valahogy tönkre ne tegye magát.

II. Szellemi képességei igen jók. Tehetséges, de felszínes. Elsőrangú iskolai bizonyítványai vannak, de életismerete igen csekély. A főiskolát nem fejezte be. A társadalmi élet miatt nem volt rá ideje. Itt háromszor is változtatott szakot. Csak a percnak él és csak élvez. Állásfoglalása nincs. Eddig még mindenkit levett a lábáról. Gyakoriak és hirtelenek a hangulatváltozások. Nincs teherbírása.

ÖSSZEFOGLALÁS: Heves érzelmi élet. Változatosság, igénylés. Nagy a fogékonyság jó és rossz iránt.

III. Erős, heves, szeszélyes az ösztönélete. Életében sok a meggondolatlanság. Inyenc; nem tud magának parancsolni. Korán ébredt fel benne a nemi ösztön. De inkább képzeletben élte ki magát. Szereti bolondítani a fiúkat és élvezi vergődésüket a szerelemben. Sok a lovagja. Sokszor volt szerelmes. Szeméremérzete csekély. Erkölcsi felfogása is hiányos. Két élménye volt: egy lelkigyakorlat és egy bál. Az elsón rádöbrent önmagára, üres Énjére. Ez bár gondolkodóba ejtette és sokszor vissza-visszatért a jobbik Én, amelyet megláttattak vele, azonban a jóakaratnál több nincsen benne. A bálban egy helyes fiú, aki nagyon megtetszett neki, és akit szeretett volna elszédíteni, nagyon komolyan azt mondotta neki: „Ha ilyen könnyelmű marad, akkor nem vehetem el magát.” Azóta nem tud szabadulni attól a gondolattól, hogy meg kell komolyodnia, mert valaki vár rá.

ÖSSZEFOGLALÁS: Sok a jóakarat, nagy az életösztön, de az egyensúly nagyon is esékeny. Igen könnyen felbillenhet, mégpedig végzetesen.

IV. Belső erőmegnyilvánulásai hevesek, de nem erősek. Általános hangulata víg átmeneti bosszúságokkal. Ugrásszerű változások miatt szabálytalan az életútja.

V. Nagyon gyors a visszahatás és nagyon is receptív lény, aki ösztönösen hajszoja az élményeket és menekül a világba. Belső ellenállása csekély, féktelen. Életútja nagyon gyors.

VI. Sikerei kizárólag társadalmiak. De ezeket sem egyéniségevel érte el, hanem inkább külső adottságaival.

ÖSSZEFOGLALÁS: Átlagtípus. Egy kicsit színésznő, egy kicsit sztár és egy kicsit gyerek.

VII. Életütemének hű képe a maláriás láztáblája: hirtelen, átmenetnélküli ugrások. Nem lehet irányát megállapítani. A 20. életévtől kezdve úgy érzi, hogy elveszti lassankint a talajt lába alól. Nagy változást hozott életébe 22 éves korában a már említett fiú komoly közeledése. A jóakarát és boldogság meg az életösztön nagyon megfékezte nem annyira könnyelmű, mint inkább elhanyagolt természetét. Egyévi komoly ismeret-ségre komoly nézeteltérés után megszakadt minden közöttük. A néhány hónapos belső szenvedés valóságos katharzis, tisztulás volt számára. Azóta már majdnem egy éve asszony, aki jól érzi magát az erős, de kíméletes kormányzás alatt.

VIII. Vallásos élete is nagyon változatos. Gyermekekori nem sok jóban volt része. És csak akkor menekült az Istenhez, mikor bajban volt. Nagy tragédiája: a szakítás felébresztette a szunnyadó erőket. A lelke igazán Isten felé fordult. Persze kegyelmi életről még csak kezdetleges fokról lehet szó.

A jóakarát és erős támasz azonban megszilárdíthatja és kitartást adhat. A hirtelen változás és szinte genotipikus áttörés nem olyan ritka jelenség ilyen boldogságot igénylő lányoknál. A női ösztön, amely mély és feneketlen, mint a tenger, kiszámíthatatlan változást hozhat felfelé is és lefelé is. És ez az irányulás nem mindig tőle függ.

IX. Vérmérséklete szangvinikus. Művésztípus. Erősen extrovertált, de női kedélye miatt kész lehetőségei vannak az introverziókra. Eufórikus kis agresszivitással. Romantikus, erotikus keveredéssel.

A szélsőségek nem koptak le, hanem roppant fegyelmezés, súly alatt vannak. Törési lehetőségek nem kizártak. De a megindult fejlődés arra enged következtetni, hogy kiélheti jobbik Énjét. A szerencsés kiegészítés, amelyet a házasság hozott magával, az eszményi élet kiindulópontja és folytatása lehet.

C.

I. Egy 25 éves kész fiatalember számol be hányatott életéről. Szerencsés anyagi körülmények között, de nem kedvező légkörben éli le gyermekkorát. Apja gazdatiszt, nem ér rá családjával foglalkozni; anyja kényezteti. Nagy szabadságot élvez. A családi szellem nagyon is liberális. Maga pedig könnyelmű természet. Amikor már semmikép nem bírnak vele és jóval fiatalabb öccse érdekében is intézetbe dugják. De mivel már rég kinyílt a szeme és nagyon is megszokta a társaságot (sok a leányismerőse), csak nagy türtöztetéssel tartják meg az intézetben.

Erősen fejlett, izmos sportember. Minden mással szívesen foglalkozik, csak a kötelességével nem. Viharos és korai volt a serdülőkora.

ÖSSZEFOGLALÁS: A test mellett a lélek eltörpült. Nagyon állhatatlan és könnyen elengedi magát. Hihetetlenül jószívú és barátaiért mindenre képes. Tud lovagias lenni, de nagy a betyárbecsület is benne.

II. Nagy az életismerete és jó meglátásai vannak. Fejlett a bíráló érzéke. Iskolai bizonyítványai csapnivalók. Szinte rendszeresen bukott és ismételt is. Volna tehetsége, de roppant szétszóródott. A képzelet és érzelem elborítja az egész embert. Józanul ítél önmagáról is, de nincs akaratereje. Világnézete és életszemlélete is helyes, de elvei és gyakorlat homlokegyenest ellenkeznek. Rendetlen, fegyelmezhetetlen. Nem szembehelyezkedő, lázadó, hanem akaratnélküli. Jó szóra mindent megfogad, de nem jut el a végrehajtásig.

Fellépése, modora jó. Őszinte és előzékeny. Szeretik. Könnyen ellágyul és önmagát is könnyen megsiratja. Beleolvad a közösségbe és ennek érdekeit tartja szem előtt. Egyesületi életből is kiveszi részét. Ha elvállal valamit, lehet rá számítani. Erkölcsi ereje nagyon csekély, mert a bűn hatalma nagy. De ezt maga is tudja. Fel-felébred jobbik Énje, de tehetetlen önmagával.

ÖSSZEFOGLALÁS: Csak szerencsés körülmények vagy nyomás alatt fejlődhetik jobbik Énje. Túlságosan erősek az érzelmek és nagyon gyenge az akarat.

III. Az ösztön nagy túlsúlyban van, annyira, hogy néha egészen tehetetlen önmagával. Nem hirtelen kitörések ezek, hanem egyszerűen belső gyengeség. A táplálkozási ösztön hatalma is nagy. De azért tud másokért sokat elviselni. A nemi ösztön kiskorától fogva örökös küszködést és alulmaradást jelentett számára. Életében, — éppen kamaszkorában — egészen három esztendeig hős tudott lenni egy eszményi szerelem miatt. Egyébként lányok iránt is nagyon gyenge volt, és imponáló egyénisége és fellépése miatt azok is vele szemben.

OSSZEFOGLALÁS: Egyensúly nincs benne; örökös ingás. Nagyon is közel él a mélypontjához. Egy nagy előnye azonban van, hogy nem tört össze a küzdelemben és elvben nem alku-dott meg.

IV. Az élmények változatosan és szabálytalanul hatnak rá. Néha a nagy élmények elsikkadnak, máskor meg a kis dolgok fenekestül felforgatják. Kiemelendő jólelkűsége és lovagias-sága társai iránt. Általános életüteme élénk, könnyed, de változékony.

OSSZEFOGLALÁS: Kedély-típus skizofréniás tünetekkel.

V. Az akció-reakció hatás is kiszámíthatatlan. Néha óriási az ösztönereje, máskor meg életundor fogja el. E szerint ingerelhető vagy közömbös. Hangulata disszharmonikus és nyomott. Szélsősége az erőtlenség és korlátlanság.

OSSZEFOGLALÁS: Kevésbé szerencsés keveréke a szangvinikusnak és melankolikusnak. 18 éves koráig nagy túlsúlyban a szangvinia, innen lassan emelkedő a melankólia.

VI. Sportban elsőrangú teljesítményeket ért el. Itt mindent kihozott magából, amit ki lehetett hoznia. Más téren aztán egészen elhagyta magát.

OSSZEFOGLALÁS: Nem átlagember, noha eszményi alakja szinte ködbevész.

VII. A fejlődési üteme hullámos. Magasra is hágott, de inkább tartósan mélyre süllyedt életgörbéje. Iránya meg nem állapítható. Vagy-vagy az életstílusa. Vagy tudja magát tartani a magasban vagy pedig egészen elsüllyed a mélybe.

OSSZEFOGLALÁS: Szervetlen, szabálytalan a fejlődése. Néha egészen irracionális.

VIII. Valami ősjóság van benne. Óhajtja, kívánja a jót, és megvan az iparkodása a vallási téren is. De itt is a főjellemző az elv és gyakorlat ellentéte. Van érzéke vallási dolgok iránt és a műveltsége is ezen a téren átlagon felüli. Lelkiismerete rendben van. Imádkozik. Kegyelmi élete csak nekiszánásokból áll.

IX. A vérmérséklet alapján szangvinikus és inkább csak amolyan beütés, mint állandóság a melankólia. A gyakorlati, művészi és szociális ember keveréke. Testalkata szerint atléta, de lelkiülete erősen skizofréniás és így nem annyira tettember, mint inkább érzelmi típus. Lelki adottságai szerint szentiment, ahol a resszentimentnek is van valószerűsége. Heymanns szerint inkább nervózus. Érzéki típus, akinél váltakozik az extra- és introverzió. Impulzív ember, aki inkább a nyárspolgárral tart rokonságot, mint a mély lélekkel.

Szélsősége a tarthatatlanság, mégpedig célhiány miatt. Amióta pályát választott és ez szerencsés volt, mert egyenruhában erős fegyelem alatt él, azóta törekszik a maximumra és mindenben igyekszik eleget tenni az előírásoknak. Persze belső gyengesége, főképp erkölcsi téren nem sokat változott. Egy szerencsés élettárs mentheti meg, de ezt még nem találta meg. Jelen állapota nem lehet végleges. A belső ellentétek nem tarthatók vég nélkül. Könnyen balra dőlhet, lefelé irányulhat az ilyen élet.

D.

I. Huszonöt éves leányról van szó, aki érettségi után szabzatot tanult és így nyert beosztást mint tanárnő, egy szakiskolában. Apja altiszt, két nővére van; anyja szigorú elvű, régivágású asszony. A családnak áldozatba került taníttatása. De közös lemondással és munkával összehozták a szükségést. Egyszerű szoba-konyhás lakás. A családban az egyszerűség mellett rend, csín, izlés is volt. A családban egyébként csak jót láthatott. Első élménye négyéves korából való, amikor nővérével kicserélték a Jézuska ajándékát.

Nem nagyon barátkozott mással, és szórakozásra sem volt ideje, a tanulás és az otthoni munka teljesen lekötötte. Nagyon szereti a természetet, különösen a virágokat. Nagy a kézügyes-

sége és korán fejlett a művész-érzéke is. Keveset olvasott, de azt egészen magáévá tette. Csak elsőrangú dolgokat olvas.

Bensőséges volt a hangulat a családban és így nem is annyira az ellenőrzésen, mint a bizalmon fordult meg a nevelése.

Középtermetű, gyermekkorban kissé gyengén táplált, de szívós és egészséges test. Harmonikus, szép arcvonások. Fegyelmezett a külső magatartása.

ÖSSZEFOGLALÁS: A zavartalan fejlődés miatt könnyen kibontakozhatik eszményi Énje. Kiemelkedő sajátja az együvé-tartozás és ragaszkodás, komolyság és belső töretlenség.

II. Élet- és értékismerete fejlett. Az otthon megtanította a helyes életszemléletre. Szakjában elsőrangú. Szép, magasfekvésű hangja van. Iskolai bizonyítványai kitűnőek és inkább a szorgalom és iparkodás eredménye.

Nem értelmi tehetség. Nehezebben is tanult, különösen az elvont tárgyakat. De kitartó munkával minden akadályt legyőzött. Jó megfigyelő: arányérzéke fejlett. Figyelme állandó. Gazdag, széles a képzelete. Színes, szép belső világ foglalkoztatja. Lassú, tétovázó ítéleteiben. Alapos, de önálló. Kicsi a lélekjelenléte. Mély hatást tett rá 14 éves korában egy barát-nőjének halála. Komoly az életszemlélete és világnézete. Az esztétika, az erkölcsi és vallási érzelmek különös értéket adnak egész egyéniségének. Általában nagy melegség hatja át kedélyét. Finom a szeméremérzete. Sokat moralizál és önmagával mégsem tud tisztábajönni.

Nehezen enged fel és ritkán mutatja belsejét, azért fellépésében kimért, de előzékeny. Soknak a bizalmát bírja. Nem sokat beszél, de szívesen hallgat meg mást.

Akaratereje a cselekvésben és következetességben nyilvánul meg. Ellenállásnál, akadálynál megtorpan, engedékennyé lesz.

ÖSSZEFOGLALÁS: Mélyen érez és megnevelt az akarata. Ontudatos és rendszeres az élete. De kis dolgokból nagy problémát csinál önmagának. Sokáig, míg szakmájában kiváló eredményt nem ért el, kisebbségi érzése volt. Ahogy rátalált magára (20 éves korában), az introverzió alábbhagyott és felfedezte az embert.

III. Az ösztöneit korán megnevelte és így a tudat ellenőrzése alatt állnak. A félelemérzet nem tudott egészen úrrá lenni. Tizennégy éves korától valakin nagyon csüngött, akit azonban nem szerethetett. Ez az egyoldali szerelem négy évig kínoztta. Anyja és nővérei tapintata sok csalódástól óvták meg. Nemi kérdésben életkorának mindig megfelelően látott és teljesen helyes a felfogása. Igazi, mély szerelme 21 éves korában lépett fel. Sokáig húzódott a jegyesség, a fiú nem tudta magát türtőztetni. A kezdeti engedékenységek után durva követelődések és szenvedélyesség miatt elidegenedett a fiútól. Nagyon megtépződött idealizmusa és sokáig vérző seb maradt ez az eset életében. Azóta szinte kizárólag csak hivatásának él.

ÖSSZEFOGLALÁS: Komoly és átgondolt élete miatt a belső szilárdság és egyensúly megfelelő, de ha kibillen, nehezen állítható vissza.

IV. Mélyen szántanak az élmények. Jólelkű, finomérzékű. Lehangeltségain munkával teszi túl magát. Életútjeme állandó, ritka megszakításokkal.

Ha kizökken megszokott köréből, elveszti tájékozódó képességét, bizonytalanság és félelem lesz úrrá rajta.

V. A belső visszahatás óriási. Egyrétűsége miatt nincsen belső gát. Az összhang, mely megvan, kiharcolt valami és hibákkal, szépségfoltokkal küzdő.

ÖSSZEFOGLALÁS: Belső, emberektől független alkotó munkában bontakozhatik ki eszményi Énje. Állása kedvez a fejlődésnek.

VI. Teljesítményei művészi és szociális téren mutatkoznak. Eredetisége ugyan kis dolgokban nyilvánul meg, de ezekben benne van egész lelke. Szerény, úgy kellett felfedezni. Egyénisége kidolgozott egyéniség.

VII. Fejlődési iránya felfelé ívelő. Két-három esetben erősebb volt az életgörbe, de alig csökken.

ÖSSZEFOGLALÁS: Meggondoltsága és aggályossága lassítja az életutemet. Ha ráhagyatkoznék érzékére, jobb volna. Külső hajtóerőre, biztatásra van szüksége. Extrovertáltatni kell.

VIII. Lelki kibontakozásában elsőrangú helyet foglal el vallásossága. A családi szép örökséget maga is tovább fejlesz-

tette. Zökkenőinél itt talált erőt és vele oldotta meg nehéz kérdéseit. Rendszeres lelki életet él, amióta csak eszét használja. Imádságos élete ennek pontos kiegészítője. Kegyelmi élete is szakadatlan, noha belső bizonytalanságával sok felesleges gondot okoz magának.

IX. Vérmérséklete tisztán melankolikus. Testi alkata ugyan leptoszóm, de lelki adottságai ettől meglehetősen elütnek. Valóságos típus, akiben a művész és szociális ember összhangja megvan. Introvertált, így szemlélődő természet. Egyébként mély lélek, aki megközelíti a gyakorlati eszményi embert. Inkább anya-típus, de kimondottan virginális.

Belső vagy külső támaszra van szüksége, hogy törések ne keletkezhessenek és hogy a belső bizonytalanságon úrrá lehessen.

E.

I. H. huszonhat éves fiatalember. Nagyközségben született, ahol apja kisiparos. Őt fiútestvér között ő a legfiatalabb. Csak őt taníttatták. A négy polgári után különböztetett tett és hazulról intézetbe került gimnáziumba.

Saját házukban laktak; télen a fiúk kettesével együtt aludtak. Egyszerű kispolgári lakás; édesanyjának nincs rendérzéke, ami aztán meg is látszik a fiúk öltözködésén és az egész házirenden. Apja megkereste a családnak a kenyeret. Fukar, mégis rendszeresen ivott, azonban részegen sohasem látták. Két bátyja az apja mesterségét folytatta. A fiúnak meg kellett tanulnia az alkalmazkodást és éreznie kellett nem egyszer maga fölött az erősebbek hatalmát. Közepes termetű, izmos, aki társain kipróbálta a saját bőrén érzett kormányzási elveket.

OSSZEFOGLALÁS: Kemény, edzett test, amelyben uralkodásra és parancsolásra kész lélek lakozik. Kiemelkedő sajátja a belső erő, amellyel a külső akadályokat feltétlenül legyőzi.

II. Életismerete otthoni környezete miatt kezdetben kicsiny. De figyelő szemmel néz maga körül, főképp mikor az otthoni nyomasztó tehertől felszabadult.

Iskolai bizonyítványai kitűnőek. Számtantehetség, egyszerű gyakorlati érzékkel. Feszült a figyelme. Képzelete nem

sokoldalú, de gyors felfogású és elhatározású. Nehezen illeszkedik be más gondolkodásába. Kereken megmondja véleményét.

Értéktételezése inkább logikai. Főtörekvése, hogy le ne maradjon, sőt hogy mindenkit megelőzzön. Azért tanulékony és ezért fejleszti etikai tulajdonságait.

Nem érzelmes, de szenvedélyes. Onfegyelmezése mellett is ki-kirohan. Az iskolaváltozás nagy követelményekkel lépett eléje, de mindennel megbirkózott.

Szellemi beállítottsága csak későbbben fejlődött, hasonlóképpen világnézete. A magasabbrendű érzékek csak nehezen férkőznek lelkéhez. Nem vonzó egyéniség, de elismerik fölényét és tűrik uralkodását. Hamar kialakult vezéregyénisége. Keveset beszél, de tűz van szavaiban. Nem kötözködő, de adósa nem marad senkinek. A félelmet nem ismeri.

Arra nagyon ügyelt, hogy meg legyenek vele elégedve. Nagyon kívánta és jól esett neki a dicséret. Hiúság a gyöngéje.

Kevés ember imponált neki, de ezeket (csak úgy magában) megsüvegelte. A származást másban semmire sem becsülte, a közepes tehetségűeket is lenézte.

Cselekvésben állhatatos. Erős a tűrésben is és a várásban is, hacsak eredményről és nem személyi dolgokról van szó.

Vezérelve: Mindig és mindenben első légy!

ÖSSZEFOGLALÁS: Akarata van túlsúlyban, azért célkitűzéseit feltétlenül megvalósítja. Eszményi Énje a vezéregyéniség felé irányítja. De belső gátlásai is vannak: új dolgoktól és bizonytalan vállalkozásoktól fél.

III. Ösztönélete is erős, noha ebből kifelé kevés látszik. Támadó ösztöne visszaütés formájában mutatkozik leginkább.

Szeret jól élni. Ez is inkább a látszatért van, mint a gyomorért.

Az intézetben nemi téren nagyon legálisnak mutatkozott. De amikor tanítás címén idegenbe került, gyerekes, de nagy félrelépések fordultak elő. Nem szerelmi kérdés volt ez, hanem egyszerűen testiség.

Tudatos élete nem annyira tervezgetés, mint inkább cselekvés és elhatározások, amelyeket aztán elég nagy körületekintéssel meg is valósított. Nem annyira az intuíció, hanem

inkább bizonyos gyakorlati, technikai gondolkodás vezette. Eredetiség kevés van benne.

Reális ember, aki nem érzeleg, nem sopánkodik, sem nem álmodozik, hanem a tényekkel számol.

OSSZEFOGLALÁS: Egyensúlya nehéz kérdés. Lefojtott, morajló vulkán, amely bármikor kitörhet.

IV. Különös belső élményei nincsenek, csak fölényérzet és sikerimádat. De nagy a belső erő és a megnyilvánulása is az. Nem kedélyes, csak önelégedett. Tisztára erotípus a lehető legkevesebb kedéllyel.

V. Erős és gyors a visszahatás. Felülkerekedés a legnagyobb törekvése. Hangulata a nyomott és emelkedett között ingadozik.

Dinamikus egyéniség erővel és következetességgel.

VI. Teljesítményt ért el szellemi és testi (sport) téren. Nagyon kicsiny az érzéke a művészetek iránt. Azért inkább kombinatív tehetség és szorgalmával érte el a kitűnő eredményt.

Törtető egyén, aki erejével dolgozta fel magát a többi fölé.

VII. Szellemi fejlődése egyenesvonalú. Egy-két belső törésszel túldolgozta magát.

OSSZEFOGLALÁS: Skizofréniás, mert a külső fejlődéssel, a szellemi élet egyoldalúságával a belső kibontakozás nem tart lépést. A lelki magasabbrendűség mintha valami különálló volna.

VIII. Lelki kibontakozása megakadt. A szűk átlagon nem tudott túlemelkedni. Erkölcsi értékek iránt kicsiny a fogékonysága. Annyira reális, földi, hogy alig csillan fel benne az idealizmus.

Vallásos élete csökkenő irányt mutat. Ahogy nő benne a szellem, úgy fogy a vallásosság. A gyermekkori imádságra szoktatás már a kamaszévek terhére sem bírta ki. Intézetben még legális volt. Egyetemen, mérnöknek készült, úgy élt, mint akinek nincs is lelke és lelki igénye. A kegyelmi életet úgyszólván egész életén át elhanyagolta; csak némi szünetek voltak, amikor a külső hatásnak engedve, megtette a kötelességét.

Mindezekről, mint magától értetődő dolgokról, beszél. Úgy

találja, hogy ez az élet valódi képe, és egyáltalán nincs szándékában „képmutatóskodni” az Isten előtt. Racionalista, felvilágosult, akire magasabb érvek nem hatnak. Szerelme némi változást hozott ugyan ebben a tekintetben. De erről meg azt tartja: „Kell a más kedvéért néha elvtelennek és következetlennek is lennie.”

ÖSSZEFOGLALÁS: Emberi, világi tekintetben nagyot érhet el és nem fogja magát belső üressége miatt boldogtalannak érezni. Azonban a megpróbáltatások és sikertelenségek összehatják a lelkét. Mint legtöbb ilyen lelki rokona, a belső megtörés után vagy maga is belepusztul vagy élesen kanyarodik eszményi Énje felé.

IX. Tiszta kolerikus vérmérséklet. Testi adottságai és beállítottsága az atlétaembert mintázzák. Akarat-ember, akinél elsődleges (primus-funkcionárius) az értelmi működés.

A hatalmi ember erős vonásai és extrovertáltság agresszív jelleget adnak egyéniségének. Impulzív ember, aki nem jut el a mély lélekig.

Fejlődése, ha egyenesvonalú is, mégsem szerves, életszerű, hanem mesterkélt. Annyi a tartása, amennyit a belső anyag ér. Maga alkotta és szabta meg formáit, és ezért következhetik be tragédia, mert merevség vezette és csak az eredmény mozgatta.

Tartalom

Előszó: Emberszemlélet	— — — — —	5
A „KLASSZIKUS VÉRMÉRSÉKLETEK	— — — — —	8
1. Történelmi fejlődés	— — — — —	8
2. A mai álláspont	— — — — —	10
3. A vérmérséklet végső alapja (genotípus)	— — — — —	15
4. A vérmérsékletek összevetése	— — — — —	28
5. A nem és kor szerepe	— — — — —	40
6. Erkölcsi értékelés	— — — — —	43
A KLASSZIKUS VÉRMÉRSÉKLETEK RÉSZLETES ISMER- TETÉSE	— — — — —	47
I. A szangvinikus vérmérséklet jellemzése	— — — — —	48
1. Általános jellemzés	— — — — —	48
2. Külső jellemzése	— — — — —	49
3. Belső hangulata	— — — — —	50
4. Tehetsége	— — — — —	51
5. Előnyei	— — — — —	52
6. Hátrányai	— — — — —	54
7. Erkölcsi magatartása	— — — — —	57
8. Szangvinikusok az életből	— — — — —	58
A szangvinikus nő	— — — — —	61
II. A szangvinikus nevelése	— — — — —	63
1. Eszményi nevelés	— — — — —	63
2. A szangvinikus nevelője	— — — — —	64
3. A szangvinikus nevelése	— — — — —	65

Általános irányelvek — — — — —	70
III. Lelki élete — — — — —	76
IV. Környezethatás — — — — —	81
V. Az eszményi szangvinikus — — — — —	85
1. Kibontakozás lélektani alapon — — — — —	85
2. A kegyelem fényében — — — — —	89
II. A kolerikus vérmérséklet jellemzése — — — — —	98
1. Általános jellemzés — — — — —	98
2. Külső jellemzése — — — — —	100
3. Belső hangulata — — — — —	101
4. Tehetsége — — — — —	103
5. Előnyei — — — — —	106
6. Hátrányai — — — — —	112
7. Erkölcsi magatartása — — — — —	116
8. Kolerikus az életből — — — — —	117
A kolerikus nő — — — — —	118
II. A kolerikus nevelése — — — — —	121
III. Lelki élete — — — — —	123
IV. A megtérés — — — — —	125
V. Az eszményi kolerikus — — — — —	126
III. A melankolikus vérmérséklet jellemzése — — — — —	128
1. Általános jellemzés — — — — —	128
2. Külső jellemzése — — — — —	129
3. Belső hangulata — — — — —	130
4. Tehetsége — — — — —	134
5. Előnyei — — — — —	136
6. Hátrányai — — — — —	137
7. Erkölcsi magatartása — — — — —	140
8. Melankolikusok az életből — — — — —	141
A melankolikus nő — — — — —	143

II. A melankolikus nevelése — — — — —	144
III. A melankolikus lelki élete — — — — —	150
IV. Az eszményi melankolikus — — — — —	155
IV. A flegmatikus vérmérséklet jellemzése — — — — —	158
1. Általános jellemzés — — — — —	158
2. Külső jellemzése — — — — —	159
3. Belső hangulata — — — — —	160
4. Tehetsége — — — — —	160
5. Előnyei — — — — —	162
6. Hátrányai — — — — —	163
7. Erkölcsi magatartása — — — — —	164
8. Flegmatikusok az életből — — — — —	165
II. A flegmatikus nevelése — — — — —	165
III. Lelki élete — — — — —	166
ORVOSI KARAKTEROLÓGIA — — — — —	167
1. A cirkuláris elmebaj — — — — —	168
2. A skizofréniás elmebaj — — — — —	169
A ciklotim és skizotim ember — — — — —	169
Az orvosi karakterológia részletes ismertetése	177
A ciklotim ember — — — — —	179
1. Általános jellemzés — — — — —	179
2. Külső jellemzése — — — — —	179
3. Belső hangulata — — — — —	180
4. Szellemi élete — — — — —	181
5. Válfajai — — — — —	182
6. Lelkisége — — — — —	183
A skizotim ember — — — — —	185
1. Általános jellemzés — — — — —	185
2. Külső jellemzése — — — — —	186
3. Belső hangulata — — — — —	187

4. Szellemi élete	— — — — —	190
5. Válfajai	— — — — —	191
6. Lelkisége	— — — — —	192
7. Eszményi alakja	— — — — —	193
Heymanns vérmérsékletei	— — — — —	193
A vérmérsékletek megállapítása	— — — — —	195
Típusai	— — — — —	207
Klug vérmérsékletei	— — — — —	218
I. Az emberi lélek szerkezete	— — — — —	219
Ki vagyok?	— — — — —	224
II. Hogyan találom reális „Én”-emet?	— — — — —	227
III. Az eszményi Én	— — — — —	230
IV. A reális Énből az eszményi Én felé	— — — — —	233
A javíthatatlan ember	— — — — —	236
Onmagunkra találás	— — — — —	238
1. A jellem meghatározása	— — — — —	238
2. Fejlődési ütem	— — — — —	241
3. Vérmérsékleti és típus-összevetés	— — — — —	244
4. Legbensőbb Énünk	— — — — —	247
Onjellemezés	— — — — —	255
I. Egyéni adatok és adottságok	— — — — —	258
II. A belső Én anyaga	— — — — —	263
III. Az Én szerkezete	— — — — —	274
IV. Az Én megnyilatkozása	— — — — —	278
V. A külső és belső kölcsönhatása	— — — — —	279
VI. Életteljesítmény	— — — — —	279
VII. Fejlődési ütem és irány	— — — — —	280
VIII. Lelki kibontakozás	— — — — —	281
IX. Vérmérséklet, típus	— — — — —	283
X. Összefoglalás	— — — — —	283

